

CAPVIPINIA

12e jaargang, nr. **44**

januari 1982

Campinia, januari 1982.

I NHOUD

	blz.
Voorwoord	
I. Het Eindhovense stadsarchief, door J. Spoorenberg.	4
Het Streekarchivariaat Noord-Kempenland, door H. Mijland.	16
III. De oprichting van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, door W. Visser.	30
IV. De Oirschotse schepenprotocollen, door J. Lijten.	37
V. De verdeling van het Veldhovense Broek en de Zeelstse Heide, door J. Suijkerbuijk.	41

Aan de lezer,

Campinia was tot nu toe een uitgave van het Streekarchief Noord-Kempenland. Veelal betroffen de artikelen en bronnenpublicaties dan ook de gemeenten Best, Oirschot en Veldhoven, zij het dat de grenzen van deze gemeenten zo nu en dan wel werden overschreden.

Met ingang van 1 januari 1982 zal Campinia uitgaan van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant. Dit Streekarchief dankt zijn bestaan aan een gemeenschappelijke regeling waarbij 19 gemeenten uit onze regio samenwerken op het gebied van archiefzorg en -beheer.

In verband hiermede zal de inhoud van Campinia in de toekomst het gehele gebied van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant gaan behandelen, waardoor het naar verwachting voor een grotere lezerskring aantrekkelijker wordt.

Elders in dit nummer treft IJ artikelen aan over het tot stand komen van het Streekarchief en over de geschiedenis van het Streekarchivariaat Noord-Kempenland en de archiefdienst van Eindhoven.

Moge Campinia II ook in de toekomst prettige uren en door II gewenste informatie bezorgen.

Nlr. A.L.G.M. van Agt,
streekarchivaris.

HET EINDHOVENSE STADSARCHIEF

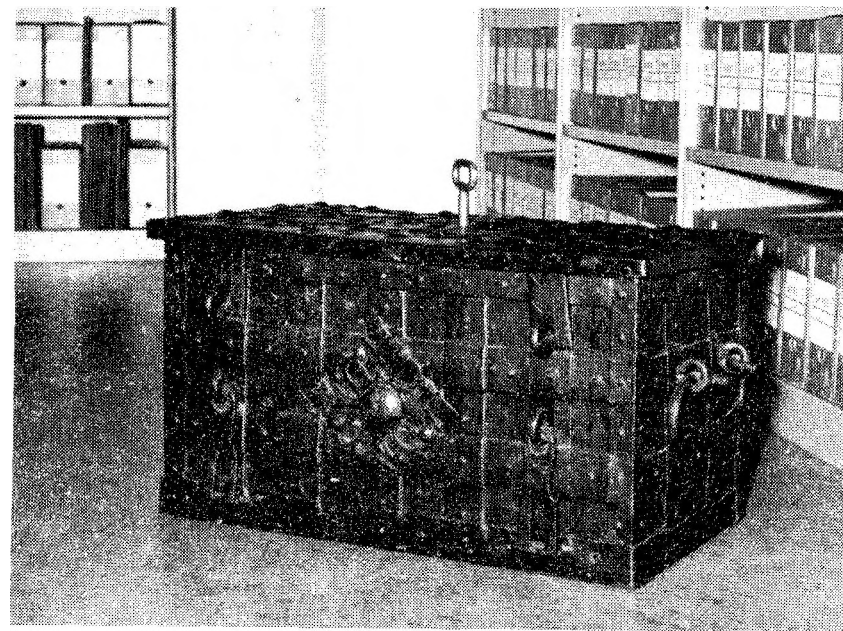
Over de vroegste periode van het stadsarchief is weinig bekend; in feite weten we er nauwelijks meer van dan dat het archief in 1486 bijna geheel werd vernietigd bij de inname van de stad door de Arembergers. De oudste nog aanwezige uitvoerige archief-inventaris dateert uit 1628. Ze werd opgemaakt na de dood van Mr. P. van Rythoven, die seei et nis van Eindhoven, Woensel, Gestel, Stratum en Strijp was en die daarnaast endei mei nop, het ambt van notaris vervulde. Van Rythoven verrichtte zijn werkzaamheden nog sluik, Daar waren zijn notariskantoor, de stads- en dorpssecretarieen en de ai ellietwam plaats gevestigd.

De inventaris valt het op, dat 'gemeente-archivaris' Van Rythoven de archieven die hij beheerde als ('n groot geheel zag, de bescheiden van de verschillende administraties worden door elkaar opgesomd. Veel van de vermelde archivalia zijn gelukkig nop, steeds tmezig, tunica' zijn echter na 1628 zoekgeraakt. Tot de laatste groep behoort het Eindhovense schepenprotocol van 1499-1509.

Aan het slot vermeldt de inventaris, dat alle LY, eiiiiveinariseerde stukken aait secretaris M. Wouters zijn overgedragen en 'op den comptoire' zijn gebleven. Hieruit moeten we niet concluderen, dat het gehele stadsarchief aan de nieuwe secretaris was toevertrouwd, want de belangrijkste stukken werden in de stadscommme bewaard, die in de kerk stond. Deze werden dan ook niet in de inventaris vermeld.

Wouters had de archieven onder zijn berusting tot hij door de zgn. politieke reformatie zijn ambt verloor; in 1653 werd hij vervangen door de bekende C.D. van Renesse. Tijdens de ambtsperiode van deze secretaris werd besloten tot de bouw van een secretarie, waarin ook de archieven van stad en dorpen zouden worden ondergebracht. De aanleiding tot de bouw is niet bekend. Wel weten we, dat na liet gereedkomen van de nieuwe werkruimte onenigheid ontstond tussen Eindhoven en de dorpen over de verdeling van de bouwkosten. Dit leidde er toe, dat de Raad en Rekenkamer van de Prins van Oranje in 1672 bepaalde, dat de nieuwe secretarie alleen door de stad mocht worden gebruikt en dat de bescheiden van de dorpen ten huize van de secretaris moesten blijven waar ze altijd al geweest waren.

Van Renesse overleed in 1680 en werd opgevolgd door notaris D. van Zuylichem, die elf jaar in functie zou blijven. Na hem was St. Codde veertig jaar stadssecretaris. Daarna volgden P.R. Kien (1732 -- '?), P. Heemskerk (1734 — 1745) en notaris P.G. van Esveld (1745 -- 1794). De laatste liet vanaf 1769 zijn secretariaat waarnemen door de gezworen klerk A. Losecaat. In 1783 werd Losecaat tot 2e secretaris benoemd met de belofte, dat hij na de dood van Van Esveld tot stadssecretaris zou worden aangesteld. Hij heeft dit ambt echter nooit bekleed, omdat Van Esveld de Generaliteitsperiode overleefde. Nadat Losecaat bij de komst van de Fransen de stad was ontvlucht werd notaris J.B. de Wit t secretaris.

*Dorpscommme van Strijp.
In deze kist werd oudtijds het archief van de gemeente Strijp bewaard.
(Fotoverzameling streekarchief Eindhoven)*

Over het stadsarchief is uit de periode van de genoemde secretarissen weinig bekend. Dat de landsoverheid het belang van de archieven inzag, blijkt uit de toestemming die de stad in 1702 kreeg van de Raad en Rekenkamer van de Prins om de archieven in verband met de Spaanse Successieoorlog naar Den Bosch te sturen. Deze toestemming was een gevolg van de aanschrijving van de Staten-Generaal aan het platteland van Brabant om in verband met de vrees voor stroperijen door vijandelijke troepen de belangrijkste documenten binnen besloten steden te brengen. De plaatselijke besturen waren overigens bepaald niet steeds onverdeeld gelukkig niet dit bevel en het is dan ook de vraag of Eindhoven heeft gehoorzaamd.

Ook tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740 — 1748) zijn de archieven wellicht in Den Bosch geweest, want blijkens de burgemeestersrekening van 1751/52 kregen de klerken dat jaar een fooitje als vergoeding voor de hulp die zij het voorafgaande jaar hadden gegeven bij het sorteren van elf grote kisten papier, die sedert de oorlog 'in onorder en seer vervuylt' in een hoek hadden gestaan. In 1750/51 was nog een bedrag van tien gulden, zestien stuivers en twaalf penningen uitgetrokken voor de aanschaf van nieuwe papierkasten voor de secretarie van stad en dorpen en voor reparatie van de oude kasten. Uit deze post blijkt, dat de archieven die — zoals we boven zagen

na het gereedkomen van de secretarie van elkaar waren gescheiden, inmiddels weer verenigd waren. Deze hereniging heeft nog plaats gehad tijdens het leven van Codde.

In ruly ingebonden 38 protohollen altemaal
 soekanten swaer voor Comptijder ad eenen
 gulden, thien stijver volgens accoorden
 noch een protoholl Reperactie van oudt
 protohollen belooft te samen de somme van 59-10-0

*'deel van een rekening uit 1739 van de Gemertse boekbinder Ant. Menser
 aan de magistraat van Eindhoven'*

In 1785 kregen de stad en de vier dorpen opnieuw toestemming om bij het uitbreken van de vreedelijken de belangrijkste archiefbescheiden naar Den Bosch te brengen. Ditmaal in verband met een dreigende oorlog tegen de Keizer. Maar omdat diens eis om de schelde te openen kon worden afgekocht, ging de verhuizing niet door.

Door de invoering van de Franse administratie bij het justitiewezen, moesten in 1811 de rechterlijke archieven van de bestuursarchieven worden gescheiden. Het lag in de bedoeling dat de bestuursarchieven op de raadhuisen van de dorpen zouden komen te berusten, terwijl de rechterlijke archieven naar de griffie van de Rechtbank moesten worden overgebracht. De bestuursarchieven van Woensel, Gestel, Stratum en Strijp werden daarom enigszins uitgeschift en aan de dorpen overgedragen: de rechterlijke archieven konden echter door plaatsgebrek in het rechtbankgebouw niet worden overgegeven en werden daarom op de bovenverdieping van het stadhuis opgeslagen en verzegeld.

Om praktische overwegingen waren veel stukken betreffende Eindhoven in 1816 al weer naar de secretarie teruggebracht. De griffier van de Rechtbank verzocht toen om ook de overige rechterlijke archieven en het archief van notaris J. de Witt naar de secretarie terug te brengen, om zo het raadplegen ervan gemakkelijker te maken. Het gemeentebestuur achtte het secretariaelokaal daar echter te klein voor, het vond het ook geen aantrekkelijke gedachte archiefbezoekers te moeten ontvangen op een plaats waar dikwijls zaken werden behandeld waar buitenstaanders niets mee te maken hadden en tenslotte meende het nog, dat het onjuist was de secretaris te belasten met de zorg voor vreemde archieven. Het stelde daarom voor om de rechterlijke archieven van de stad en de dorpen en het notarieelarchief naar de griffie over te brengen. Ge-

zien de slechte bewaarplaats van het archief nodigde de Gouverneur van de Provincie de Rechtbank uit op dit aanbod in te gaan. De Rechtbank reageerde echter niet. In 1825 stelde de stad nogmaals voor de archieven over te brengen. De Rechtbank beschikte toen over meer ruimte. Ook dit maal bleef het voorstel echter zonder uitwerking.

In 1843 schreef de Officier van Justitie, dat de minuten van de notarissen die in Eindhoven hadden geresideerd en waarvan er — naar hem verteld was — nog op het stadhuis aanwezig waren, moesten worden overgebracht naar de algemene bewaarplaats, zoals bedoeld in artikel 69 van de wet van 9 juli 1842 op het notarisambt. Tevens gaf hij in overweging de protocollen van de schepenbanken naar de Rechtbank over te brengen. Maar de Gemeente voelde blijkbaar niets meer voor het overbrengen, want ze gaf geen reactie.

De gemeenteverslagen uit het begin van de jaren vijftig melden, dat de archieven in goede staat waren en zorgvuldig werden bewaard. Dit behoeft niet in tegenspraak te zijn met de werkelijkheid, want het stadsbestuur kan heel goed de archieven in het secretariaelokaal bedoeld hebben en die werden inderdaad zorgvuldig bewaard. Toch waren de oude archieven niet vergeten. Op 30 december 1852 stelden de notarissen Jonckbloet en Huijsmans aan de Gemeenteraad voor, om de 'oude papieren en registers, blijkbaar afkomstig van de voormalige schepenbank en van de oudtijds te dezer stede geresideerd hebbende notarissen', die in een zeer verwaarloosde toestand op de zolder van het raadhuis lagen, te onderzoeken, te ordenen en te inventariseren. De Raad benoemde hierop een commissie om dit werk te gaan verrichten. De leden waren de twee notarissen en de latere burgemeester J.Th. Smits. De instelling van de commissie is echter het laatste wat we ervan vernemen.

Vijf jaar later deed notaris Jonckbloet een nieuwe poging om orde op zaken te stellen. Op een raadsvergadering waarop burgemeester Smits niet aanwezig was en die door hemzelf werd voorgezeten, deelde hij mede, dat op de zolder van het stadhuis nog vele oude en belangrijke stukken lagen, die geheel aan verrotting en vernietiging waren blootgesteld. Geschrokken nam de Raad opnieuw een besluit tot ordening en inventarisatie. Ditmaal bestond de commissie uit notaris Jonckbloet en het raadslid W.T. Hermans. Het gemeenteverslag werd wat genuanceerder in zijn vermelding: de archieven worden zo goed mogelijk bewaard, maar de localiteit en de inrichting van het gemeentehuis maken het onmogelijk alle stukken zo goed te bewaren en te ordenen als in het belang van de stukken terecht zou kunnen worden gevorderd. Uit de gemeenteverslagen uit de volgende jaren blijkt, dat de commissie bij haar werkzaamheden met ernstig ruimtegebrek te kampen had. De leden konden echter moed putten uit de gedachte, dat in een nieuw te bouwen stadhuis een speciale archiefkamer zou worden ingericht.

In verband met de sloop van het oude gemeentehuis werden de archieven in 1864 door Hermans naar zijn woning overgebracht. Daar zette hij het inventarisatiewerk voort.

(Weliswaar maakte notaris Jonckbloet nog steeds deel uit van de commissie, maar de indruk bestaat dat hij in het gunstigste geval alleen morele steun heeft gegeven.) Nog vijf jaar werkte Hermans aan zijn taak. Toen had hij ongeveer de helft van de stukken geïventariseerd. De overige bescheiden had hij 'tot bondels gebonden en tevens gerangschikt in een afzonderlijk lokaal op den zolder (van het nieuwe stadhuis) gebracht', zoals hijzelf schreef. Deze stukken bestonden volgens Hermans uit verschillende documenten betreffende de vier dorpen en nog enige weinig beduidende van Eindhoven. De rijksarchivaris vond er later nog dingrollen, schepenprotocollen, boedelrekeningen van de schepenbank en bijlagen van de burgemeestersrekeningen tussen.

De stukken die Hermans had geordend, waren niet gerangschikt, zoals wij dat tegenwoordig zouden doen. In plaats van de stukken die tot eenzelfde archief behoorden weer bijeen te brengen, had hij slechts stukken van gelijke aard bijeengebracht, die hij -- voor zover nodig in portefeuilles had verpakt. Van deze collectie had hij een 'Algemeene inventaris' gemaakt, waarin we onder meer stadsrekeningen, proces-verbalen van de verpachtingen van stadseigendommen, stukken betreffende de aanstelling van vijfmannen, lijsten van patentplichtigen enz. aantreffen, zonder dat steeds duidelijk is, wat tot het administratieve archief van Eindhoven behoorde en wat tot andere archieven. De inventaris opent niet een restcollectie 'Charters en Geschiedkundige bescheiden', vijftien portefeuilles niet stukken van allerlei aard. Op de eerste veertien nummers van de 'Inventaris der archieven' had Hermans kleine 'inventarissen' gemaakt. Dit waren geen inventarissen in onze zin van het woord, maar tafels niet een beknopte omschrijving van een deel van de inhoud van de stukken. Tenslotte had hij nog een lijst opgesteld van de aanwezige charters met zegels en klappers gemaakt op de notulen van het stadsbestuur van 1675 - 1799 en op de varia-collectie 'Charters en Geschiedkundige Bescheiden'.

Ofschoon op het werk van Hermans heel wat valt aan te merken - maar wie zal het de goedwillende en hardwerkende amateur-archivaris kwalijk durven te nemen -- toch is liet ongetwijfeld erg nuttig geweest. Het geordenende deel van liet archief werd, omdat liet toegankelijk was, in de archiefkamer geplaatst en ontging daardoor het lot van het ongeordende deel, dat nog jarenlang te lijden heeft gehad van stof en vuil. Ook zijn de klappers die Hermans heeft vervaardigd (nog steeds) hun gewicht in goud waard.

Na de periode Hermans viel er een stilte over liet archief, die alleen in 1876 even verbroken werd, toen twaalf door Hermans geordende banden met de archieven van de Prinselijke domeinen aan het Algemeen Rijksarchief werden overgedragen. De stilte was echter een stilte voor de storm die in de jaren tachtig zou losbarsten. In de periode 1884-1888 werden klappers gemaakt op de doop-, trouw- en begraafboeken, oude bevolkingsregisters, registers van transporten en geloften uit de periode 1750--1808, oude correspondentieregisters en de nieuwe patentregisters. Ook werden afschriften gemaakt van 16e en 17e eeuwse schepenakten. De bedoelde storm betreft echter niet deze archiefwerkzaamheden, maar de gevolgen van een Koninklijk Be-

sluit van 8 maart 1879. In dit K.B. werd bepaald, dat de oude rechterlijke archieven uit de tijd van voor de invoering van de Franse wetgeving naar de bewaarplaats van het Rijksarchief in Den Haag moesten worden overgebracht, of naar het archiefdepot in de provinciehoofdstad.

Artikel twee van het K.B. machtigde de Minister echter om aan gemeenten die gemeentearchivaris hadden en die over doelmatige archieflokalen beschikten de gen archieven in bewaring te geven. Voor Eindhoven betekende het K.B. dat de archieven van de oude schepenbanken van Eindhoven, Woensel en Gestel-Strat-Strip naar Den Bosch moesten worden overgebracht. Het gemeentebestuur voer er echter niets voor om het K.B. uit te voeren. Toen de rijksarchivaris in 1885 de archieven opvroeg, reageerde het dan ook met een brief aan de Minister, waarin vroeg om de archieven te mogen behouden. Eindhoven voldeed immers aan de eisen het had een doelmatig ingericht archieflokaal en de gemeentesecretaris was belast met de zorg voor het archief, zodat die in feite gemeente-archivaris was. De Minister was het daar echter niet mee eens. Daarom besloot het gemeentebestuur enkele maanden later de secretaris officieel tot gemeente-archivaris te benoemen. De Commissaris van de Koning gaf de stad daarop in overweging een ander aan te stellen. Toen Bergen op Zoom in het begin van dat jaar dezelfde 'truc' had willen uithalen had de Minister laten weten, dat dit soort van benoemingen overbodig waren, omdat de secretaris volgens de Gemeentewet reeds niet de zorg voor de archieven belast was. Hierop besloot de Raad om A. de Groof, klerk ter secretarie, tot gemeente-archivaris te benoemen. Zijn salaris werd bepaald op f 10,- per jaar. Deze benoeming haalde het Utrechts Dagblad, waarin de hoogte van het salaris sarcastisch een blijk van mildheid werd genoemd, De Meierijsche Courant schreef echter, dat er geen redenen tot grotere mildheid bestonden: 'Onze lezers weten onder welke omstandigheden een archivaris benoemd is, dat hier aan dit ambt geen bijzondere werkzaamheden zijn verbonden dat de persoon daarmede belast in het uitoefenen van zijn ambt zijn eigen tijd heeft te gebruiken.' In een brief aan de Commissaris van de Koning schreef het gemeentebestuur nog, dat een ander het nodige werk gratis wilde verrichten.

Aan de Minister werd gemeld, dat de stad nu een eigen archivaris had, en dat het gemeentebestuur erop vertrouwde, dat de Minister er geen bezwaar meer tegen zou maken dat de rechterlijke archieven onder berusting van de Gemeente bleven. Wat het ongeordende archief van het kwartier van Kempenland betrof schreef het, dat dit sluitend stukken bevatte die door het kwartier aan alle gemeenten waren verzonden en die dus in elk archief in het kwartier te vinden waren.

Na een periode van betrekkelijke stilte, verzocht de rijksarchivaris in november 1887 om de overdracht van de archieven niet langer dan nodig te verdagen. Naar aanleiding van dit schrijven en van een volgend uit januari 1888 besloot de gemeenteraad in februari de rijksarchivaris te laten weten, dat hij niet bereid was een deel van de archieven af te staan. Als antwoord op een hierdoor uitgelokte brief van de Commissaris van de Koning, waarin opnieuw om afgifte werd gevraagd, verzocht de Raad aan het college van B & W om eens te informeren wat precies onder de term 'rechterlijk archief' moest worden verstaan. Want men vond, dat de stukken betreffende de vrijwillige

rechtspraak en die van het kwartiersarchief niet die term konden worden aangeduid. Nadat de Minister daarop de term nader had toegelicht, was de Raad nog niet tevreden. Want was de Koning wel bevoegd om besluiten te nemen, die niet op een wet beruisten of tot uitvoering van een wetsbepaling strekten? Het Eindhovense antwoord luidde ontkennend. De enige wet waar de Minister zich op kon beroepen, was de wet uit de Franse tijd, die de bijeenzameling gelastte van de papieren van de Staat en die wet kon nu niet van toepassing zijn, omdat de opgevraagde papieren gemeente-eigendom waren. De gemeenteraad besloot toch over dit juridisch probleem nog een deskundig advies in te winnen. Maar uit een brief die de burgemeester enkele maanden later aan de Commissaris van de Koningin schreef, blijkt dat de geraadpleegde rechtsgeleerde eveneens van mening was, dat de stad niet tot overgave verplicht was. Als 'reverentie' voor de Commissaris en ter vermijding van moeilijkheden besloot de Raad echter om de archieven van Woensel, Gestel — Stratum -- Strijp en Kempenland af te staan, benevens de oude notariële archieven. Dit echter onder voorwaarde, dat de stad het archief van de Eindhovense schepenbank mocht behouden.

Uit dit aanbod blijkt al, dat Eindhoven zich in feite zwak voelde staan. Men voelde zich zelfs zó zwak, dat men na de dood van A. de Groof geen nieuwe archivaris meer benoemde, ervan overtuigd zijnde, dat de aanwezigheid van een archivaris van geen enkele invloed meer was. Dit alles betekende echter niet, dat de Raad wenste te capituleren. Toen de rijksarchivaris op 5 oktober verzocht om afstand te doen van de opgevraagde archieven, maar onder voorbehoud van terugvordering als de stad daartoe het recht mocht blijken te hebben — Bergen op Zoom had inmiddels ook op deze voorwaarde afstand gedaan — weigerde het stadsbestuur dan ook om op dit voorstel in te gaan. Voor de Commissaris van de Koning was de maat toen echter vol. Op 20 oktober kwam hij naar Eindhoven, waar hij de archieven in beslag nam. Medewerking van het college van B & W kreeg hij daarbij niet. Zelf moest hij de sleutel van het sleutelbord nemen en de kluisdeur openen. De rijksarchivaris kreeg daarna de gelegenheid de archieven af te voeren.

In 1890 meldde de rijksarchivaris in Noord-Brabant, dat Eindhoven nog steeds geen bewaarder van zijn oude archieven had aangewezen. Toch was er volgens hem nog genoeg te doen, want de archiefstukken die geordend waren, waren niet goed geordend, terwijl in de toren en in de archiefkamer nog tal van niet-geinventariseerde bescheiden lagen en er over het algemeen een grote wanorde heerste tussen de papieren van de verschillende administraties. Als we tegen deze achtergrond de verzuchting plaatsen uit het gemeenteverslag over 1893, waarin de stad zich erover beklagt, dat bijna niemand er nog aan denkt, dat er van Eindhoven een oud-archief bestaat, dan vraagt men zich toch wel af, of hier niet teveel de verbitterde amateur-historicus A. Zeegers en te weinig de gemeentesecretaris van die naam aan het woord is. Ook in de volgende jaren blijft in het verslag te lezen, dat het oud-archief voor Eindhoven zo goed als verloren is gegaan en dat het 'verwijderen ervan voor de geschiedenis van Eindhoven en omstreken een groot gemis is, omdat iedere navorsing hier onmogelijk is gemaakt'.

Tot en met 1903 wordt in de gemeenteverslagen naar de klaagzangen uit de voorgaan-

*Studiezaal van het archief te Eindhoven.
Foto N. Swinkels te Eindhoven.*

de jaren geweest. In 1904 wordt niets over het archief vermeld. Een jaar later staat laconiek te lezen, dat de ordening van de archieven in voorbereiding is. De veranderde houding was het gevolg van de indiensttreding van een nieuwe gemeentesecretaris, die verbetering van de ongeregelde toestand wenste. De opheffing van de schutterij bood gelegenheid om de oude wapenkamer tot tweede archieflokaal in te richten; een deel van het archief uit het oude lokaal en verder alle stukken die nog op zolder lagen zouden daar kunnen worden ondergebracht. De rijksarchivaris zei alle medewerking toe bij de uitvoering van de plannen.

In 1911 werd M. v.d. Waerden tot gemeente-archivaris aangesteld op een wedde van f 30,- per jaar. Uit de grootte van het salaris blijkt al, dat het archivarisambt nog geen volledige dagtaak inhield. Hetzelfde jaar werd met de ordening begonnen. In de kelder van het stadhuis werd een kluis ingericht als bergplaats voor de oudste stukken. Deze kluis kon slechts worden verlicht door een lange gaslamparm naar binnen te draaien. Luchtverversing was er niet en de vochtigheid baarde dan ook spoedig zorgen. Desondanks spreekt het gemeenteverslag over 1912 van een doelmatig ingerichte kluis.

De ordening werd met enthousiasme ter hand genomen, maar vorderde langzaam. Pas in 1916 kwam men toe aan de stukken die Hermans vijftig jaar eerder op zolder had opgeborgen. Inmiddels was op deze zolder een ruimte ingericht met archiefrekken en daar kregen de stukken na sortering en reiniging een nieuwe plaats. Toch had het archief nog steeds met een welhaast chronisch ruimtegebrek te kampen en klaagde de archivaris over het gebrek aan belangstelling voor het archief, waardoor hij met de toch nog primitieve ruimten genoegen moest nemen.

In de periode 1917- 1919 kon door de andere drukke werkzaamheden van Van der Waerden nauwelijks aan het archief worden gewerkt. Toch spreekt het verslag van de rijksarchivaris over 1918 vol lof over de verzorging ervan. De drie ruimten werden echter ongeschikt geacht en aan het stadsbestuur werd geadviseerd een afzonderlijke ambtenaar te benoemen voor het ordenen en inventariseren van de stukken, dit vooral ook met het oog op de archieven van de vijf dorpen, die na de annexatie in 1920 aan het gemeentearchief zouden worden toegevoegd.

In de loop van 1920 en 1921 werden de archieven van de geannexeerde gemeenten overgebracht naar het post- en telegraafkantoor, waar inmiddels ook de archivaris gehuisvest was. Dit verblijf was overigens van korte duur, want het Rijk wenste zelf de lokalen in gebruik te nemen. Het archief verhuisde daarom in 1923 naar het pand het Hooghuis in de Rechtestraat, waar een viertal lokalen en de zolder voor het archief werden bestemd. De bergruimte was bepaald slechter geworden en het gevaar voor ongelukken werd niet denkbeeldig geacht. De archivaris schafte voor de zekerheid enkele brandblusapparaten aan.

In 1930 werden de archieven met de hele secretarie overgehuisd naar het tijdelijke gemeentehuis in het pand Sancta Ursula op de Stratumsedijk. 'In de kelder van dit noodraadhuis was een kluis, waarin een deel van het archief geborgen kon worden, in de

tuin verrees een stenen gebouwtje voor weer een ander gedeelte, maar de rest moest asiel vinden in de houten kapelraadszaal, waar enkele vertrekken berging gaven en toen die vol waren stouwde men zelfs een gedeelte onder de pannen van de raadskapel. Het was er rommelig, maar het was er tevens uitermate gezellig en gastvrij. De archiefbeheerders wisten er wonderlijk genoeg toch altijd nog het meeste te vinden van wa een belangstellend onderzoeker er wilde raadplegen', schreef het Eindhovens Dagblad jaren later.

Van de kluis kan overigens nog gezegd worden, dat deze wel brandvrij was, maar niet waterdicht, zodat deze kelder hetzelfde jaar nog voor een gedeelte moest worden ontruimd. Ook in het gebouwtje in de tuin was het vochtig. Al in 1930 stond de schimmel er op de dozen en op de registerbanden. Op advies van de rijksarchivaris werd een betonvloer gestort en werden ventilatieroosters in de muren aangebracht. 'Thans dient te worden afgewacht, of de geboden maatregelen voldoende zijn, omdat het anders te bezien staat, of de gemeente bij het betrekken van haar definitief raadhuis nog een bruikbaar archief zal bezitten' schreef de rijksarchivaris een jaar later.

In 1931 schreef de rijksarchivaris, dat de Eindhovense gemeentearchivaris zozeer in zijn functie van registrator van de gemeentelijke administratie opping, dat hij voor inventarisatiewerk geen tijd meer over had en dat er daarom ernstig over werd gedacht het oude archief met hulp van de rijksarchiefdienst te inventariseren. Een jaar later werd dit plan uitgevoerd en werd begonnen met de inventarisatie van het nog niet door Hermans geordende deel van het Eindhovense archief en niet de inventarisatie van het archief van de arrondissementsrechtbank. Het was het begin van een vier jaar durende samenwerking tussen rijk en gemeente, waarvan voor Eindhoven het nut achteraf gezien nogal twijfelachtig lijkt. Zo is de ordening van het Eindhovense archief bepaald niet foutloos geweest, evenmin als de ordening van het oude Woenselse archief en verdween het archief van de rechtbank na inventarisatie naar Den Bosch. Tenslotte zorgde de rijksarchieftambtenaar Mr. A.R.M. Mommers ervoor, dat ook andere stukken, die hij in Eindhoven aantrof, maar die officieel in het Rijksarchief thuishoorden, in Den Bosch terecht kwamen. Daar staat tegenover, dat dankzij Mommers een aantal series van de bibliotheek zonder enige kosten voor de gemeente konden worden gecompleteerd (Staatsbladen, Provinciale bladen, Verslagen van de toestand van de Provincie, enz.).

Na enige tijd ziek te zijn geweest ging Van der Waerden in 1935 met pensioen.

Mommers kreeg daarna de leiding van de reorganisatie en de verzorging van het archief en de bibliotheek. Deze toestand bleef bestaan tot in 1937 dr. W.J.A. Visser tot gemeentearchivaris werd aangesteld.

Visser was in Eindhoven bepaald geen onbekende. Hij was leraar geweest aan het gymnasium Augustinianum, in 1935 was hij benoemd tot leraar aan het St. Joriscollege en het St. Catharinalyceum, in 1936 tot directeur van het Stedelijk Van Abbemuseum. In de volgende jaren zou hij zich onder meer inzetten voor de Oudheidkundige kring Kempenland, die in die jaren zou worden opgericht en die een voorloper van de heemkundige kring is geweest. In verband met het aannemen van een volledige baan als leraar vroeg Visser in 1939 weer ontslag, wat hem in 1942 eervol werd verleend. Op 22

oktober 1945 schreef de burgemeester aan de Commissaris van de Koningin, dat er geen personeel meer op het archief werkzaam was. Op 1 december werd een commissie van 2e klas met de archiefwerkzaamheden belast.

Naar aanleiding van een verzoek van de wethouder van onderwijs, stelde Drs. H. Mandos in 1947 een rapport samen over het oude archief van vóór 1813. Uit het rapport blijkt dat liet door Hermans geïnventariseerde archief niet meer goed geordend was, omdat uit dit archief dikwijls stukken waren geraadpleegd, die later op verkeerde plaatsen waren opgeborgen. Daarnaast waren er stukken aanwezig, die niet door Hermans beschreven waren, maar wel op onderwerp waren geordend. De conclusie van H. Mandos was, dat het oude archief geheel opnieuw geordend zou moeten worden, als men een overzicht wilde krijgen van wat er aanwezig was. Tevens wees de rapporteur erop, dat als het toekomstige archief zou voldoen aan de eisen van de wet, Eindhoven rechten kon doen gelden op het in de vorige eeuw naar Den Bosch overgebrachte archief, op de retro-acta van de Burgerlijke Stand en op het archief van de arrondissementsrechtbank. Omdat de kelder van Sancta Ursula totaal ongeschikt was om het archief te ordenen, stelde Mandos voor om het archief terug te brengen naar het oude stadhuis in de Rechtestraat, zodra daar op het einde van 1947 door liet vertrek van liet tribunaal ruimte zou zijn vrijgekomen. Ook museum Kempenland zou dan in het raadhuis kunnen worden ondergebracht en tenslotte zou er een bibliotheek kunnen worden gevestigd, die zou moeten beschikken over alle literatuur die over Eindhoven en Kempenland verschenen was, want aan zo'n bibliotheek bestond een grote behoefte. Tenslotte toonde Mandos zich bereid, zelf de ordening van het archief ter hand te nemen, en het College op gezette tijden verslag te doen, maar hieraan had het gemeentebestuur blijkbaar geen behoefte.

In het begin van de vijftiger jaren werd A. Tops met de archiefwerkzaamheden belast. Aan hem viel in 1952 het genoegen te beurt het archief van de kelders van Sancta Ursula over te brengen naar de eerste vleugel van het nieuwe gemeentehuis. Deze ruimte was als doorgangshuis bedoeld; zodra liet gemeentehuis helemaal klaar zou zijn, zou het archief de beschikking krijgen over een betere ruimte. In 1955 werd A. Tops officieel tot gemeentearchivaris aangesteld. Een jaar later werden de oude en nieuwe rechterlijke archieven, de notariële archieven, de retro-acta van de Burgerlijke Stand en het archief van de stad en de prinsedorpen door het Rijk aan Eindhoven in bewaring gegeven. Tijdens de ambtsperiode van Tops kwamen klappers gereed op de doop-, trouwen en begraafboeken van de oude parochies, werd het archief van de schepenbank van Tongelre geïnventariseerd en werd een begin gemaakt met het klapperen van de notariële archieven en de krantenleggers. Met medewerking van het archief schreef Drs. J. Peynenburg zijn 'Bouwstoffen tot de geschiedenis van Eindhoven' en schreven A. Tops en J.M.Th. Verschueren het boek 'Eindhoven', dat in 1965 door Vroom & Dreesmann werd uitgegeven.

In de loop van de jaren veranderden de plannen voor de afbouw van het stadhuis en werd besloten tot de bouw van een geheel nieuw gemeentehuis. In 1969 kwam het

tegenwoordige gebouw klaar. Ditmaal vond de verhuizing plaats onder leiding van Mr. A.L.G.M. van Agt, die dat jaar Tops als gemeentearchivaris was opgevolgd. A.D. Kakebeeke, die kort daarna de bemanning was komen versterken. De inventarisatie werd nu systematisch aangepakt, terwijl tegelijkertijd een educatieve dienst werd opgebouwd. Met name Kakebeeke maakte zich verdienstelijk met liet verzorgen van lezingen, gastlessen, cursussen en excursies. Daarnaast verschenen boekjes over de geschiedenis van Eindhoven en omgeving en werd een gemeentelijke monumentenlijst opgesteld. Bijzonder veel werk gaf en geeft liet project 'Geschiedschrijving Eindhoven 1810 -1960'. Weliswaar valt de verantwoordelijkheid hiervan onder een zelfstandig redactieraad, doch liet archief verleent vele hand- en spandiensten.

Door de activiteiten van de archiefdienst maken de genealogen sinds lang een minderheid uit onder de archiefbezoekers. Veel meer wordt door andere belangstellenden beroep op de dienst gedaan. Hieronder bevinden zich ook vele bewoners uit de omgeving van de stad. Door de oprichting van de streekarchiefdienst zal liet mogelijk zijn de collecties verder uit te breiden, waardoor nog beter beantwoord zal kunnen worden aan de reeds bestaande vraag.

II. HET STREEKARCHIVARIAAT NOORD-KEMPEN LAND

door H. Mijland

Ruim vijftig jaar geleden werd het eerste streekarchivariaat in Nederland opgericht. Deze gemeenschappelijke regeling Streekarchivariaat in de kring Oosterhout vormde feitelijk een bekrachtiging van een reeds bestaande samenwerking tussen zes gemeenten op het gebied van archiefbeheer. De grote promotor van de streekarchivariaten in Nederland was ongetwijfeld de toenmalige inspecteur der archieven in Noord-Brabant, de heer H.J. Bernsen. Hij noemde zichzelf eens, de 'vroedmeester' van de streekarchivariaten.

Nu sinds 1 januari 1982 het Streekarchief Zuid-Oost Brabant van start is gegaan, hebben alle Brabantse gemeenten — op vier na — een gemeente- danwel streekarchivaris. In dit nieuwe samenwerkingsverband gaan negentien gemeenten gezamenlijk hun archieven beheren. In het hiernavolgende artikel (hoofdstuk III) is uiteengezet hoe deze samenwerking tot stand is gekomen. Daaruit blijkt tevens dat sinds 1 januari de gemeentelijke archiefdienst van Eindhoven en het streekarchivariaat Noord-Kempenland hebben opgehouden te bestaan. In dit artikel wil ik dan ook stilstaandij ruim twintig jaar wel en wee van Noord-Kempenland.

INITIATIEF EN OPRICHTING.

De eerste aanwijzingen voor de oprichting trof ik aan in een notitie uit 1956. In deze notitie legde de reeds genoemde heer Bernsen zijn gedachten vast over de vorming van streekarchivariaten in de zuidelijke Kempen. Zijn wens was gemeenten bijeen te voegen die organisatorisch en historisch een eenheid vormden. Hij stelde voor om streekarchivariaten te vormen in: de zuidelijke Kempen, met als deelnemende gemeenten Bergeyk, Bladel, Eersel, Hoogeloon c.a., Luyksgestel, Riethoven, Reusel, Valkenswaard, Waalre en Westerhoven; de noordelijke Kempen met de gemeenten Oirschot (en Best), Veldhoven en Vessem; en tot het kwartier Oisterwijk rekende hij, de gemeenten Oost-, West- en Middelbeers en Hooge- en Lage Mierden; en tenslotte tot Peelland, Heeze en Budel.

Dit idee vond vooral weerklank bij de burgemeester van Best en de secretaris van Veldhoven. Het college van burgemeester en wethouders van Oirschot deed de eerste stap door bij schrijven van 26 juni 1956 aan de colleges van Best, de Beerzen, Veldhoven en Vessem om gezamenlijk de mogelijkheid te onderzoeken tot de vorming van een streekarchivariaat. In die brief gingen zij uitvoerig in op het belang en de taken van zo'n dienst. De reacties op dit verzoek waren zo positief, dat besloten werd op 5 november 1956 bijeen te komen om het voorstel nader te bespreken. Op die bijeenkomst waren aanwezig de burgemeesters van Best, Oirschot en Veldhoven, als ook de provinciaal inspecteur der archieven. Het bestuur van de gemeenten Oost-, West- en Middel-

beers en Vessem zonden bericht van verhindering. Bij latere besprekingen nemen deze gemeenten ook niet deel aan het overleg.

Aanvankelijk zag het er naar uit dat de toen bereikte overeenstemming spoedig tot de oprichting van de dienst zou leiden. Begin januari 1957 werd namelijk een concept-gemeenschappelijke regeling voor het archivariaat aan de betrokken gemeentebesturen toegezonden, vergezeld van een ontwerp-oproep voor een archivaris. Diverse hierna te noemen factoren vertraagden die totstandkoming echter aanzienlijk.

In de eerste plaats dacht men dat de regeling niet vastgesteld kon worden, omdat Oirschot nog niet over een goedgekeurde archiefbewaarplaats beschikte. Toen dit misverstand was opgehelderd, besloot B & W van Oirschot de conceptregeling ter vaststelling toe te zenden aan de colleges en raden van de drie gemeenten (15 maart 1957). Er volgde een uitvoerige correspondentie over een aantal wijzigingen in het ontwerp. Ook de provinciaal inspecteur uitte zijn bezwaren tegen niet name de inhoud van de artikelen 5, lid 1, en 27, lid 2. Hierop komen we later terug. In augustus 1958 stelden de raden van de gemeenten Best, Oirschot en Veldhoven de regeling vast en stuurden deze vervolgens ter goedkeuring aan gedeputeerde staten. De oproep voor een streekarchivaris ging gelijktijdig uit.

Gedeputeerde Staten lieten de gemeentebesturen bij schrijven van 20 mei 1959 weten bedenkingen te hebben tegen de vastgestelde regeling en wel dezelfde als de provinciaal inspecteur. In deze brief deelden zij onder andere mede:

..... dat het onze aandacht heeft getrokken dat blijkens artikel 5, le lid van de onderhavige gemeenschappelijke regeling in de streekarchiefcommissie zitting kunnen hebben de burgemeesters en secretarissen van de samenwerkende gemeenten. Bij ons is de vraag gerezen, of het juist moet worden geacht, dat de secretarissen in deze commissie worden opgenomen. Naar onze mening moet de figuur van de commissie z6 worden gezien, dat deze ten aanzien van het toezicht op het archiefbeheer de taak overneemt van de colleges van burgemeester en wethouders van de aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten. Het moet naar onze aanvankelijke mening dan ook voor de hand liggend worden geacht, dat in de bedoelde commissie uitsluitend de burgemeesters en/of wethouders zitting nemen.

Bovendien kan op grond van artikel 18, 4e lid, de secretaris voor de taak komen te staan het archiefbeheer over te nemen, hetgeen met zich medebrengrt, dat hij op grond van het feit, dat hij zitting heeft in de commissie toezicht op zijn eigen beheer moet uitoefenen. Zulks kan onzes inziens moeilijk aanvaardbaar worden geacht.'

Gedeputeerde Staten verzochten de deelnemende gemeenten zich nogmaals te beraden over de inhoud van artikel 5.1, alsmede over de tekst van artikel 27.2 dat handelend over de kostenverdeling tussen de gemeenten. De bedoelde passage bepaalde: 'dat de helft van vorenbedoeld aantal werkdagen, beschikbaar gesteld voor de gemeente Oirschot wordt geacht beschikbaar te zijn gesteld voor de gemeente Best.'

Voor een juist begrip zij opgemerkt, dat de huidige gemeenten Best en Oirschot tot 1819 één heerlijkheid c.q. gemeente vormden.

Het college van B & W van Oirschot antwoordde Gedeputeerde Staten op 7 september 1959 dat zij de bezwaren van het college niet deelden. Ten aanzien van de kostenverdeling tussen Oirschot en Best merkten zij op: (Deze) achten wij voorshands reëel. De omvang van het Oirschotse archief van na 1819 is dermate gering, dat de gewraakte bepaling inzake de kostenverdeling nagenoeg geen invloed zal uitoefenen op de hoogte van het bedrag, dat anders door de gemeente Best zou moeten worden betaald voor de kosten van het archief, dat van voor 1819 dateert.' Opmerkelijk is, dat over de archieven van na 1819 in de correspondentie geen sprake is. Temeer, wanneer u weet dat dit archief (tot 1940) een omvang heeft van ruim zeventig strekkende meter.

Na deze reactie van Oirschotse zijde, bezocht de inspecteur de bestuurders van Best en Veldhoven. Deze kon hij overtuigen van de standpunten van Gedeputeerde Staten en van hem zelf. Bernsen stelde na dit overleg aan Oirschot een tekstwijziging voor, waarin de gemeentesecretarissen als adviserende leden van de streekarchiefcommissie werden voorgedragen en waarin de kostenverdeling tussen Best en Oirschot alleen zou gelden voor de werkzaamheden aan het gezamenlijke archief tot 1819. Mede op aandringen van de twee andere deelnemende gemeenten werd de regeling in de voorgestelde zin aangepast.

*Kantongerechtsgebouw te Oirschot
(Fotoverzameling rayondepot Oirschot)*

Met de toezending van de gewijzigde regeling aan de gemeenteraden wachtte men aanvankelijk (begin 1960), omdat men de publicatie van de archiefwet 1959 in de staatscourant wilde afwachten: Een aanpassing van de regeling aan deze wet kon dan meteen worden meegenomen. Toen echter de Eerste Kamer de wet verwierp, zond men de wijzigingen ter vaststelling aan de gemeenten toe. Bij besluit van 2 maart 1961 keurde Gedeputeerde Staten tenslotte de gemeenschappelijke regeling goed.

Ruim vijf jaar nadat het initiatief daartoe genomen werd, kon op 1 november 1961 het streekarchivariaat van start gaan. Tot eerste streekarchivaris benoemde de commissie J.P. Rogier.

NAAMGEVING

Met het vinden van een goede naam voor het archivariaat had men in het begin enige moeite. In de oorspronkelijk vastgestelde regeling en in de besprekingen vooraf, noemde men het: Streekarchivariaat Oirschot e.a.. Aangezien deze naam niet duidelijk liet uitkomen dat de dienst ook voor Best en Veldhoven werkte, wijzigde men de naam in 1960 op verzoek van de heer Bernsen in Streekarchivariaat 'De noordelijke Kempen'. In de eerste vergadering van de streekarchiefcommissie stelde de archivaris echter voor de naam nogmaals te wijzigen. Historisch juister achtte hij de naam: Streekarchivariaat Noord Kempenland. Daarin kwam volgens zijn mening de binding met het voormalige Kwartier Kempenland van de Meierij beter tot uiting. Tot deze wijziging werd op 14 december 1961 besloten.

Deze benaming heeft het streekarchivariaat tot aan de opheffing behouden. Mijns inziens had er nog eenmaal een naamsverandering moeten plaatshebben, doch daar kom ik later op terug.

HET OIRSCHOTSE ARCHIEF IN DE KERK

Het verwerven van de archieven van de gemeenten die tot het streekarchivariaat behoorden is niet zonder slag of stoot gegaan. Dit geldt niet voor de archieven van de gemeente Best en Veldhoven, doch des te meer voor de oude archieven van Oirschot en Oerle. Hieronder het relaas van die wervingsacties.

Het was in 1950, dat de heer Bernsen het archief van Oirschot inspecteerde. Dit archief bevond zich toen op de zeer brandgevaarlijke zolder van het raadhuis. Volgens informatie van de gemeente betrof het archief, dat in oktober 1944 uit de brandende kerk was gered. De rest van het archief in de kerk zou, volgens hem werd verteld, bij die brand verloren zijn gegaan. Twee jaar later vernam Bernsen echter bij geruchte, dat zich in de kerk te Oirschot nog wel degelijk archieven bevonden. Hij ging ter plaatse op onderzoek uit. Toen bleek dat een grote hoeveelheid archieven zich in een ntmte in de kerk bevonden, bestaande uit vele charters en stukken uit de zestiende tot en met de achttiende eeuw. Bernsen stelde de secretaris van Oirschot op de hoogte van zijn vondst en adviseerde hem de archieven aan de parochie ten geschenke te vragen. Dit is echter niet gebeurd.

Inmiddels had de inspecteur ook ontdekt, dat wethouder Nooyen van Oirschot reeds in 1916 stappen had ondernomen om het archief in de kerk te laten inventariseren door de toenmalige provinciale archiefambtenaar Cleerdin, de latere griffier. Nooyen had zich in deze tot de Commissaris van de Koningin gewend. De commissaris verzocht daarop de rijksarchivaris, die destijds tevens provinciaal archiefinspecteur was, hem te adviseren. Eerst na bemiddeling van de bisschop kreeg rijksarchivaris Smit toegang tot de archieven. Hem bleek dat het merendeel der in de kerk berustende archieven daar in het laatst van de achttiende eeuw door het gemeentebestuur gedeclareerd waren. **Aangezien hij dit echter niet met zekerheid kon vaststellen en aangezien de gemeente nooit moeite had gedaan om het archief terug te krijgen, concludeerde Smit: '... .. dat zij krachtens de geldende jurisprudentie thans eigendom der parochie waren en dat de gemeente, indien de parochie ze wilde afstaan, eene contrapraestatie diende te geven.'**

De zaak is toen kennelijk doodgebloed.

De kwestie van de Oirschotse archieven in de kerk werd weer actueel toen de oprichting van het streekarchivariaat zeker was. Burgemeester en wethouders van Oirschot richtten zich in juni 1961 tot het kerkbestuur met het verzoek om het archief dat zich in de St. Petruskerk bevond in bewaring te geven aan het streekarchivariaat. Het kerkbestuur zond dit verzoek om advies aan de bisschop. Monseigneur Bekkers antwoordde op 23 november 1961 geen bezwaar te hebben tegen:

..... een voorlopige inbewaargeving van de archiefstukken, die in de parochiekerk in de zgn. 'Latijnse school' boven de sacristie worden bewaard,'
Het kerkbestuur stelde het proces-verbaal van inbewaargeving conform op en voegde daaraan de voorwaarde toe, dat de archieven binnen twee jaar globaal geordend en geïventariseerd moesten zijn om de overdracht van de niet kerkelijke archieven te kunnen regelen. Burgemeester en wethouders van Oirschot gingen met de inbewaargeving accoord, doch stelden — op advies van de archivaris — dat genoemde termijn van twee jaar niet al te strikt genomen kon worden. **Eind 1961 werd het archief naar het streekarchivariaat vervoerd.**

Rogier verzocht daarop de rijksarchivaris, mejuffrouw **F. H. K. Korvezee, om de voorlopige inventaris op te sporen, die volgens aantekeningen op de stukken gemaakt zou zijn door haar voorganger, J. P. W. Smit. Dit manuscript bleek in de administratie van de provinciaal inspecteur te berusten die het aan Rogier zou overhandigen. Waar dit manuscript zich momenteel bevindt is nog niet achterhaald. De toenmalige streekarchivaris heeft te aanzien van de termijn van twee jaar goed aangevoeld dat dit niet haalbaar was. Nu de ordening en beschrijving van de archieven, afkomstig uit de kerk in volle gang is, blijkt dat het een complex is van een tiental archieven met een ingewikkelde structuur. Naar verwachting is de inventarisatie eind 1983 te voltooien.**

DE KWESTIE OERLE

Zoals u, lezer, wellicht weet, is de huidige gemeente Veldhoven in 1921 gevormd door

samenvoeging van de gemeenten Oerle, Veldhoven—Meerveldhoven en Zeelst. In vroeger eeuwen vormden echter Oerle en Meerveldhoven een schepenbank. Het archief van de schepenbank, dat uiteraard een geheel vormde met het bestuurlijk archief van deze plaatsen, berustte tot 1888 bij de gemeente Oerle.

Het jaar daarvoor inspecteerde rijksarchivaris Bondam de archieven van de gemeente Oerle. Hij constateerde toen dat het archief onder zeer slechte condities bewaard werd en kwam met het gemeentebestuur overeen, dat het archief naar het rijksarchief zou worden overgebracht. Dit gebeurde in 1888.

In april 1975 richtten burgemeester en wethouders van Veldhoven zich tot de rijksarchivaris in Noord-Brabant met het verzoek om teruggave in eigendom van het bestuurlijk gedeelte van het archief van Oerle—Meerveldhoven en om in bewaargeving van het rechterlijk gedeelte van het archief. De rijksarchivaris gaf eerst in december daaraanvolgende antwoord op dit schrijven **hij is daartoe kennelijk aangespoord door de algemeen rijksarchivaris, die een maand eerder door B. van Veldhoven van hun schrijven van april op de hoogte was gesteld.**

Het antwoord van de rijksarchivaris is zeer uitgebreid. Samengevat luidt het als volgt:

Het oud-administratief archief van Oerle en Meerveldhoven is in 1887 door het gemeentebestuur van Oerle aan het rijksarchief afgestaan en sindsdien als rijkseigendom beschouwd. Dit gebeurde ten gevolge van de zeer slechte bewaring en op advies van Bondam. Het proces-verbaal van overgifte en overnemingsop 6 april 1888 getekend door partijen.

Rond de jaarwisseling 1915/1916 is er een moeizame briefwisseling gevoerd tussen de rijksarchivaris, Smit en het gemeentebestuur van Oerle over de teruggave van het oud-administratief archief aan de gemeente. Deze teruggave is toen echter niet doorgegaan, omdat de gemeente geen brandvrije archiefkast wilde aanschaffen.

Hij vervolgde:

'Nu uw gemeentebestuur opnieuw een inbewaargeving aanhangig maakt aarzel ik niet voor wat het oud-administratief archief van Oerle en Meerveldhoven betreft deze mogelijk te maken.'

Wat het oud-rechterlijk archief betrof had hij bedenkingen. Hij schrijft:

'De tendens naar centralisering van archieven binnen de streekarchiefdiensten en de scheppen van dit precedent zou er echter toe leiden, dat de nu grotendeels op het Rijksarchief in Noord-Brabant berustende oud-rechterlijke archieven over zeventien diensten in de gemeentelijke sfeer verstrooid raken. Dit nu is beslist niet in het belang van het gebruik van deze archieven in het algemeen en van de wetenschappelijke oefening in het bijzonder.'

Ook de dan plaatsvindende besprekingen over de vorming van één streekarchief in Zuid-Oost Brabant werd als argument tegen de overdracht aangevoerd.

Tenslotte deelde de rijksarchivaris mede, dat de minister van C.R.M. verzocht is machtiging te verlenen tot de inbewaargeving van het oud-administratief archief van Oerle en Meerveldhoven aan de gemeente Veldhoven.

Opmerkelijk is dat in voornoemde brief tot tweemaal sprake is van inbewaringgeving, terwijl de gemeente om teruggave in eigendom heeft verzocht. Bij inbewaringgeving blijft het rijk namelijk eigenaar. Het belang van het gebruik van de archieven, dat aan-gevoerd werd, alsmede het belang van de wetenschap, is mijns inziens beter gediend bij decentralisatie. Het toegankelijk maken van de archieven is bij de streekarchieven beter gegarandeerd, dus ook het gebruik. De onderzoeker heeft bovendien ter plaatse de aan-vullende bronnen direct bij de hand.

Inmiddels hadden burgemeester en wethouders van Veldhoven ook verzocht om inbe-waringgeving van het oud-rechterlijk archief van de dingbank Veldhoven—Zeelst—Blaarthern. De rijksarchivaris stelt in een brief van 20 april 1976, voor het rechterlijk archief van Oerle in bewaring te geven aan de gemeente, doch van dit archief copieën te laten vervaardigen die op het rijksarchief kunnen worden bewaard. Ten aanzien van het rechterlijk archief van de dingbank Veldhoven stelt hij, dat dit archief door de ge-meente kan worden gecopieerd, waarna de originelen in het rijksarchief kunnen blijven berusten. Streekarchivaris Klaasen adviseerde het college niet op dit voorstel in te gaan. I let copiëren zou te kostbaar en te tijdrovend zijn. Bovendien zou bij aanvaarding van dit voorstel een precedentwerking optreden ten aanzien van de andere archiefdiensten in Nederland. B. en W. antwoordden op 4 juni 1976 dat het voorstel niet aanvaardbaar is. Tevens verwezen zij naar de afspraken die op 12 februari van dat jaar gemaakt zijn tussen de rijksarchiefdienst en de Landelijke Kring van Gemeente- en Streekarchivaris-sen over de inbewaargeving van archieven door het Rijk.

Het college verzocht nogmaals om de overdracht, waarvoor de minister reeds machti-ging had verleend. Zij dringen er op aan die overdracht vóór 1 juli te doen plaatsvin-den.

De rijksarchivaris antwoordde op 17 juni d.a.v.. Allereerst sprak hij zijn verbazing uit over de ultimatieve strekking van de brief, doch hij zegt toe dat de inbewaringgeving van zowel het administratieve als het rechterlijke archief van Oerle vóór 1 juli gereaa-liseerd kan worden mits de gemeente het transport regelde. Dat transport vond op 28 juni plaats. De overeenkomst van inbewaringgeving werd daarop getekend.

Het gemeentebestuur van Veldhoven accepteerde echter niet dat het administratieve archief niet in eigendom werd overgedragen. Zij richtten zich nu rechtstreeks tot de minister. Hem werd verzocht in overweging te nemen om toestemming te geven én om te bevorderen dat genoemd archief in eigendom werd teruggegeven aan de gemeente. De minister verzocht daarop, na ingewonnen advies, de algemene rijksarchivaris om op grond van artikel 9 van het Archiefbesluit de rijksarchivaris in Noord-Brabant te mach-tigen het bedoelde archief in eigendom over te dragen aan de gemeente Veldhoven. Op 21 september 1976 antwoordde de minister op het verzoek van Veldhoven dat de over-dracht kon plaatsvinden. Eerst in juni 1977 werd het proces-verbaal van eigendoms-overdracht opgemaakt.

Uit het voorafgaande, geachte lezer, kunt u opmaken, dat het verwerven van archieven wel eens problemen kan geven. Toch heeft het streekarchivariaat Noord-Kempenland,

*Opgravingen naar 't Slot te Zeelst.
(Fotoverzameling rayondepot Oirsehot)*

Zoals ik reeds hiervoor aangaf, had op dat moment de naam van de gemeenschappelijke regeling nogmaals gewijzigd moeten worden. Door de centralisatie werd Noord-Kempenland namelijk een streekarchief in plaats van een streekarchivariaat.

TAKEN EN ACTIVITEITEN

Een van de belangrijkste taken van een archiefdienst is liet toegankelijk maken van de beheerde archieven en verzamelingen. Binnen de archiefwereld is bekend dat juist deze taak door de noodzakelijke andere werkzaamheden makkelijk in de verdrinking komt. De Archiefraad constateerde dit reeds in 1972 voor de rijksarchiefdienst in haar advies nummer 15: 'De rijksarchiefdienst; problemen, oplossingen en prioriteiten.' Dit probleem geldt nog onverkort. De rijksarchieven zijn om deze reden op maandag gesloten. Enkele gemeentearchieven zijn reeds tot een zelfde soort maatregel overgegaan.

Het is daarom des te droeviger te moeten constateren, dat juist op het gebied van het ordenen en beschrijven van archieven veel kostbare tijd verloren is gegaan. Uit de correspondentie en andere bronnen bleek dat reeds aan de ordening van de Oirschotse en Veldhovense archieven is gewerkt in voorgaande perioden, zonder dat deze arbeid tot het gewenste resultaat kon leiden. Voor de vertragingen en onderbrekingen zijn echter wel aanvaardbare oorzaken aan te wijzen.

Ondanks deze problemen kon in 1964 de inventaris verschijnen van het archief van de gemeente Best over de periode 1819 tot 1946, vervaardigd door de heer F.J. Pronk. In 1971 volgde de lijvige inventaris van het archief van de tot de gemeente Veldhoven behorende voormalige gemeenten Oerle, Veldhoven—Meerveldhoven en Zeelst, over de jaren 1517 tot 1921, van de hand van W. Klaasen. Enkele maanden geleden is de inventarisatie van het Veldhovense archief van na 1921 gereed gekomen. Momenteel wordt alle beschikbare tijd besteed aan het ordenen en beschrijven van de Oirschotse archieven, welke naar verwachting eind 1983 gereed komt.

Naast de genoemde inventarissen is de laatste twintig jaren met veel inzet gewerkt aan het vervaardigen van neveningen van de archieven. Bijna alle op het archief aanwezige doop-, trouw- en begraafboeken van de kerken zijn momenteel geïndiceerd. Diverse protocollen uit de oud-rechterlijke archieven van Oirschot—Best en Veldhoven zijn eveneens bewerkt. Andere archiefstukken of series zijn bewerkt en in Campinia gepubliceerd. Door deze neveningen heeft de onderzoeker een prima hulpmiddel om zijn onderzoek sneller te kunnen verrichten. Met recht mag hier opgemerkt worden, dat het maken van die ingangen alleen mogelijk was door de inzet van de medewerkers aan het archief, doch evenzeer door het enthousiasme van meerdere vrijwillige medewerkers. Ook het Administratief Centrum te Bergeyk heeft haar steentje daartoe bijgedragen. Daar is ook de catalogus vervaardigd op de ruim 4000 banden van de archiefbibliotheek.

Een volledige lijst van de gereed gekomen toegangen is opgenomen in de vorige aflevering van Campinia (11 e jaargang, nr. 43, blz. 134 - 144).

INFORMATIE EN BEZOEKERS

Het informeren en adviseren van de gemeentebesturen is eveneens een taak van de archiefdienst. Bij het nalopen van de correspondentie uit de eerste jaren, viel mij op dat de streekarchivaris zeker tien procent van zijn werktijd besteed moet hebben aan het geven van advies met betrekking tot de toekenning van een gemeentewapen en gemeentevlag aan de drie gemeenten. Dat de Hoge Raad van Adel in deze zijn uitgesproken opvattingen heeft, ondervond de gemeente Best. De strijd om erkenning van het voorgestelde wapen van deze gemeente duurde tot in het voorjaar van 1981. Hoe 'de aanhouder wint' kunt u lezen in het artikel dat de gemeentesecretaris van Best, de heer P. A. Gondrie, aan deze langdurige kwestie gewijd heeft (zie Campinia, 11 e jaargang, blz. 29-32 en 115-119).

De gemeente Oirschot heeft eveneens jaren moeten vechten om erkend te worden als 'historische stadskern'. Talrijk zijn de onderzoeken naar het vereiste bewijsmateriaal, twee kaarten waarop Oirschot als stedelijke kern voorkomt uit de periode 1600 tot 1850. De samenwerking tussen de afdeling gemeentelijke ontwikkeling en het streekarchief zal naar verwachting in deze het gewenste resultaat opleveren. En terecht, wanneer u weet dat de buurgemeenten Eindhoven en Oisterwijk reeds eerder aangewezen zijn als historische stadskern. Het historisch centrum van beide laatstgenoemde gemeenten is bij lange na niet zo goed behouden als in Oirschot.

Naast diverse andere terreinen van gemeentelijke zorg, zijn de gemeenten geadviseerd inzake archeologie, monumentenzorg en straatnaamgeving.

In de afgelopen twintig jaren heeft het streekarchief zijn functie als regionaal informatiecentrum voor genealogen en historisch geïnteresseerden duidelijk bewezen. De grote groep genealogen vond tal van gegevens voor hun familie-onderzoek. Velen van hen raakten al spoedig gegrepen door de achtergrond-informatie die de archieven hen verschaften en werden op het spoor gezet van anders gerichte onderzoeken. Bijvoorbeeld naar de geschiedenis van een oude boerderij of woning, of naar de bezittingen van hun voorouders, danwel naar de gebeurtenissen rond een van de verre familieleden. Ook studenten en scholieren vonden in de archieven en documentaire verzamelingen bouwstenen voor hun scriptie. Naast enkele lopende onderzoeken voor dissertaties, heeft het archief ook stof geleverd voor publicaties in kranten, weekbladen en tijdschriften. Het aantal bezoeken is toegenomen van 119 in 1965 tot bijna 500 in het afgelopen jaar. Topjaren waren 1976 en 1979 met respectievelijk 741 en 655 bezoeken. In het eerstgenoemde jaar is dit getal bepaald door de bezoeken van scholieren van diverse scholen met een geschiedenisstaak. In het tweede jaar mede door twee werkgroepen van de rijksuniversiteit Utrecht, die een onderzoek instelden naar de invloed van de mechanisatie op de landbouw op zandgronden.

De geregistreerde schriftelijke verzoeken om inlichtingen liepen op van 31 in het eerste jaar tot ruim 300 in de afgelopen jaren. Een overzicht van het verloop van het aantal bezoeken in de jaren 1965—1980 is gegeven in bijgaande grafiek. Van voor 1965 zijn geen gegevens voorhanden. Daarin is tevens het verloop van de geregistreerde brieven opgenomen, alsmede het aantal uitleningen. De uitleningen zijn eerst vanaf 1976 bijgehouden, omdat deze eerst in dat jaar officieel werden toegestaan.

EDUCATIEVE ACTIVITEITEN EN PUBLIKATIES

Meer dan ik aanvankelijk vermoedde, is het streekarchief Noord-Kempenland actief geweest op educatief gebied. In de zeventiger jaren zijn cursussen gegeven in het lezen van oud-schrift, zowel aan beginners als gevorderden. In dit najaar zal deze traditie voortgezet kunnen worden. De dienst werkte verder mee aan de Organisatie van tentoonstellingen of verzorgde deze zelf. Zo werd in 1971 bij de viering van vijftig jaar Groot-Veldhoveneen tentoonstelling verzorgd. Een jaar later is te Best de expositie '1/ werend verleden' georganiseerd. Ook tijdens de archiefdag in 1976 te Oirschot, bij nelenenheid van vijf jaar Campinia, richtte men in de raadselder aldaar een tentoon- in.

De heer Klaasen verwierf bekendheid door de talrijke lezingen en voordrachten die hij in de regio hield. Hij zette zich ook in voor de oprichting van het museum Het Oude Slot te Veldhoven, alsmede voor de totstandkoming van een oudheidkamer te Oirschot. Dit laatste heeft niet mogen lukken. Wel is door de dienst medewerking verleend aan de opzet van het boerenwerktuigenmuseum Hand en Span te Oirschot.

De activiteiten van het streekarchief hebben ook bekendheid verkregen door de deelname aan de jaarlijkse Kunst-, Vlooiën- en Antiekmarkt en Braderie te Oirschot, die beiden in de maand september werden gehouden.

Van de door het streekarchief verzorgde publicaties is het tijdschrift Campinia het meest bekend. Met de daadwerkelijke steun van de streekarchiefcommissie is deze periodiek in april 1971 kunnen verschijnen. Buiten de vele bronnenpublicaties die in Campinia zijn opgenomen, heeft de amateur-historicus en genealoog vele kansen benut om de resultaten van zijn onderzoekingen bredere bekendheid te geven door middel van dit tijdschrift. Het stemt de medewerkers van het streekarchief dan ook met vreugde dat de streekarchiefcommissie Noord-Kempenland als een van de eisen voor aansluiting bij het streekarchief Zuid-Oost Brabant gesteld heeft, dat Campinia gehandhaafd diende te blijven. Dit tijdschrift kan voor de regio een belangrijke bron van historische informatie gaan vormen.

Andere publicaties verzorgd door het streekarchief zijn onder meer: de index op de jaargangen I—V van Campinia, Oirschot en Veldhoven in oude ansichten, Wandeling door Oirschot, 50 jaar vrijwillige brandweer in Oirschot, en meer recent, Het oer-oude Oirschot. De index op de jaargangen VI—X van Campinia is in voorbereiding. Wanneer interesse voor deze toegang voldoende is, zal deze ook worden uitgegeven. Mede-

werking is verder verleend aan diverse publicaties in de regionale weekbladen Streekbelangen en het Veldhovens Weekblad kende het archief zelfs een eigen rubriek.

In dit artikel heb ik getracht u een indruk te geven van de oprichtingsgeschiedenis en het functioneren van het streekarchivariaat Noord-Kempenland. Aandacht is besteed aan diverse taken van de dienst, zonder daarbij volledig te willen zijn. Uit hetgeen tot stand is gebracht mogen we concluderen dat de twintig jaren Noord-Kempenland goed de jaren zijn geweest. In de toekomst zal het nu geheten Rayondepot Oirschot blijven inzetten voor het beheer van de archieven van de gemeenten Best, Oirschot en Veldhoven. We zullen trachten de aanwezige informatie zo dicht mogelijk bij de inwoners van deze plaatsen te brengen. De ideeën van Bernsen hierover zijn weer van op actueel.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Kwart eeuw streekarchivariaat in de kring Oosterhout (Oosterhout 1981).

Nederlands Archievenblad, 66. jrg. (1962) blz. 11-16 en 84. jrg. (1980) blz. 103-13

Archief van het streekarchivariaat Noord-Kempenland (notulen streekarchiefcommissie, jaarverslagen en correspondentie).

Archief van de gemeenten Oirschot en Veldhoven (dossiers Archieven).

Archief van de provinciale archiefinspectie in Noord-Brabant.

III. DE OPRICHTING VAN HET STREEKARCHIEF ZUID-OOST BRABANT door W. Visser

Op 31 december 1981 werd, na een ruim 20-jarig bestaan, het Streekarchivariaat Noord-Kempenland opgeheven. Niet dat daarmee een eind is gekomen aan de activiteiten van een instelling die veel bekendheid genoot in de streek waarover zij haar werkzaamheden uitstreekte, integendeel. De bemoeienissen met cultuur en historie in de regio Best, Oirschot, Veldhoven zullen nog wel worden geïntensiveerd, zij het dan onder de paraplu van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, waarin Noord-Kempenland is opgegaan. Deze bijdrage wil de achtergronden laten zien die tot het ontstaan van dit streekarchief hebben geleid.

Werpen wij eerst een blik op de archivalistische kaart van Noord-Brabant. Het kan zijn dat in de naoorlogse jaren de wenselijkheid om bepaalde gemeentelijke vraagstukken intergemeentelijk aan te pakken, in deze provincie groter was dan elders; feit is wel dat van de mogelijkheden die de Wet Gemeenschappelijke regelingen op dit terrein biedt, een druk gebruik is gemaakt, niet in de laatste plaats ten bate van de archieven. Van oudsher kennen in Noord-Brabant de gemeenten Bergen op Zoom, Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Waalwijk een eigen archiefdienst. Daarnaast zijn reeds in de vijftiger jaren streekarchivariaten ontstaan, landelijk een novum. De vorming van deze instellingen spruit voort uit de gedachte dat niet iedere gemeente over alle voor het archiefbeheer vereiste voorzieningen apart kan beschikken, maar dat gezamenlijk een draagvlak van voldoende niveau in stand gehouden kan worden. In die tijd zal ook de gedachte hebben postgevat dat de plaatselijke historie voor een niet onaanzienlijk deel haar neerslag heeft gevonden in de gemeentelijke archieven. Gevolg van een en ander was dat in 1955 het eerste streekarchivariaat werd opgericht. In de vijftiger en in de eerste helft van de zestiger jaren vond een forse uitbreiding van het aantal streekarchivariaten plaats; in 1963 waren het er 9 met in totaal 55 deelnemende gemeenten. Na een periode van consolidatie en uitbreiding van bestaande streekarchivariaten zijn in de zeventiger jaren vrijwel alle gemeenten in Noord-Brabant aan dergelijke samenwerkingsverbanden deel gaan nemen. Deze ontwikkeling heeft zeker bijgedragen tot een grotere verbondenheid van de provinciale bevolking met de archieven van haar regio en tot een beter peilen van de behoeften van die bevolking. De archieven van de gemeenten die deelnemen aan een streekarchivariaat zijn in veel gevallen drastisch en in snel tempo verbeterd; vele archieven zijn door middel van inventarissen (te vergelijken met de catalogus van een bibliotheek, de inhoud van het archief is er in beschreven en men kan er de gezochte stukken in vinden) toegankelijk geworden voor historisch onderzoek.

De aanduidingen streekarchief en streekarchivariaat zijn in het voorgaande, zo lijkt het, willekeurig door elkaar gebruikt. Er bestaat echter wel een verschil tussen beide vormen: bij een streekarchivariaat bewaart iedere deelnemende gemeente de eigen ar-

chieven, bij een streekarchief daarentegen worden de archieven van de deelnemers centraal bewaard. De meeste streekarchivariaten zijn begonnen als eenmans-bedrijven. Daar in de loop van de jaren de archivaris is geconfronteerd met steeds meer en gevarieerder eisen die hem werden gesteld, kon het niet anders dat bij een eenmans bezetting sommige taken achterbleven. De oplossing werd gezocht in meer personeel; dat was in veel gevallen mogelijk door uitbreiding van het archivariaat, waardoor het draagvlak werd vergroot. Ook wel zijn enkele kleinere archivariaten opgegaan in grotere eenheden; Noord-Kempenland is hiervan een voorbeeld.

Eén ding is opvallend: streekarchivariaten bevatten bijna allemaal plattelandsgemeenten; grotere gemeenten zijn daarin maar zelden opgenomen. Het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, waarover ik nu kom te spreken, is daarop een uitzondering; naast de integratie van het Streekarchivariaat Noord-Kempenland, is ook het Gemeentearchief Eindhoven opgeheven en deel uit gaan maken van dit streekarchief. Bij het oprichten van dit samenwerkingsverband is men niet over een nacht ijs gegaan; daar gingen zeven jaren van onderhandelen aan vooraf. In 1973 werd door een van de adviescommissies van wat toen heette het Samenwerkingsorgaan Agglomeratie Eindhoven, de studie-groep uniformering gemeentelijke voorschriften, het initiatief genomen een onderzoek te doen naar de wenselijkheid van samenwerking op het gebied van archiefzorg en archiefbeheer in het gebied van de agglomeratie Eindhoven en het gebied van het Streekorgaan Kempenland. Los daarvan werden ook in het gebied van het Streekorgaan Kernpenland initiatieven genomen om te komen tot een gemeenschappelijk archiefbeheer.

De dagelijkse besturen van het Samenwerkingsorgaan en het Streekorgaan stonden positief tegenover dit initiatief en stelden gezamenlijk een werkgroep functioneren archieven in. In deze werkgroep hadden zitting enige gemeentesecretarissen, de gemeentearchivaris van Eindhoven, de archivaris van het Streekarchivariaat Noord-Kempenland, de provinciaal archiefinspecteur en vertegenwoordigers van het Streekorgaan Kempenland en het Samenwerkingsorgaan Agglomeratie Eindhoven,

lithangspunt bij het opzetten van het streekarchief was het streven naar een deelname van alle gemeenten in het gebied van de agglomeratie en van Kempenland. De werkgroep begon met het instellen van een onderzoek naar de staat van inventarisatie en de mate van toegankelijkheid van de gemeentelijke archieven. Daarbij werden grote verschillen geconstateerd; er waren gemeenten waar de archieven model waren geordend, er waren er waar op dit punt nog niets was gedaan. Het laat zich horen dat de gemeenten die reeds aanzienlijke kosten hadden gemaakt voor de ordening van hun archieven er bitter weinig voor voelden bij te dragen in de kosten van ordening van de al (l)ieven van gemeenten die om wat voor redenen dan ook in het verleden geen kans hadden gezien daar iets aan te doen. Om dit bezwaar te ondervangen werd gekozen voor de oprichting van het streekarchief in fasen. Er werd gestart met een zgn. overgangsfase, waarin door het streekarchief slechts een beperkt aantal taken werd verricht. Onnodig te zeggen dat de belangrijkste daarvan was het wegwerken van de inventarisatie-achterstand. Die start vond plaats op 14 december 1979; de overgangsfase

belangrijk, wordt nu onderhouden door de bij het streekarchief in dienst zijnde archiefinspecteur, die vanuit zijn deskundigheid wellicht een betere gesprekspartner is op de secretarieën dan de archivaris. Een ander uitgangspunt van Bernsen was dat archiveringen niet te groot mochten zijn; vijf tot zes gemeenten zag hij als ideaal. Daardoor was het draagvlak, ook al zou men centralisatie overwegen, in veel gevallen gering.

In de tijd dat de besprekingen over de vorming van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant op gang kwamen (1973) was centralisatie nog niet een door eenieder aanvaardde vanzelfsprekendheid. De werkgroep functioneren archieven, die ik reeds ten tonele voerde, vond echter in het lid mr. A.L.G.M. van Agt, toen gemeentearchivaris van Eindhoven, een krachtig pleitbezorger voor centralisatie. Hij had in een eerder stadium aan het overleg van gemeentesecretarissen binnen de agglomeratie Eindhoven op verzoek een rapport uitgebracht over het beheer van gemeentelijke archieven. Eind 1974 besloot de werkgroep om een gemeenschappelijke regeling te ontwerpen waarbij werd uitgegaan van één centrale archiefdienst voor het hele gebied, met één centraal depot te Eindhoven en voorlopig een rayondepot te Oirschot, een opzet in grote lijnen overeenstemmend met wat Van Agt voor ogen stond.

Men kan zich afvragen, waar centralisatie het uitgangspunt was, of het opzetten van rayondepôts in deze gedachtengang paste. Het bestuur van het Streekarchief Noord-Kempenland heeft geijverd voor het instandhouden van kantoor en archiefbewaarpplaats in Oirschot als rayondepôt. Sterker nog: het bestuur stelde zich op het standpunt dat over deelname van het streekarchivariaat aan het Streekarchief Zuid-Oost Brabant niet te praten viel als niet aan deze voorwaarde werd voldaan. Gedeeltelijk is dit standpunt terug te vinden in de besluiten die de aan het streekarchivariaat deelnemende gemeenten hebben genomen tot opheffing van dit samenwerkingsverband. Door de gemeentebesturen van Best en Oirschot werd nl. gesteld dat Oirschot blijvend in stand moest worden gehouden 'voor het beheren, verzorgen, behouden en toegankelijk doen zijn van tenminste de daarin door de gemeenten Best, Oirschot en Veldhoven overgebrachte en over te brengen archieven en daartoe behorende verzamelingen'. Het gemeentebestuur van Veldhoven daarentegen besloot tot opheffing zonder dat van deze prealabele voorwaarden gewag werd gemaakt. Het resultaat van een en ander was dat een organisatiemodel werd ontwikkeld waarbij er één centrale archiefbewaarpplaats is (te Eindhoven) met de mogelijkheid van enkele rayondepôts die geografisch zijn gespreid. Het voortbestaan van Oirschot werd hierdoor een feit. De vraag hiervoor gesteld of het creëren van perifere steunpunten uit een oogpunt van centralisatie de juiste opzet is, kan hier niet worden beantwoord. Daarvoor is nodig dat eerst praktische ervaring wordt opgedaan in het werken met dit model; vergelijkbare situaties doen zich in Nederland niet voor. Wel staat vast dat het opzetten van rayondepôts kostenverhogend zal werken.

Zoals opgemerkt was deelname aan het streekarchief van alle gemeenten in het gebied van de Agglomeratie Eindhoven en van het Streekorgaan Kempenland uitgangspunt bij het opzetten van de regeling. Hierbij werd één mislukking geboekt; de gemeenten

San en Breugel trok zich terug en sloot zich aan bij het Streekarchivariaat Langs Aa en Dommel. Zo traden in 1979 achttien gemeenten toe, in 1980 gevolgd door de gemeente Heeze.

Het zal duidelijk zijn dat in de oprichtingsfase veel gesproken werd over welke taken het streekarchief zou moeten vervullen, een discussie die nu in het bestuur wordt voortgezet. Naast werkzaamheden op het terrein van de verwerving van archieven en verzamelingen, het toegankelijk maken en de materiële verzorging ervan, is de dienstverlening aan derden van groot belang. Nog zijn er veel mensen die de weg naar het archief niet hebben gevonden; zij weten niet wat men er over familie en eigen omgeving kan vinden. Niet genoeg kan worden benadrukt dat archieven openbare instellingen zijn, waar een ieder op de gewone kantooruren vrij toegang heeft en waar onderzoekingen kosteloos kunnen worden verricht, eventueel onder deskundige begeleiding. Door steeds meer instanties wordt een beroep op het streekarchief gedaan. Een sprekend voorbeeld is het onderwijs; nagenoeg binnen alle geledingen daarvan is een ontwikkeling te constateren in de richting van het actief laten verrichten van onderzoek door scholieren en studenten, hetzij individueel, hetzij in groepsverband, zulks speciaal in de

ukken maatschappijleer en geschiedenis. Men verdere ontwikkeling van activiteiten op dit gebied, bijvoorbeeld het begeleiden van groepsonderzoek en het meer systematisch benaderen van het onderwijsveld, zal moeten worden gestimuleerd. Ook kan het wekken van historische belangstelling worden geactiveerd door het organiseren of deelnemen aan tentoonstellingen en door het eezorgen van rondleidingen in het archief.

Niet alleen het onderwijs maar ook bijvoorbeeld VVV's en redacties van dagbladen behoren tot de eliëntèle van het streekarchief.

I enslotte: hoe belangrijk het is dat vanwege het streekarchief regelmatig publicaties verschijnen waarin gegevens uit de archieven zijn verwerkt en waarin gewezen wordt op mogelijkheden die de archieven van de aangesloten gemeenten bieden, hoef ik de lezers van Campinia niet uit te leggen.

Kei de Organisatie van het streekarchief wil ik kort zijn. Het kent een algemeen en een dagelijks bestuur. Iedere deelnemende gemeente is in het algemeen bestuur met één lid vertegenwoordigd. Het algemeen bestuur wordt door de raad uit het college van burgemeester en wethouders. Voorts werd een aantal adviseurs aangewezen; vier gemeentesecretarissen, de provinciale archiefinspecteur, vertegenwoordigers van de Agglomeratie Eindhoven en het Streekorgaan Kempenland. Uit het algemeen bestuur wordt een dagelijks bestuur gekozen en een voorzitter.

Nadere regelingen bestaan over de wijze van aanwijzing, de zittingstermijn van vier jaar, de werkwijze van het algemeen bestuur, de openbaarheid van de vergaderingen en de vvisoeding voor de leden. Daarnaast is er uiteraard een financiële paragraaf.

Op 1 januari 1982 trad de definitieve fase van het streekarchief in werking; het Streekarchivariaat Noord-Kempenland en het Gemeente-archief Eindhoven hielden als zelfstandige instellingen op te bestaan. Zij maken voortaan deel uit van het Streekarchief

Zuid-Oost Brabant, resultaat van een studie tot samenwerking op het gebied van de archiefzorg, een resultaat dat niet werd verkregen dan na vaak moeizame besprekingen waarin veel werd geïnvesteerd aan takt, lenigheid van geest en overredingskracht en waarbij steeds als uitgangspunt gold een betere vervulling van de boeiende taak van het archiefwezen.

Geraadpleegde literatuur:

Gemeenschappelijke regeling Streekarchief Zuid-Oost Brabant (Nederlandse Staatscourant 14-12-1979, nr. 244).

Opheffing Streekarchivariaat Noord-Kempenland, te Oirschot (Nederlandse Staatscourant 30-10-1981, nr. 209).

Nederlands Archievenblad 84e jrg., 1980, p.103 vlg.; 66e jrg., 1962, p.11 vlg.

Beleidsnota Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven 1981.

V. DE OIRSCHOTSE SCHEPENPROTOCOLLEN door J. Lijten

In zijn doorwrochte boek 'Opgelegde bedevaarten' noemt Dr. J. van Herwaarden de Bossche schepenprotocollen 'een enorm rijke bron over de activiteiten van de Bossche schepenen'. 1) Daarmee zijn zij ook een enorm rijke bron voor de geschiedenis van 's-Hertogenbosch en de Meierij. Vooral door de jarenlange toegewijde arbeid van Ferdinand Smulders z.g. is deze rijke bron toegankelijk geworden.

Ook Oirschot beschikt over een rijke — zij het niet zó rijke — bron in zijn schepenprotocollen, waarvan het toegankelijk maken echter nog in een beginstadium verkeert.

Door de brand van de eerste Sint Petruskerk in 1462 gingen practisch alle archieven van Oirschot verloren. De Oirschotse schepenprotocollen gaan daarom niet verder terug dan 1463, maar vanaf dat jaar bevatten zij dan ook een schat aan gegevens. Met deze constatering is deze goudmijn echter nog niet ontgonnen; dat zal nog vele jaren van intense en toegewijde arbeid vragen. De bedoeling is, daar een voorzichtig begin in te maken. 2)

1) SAMENSTELLING

ten nauwkeurige beschouwing van de oudst-aanwezige Oirschotse protocollen maakt ons duidelijk, hoe ze zijn samengesteld. De toenmalige secretaris, Henrick van Esch had blijkbaar de gewoonte, zijn aantekeningen te maken op losse katernen, die aan het einde van het jaar aaneengenaaid werden. Na enkele jaren — een variërend aantal — werden deze aaneengenaaide jaardelen dan samengebonden in een grotere band.

Lijten had ook de gewoonte, om bij het inschrijven van de eerste akten van het nieuwe jaar de namen van alle schepenen aan het hoofd van het eerste folio te vermelden. Lijten had deze nodig bij het grosseren van de akten. In tegenstelling immers met 's-Hertogenbosch, waar in de bezegelde akten over het algemeen alleen de namen van de daaroverstaande schepenen genoemd werden, kende Oirschot in alle akten een aanknopingspunt waarin alle schepenen vermeld werden. Toch vinden we niet aan het hoofd van alle akten de namen van de schepenen. De oorzaken kunnen velerlei zijn. Een mogelijkheid is nu kunnen zijn, dat de eerste katern verloren is gegaan; concrete aanwijzingen hiervoor zijn er echter niet. Een andere mogelijkheid is, dat er in de eerste weken geen akten werden gepasseerd, waardoor de secretaris er niet meer aan dacht, de namen op te schrijven. In latere jaren herstelde Lijten zijn verzuim dan bijvoorbeeld door op een volgende folio de namen onszelfs onderaan — de namen alsnog te vermelden.

en enkele keer zijn de katernen door elkaar geraakt en komt de katern met de eerste

II de namen van de schepenen niet voorop. Het kost dan extra moeite, de akten van het juiste jaar thuis te brengen, maar aan de hand van de schepenen, die als getuigen renoeind worden, lukt dat meestal wel. Ook als de katernen in goede orde staan, wil

dat niet zeggen, dat de akten in strikt chronologische orde voorkomen: op een opengebleven stuk papier werd later nog wel eens een akte bijgevoegd. Soms werd ook wel een akte van een later jaar bijgeschreven, maar gelukkig is dan meestal het eigen jaar van die akte vermeld.

*Zegels van de schepenbank der Vrijheid Oirschot
(Fotoverzameling rayondepôt Oirschot)*

Behalve de minuten van de hand van de secretaris werden soms andere stukken in de protocollen ingebonden. Wij vinden er testamenten van de hand van een pastoor of notaris en andere notariële akten. Een aparte plaats wordt ingenomen door de zoen-accorden, waarvan de publicatie in deze aflevering begint. Als de secretaris ook optrad als notulist van het zoen-accorde, kwam dit als regel wel terecht in het protocol van het betreffende jaar. Maar soms wees een zoen-commissie een van haar leden aan, om het accorde op schrift vast te leggen. Deze hield dan ooit de akte onder zich, tot het accorde in zijn geheel, of althans voor het meest wezenlijke, was afgewikkeld. Pas daarna stelde hij de akte in handen van de secretaris ter insertie in het protocol. Deze

akte kon dan in een protocol van enkele jaren later terecht komen. Het is zelfs mogelijk, dat een afwikkeling van een zoen, welke voor schepenen geregistreerd werd, in een ouder protocol-jaar terecht gekomen is dan het eerder gesloten, eigenlijke zoen-accorde. 3) Een apart probleem vormen de mede ingebonden losse stukken papier, die nogal eens in groepen voorkomen.

DE JAARSTIJL DER ~SCHOTSE SCHEPENEN

Bij akte van 10 juli 1387 had hertogin Johanna bepaald, dat in 's-Hertogenbosch en enkele belangrijke dorpen, namelijk Rode, Oerle, Eersel en Oss, de schepenen zouden op- en aftreden met Sint Remeydsdag (1 oktober). Dit gold niet voor Oirschot. Daar was al een oudere regeling van kracht. Op 14 november 1378 had hertogin Johanna bepaald, dat de Oirschotse schepenen zouden op- en aftreden met Kerstmis. 4) Beide akten zullen een bestaand gewoonterecht hebben vastgelegd. Oirschot kende in deze dus een gebruik, dat afweek van de rest van de Meierij.

In de oudste schepenprotocollen blijkt, dat de Oirschotse schepenen inderdaad op- en aftreden met Kerstmis. Tevens blijkt daar, dat zij dan ook de telling van het nieuwe jaar reeds begonnen m.a.w. de schepenen van Oirschot gebruikten de Kerststijl en niet, zoals tot nu toe gewoonlijk werd aangenomen, de Paasstijl, die in 's-Hertogenbosch en in de Meierij in het algemeen gebruikelijk was.

In het oudste protocol, beginnend met het jaar 1463, heeft de toenmalige rijksarchivaris, Ebell, in 1907 op een inliggend vel dit protocol beschreven. Door een latere hand — de paraaf is mij onbekend — is op dit vel bijgeschreven 'Kerststijl' met een verwijzing naar het eerste folio van het protocol van 1468. Daar staat: Anno LXVIII jair aengaende opten Kersdach. (Het is een vrij constant gebruik van Henrick van Esch, om niwel 'anno' vóór het jaartal als 'jair' erachter te schrijven.)

In de oudste protocollen zijn nog enkele andere plaatsen, waar duidelijk wordt, dat de Oirschotse schepenen de Kerststijl volgden. Bij het begin van het jaar 1473 schrijft Henrick van Esch: Anno LXXIII. (Hier schrijft hij er eens niet 'jak' achter.) Register Henrick van Esch secretarius der vryheyt van Oirschot aengaende tot Kersavont anno LXXIII ende uitgaende opten selven dach anno LXXIII. Het gebeurt niet zo dikwijls, dat akten gepasseerd worden tussen Kerstmis en Nieuwjaar, maar in het jaar 1471 l., de eerste akte van 30 december en in het jaar 1472 zijn de eerste akten van 26 en 28 december. Uit de combinatie van deze gegevens is wel duidelijk, dat inderdaad de Kerststijl gebruikt werd.

In akten, die niet voor schepenen gepasseerd zijn, maar wel in het schepenprotocol zijn opgenomen, hebben wij ook Kerststijl aangenomen, tenzij het tegendeel zou blijken.

zeer korte tijd daarna is men echter overgegaan op jaardagstijl. Als in 1474 de

In de praktijk bleken dergelijke gemeenschappelijke regelingen toch niet tot ieders tevredenheid te functioneren. Reeds in 1824 beschuldigde de raad van Veldhoven—Meerveldhoven niet name de inwoners van Gestel en Blaarthem ervan dat zij het reglement overtraden door op verboden plaatsen turf te steken. Doordat het gebied ook als gemeenschappelijk eigendom werd beschouwd, rezen er ook problemen bij onder meer het onderhouden van wegen, grenspalen en dergelijke. Bovendien kon er aan verzoeken om bepaalde stukken grond te verkopen niet worden voldaan, omdat men liet niet eens kon worden over de verdeelsleutel van de koopsom. Om nadelige financiële gevolgen voor één van de gemeentes te voorkomen, werd er uit het gemeenschappelijk bezit geen grond verkocht. Mede door al deze problemen opperde Veldhoven—Meerveldhoven voor het eerst het plan om tot een scheiding te komen van de gemeenschappelijk gebruikte broekgronden. In 1826 werd al getracht om alleen met Zeelst een scheidingsovereenkomst te sluiten, maar men kon niet tot overeenstemming komen. Een bijkomend probleem hierbij was dat de gemeentegrens op dat moment tussen de beide gemeenten nog niet vast lag. Deze kwam pas in 1828 tot stand.

Op verzoek van het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant wordt er op 9 oktober 1834 een vergadering gehouden tussen de volledige gemeenteraden van Zeelst, Veldhoven—Meerveldhoven en Gestel—Blaarthem, aangaande de door de drie gemeenten in gemeenschap bezeten broekgronden. De vergadering wordt in het gemeentehuis van Gestel gehouden en staat onder voorzitterschap van Baron Van Tuijll van Serooskerken, commissaris van het district Oirschot. Tijdens deze vergadering komt alleen het Veldhovense Broek ter sprake. In de convocatie van het college van Gedeputeerde Staten werd de Zeelstse Heide buiten beschouwing gelaten, omdat men waarschijnlijk in de veronderstelling verkeerde dat zich hierbij veel minder problemen voordeden. Het zou tevens kunnen duiden op onachtzaamheid van de zijde van het college, want men had kunnen weten dat ook de Zeelstse Heide door de drie gemeenten werd gebruikt, getuige het indertijd door het college goedgekeurde reglement.

Het college van Gedeputeerde Staten is van mening, dat liet in het belang van de drie gemeenten is, als de broekgronden middels een minnelijke schikking zouden worden verdeeld. Vooral het financiële aspect speelt hierbij een grote rol en dit komt in het hele verdere verloop telkens naar voren. Alle drie de gemeenten hebben een aanzienlijke schuldenlast en deze zou verlicht kunnen worden door verkoop van percelen grond, welke nu nog tot het gemeenschappelijk bezit behoren. Anders zou er waarschijnlijk een verhoging van de hoofdelijke omslag moeten komen en dit zou voor de doorgaans toch al arme bevolking een nog grotere lastenverzwaring betekenen. De drie gemeentes realiseren zich dit ook en na stemming blijkt dat de overgrote meerderheid vóór verdeling van de broekgronden is (17 stemmen vóór en 2 tegen). Besloten wordt dan ook om direct een speciale commissie samen te stellen om een en ander nader uit te werken. Voor Zeelst zal daarin zitting hebben J. Smits, voor Gestel—Blaarthem J. Hurks en voor Veldhoven—Meerveldhoven W. Mikkers, allen raadsleden. Bovendien zal aan Bartholomeus Bijnen, landmeter bij het kadaster, gevraagd worden om ook tot de commissie toe te treden. Hij zou dan een concept-ver-

delingsplan op moeten stellen van het Veldhovense Broek, dat vervolgens in de commissie besproken kan worden.

Ondanks de beloftes die men tijdens deze vergadering elkaar heeft gedaan ten einde tot een oplossing te komen, gebeurt er na deze vergadering een aantal jaren niets meer. Waarschijnlijk is de speciale commissie zelfs niet éénmaal bijeen geweest en ook van de opstelling van een concept-verdelingsplan is niets gebleken.

Begin 1837 wil A.J. de Wit, burgemeester van Zeelst (!), door aankoop van grond zijn hoerenbedrijf uitbreiden. Hij heeft daarbij zijn oog laten vallen op een twaalftal bunder broekgrond, gelegen in de gemeente Gestel—Blaarthem, maar behorende tot het gemeenschappelijk bezit. De drie gemeenten willen echter ook nu geen uitzondering maken en wens en wens grond te verkopen, voordat het broek verdeeld is. Burgemeester De Wit wendt zich dan tot de commissaris van het district Oirschot en via hem komt het verzoek tot aankoop van die grond bij het college van Gedeputeerde Staten. 1/e/e worden er dan ook weer aan herinnerd dat die verdelingskwestie nog steeds niet is afgehandeld. Ook het college van Gedeputeerde Staten staat nog steeds op het standpunt dat er van de onverdeelde gronden niets verkocht kan worden. Dit wordt burgemeester De Wit medegedeeld en tegelijkertijd wordt aan de drie gemeentelieden de opdracht gegeven om vóór 1 oktober 1837 zelf een plan op te stellen waarin zij hun wensen ten aanzien van de verdeling kenbaar maken. Deze opdracht wordt echter door geen van de drie gemeentes uitgevoerd. Het college van Gedeputeerde Staten laat voorlopig de zaak ook voor wat het is. Zij achten zich niet liggend, illiggestrektheid en aard van de te verdelen gronden te weinig op de hoogte om zelf in te nemen of nadere aanwijzingen te geven. Zij nemen nu een afwachtende houding aan totdat één van de gemeenten de zaak bij hen weer aan de orde zal stellen.

In de lakse houding van de drie gemeenten kan wellicht verklaard worden doordat men in Zeelst enigszins bevreesd was om zekere gebruiks- en (misschien vooral) eigendomsrechten af te staan. Het feit dat het Veldhovense Broek gemeenschappelijk eigendom was vormde immers geen twistpunt, maar gevoed door de rivaliteit tussen de verschillende dorpen vreesde men bepaalde rechten af te staan ten gunste van een ander. Het zou men nu of later financieel nadeel van kunnen ondervinden of anderszins men was bang dat een andere gemeente groter voordeel uit de verdeling zou halen. Ongetwijfeld waren de drie gemeentebesturen doordrongen van praktische overwegingen die een verdeling op zou leveren, maar zekere angst- en rivaliteitsgevoelens hiërarchische opzichte van de andere plaatsen overheersten nog.

In het voorjaar van 1840 maakt de gemeente Veldhoven—Meerveldhoven de zaak optil, aanhangig bij het college van Gedeputeerde Staten. Zonder eerst de beide andere gemeenten er in te betrekken, verzoeken zij aan het college om de beide andere gemeentes te activeren om tot een definitieve oplossing te komen. Het college is hierin uiteraard bereid en vrij snel na dit verzoek sturen zij een brief naar de drie gemeentes. In deze brief dringen zij er bij de betrokkenen op aan om eerst een kaart te maken waarop alle onverdeelde gronden moeten worden aangegeven, met aan-

duiding tot wiens gemeentelijke jurisdictie de gronden behoren. Bovendien zou er een lijst opgesteld moeten worden van de verschillende percelen met de door een deskundige vastgestelde waarde per perceel. Een opnieuw in te stellen commissie moet er voor zorgen dat dit zo snel mogelijk gebeurt. Tenslotte wordt door het college de wens uitgesproken dat uien een minnelijke schikking overeenkomt en dat men niet eindeloos zal gaan strijden om enkele bunders heide, die weinig waarde hebben, maar dat men zich ten opzichte van elkaar enigszins tolerant zal opstellen.

Op 19 september 1840 komt de nieuwe commissie bijeen in Meerveldhoven. Tijdens deze bespreking komt er echter een nieuw aspect bij, waarschijnlijk onbewust door het college van Gedeputeerde Staten zelf naar voren gebracht, dat grote problemen zal opleveren. In de brief van het college stond dat tot verdeling van de in gemeenschappelij bezeten gronden moet worden overgegaan. De afgevaardigden van Gestel—Blaarthem en Veldhoven—Meerveldhoven rekenen daar ook de tot nu toe onbesproken Zeelstse Heide toe, 'naar de afgevaardigden van Zeelst weigeren pertinent verdeling van de Zeelstse beide in de bespreking te betrekken, omdat zij van mening zijn dat de heide géén gemeenschappelijk bezit is, maar in zijn geheel tot het eigendom van Zeelst behoort. De besprekingen lopen dan ook op de eerste de beste vergadering vast. De afgevaardigden van Zeelst weigeren zelfs om het verslag van de vergadering, dat naar Gedeputeerde Staten gezonden moet worden, te ondertekenen.

Het duurt vervolgens opnieuw twee jaar voordat er weer enige beweging in de zaak komt. Het college van Gedeputeerde Staten benoemt uit haar midden zelf een commissie om te trachten de meningsverschillen bij te leggen. Van iedere gemeente wordt een afvaardiging uitgenodigd om op 18 oktober 1842 op het stadhuis van Eindhoven te verschijnen. De afgevaardigden moeten van de respectieve gemeenteraden een volmacht krijgen om daadwerkelijk beslissingen te mogen nemen. De kaart, waartoe in 1840 opdracht was gegeven om deze te vervaardigen, moet alsnog worden gemaakt en worden meegebracht. Bovendien moeten zij hun wensen ten aanzien van de verdeling opgeven, welke dan tijdens de vergadering kunnen worden besproken. Het is duidelijk dat het college het uitzichtloze van deze kwestie in de gaten heeft en nu zelf een oplossing probeert te forceren.

Voor deze vergadering zijn ook weer geen kaarten vervaardigd en de besprekingen worden overheerst door de opvatting van Zeelst dat de gehele Zeelster Heide haar eigendom is. De afgevaardigden van Zeelst verlangen inzage in de archieven van Veldhoven—Meerveldhoven om te zoeken naar eigendomsbewijzen van de heide. De beide andere partijen bieden in hun streven om tot een snelle oplossing te komen, aan Zeelst een groot gedeelte van de heide aan. Zonder een beslissing te nemen worden de besprekingen afgebroken.

Ondanks dat er geen bindende afspraken zijn gemaakt is het college van Gedeputeerde Staten na het vernemen van het verslag van de vergadering toch hoopvol gestemd. Vooral het aanbod van Gestel—Blaarthem en Veldhoven—Meerveldhoven om vooraf een gedeelte van de heide af te staan wordt door het college als een doorbraak in de besprekingen gezien. Aan de wens van Zeelst om inzage in de archieven van Veldhoven

en Meerveldhoven te krijgen, moet gehoor gegeven worden.

De afvaardiging van Zeelst antwoordt tijdens die bewuste vergadering niet op het gedane voorstel. Later, nadat de gehele gemeenteraad zich er over gebogen heeft, komt er een reactie. Deze is echter totaal tegengesteld aan de verwachting van het college van Gedeputeerde Staten. Blijkbaar heeft men in haar eigen archieven al gezocht naar eigendomsbewijzen van de Zeelstse Heide, want er wordt een akte aangehaald waarbij Hertog Jan van Brabant in 1331 de heide, bestaande uit wat nu de Zeelstse Heide en de Strijpse Heide wordt genoemd, aan de inwoners van Zeelst en Strijp verkoopt. Voor het gemeentebestuur van Zeelst is dit het bewijs dat de Zeelstse Heide aan Zeelst behoort en van de mogelijkheid om verder in andere archieven te zoeken wordt geen gebruik meer gemaakt. Overigens ontkent men niet dat de beide andere gemeenten ook een zeker gebruik van de heide hebben gehad, maar dat is wellicht gekomen door 'toevendigheid of eenvoudigheid' van de toenmalige bestuurders. Eventueel zou er gesproken kunnen worden over een soort schadeloosstelling voor dit gebruik. Het aanbod 'ni vooraf een gedeelte van de heide toegewezen te krijgen wordt van de hand geworpen. Volgens het gemeentebestuur van Zeelst getuigt dit niet van toegevendheid van de kant van Gestel—Blaarthem en Veldhoven—Meerveldhoven, maar eerder van zwakheid. Met angst dat bewezen wordt dat de gehele heide aan Zeelst toebehoort. Zeer zelfverzekerd wordt er nog aan toegevoegd dat wanneer de beide andere gemeenten niet aan de bewijzen komen dat de heide toch gemeenschappelijk eigendom is, dat de gemeenten 'eelsi' 'nee zal werken aan een verdeling van de Zeelstse Heide.

Het college van Gedeputeerde Staten is hogelijk verbaasd over deze opstelling van de gemeenten 'eelsi. Men zou graag zo snel mogelijk van de hele kwestie af willen, omdat de gronden int verwaarloosd worden en derhalve ook in waarde verminderen, wat voor de gemeenten nadelig is als na de verdeling tot verkoop wordt overgegaan. Door het college nidi nu ook een waarschuwend vinger opgestoken: als de gemeenten niet zelf tot een oplossing komen, dan moet de zaak maar aan de rechter worden voorgelegd. De gemeenten 'eelsi veel proceskosten zullen echter door de gemeenten zelf betaald moeten worden. De gemeente Zeelst, overtuigd van haar gelijk, blijkt helemaal niet onder de indruk van het dreigement. Zij vindt het bovendien nog helemaal niet op zijn plaats, omdat er nog een gedeelte van de heide verdeeld kan worden. Er zal toch eerst vastgesteld moeten worden, wat tot het gemeenschappelijk eigendom behoort. Ten aanzien van het Veldhovense Broek, moet de gemeenten 'n 'nupartijdige deskundige de gronden eerst behoorlijk taxeren, om daarna tot een alle partijen aanvaardbare verdeling te komen.

In de opstelling van Zeelst is er nauwelijks uitzicht op een minnelijke schikking en de kwestie blijft weer een aantal jaren onopgelost liggen.

Wederom op verzoek van Gedeputeerde Staten, worden de gemeentebesturen op 26 september 1849 op het gemeentehuis van Gestel ter vergadering bijeen geroepen. Op de agenda staat dan opnieuw het samenstellen van een kaart, wat ook nog steeds niet is gebeurd. In het bel regelen van de grondslagen van de verdeling. Van deze bijeenkomst is niets meer te vinden, behalve de convocatie. Aangenomen mag worden dat de partijen nog niet eens ver van elkaar verwijderd zijn gebleven.

De gemeenten Gestel--Blaarthem en Veldhoven—Meerveldhoven willen echter van deze nu al jaren slepende kwestie af. Met toestemming van Gedeputeerde Staten, wenden zij zich in november 1852 tot de advocaat M. van den Acker in Eindhoven. Hein wordt verzocht een rechtskundig oordeel te geven over het al of niet gemeenschappelijk bezit van de Zeelstse Heide en om na te gaan of de beide gemeenten bevoegd zijn om via de rechter verdeling te vorderen van gemeenschappelijk bezit.

Mr. van den Acker is na een grondig onderzoek tot de conclusie gekomen dat de Zeelstse Heide inderdaad gemeenschappelijk eigendom is van de drie gemeenten. Als bewijs voert hij een rechterlijke uitspraak aan van 21 oktober 1623, waarbij de heide (die nu Zeelstse Heide wordt genoemd) in een geschil met Oerle, Knecksel, Hoog-Casteren, Vesseni en Oostelbeers aan de inwoners van Zeelst, Blaarthem, Gestel, Zonderwijk (nu Veldhoven) en Meerveldhoven wordt toegewezen 'om in rechten eigendom te bezitten'. In deze uitspraak waren de grenzen nauwkeurig aangegeven, zodat er volgens mr. Van den Acker geen verschil van mening kan bestaan of hier wel de Zeelstse Heide wordt bedoeld. Bovendien blijkt uit de gemeenterekening van Meerveldhoven van 1790 dat dit dorp haar aandeel in de grondcijns heeft betaald voor de met Zeelst, Blaarthem en Zonderwijk gemeenschappelijk bezeten heide. En in de gemeenterekening van Gestel, opgemaakt in 1787 wordt vermeld dat Gestel aan de schepenen van Zeelst de som van 4 gulden 6 stuivers heeft betaald, zijnde Gestels aandeel in de kosten van onderhoudswerkzaamheden in de Zeelstse Heide. Tenslotte is er in 1821 een reglement opgesteld door de gemeentebesturen van Zeelst, Gestel—Blaarthem en Veldhoven—Meerveldhoven waarin deze gemeenten het gemeenschappelijk gebruik van de heide hebben vastgelegd. Wat betreft de vraag of Gestel—Blaarthem en Veldhoven—Meerveldhoven de verdeling mogen vorderen stelt mr. Van den Acker dat dit inderdaad gewettigd is op grond van liet rechtsbeginsel dat niemand gehouden is in een onverdeelde boedel te blijven.

De door Zeelst eerder gemaakte beweringen, worden door dit rechtskundig oordeel beoordeelbaar ondergraven en de gemeente komt voor het blok te staan. Indien een gerechtelijke procedure in gang wordt gezet zal Zeelst deze waarschijnlijk verliezen. Daar dit ook nog grote kosten voor de bevolking tot gevolg zal hebben, wordt wijselijk op een minnelijke schikking aangestuurd. De harde opstelling wordt verlaten en maakt plaats voor een toegevend opstelling. In de raadsvergadering van 3 februari 1853 wordt aan Gestel--Blaarthem 110 bunder van de Zeelstse Heide aangeboden en aan Veldhoven—Meerveldhoven 100 bunder, naar rato van het aantal inwoners. Dit dient als schadevergoeding voor het gebruik dat zij jarenlang van de gehele heide hebben gehad. Dankbaar wordt door Zeelst nu ook teruggegrepen op het reeds jaren eerder gemaakte voorstel, waarbij een groot gedeelte van de heide aan Zeelst wordt toegekend. Op deze manier wordt toch het overgrote gedeelte eigendom van Zeelst. Gestel—Blaarthem eist echter 135 bunder grond, gelegen tegen de gemeentegrenzen van Strijp en Oirschot, en Veldhoven—Meerveldhoven verlangt 112 bunder, inclusief het gedeelte dat in de gemeente Veldhoven—Meerveldhoven ligt. Zonder slag of stoot worden deze eisen door Zeelst ingewilligd, waarmee de verdeling van de Zeelstse Heide in feite geregeld is. Het gemeentebestuur van Zeelst verzoekt daarna aan Gedeputeerde Staten om een

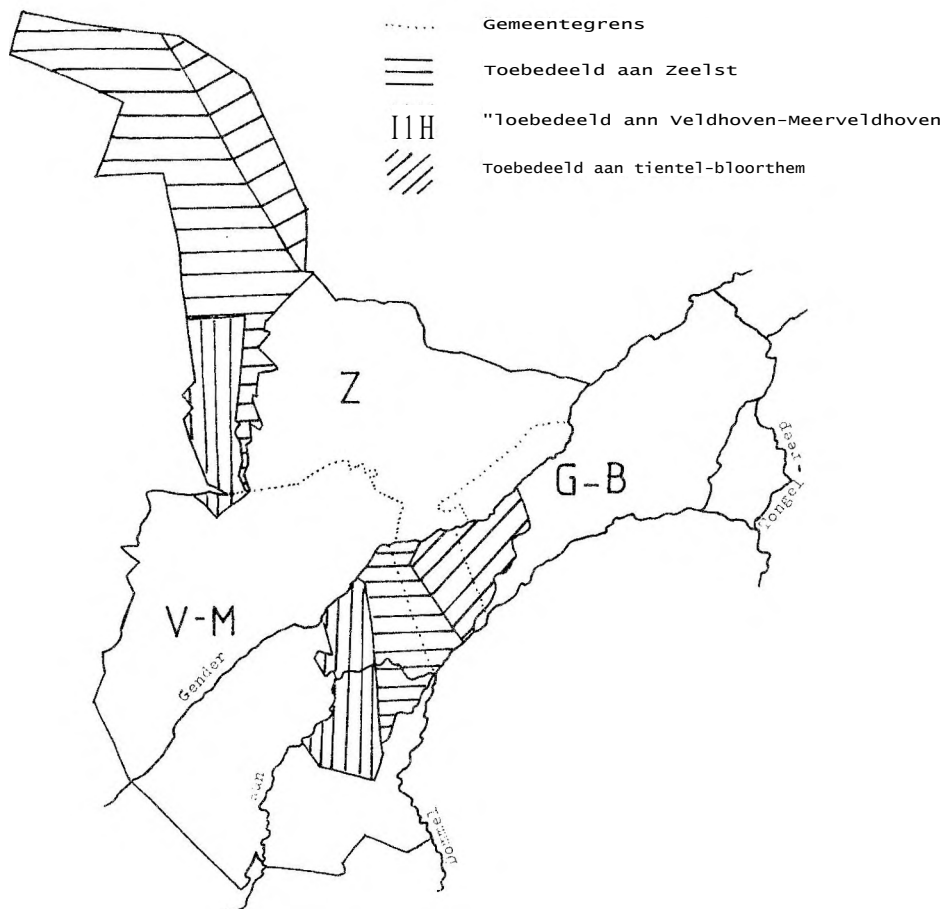
machtiging om met de beide andere gemeenten een verdelingscontract op te mogen stellen. In de memorie van toelichting bij dit verzoek wordt niet geen woord gerept over het rechtskundig advies van mr. Van den Acker, maar men stelt tot dit besluit gekomen te zijn, omdat de gronden nu financieel weinig voordeel opleveren. Uiteraard verleent het college van Gedeputeerde Staten aan de drie gemeenten de machtiging. De kwestie komt nu in een stroomversnelling terecht. Landmeter Bartholomeus Bijnen krijgt de opdracht om een opmeting van de te verdelen gronden in het Veldhovense Broek te maken en samen met afgevaardigden van de drie gemeenten een concept-verdelingsplan op te stellen. Uitgangspunten behoren te zijn dat de gronden in drie gelijkwaardige parten worden verdeeld en zo dicht mogelijk tegen de gemeente, aan wie heide wordt toebedeeld, moeten liggen. Van de Zeelstse Heide dient alleen maar een kaart gemaakt te worden, die bij de verdelingsakte gevoegd moet worden.

De hroekgronden worden in totaal getaxeerd op f 45.285,--. Bij de concept-verdeling wordt aan iedere gemeente een aandeel toegekend ter waarde van f 15.095,--. Op 1 / augustus 1853 wordt in de vergadering van de afgevaardigden van de drie gemeenten het plan besproken en voorlopig goedgekeurd. Vervolgens worden de gemeenteraden er hun fiat aan moeten verlenen.

Wanneer het plan in de gemeenteraad van Veldhoven—Meerveldhoven wordt behandeld, protesteert het raadslid J. Couwenberg, uit naam van de inwoners van het dorp Wei veldhoven, tegen dit plan. Volgens hem is aan de belangen van de Meerveldhovenaars in en geheel voorbij gegaan en moet er geen sprake zijn van een driedeling maar van een vierdeling, waarbij ook Meerveldhoven als delende partij wordt opgenomen. Hij beweert dit op liet feit dat volgens hem de samenvoeging in 1811 van de dorpen Veldhotel' en Meerveldhoven louter een administratieve aangelegenheid was, waarbij de inderlijk bezeten eigendommen niet werden samengevoegd.

Hiervindt echter hij de overige raadsleden geen gehoor en daarop richt Inj zich tot de Gedeputeerde Staten. Zij stellen voor om het aan de gemeente Veldhoven—Meerveldhoven toegekende part in twee gedeeltes te splitsen, maar dit wordt door de inwoners van Meerveldhoven geweigerd. Zij blijven bij hun eis om een vierde deel van de totaal te verdelen gronden toegekend te krijgen. Het gemeentebestuur stemt er tenslotte mee in aan de andere gemeenten voor te stellen een herverdeling te maken. Zoals te verwachten was, weigeren zij en ook landmeter Bijnen voelt er weinig voor. Aan Gedeputeerde Staten wordt dan gevraagd of de deling zonder toestemming van de bevolking van Meerveldhoven, kan plaatsvinden. Zij antwoorden dat de gemeenteraad de gehele zaak moet meelift, dus ook Meerveldhoven vertegenwoordigt en dat een door de meerderheid van de raad genomen besluit niet ook nog eens aan de inwoners van Meerveldhoven ter goedkeuring hoeft worden voorgelegd. Met 5 stemmen tegen 1 besluit de gemeenteraad het verdelingsplan goed te keuren.

Hierna opent zich dan eindelijk na zovele jaren de definitieve scheidingsakte worde uitluidt opgetnaakt. De partijen verklaren daarin afstand te doen van het gemeenschappelijk eigendom en gebruik. Zij verplichten zich wel om wegen en waterlopen te onderhouden en om in de toekomst daar waar nodig gezamenlijk nog wegen of waterleidingen te leggen door elkaars grondgebied.

(Tekening samengesteld met medewerking van dhr. M. van Zoeren)

De scheidingsakte wordt door de gemeenteraad van Gestel—Blaarthem op 21 april 1854 ondertekend en door de gemeenteraden van Zeelst en Veldhoven --Meerveldhoven op 26 mei 1854. 1-let college van Gedeputeerde Staten bekrachtigt de akte op 9 juni 1854.

GERAADPLEEGDE BRONNEN:

Archieven van de gemeente Veldhoven, 1517-1921,
inv. no. : 1335 ; 1617 ; 2039--2040 ; 2043-2045 ; 2817-2819 ; 3153.

Archieven van de voormalige gemeente Gestel en Blaarthem t/m 1917, inv.no. 634.

CAMPINIA

12e jaargang, nr. 45

april 1982

Redactie : Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot
tel. 04997 - 5245

De prijs van een abonnement bedraagt f 16,-- per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op postgirorekening 63.51.15 van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers bedraagt f 4,-- per stuk. Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn nog in beperkte aantallen bij de redactie te verkrijgen.

Indien opzegging niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van het lopende jaar, wordt het abonnement automatisch met één jaar verlengd.

Copyright : Streekarchief Zuid-Oost Brabant.

Type- en drukwerk : Maras Drukkerij, Middelteers.

Toestemming tot overname van artikelen of gedeelten daaruit dient schriftelijk aangevraagd te worden bij de redactie.

ISSN 0166 - 6959

Omslag : gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

INHOUD

I.	Onderzoek naar de plaats van kasteel "den Boonberg" te Oerle door Jacq. F.C.M. Bijnen	blz. 53
II.	Oirschotse zoen-accorden door J. Lijten, m.m.v. L.van der Mierden A. Zoenen wegens doodslag	62
III.	Stamlijst Smetsers door N. van Cuijck	87
IV.	De vrijwillige rechtspraak in de dingbank zeelst- veldhoven-Blaarthem (vervolg)	91
V.	De Brabantse poffers en mutsen door Toke van de Ven-Lommers	99

I. ONDERZOEK NAAR DE PLAATS VAN KASTEEL "DEN BOONBERG"

TE OERLE

door Jacq. F.C.M. Bijnen

In oktober 1981 vond een eerste archeologisch onderzoek plaats nabij en ten noorden van het R.K. kerkgebouw te Oerle. In dit voor toekomstige bewoning bouwrijp gemaakte gebiedje werd gezocht naar sporen van een vroegere bewoning, in het bijzonder naar resten van een kasteel, oudtijds genaamd "den Boonberg".

AANLEIDING

De direkte aanleiding tot deze verkenning was een, in februari 1981, tijdens graafwerkzaamheden voor de bouw van enkele woonhuizen, naar boven gebrachte eikenhouten put. Een C14 datering, uitgevoerd door de Rijksuniversiteit te Groningen, op een houtmonster van deze put, gaf een historische datering tussen A.D. 970 en 1020(1). Deze bodemvondst met z'n datering was een onweerstaanbare prikkel om, voordat de reeds aangevangen bebouwing alle eventuele sporen zou uitwissen, serieus te zoeken naar resten van een steeds weer in de geschiedschrijving opdoemende voorname bewoning van Oerle, vooral van kasteel den Boonberg.

HISTORISCHE GEGEVENS

Van oudsher wordt Oerle verdeeld in Zand-Oerle en Kerk-Oerle. De benaming Zand-Oerle werd er aan gegeven wegens de daar aanwezige schrale, zanderige en onvruchtbare gronden. Kerk-Oerle dankt zijn naam aan het daar staande kerkgebouw. Dit kerkgebouw dateert ten minste uit het begin van de 13e eeuw. Dat kunnen we opmaken uit de vroegste, nog bewaard gebleven, archiefstukken over Oerle.

Deze dateren uit het midden van die eeuw en maken melding van de overdracht van een patronaatsrecht, dat was verbonden aan de kerk van Oerle (2).

Op 9 juli 1249 heeft Berta van Oerle het halve patronaatsrecht dat zij in de kerk van Oerle bezat, afgestaan aan het klooster van Postel (Camps 1979:313). En tussen 28 april en 10 mei 1250 doen Godfried Curteribbe en Johannes van Deurne afstand van hun deel in het patronaatsrecht van de kerk van Oerle, ten behoeve van de abdij van Floreffe (Camps 1979:314, 315, 321).

De direkte omgeving van dit kerkgebouw moet worden gekoppeld aan de plaats van het gezochte kasteel. Dit is op te maken uit de hiernavol-

gende gegevens:

a. Archief

In een oorkonde gedateerd 1 juli 1281 lezen we over een geschil tussen de meester van het Postelse huis enerzijds en de investiet van de kerk van Oerle en het dorp Oerle anderzijds. Dit geschil gaat over de bomen bij de gracht rond het kerkhof, over een schuur en over een cijns (Camps 1979: 469).

Opmerking: Deze gracht rond het kerkhof heeft bestaan tot in het begin van deze eeuw.

h. Literatuur

De oudste beschrijving over Oerle, een in het Latijn gesteld werk van J.B. Gramaye, uitgegeven in 1610, maakt melding van een vrouwe Clementine die haar kasteel heeft overgedragen aan het klooster van Postel. Zij wordt hier ook de stichteres van de parochie genoemd. Betreffende de ligging van het kasteel deelt Gramaye mede:

"Aan de linkerkant van de kerk zijn hoekige torentjes en rondom lopen brede en diepe grachten. Over de ingang lag vroeger een brug, hiervan zijn de fundamenten nog over. Dit zijn alle restanten van het kasteel. Een bijna midden uit het water opgaande plaats, waarvan ik weet dat het den Boonenberg genoemd wordt, kan de plaats zijn geweest van dat kasteel." (Gramaye 1610: 98-100) (3).

Opmerking: Als bron van de genoemde **rh!** 'P'ing door vrouwe Clementina aan Postel geeft Gramaye een oorkonde op uit Florefffe. Het jaartal van deze akte wordt door hem letterlijk als gegeven (zonder verder commentaar). Wel is aannemelijk dat aan deze schenking het eerder vermelde patronaatsrecht was verbonden.

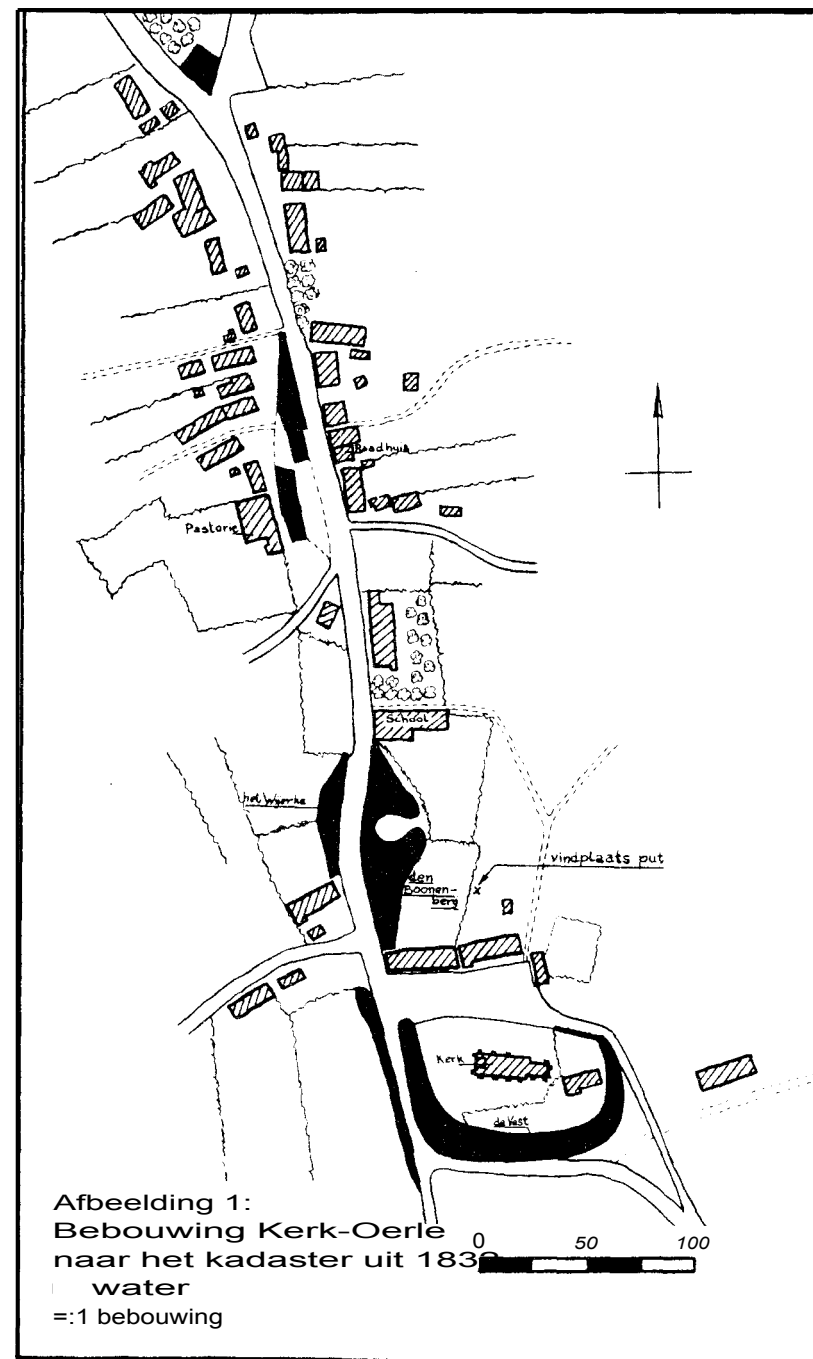
c. Kadaster

Een derde tastbare ondersteuning voor de plaats van dit kasteel geeft de minuutkaart van het kadaster uit 1832. Hierop zien we het kerkgebouw met kerkhof aan drie zijden ingesloten door een gracht, met even noordwaarts een bijna midden uit het water opgaande plek grond met een doorsnede van circa 15 meter (zie afbeelding 1).

d. Mondelinge overlevering

De onder c. genoemde bijna midden in het water liggende plek grond is bij oudere Oerlenaren nog bekend als den Boonenberg. De gracht bij de kerk noemde men de Vest en het water tegenover den Boonenberg heette het Wijerke (4).

Opmerking: Na 1832 zijn deze wateren stukje bij beetje gedempt. De Boonenberg was in 1907 geheel verdwenen wegens bebouwing en de gracht

bij de kerk in 1911 na uitbreiding van het kerkhof en de sloop van het toenmalige kerkgebouw.

Uit de hiervoor aangehaalde gegevens is het duidelijk in welk gebied we moeten zoeken naar restanten van een eventueel kasteel. De bronnen over het kasteel zelf zijn echter schaars. Zoals eerder vermeld werd de oudste bron gevonden in het boek van Gramaye uit 1610. Er zouden toen nog fundamenten van een brug te zien zijn. Een volgende aanwijzing hierover vinden we in een werk van J.van Oudenhoven uit 1670. In een passage over de beschrijving van Oerle lezen we o.a.:

"Dat den toeganck (van een Casteel) een Brugge gehadt heeft, daer de schraghen noch voor eenighe jaeren gheweest zijn" (Van Oudenhoven 1670: 57,58).

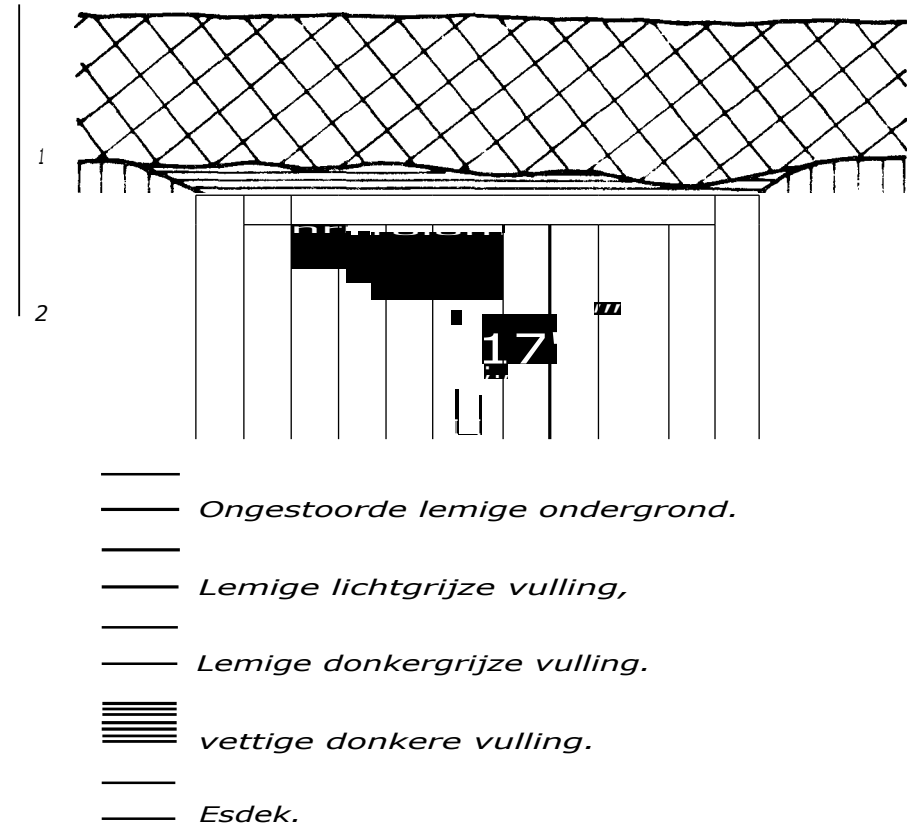
Voor alle andere door hem vermelde feiten haalt Van Oudenhoven als bron het werk van Gramaye aan. Als beide schrijvers werkelijk in Oerle zijn geweest, dan kunnen we er van uitgaan dat de laatste restanten van het kasteel den Boonberg zijn verdwenen tussen 1610 en 1670. In alle later uitgebrachte beschrijvingen van Oerle, zoals die van Hanewinkel (1803), Coppens (1843), Van der Aa (1847), Schutjes (1876), Rijken (1934/1977), en Van Velthoven (1949), worden met betrekking tot dit onderwerp geen nieuwe feiten toegevoegd. Alle voornoemde auteurs steunen, direkt of indirekt, in hun mededelingen hierover op het werk van Gramaye en/of Van Oudenhoven.

De door Gramaye aangehaalde schenkingscoikunde uit Floreffe van het jaar ... werd tot op heden niet gevonden (5).

RESULTATEN ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Zoals reeds vermeld was de direkte aanleiding tot een archeologisch onderzoek naar sporen van een kasteel, de vondst en datering van een boomstamput. Dit uitgevoerde onderzoek had het karakter van een verkenning en vond plaats in enkele bouwterreintjes gelegen in de direkte omgeving, ten noordoosten en noordwesten, van de vindplaats van de put (6). Hier werd een negental proefsleuven gegraven en onderzocht. De meest opmerkelijke vondst bestond uit een deel van een gracht. De ligging hiervan was tot heden niet bekend. Over een lengte van ongeveer 25 meter werd dit grachtstuk opgelegd en doorzocht. Verder werd het profiel ingemeten. De bodem hiervan ligt op 2,5 meter onder het maaiveld en de breedte is circa 4 meter (zie figuur 2).

De vulling bestaat uit drie duidelijk van elkaar te onderscheiden lagen. Hieruit valt op te maken dat de gracht in verschillende tijdsfasen is gedempt. In het onderzochte gedeelte werden ruim honderd aardewerkscherpen gevonden en voorts een grote hoeveelheid ijzerslakken, stukken van

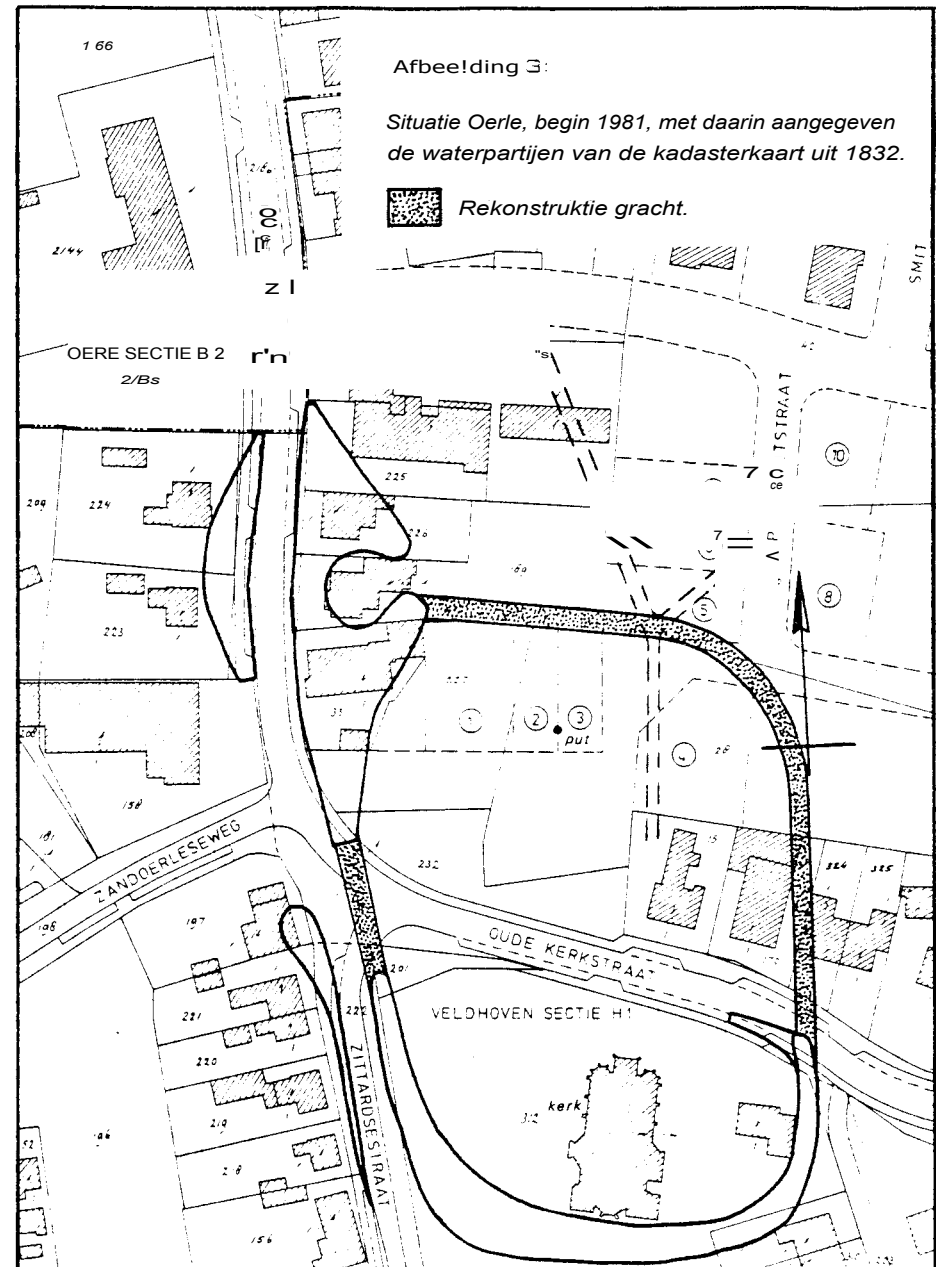

Afbeelding 2: Profiel van de gracht.

een maalsteen van basaltlava, enkele brokken tufsteen, fragmenten van paardenkiezen, brokken hutteleem en een fragment van een slijpsteen. Het verschil in lagen van de vulling in de gracht bleek, na onderzoek van het hierin gevonden scherfmateriaal, ook te gelden voor de ouderdom van deze vondsten. De aardwerkscherven uit de onderste laag, laag I, bestaan uitsluitend uit Andenne- en Pingsdorfer aardewerk. Deze kunnen worden gedateerd in de tweede helft van de twaalfde eeuw. De aardwerkscherven uit laag II bestaan uit zacht en grijs aardewerk (met mogelijk hieronder zgn. Elmpster aardewerk), vroeg en later steengoed. Zij worden gedateerd in het begin van de 13e tot in het begin van de 15e eeuw. Door middel van een aantal grondboringen en mondelinge mededelingen betreffende vroegere waarnemingen van omwonenden, werd het verdere verloop van de gracht gereconstrueerd. Deze reconstructie werd verder aangevuld met de kadastrale gegevens uit 1832 (zie figuur 3). Uit deze reconstructie blijkt dat het geheel een terrein weergeeft met een oppervlakte van circa 11.000 vierkante meter. De put is afkomstig uit het omgrachte terrein, ook de kerk bevindt zich binnen de grachten. Verder werd door middel van grondboringen een onderzoek ingesteld in het terrein van het vroegere water den Boonenberg. Ook hier bleek de grond tot een diepte van 2 tot 2,5 meter verstoord. Helaas is een onderzoek op de plaats van het vroegere "schiereilandje" niet mogelijk omdat juist op deze plek een woonhuis staat.

CONCLUSIES

Na inventarisatie van de in dit archeologisch onderzoek opgedane vondsten blijkt dat in de kern van Oerle vanaf in de 12e eeuw tot in de 15e eeuw een omgracht terrein is geweest. Het gevonden scherfmateriaal duidt op bewoning in die periode. De C14 datering van de put wijst op een nog vroegere bewoning, omstreeks het eind van de tiende eeuw. Ook het vroegere water met daarin de bijna ronde plek grond moet nader worden onderzocht, vanwege zijn niet geringe diepte. Het verband tussen de gevonden gracht en een eventueel kasteel is echter nog niet duidelijk, temeer omdat er van dit eventueel kasteel zelf niets werd aangetroffen. Bouwkundige gegevens uit die tijd geven voor een bewoning zoals wij die zoeken, meestal een rond of vierkant bouwsel van gering grondoppervlak. De meest waarschijnlijke plek wijst op het ronde gedeelte in het water van den Boonenberg. Niet te verwaarlozen is echter het gebied binnen het omgracht gedeelte. Zeer binnenkort gaat de gemeente Veldhoven in een deel hiervan beginnen met de aanleg van een dorpsplein. Van belang lijkt nu om uit te zien naar mogelijkheden en de gelegenheid om dit gedeelte, hoewel niet on-

middeellijk bedreigd, nog voor deze herbestrating te onderzoeken.

NOTEN:

- 1) Een beschrijving van deze put werd reeds elders gepubliceerd. (Bijnen 1981).
- 2) Patronaatsrecht is een privilege met de daarmee gepaard gaande verplichtingen, door de kerk geschonken aan hen die kerk, kapel of beneficie gesticht hadden; dit recht is in sommige gevallen erfelijk. Mogelijk is in ons geval aan dit recht het bevestigingsrecht (van benoeming van een parochiegeestelijke) verbonden geweest. Voor Oerle is bekend dat de abdij van Floreffe en later die van Hostel dat recht, tot in 1839, hebben bezeten en uitgeoefend (Rijken 193⁴/1977: 124 e.v.; Schutjes 1976: 339).
- 3) Samengevatte vertaling uit het Latijn.
- 4) De Bont (1962: XXIV) noemt als wateren in de kom van Oerle: de Vest, den Boonenberg, het Wijerke, de Plaas en de Blaek. De eerste drie hebben we kunnen localiseren (zie afbeelding 1).
- 5) Zoals wel duidelijk zal zijn wordt het jaartal niet genoemd door Gramaye. Deze oorkonde wordt overigens ook niet door Camps (1979) genoemd.
- 6) Een verslag van dit onderzoek werd reeds elders gepubliceerd (Arts en Bijnen 1982).

LITERATUUR

- Aa, A.J. van der, 1847. Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden Goringchem.
- Arts, N. en Bijnen, J.F.C.M., 1982. Archeologisch en historisch onderzoek naar de vroegere Boonberg in Oerle (1981). In: Brabants Heem 34, pp 28-34.
- Bijnen, J.F.C.M., 1981. Verslag bodemvondst van een eind-tiende-eeuwse put in Oerle. In: Campinia Ile jrg., pp 107-114.
- Bont, A.P. de, 1962. Dialekt van Kempenland. Meer in het bijzonder d'Oerse taol. I. Klank en vormleer. Assen.
- Camps, H.F.H., 1979. Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 j. De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert). 's-Gravenhage.

- Coppens, J.A., 1843. Nieuwe beschrijving van het Bisdom 's-Hertogenbosch.
- Gramaye, J.B., 1610. Taxandria; in qua antiquitates et decora reionum enz. Brussel.
- Hanewinkel, S., 1803. Geschied- en Aardrijkskundige Beschryving der Stad en Meierey van 's-Hertogenbosch. Nijmegen.
- Oudenhoven, J.van, 1670. Een Nieuwe ende Vermeerdere Beschrijvinge van de Meyerve van 's-Hertoghen-Bossche. 's-Hertoghen-Bossche.
- Rijken, C. en Bijnen, J.F.C.M., 1977. Oerle. Naar een artikelenreeks in de Sint-Jansklokken (1934-1938). Oerle.
- Schutjes, L.H.C., 1876. Geschiedenis van het Bisdom 's-Hertogenbosch. St. Michiels-Gestel.
- Velthoven, H.van, 1949. Noord-Brabant een gewest in opkomst. Tilburg.

II. OIRSCHOTSE ZOEN-ACCOORDEN

A. ZOENEN WEGENS DOODSLAG

door J.Lijten m.m.v. L.v.d. Mierden voor de transscripties.

Naar aanleiding van de publicatie van enkele zoenen in Oirschot werd mij van enige zijden gevraagd, of het niet mogelijk zou zijn, een volledige publicatie van alle Oirschotse zoen-accorden te verzorgen.¹⁾

Bij een eerste oriëntatie daaromtrent sloeg de schrik me echter om het hart, toen duidelijk werd, welk een enorm werk dit zou vragen. Bovendien staat levensgroot achter mij de zware urgentie, die men toegekend wil zien aan de inventarisatie van het oud archief van Oirschot, wat inderdaad een allerdringende noodzaak is. De mogelijkheid deed zich echter toch voor, toen collega van der Mierden bereid bleek het doorworstelen van de protocollen en het verzorgen van de transscripties op zich te nemen. Beter dan wie ook is hij - met zijn bijna twintigjarige ervaring in de Oirschotse archieven en de van hem bekende acribie - in staat, dit monnikenwerk tot een goed einde te brengen.

VERSCHILLENDE ZOEN-ACCOORDEN

Naast zoenen wegens moord en doodslag komen er in de Oirschotse protocollen vele zoenen in civiele zaken voor. Veruit de meeste daarvan komen niet voor publicatie in aanmerking, omdat zij oninteressant of duister zijn. Een enkele kan misschien in een later stadium gepubliceerd worden. Ook aangaande de zoenen wegens doodslag is het niet de bedoeling van alle de transscripties te publiceren. Het zou een te langdradig verhaal worden.

EERDERE PUBLICATIES

Bovendien zijn verscheidene Oirschotse zoen-accorden wegens doodslag reeds - geheel of gedeeltelijk - gepubliceerd door A.v.Sasse van Ysselt in Taxandria. ↗ waarom v.Sasse van Ysselt het zoen-accoord van 1520 "het oudste in de protocollen voorkomende" ↗ noemt, is mij een raadsel, immers ook de oudere Oirschotse protocollen, waarin vele zoenen voorkomen, moeten hem bekend geweest zijn.

Daarnaast heeft A.v.d. Meulen in Campinia een overzicht gegeven van de slachtoffers en daders van doodslagen, waarover een zoen-accoord gesloten is, van 1531 tot 1632, waarbij helaas enkele fouten zijn geslopen.⁴⁾ Daarbij publiceerde hij ook de zoen van 1531, die v.Sasse van Ysselt reeds gepubliceerd had. ↗

DE OPZET VAN DEZE PUBLICATIE

De bedoeling is, om van de oudst-bekende zoen-accorden enkele volledige transscripties te publiceren, gevolgd door een samenvatting met commentaar. Later zal dan alleen een samenvatting met eventueel enig commentaar geplaatst worden van alle bekende zoen-accorden wegens doodslag. Wanneer er nog bijzonder interessante of belangrijke akten voorkomen, kunnen die eventueel volledig worden weergegeven.

Aan het einde van de serie, die naar verwachting uit ongeveer honderd zoen-accorden zal bestaan, zal getracht worden een inzicht te geven in de ontwikkeling van de verschillende elementen, die in deze accorden voorkomen.

Voor algemene opmerkingen omtrent zoen-accorden zij verwezen naar de publicatie in Campinia jrg.XI, blz. 121; voor een oriëntatie in de Oirschotse schepenprotocollen naar de publicatie in het vorige nummer van Campinia, die als een inleiding op deze is te beschouwen.

NOTEN :

- 1) Campinia jrg. 11 (1981), nr.43, blz. 121.
- 2) A.v.Sasse van Ysselt. Enige zoenbrieven, in Taxandria jrg. VIII (1901), blz. 255 - 261: zoenen uit de jaren 1520 en 1531; blz. 301 - 314: zoenen uit de jaren 1536, 1537, 1539, 1538, 1557, 1558, 1594, 1597.
- 3) v.Sasse van Ysselt, a.w. blz. 256.
- 4) A.v.d. Meulen, Honderd jaar doodslag en verzoening te Oirschot en Best, in Campinia jrg. 9 (1979), blz. 43 - 47. Op meerdere plaatsen noemt hij twee slachtoffers terwijl er in feite meer één is; ook noemt hij een enkele maal twee moordenaars, waar er in feite slechts één is.
- 5) v.Sasse van Ysselt, a.w. blz. 258 - 261.

Nr. 1

1464 okt. 16

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP LOUIS JANSZON VAN GELDROP.

R.A.N.B. Rechterlijk Archief Oirschot, R.A. 122. Protocol van het jaar 1468. fol. 3.

Opten XVI^{ten} dach der maent octobris in den jaer van LXIII. Item soe is geraempt eenen minlyken dach tusschen vrienden ende maghen van beyden partijen, te weten ter eenre zyden Philips en Gevart, kynderen

wilneer Jans van Geldrop met hoeren vrienden, ten anderen zyden wouter van den Dyck met syne kynderen, ende hebben hon verbonden voer hon ende voer die hon ende voer allen dieghene, die daer aen cleven moghen aen bey die zyden, op soen ende op soen te brueken ende op soene recht alsulken seggen te houden, als acht goede mans seggen ende eendrachtelyc vutspreken sullen als van den doot ende misdaet, die Ghysbrecht wouterssoen vanden Dyck gedaen heeft als aen Louysen Janessoen van Geldrop saliger gedachten voerscreven, te weten her Jan van Geldrop, canonic tot Oerschot, Henric van Eyck, baiiu van Doldermonde, Bertholomeeus die Mombar ende Danel van Vlierden, als mannen ende seggeren van den dooden voerscreven, ende heer Vranck van Boort, deken, ende her wencelyn van Petershem, canonic tot Oerscot, her Jorden Ansems, persoen van Wyn, ende wilhem Everaerts, scouthet myns jonckeren van Myrrode tot Oerscot.

Soe is dit onser voerscreven goedermans seggen ende vutspraecken:

In den yersten, dat die voerscreven wouter met synen soenen voerscreven op hon knyen vallen sullen ende bidden den voerscreven gebruederen ende de magen ende vrienden van den doden, dat sy hem die doot ende misdaet vergeven willen om Gods wil, die Ghysbrecht wouterssoen gedaen heeft, datwelck sy deden ende gedaen hebben. Voert meer soe sullen wouter ende syn soen voerscreven ter beternissen, Goede ter eeren, der sielen ter lavenissen, den vrienden ende den magen zielmissen ende kloestergewinne doen, soe dat behoert, ende drie dertichste doen doen tot Oerscot in der kercken binnen XVII weken nae datum des briefs ende daer goet bethoen ende bewys af doen, dat dit gesciet is.

Voert meer soe sal wouter met synen vier soenen voerscreven in der kercken tot Sente Peters tot Oerscot brengen <sal>, elc voer syn hoet, een wassen kersse, wegende elc een pont.

Voert meer soe sal wouter voerscreven met synen soenen voerscreven betalen binnen drie (maal) seventien weken nae datum des briefs tot drie termynen hondert gulden, x stuyvers voer elcken gulden, t' Oerscot in der kercken op Sente-Jorys-altaer aen handen heren Philips, hoers oems, ende Dirck Goessens van Ghevarts wegen ende aen handen Philipsen als van syne payment.

Voert meer soe sal men betalen aen handen heren Philipsen ende Dircen voerscreven tot behoeff der kynderen natuerlec Louys voerscreven den derden termyn in den beloep dat die ander twee termynen steen, by alsoe dat dat kynt, dat noch niet geboeren en is ende daer Goyarts dochter van der Vloten swaer af is, gelyc metten anderen deylen sal in den termyn voerscreven, met voerwarden, oft enich van den kynderen Louys voerscreven aflivich woerden binnen hunnen mundigen jaeren, soe sal 't gedeelt van denghenen, die sterft, sterven op die levende, gelyc te deylen ende of

sy allen storven binnen honnen mundigen dagen, soe sal die somme heel ende al comen op die wittige naest Louys voerscreven ende van desen les-ten termyn den kynderen aenclevende, soe sal her Philips ende Dirc voerscreven den bruederen Louys voerscreven goet bewys ende rekeninge doen ende dat voertkeeren ten meesten profyt ende orbor der kynderen voerscreven.

Item noch soe sal wouter voerscreven met synen soenen voerscreven doen ter beteringen den vrienden Louys als voerscreven vyf bevarden ten Heyligen Bloede die wy seggeren taxeren voer XIII Rynsgulden van den wekken XIII Rynsgulden heffen sal Jan Hoec, brueder Louys voerscreven, bastart, IIII Rynsgulden.

Item voer den cost die gedaen is tot wouters van den Velde ende tot Philips voerscreven tot wouters II Rynsgulden ende tot Philips I Rynsgulden. Item den meester I Rynsgulden, item den clerc t Rynsgulden ende let Rynsgulden voer den craem; item den schouthet voer cost, dien hy daerop gedaen heeft ende die scepenen daerop verteert hebben, 1.1 Rynsgulden.

Item voert soe eest voerwarde, oft Ghysbrecht wouterssoen voerscreven die misdedige te synen sunen queem ende ongehaft onder dat volc verkeerde, dat hy niet comen en sal in gheen herberge, daer Philips of Gheesbrecht is binnen Oerscot ende, of hyer in waer, een plaets maeken.

Ende dat als voerscreven is, is ons allinge vutspraeck, behoudelyc, of enich twist of duysternisse hierin viel, behouwen wy seggeren voerscreven ons alnoch verclaeren metten mesten gwolcht van seggeren.

Item soe sullen wouter ende syn soen betalen dese XIII Rynsgulden voerscreven binnen eenre maent nae datum des briefs ende, soe wes iest, dat daer oversciet van den XIII Rynsgulden voerscreven, dat sullen die seggeren voerscreven keeren daer hon dat goetduncken sal ende al ter soenen rech (t).

(Wilhem van) Catwijk, Claes (Thomaes van Oudenhoven), (Henric van) Onstaden, (Henric van den) Snepscoet, (Diederic Arts van) waelwyck (ook genoemd: Dirc van Ellaer).

R.A.N.B., R.A. 122 A Protokol van het jaar 1465 fol 13 vo

Dat comen is wouter van den Dick ende heeft geleet voer ons scepenen goet tyts dat derdel van hondert goede gulden, x stuyvers voer den gulden, die welc hy geloeft heeft te betalen op soen ende op soen breeck binnen XVII weken ter soenen recht soe hy dat beloeft had met synen vier soenen die te betalen in der kercken tot Oerscot op Sente-Jorys-altaer aen handen her Philips van Geldrop, hoirs oems, priester, ende aen handen Dirc Goessens van Ghevarts wegen, des doden bruers, den yersten termyn voergenoemd.

In kennisse der waerheyt dat dit aldus gesciet is soe hebben wy scepenen etc.

Datum op ten anderen dach februario.

Coram Geryt Huyskens, Heerbeek, testes.

Dat comen is wouter voerscreven ende heeft geleet voer ons scepenen goets tyts dat ander derdel van hondert goede gulden, x stuvers voer den gulden, aen handen Philips voerscreven in allen manieren als boven voer zyn gedeelt.

Datum XII dage in mey.

Coram Heerbeek, Heyn Meeus, testes.

Dat comen is wouter voerscreven ende heeft geleet den derden termyn ende den lesten aen handen her Philips ende Dirc voerscreven in den selven payment als boven tot behoef Louys des doeden kynderen natuerlyc, ut forma.

Datum IIII dage septembris.

Coram Huyskens, Heerbeek, testes.

(Deze schepenen zijn : Jan van Heerbeek, Gheerart Mathijszoen Huyskens, Henric Meeus die Grom.)

Nr. 1 1464 okt. 16

Samenvatting.

Slachtoffer : Louis Jans van Geldrop.

Dader : Ghysbrecht wouters van den Dyck.

Zoen-commissie (arbiters):

namens het slachtoffer : Jan van Geldrop, kanunnik
Henrick van Eyck, baljuw van Doldermonde
Bartholomeus die Mombar
Danel van Vlierden

namens de dader : Vranck van Boort, deken
Wencelyn van Petershem, kanunnik
Jorden Ansems, pastoor van wyn(telre?)
Wilhem Everaerts, schout van de heer.

Uitspraak.

A. Ver. mening wordt hier niet uitdrukkelijk uitgesproken.

B. Voorwaarden:

1. Materiële vergoeding

a. Zoengeld : 100 gulden in drie termijnen

h. Kosten : totaal 71 Rijns gulden

2. Geestelijke genoegdoening

a. Zielmissen en kloostergewin (niet omschreven)

3 dertigsten

c. Bedevaarten : 5 naar Wilsenaken, afkoopbaar met 13 Rijns gulden

d. 5 kaarsen van 1 pond

3. Schulderkenning

a. Vergiffenis vragen

b. Wijken in herbergen.

Afwikkeling.

Betaling der drie termijnen van het zoengeld geregistreerd in het protocol van 1465.

Commentaar.

De familie van Geldrop was een van de vooraanstaande Oirschotse families. Onder hen waren verscheidene kanunniken en priesters. In een akte van 8 juli 1473 wordt terugverwezen naar een transport in 1413 van een stuk grond, dat afkomstig was van Henric, natuerlyc soen 's heren Henrics 's Persoens soen van Geldrop. ¶ waarschijnlijk ontleent de familie aan deze persoon (niet-residerend pastoor) van Geldrop in de veertiende eeuw haar naam. Zij zal rond 1464 reeds verschillende takken gehad hebben, die nog slechts in de verte aan elkaar verwant waren. Zo kon kanunnik Jan van Geldrop ver genoeg verwijderd zijn in graad van bloedverwantschap, om als arbiter te kunnen optreden.

Ook de familie van den Dyck hoorde tot de vooraanstaande Oirschotse families, hoewel in deze jaren geen leden ervan zijn opgetreden als schepen zoals bij de van Geldrops. ¶

Het ligt voor de hand, dat we bij de arbiters dan ook zwaar gekwalificeerde mensen zullen aantreffen. Naast kanunnik Jan van Geldrop wees de familie van het slachtoffer aan: Henrick van Eyck, baljuw van Doldermonde (wel: Dendermonde) vermoedelijk uit het bekende Noord-Brabantse geslacht, dat ook in Oirschot zijn vertakking had; Bartholomeus die Mombar, verder niet bekend, en Danel van Vlierden, die meermalen schepen was en verwant aan de familie van Petershem. ¶

Daartegenover stelde de familie van de dader ook gewichtige mensen in de persoon van de kapitteldeken, ¶ een kanunnik, ¶ een pastoor ¶ en de schout van de heer. ¶

Ad A. De verzoening wordt in deze oudste zoen-accorden meestal aan het einde der akte uitgesproken; hier is dat echter niet uitdrukkelijk gedaan. De zoen-commissie blijft minstens virtueel bestaan, zodat zij eventueel kan optreden bij onduidelijkheden. Waarschijnlijk heeft zij ook het toezicht op de afwikkeling uitgeoefend.

Ad B.1.b. De in de akte genoemde kosten zijn waarschijnlijk allemaal kasten van de zoen-commissie behalve het kraamgeld. Van kosten van de uitvaart is in de eerste accoorden nergens uitdrukkelijk sprake.

Ad 8.2.a/b. Hoewel kloostergewin volgens de gangbare opvatting iets anders is dan het laten doen van een aantal zielmissen, worden deze in de oudste Oirschotse zoen-accorden blijktbaar gelijkgesteld. ¹³ Het aantal wordt hier niet omschreven. Er bestond blijktbaar een vaste gewoonte van 350 zielmissen, zoals nr. 2 doet vermoeden. Een dertigste is: 30 achtereenvolgende dagen een zielmis laten doen. Het nu in vele parochies in de buurt van Oirschot nog bestaande dertigste is daar een overblijfsel van. Ad B.2.c/d. Hoewel er geen enkele aanwijzing is voor medeschuld van vader en broers van de dader, wordt van hen ook een kaars en een bedevaart geëist. Dit doet sterker uitkomen, dat in de geest van de mensen van die tijd een verzoening tot stand gebracht moest worden tussen twee families. Het is opvallend, dat de hier geëiste bedevaarten afkoopbaar zijn en ook in feite worden afgekocht, in tegenstelling met de andere, hier gepubliceerde zoen-accorden.

NOTEN:

- 6) R.A.N.B. Rechterlijk archief van Oirschot R.A. 122 en volgende bevat de Oirschotse schepenprotocollen. Er zal voortaan verwezen worden enkel naar jaar en folio van dit protocol. Protocol van 1473 folio 47.
- 7) Wilhem van Geldrop was schepen in 1467, 1470 en 1473, zie eerste folio's der protocollen van die jaren.
- 8) Danel van Vlierden was schepen in 1463, 1467 en 1471, zie eerste folio's der protocollen van die jaren. Voor de verwantschap van de familie van Vlierden aan die van Petershem zie protocol van 1464, fol.31.
- 9) Over deken Vranck van Boert zie samenvatting aan het eind van deze publicatie.
- 10) Wencelyn van Petershem, waarschijnlijk al kanunnik in 1438 vrgl. L.H.C. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch, deel V, Sint-Michiëlsgestel 1876, blz. 365, vormde ook een tegenwicht tegenover Danel van Vlierden.
- 11) Over Joorden Ansems Jan Hennen zie samenvatting aan het eind van dit artikel. Hij wordt genoemd persoon van wyn. Hoewel hier geen enkel afkortingsteken staat, lijkt het mij waarschijnlijk, dat hij pastoor was van Wyntelre, een filiaal-kerk van het Oirschotse kapittel.

12) Naast de kwartierschout van Kempenland, benoemd door de hertog, die in deze tijd blijktbaar weinig in Oirschot optrad, had Cirschot een schout, benoemd door de heer, die in deze jaren nogal eens wisselde.

13) Campinia jrg. 11 (1981), blz. 122.

Nr. 2

1467 apr. 14

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP GOYAERT GOYAERTSZOON SPISMANS.

R.A.N.B. Rechterlijk Archief Oirschot, R.A. 122 B, Protocol van het jaar 1467, fol. 20.

Anno LXVII jaer op ten XIIIIdach aprilis.

Soe sijn comen Jan Potlepeels, wilhem spismans ende wilhem spismans ende hebben hen verbonden gesubmitteert ende overgegeven voer hen ende voer hen nacomelingen na hen ende voer allen diegene, die daer aen cleven mogen, voer geborenen ende ongeboeren, op soen ende op soen breck, ter sonen recht, allen alsulcken seggen ende uitspraeck te houden, als vier goede mannen eendrachtelyc utspreken sellen als van der Boot ende misdaet, die Henric Henric Thysoen ende Jan Henrics Bruynen soen gedaen hebben aen Goyaert Goyaert Spismans soen saliger gedachten te weten Gheerart die Gruyter, scouthet mijns jonckeren van Myrrode tot Oirschot ende Thomas Everdey als mannen ende seggeren van der doden zijde ende Aelbrecht die Becker ende Rombout Lucassoen ter andere.

Soe is dit onser voerscreven goedermans seggen ende uitspraecke: soe sellen dese misdadige voerscreven ter beternissen, Goede ter eren, der zielen te lavenissen, cloestergewin doen den vrienden ende magen ter eeren, soe dat behoirt ende gewoonlic is, te weten drie en half hondert zielmissen binnen jaers ende daer goet bethoen af doen.

voert meer soe sellen, sy noch doen ter beternissen den vrienden ende magen ende hen gheven ende betalen XL goeder gulden thien stuvers voer elcken gulden tot drie termynen te weten tallen XVII wekenende daerof sal den yersten termyn syn binnen IX weken want die acht leden sijn dat den soendach nae datum des briefs.

Item voert meer soe sellen sijn doen ter beternissen den vrienden ende magen ende te troest ende te genaden der sielen elc van den misdadigen voerscreven een bevart tot Sente Peters te Romen ende Sente Pawels ende die te gaen ende te porren op soenen ende soenen breeck ende al ter so(e)-nen recht van huyden des daechs nae datum des briefs over acht weken ende dan uut Brabant te sijn ende daer goet bewys ende bethoen af brengen, dat sy dat voldoen hebben.

Item voert meer soe sellen sy noch doen ter beternissen der sielen te troest ende te lavenissen een bevart ten Heyligen Bloede te Wilcennaken binnen VI weken daerna, als sy bethoen gedaen hebben van der bevart te Romen, het en dede hen noetsaeck van hoeren live ende brengen oec bethoen af, dat sij die bevart voldaen hebben ten Heyligen Bloede.

Ende hiermede seggen wy seggeren voorscreven dese partien aen beyden zyden versoende luyden op soenen ende soenen breeck ter soenen recht voer geborenen ende ongeborenen ende voer allen die gene die in wege ende in velde geweest hebben ende hier in allen argelist ende fraude uutgesceyden tot ewigen dagen.

In kennisse der waerheyt dat dit aldus voer ons scepenen aldus gesciet is, soe hebben wij scepenen onsen gemeynen segel der vryheyt van Oirschot aan desen brief gehangen in den jair veertien hondert ende seven ende sestich jair op ten XIIIten dach van April. Coram Daneel van Vlierden, Jacob van Dormalen, peter van den Scoet, Loywich van Hersel.

Het syn comen Claeus Janssoen van Bychlaer, wilhem Janssoen van Bychlaer ende Jan Henricssoen van Bichlaer ende hebben gelooft als principael sculders op hen ende op allen hoir gueden op soen ende op soen breeck te betalen dat derde gedeelt van XL guldens, X stuvers voer elcken gulden, ende dat te betalen t'allen XVII weken haer avenant van den derde gedeelt in goeden payment, datter goet voer is, op Sente-Jorys-altaer in der kercke tot Sente Peters tot Oerschot, daer af dat den yersten termyn wesen sal binnen IX weken na datum des briefs.

Hierop betaelt den yersten termyn aen handen schoutet mijns jonckeren ende den anderen termyn oec daerna volgende aen handen scoutet voerscreven.

Dat comen is Henric Thyssoen, Lambrecht Lambrechtssoen, Jan Dircxsoen, Arnt Jan Keysers soen ende Jan Jan Keysers soen ende hebben gelooft als principael sculders op hen ende op allen hoir gueden op soen ende op soen breeck te betalen die tweedeel van XL goeden gulden, X stuvers voer elcken gulden, ende dat te betalen t'allen XVII weken haer avenant van den twee doelen in goeden payment datter goet voer is op Sente-Jorys-altaer in der kercke tot Sente-Peters tot Oerschot daer af dat den yersten termyn wesen sal binnen IX weken nae datum des briefs.

Ende dese XL gulden sal wouter van den velde half boeren ten dagen, als men 't betaelt, ende die ander helft sal heffen ende boeren Goyart Goyaertssoen van Weert ten dagen, als 't verschint, als boven gescreven stheet sonder enich tegenseggen.

Datum ut supra.

Coram Henric van Weert.

Tot behoef Goyarts voerscreven hierop betaelt den yersten termyn aen handen des scouthets mijns jonckeren ende den anderen termyn oec daerna volgende aen handen scouthet voerscreven.

Nr. 2

1467 april 14

Samenvatting.

Slachtoffer : Goyaert Goyaerts Spismans.

Daders : Henric Henrics Thyssoen
Jan Henrics Bruynen

Zoen-commissie :

namens het slachtoffer : Gheeraert die Gruyter, schout van de heer
Thomas Everdey

namens de daders : Aelbrecht die Becker
Rombaut Lucassoen

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het einde der akte.

B. Voorwaarden

1. Materiële vergoeding

- a. Zoengeld : 40 gulden in drie termijnen
- b. Kosten niet genoemd.

2. Geestelijke genoegdoening

- a. 350 zielmissen (kloostergewin)
- b. Bedevaarten : beide daders : Rome
wilsenaken

3. Schulderkenning

Vergiffenis vragen en wijken niet genoemd.

Afwikkeling.

Aangetekend onder de akte is een borgstelling voor een derde en een voor twee derde deel, waarbij ook telkens de betaling van twee termijnen is genoteerd.

Commentaar.

Over de families, bij deze doodslag betrokken, is vrijwel niets bekend. Misschien is het slachtoffer geen inwoner van Oirschot geweest. Van het in Oirschot gewoonlijk zo accuraat omschreven wijken is hier geen sprake. De formulering is kort en zakelijk en gaat enigszins in de richting van een gerechtelijke uitspraak.

Nr. 3

1467 dec. 29

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN GRUTERS, NATUURLIJKE ZOON VAN DEKEN VRANCK VAN BOORT.

R.A.N.B. Rechterlijk Archief van Oirschot R.A. 123, Protocol 1470, fol. 64, 64 v.°.

(zie afbeelding op blz. 75).

Cont ende kenlyc sy enen igeliken, dat comen syn ende vergadert vut by-bringen ende goetduncken van goeden sekeren mannen, om te eynighen ende neder te legghen all alsulken ongevael ende doetsclae, gesciet in den persoen Jan Gruters saliger gedacten, naturlyc soenen meester Vranck van Boort, deken tot Sente Peters d'Orschoet ende cha(no)nich, met sinen magen ter eender syden ende Dieric Goort Blycx soenen als mesdidiche ende pienter des vorg. Jans Grueters Boots vorscreven ter aender syden, welck doot-sclacts ende plects die vorg. mester Vranck vorscreven met sinen magen ende vrienden ter eender syden ende Henric Blycx Henricx Peters soene ende Henric Blycx Willems soene ende Jan de wijer ende Henric Dieric Roelens soene van weegen des vorg. mesdedichen hem hebben verbonden ende gesommetert ende overgegeven vor scepenen van Oirschot, te houden op soen bleken all alsulken seggen, als vier goide mannen seggen ende vuytspreken selen, te weetenen vanweeden mester Vranck van Boort, deeken van Oirschot, met sinen vrienden inder Jan van Geldorp, chanonich van Oirschot, ende Jannen Vos Willemssoene ende vanwegen des mesdedichen in Janne Juetensoen ende in Janne Jan Bruestens soene.

In den ersten is onser vier mannen segghen ende vutsprake, te weeten, dat Dieric de mesdediche vorscreven sal comen tot Oirschot in der kerken Sinte Peters ter beternissen hoeren her Vranck van Boort ende sinen magen ende vrinden met IIIII torttissen, elc torttse weert synde XIII² stuver, nervallende op syn cleyn (knieën), biddende genade Goide van Hemelrike ende de partien vorscreven, dat sy hem om Godts wille vergheven willen de doot oft der sclact, die hy mesdaen mach hebben in der doet Jans Gruters vorscreven, oft ende de vier tortysen selen bliven tot Sinte Peters in der kerken; welck voetgeval gescien sal tuesschen dyt ende Sinte Peters daege nascomende.

Vort meer sal de vorgenoemde mesdediche ter eren Godts ende der sielen selicheit des doden doen doen Mi hondert sielmessen binnen den closter der vier biddende orden binnen jaers na datum des gescie(s)t's ende daer-af goet besceet bringenen van den vier ordenen, dat de messen volcomelyc gedaen syn.

Noch mer sal die mesdediche ter eeren mester Vranck van Boort ende sinen magen ende vrienden ter eeren ende ter beternissen doen Synt-Jacobs in Gelyssiën een weech ende daervore sal de mesdediche geven ende betalen in handen mester Vranck van Boort binnen III (maal) XVII weeken achtereenvolghende de somme van XXV Artsgulden, X stuvers vor den gulden.

Ende vort meer salde vorgenoemde mesdediche gehouden syn na datum des vutspraken over jaer te porene ende gaene ter beternissen gelyc vorscreven staet een weech Sinte Peters ende Pauels tot Rome ende daer goet besceet af brenghen, dat hy die bevart al soe selve gedaen heeft.

Ende vort meer sal die mesdediche vorscreven binnen VI weeken daerna, als hy van Roeme comen is, gelyc vorscreven staet, noch een weech doen ende gaen Sente Anthonys in Venoy's ende daer-af goet besceet brengen als vorgenoemd is.

Item binnen VI weeken daerna sal de selve mesdediche vorscreven gaen oic ter beternissen der partien vorscreven een weech ten Heylichen Bloede te wilsenaken ende daer-af bringhene goet besceet als voer.

Item binnen VI weeken daerna soe sal de vorscreven gaen eenen weech Sinte-Joes-op-7ee ende daer-af goet besceet bringen als vore.

Ende vort sal de vorscrevene alle dese weege gaen als vorscreven is oft daer-af hebben den goiden moet van mester Vranck van Boort, deeken van Oirschot ende chanonich.

Item vort soe sal de vorgenoemde mesdediche daer niet en comen, daer deeken is in eneghen huise oft, naer dat hy weet, dat deeken is ende den weech te scuvene, daer die deken is.

Ende vort sal de vorscreven mesdediche na datum van desen vutspraken X jaer lanc vutbliven buten der heerstap van den Kerchhof vutgesceden dit, dat de vorgenoemde mesdediche comen mach ten IIIII huchtyden ende alle aenden (anderen) heyligen daich domen mach ter messen ende messe horen ende oic op ten aschendach ter kerken comen ende dan ewich gaen (weggaan) sonder in enich taferiën te gaene oft te drinckene.

Ende vort, oft de vorgenoemde mesdediche enighender saken te doene hadde, oft van hoeren weegen gedacht waere, dan mach de vorgenoemde comen te gedinge ende dan ewech gaen, sonder in eneghen tavlernen te gaene oft te comene, gelyc voere screven staet.

Ende vort mer dat de vorgenoemde vier persoenen van den misdegen weegen die hem verbonden hebben, dat sy borge bliven selen als van den XXV Aertsgulden vorscreven, oft daer enich gebrech inne wille van der betalinge. Ende vort sal de princepal comen ende geloven vor scepenen vorscreven op soen breke ende ten heyligen zweren, alle die aenderen poincten te volvoren ende te voldoene, die vorscreven steen.

Ende, oft is namels enich twyest oft descort inne wille, soe behouden de vier vorgenoemde seggheren haer vercleren ofte de meste deel van den vierre, oft enich gebrech inne wille.

Vort mer soe sal men geven Jan Vos Willemssoene binnen XIII daegen nascomende V Aertsgulden, X stuvers vor den gulden, ende dat sal den vorgenoemde corten van den mesdedigen aen den ersten pertien binnen de XVII weken vorscreven als van tosten, die gedaen syn by den deeken met sinen vrienden.

Ende met dese onse vutspraken soe segghen wy seggheren de vorgenoemde pertien verleken ende versuent tot ewighen daegen, als van dese selen gesciet in jaer onss Heeren dusent vierhondert ende LXVIII op ten XXIX dach van Decembris.

Nr. 3 1467 dec. 29

Samenvatting.

Slachtoffer : Jan Gruters, natuurlijke zoon van deken Vranck van Boert.

Dader : Dieric Goort Blycx.

Zoen-commissie :

namens het slachtoffer : Jan van Geldrop, kanunnik

Jan Wilhem Vos

namens de dader : Jan Juetensoen

Jan Jan Bruestens

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het einde.

B. Voorwaarden

1. Materiële vergoeding

a. Zoengeld : 25 Arnoldusgulden onder camouflage van de eerste afkoopbare bedevaart, in drie termijnen.

b. Kosten : 5 Arnoldusgulden in korting op de eerste termijn.

2. Geestelijke genoegdoening

a. 350 zielmissen

b. Bedevaarten : Santiago de Compostella, afkoopbaar.

Rome

Saint-Antoine-en-Viennois

Wilsenaken

Sint-Joost-op-zee

d. 4 kaarsen

3. Schulderkenning

a. Vergiffenis vragen in de kerk

CAMPINIA - REGISTER - Ite JAARGANG 1981

Inhoudsopgave Ite jaargang 1981

Bijnen, J.F.C.M.	
Een Oerlese put uit de tiende eeuw	107-114
Cuijck, N. van	
Stamlijsten van Van Overbee(c)k	58-62
Gondrie, P.A.	
Het gemeentewapen van Best, ofwel: De aanhouder wint	29-32; 115-119
Kockx, A.	
Ontginningen in de voormalige gemeente Oerle	95-101
Lijten, J.	
- Een "historische" ontmoeting	33-42
2. Deken van Oirschot overvalt kerk van Best	
- De Merode's in Oirschot, 1410-1672	69-89
- Enkele zoenen in Oirschot	121-134
Run, A. van	
Historische gegevens over de Sint Lambertusparochie en de Mariakapel te Meerveldhoven	18-28; 45-51
Ven-Lommers, Toke van de	
- Ode aan Campinia	1
- Oirschots Karmel 50 jaar	93-94
- Van Bondsgebouw naar gemeentehuis	120
Redactionele bijdragen:	
- Bestse toponiemen	62-68; 144-153
- Brandreglement Oerle-Meerveldhoven, anno 1754	90-93
- Hulpmiddelen bij Uw onderzoek in de archieven	134-144
- De "Vereeniging", ofwel de vorming van Groot-Veldhoven	7-17
- De vrijwillige rechtspraak in de dingbank Zeelst-Veldhoven-Blaarthem	2-7; 52-58; 101-107

Register op persoons- en plaatsnamen Ite jaargang 1981

B	Best	burg.	burgemeester
BI	Blaarthem	echtgen.	echtgenote
Oe	Oerle	kap.	kapelaan
Oi	Oirschot	kerkm.	kerkmeester
Mi	Meerveldhoven	past.	pastoor
V	Veldhoven	secr.	secretaris
V-M	Veldhoven-Meerveldhoven	top.	toponiem
	(voormalige gemeente)	wed.	weduwe
	Zeelst	weth.	wethouder
Z-V-B1	Zeelst-Veldhoven-Blaarthem		
	(dingbank)		
Zo-V	Zonderwijk-Veldhoven		
Aalst	14	Aerts(sen) (zoon) (vervolg)	
Aerle, herdgang	63; 125; 148	- Matheus	2
Aerle Heij, top.B	145	- Mathijs	105; 106
Aarle-Rixtel	22	- Peeter	56; 105
Aarts, Rob	95	- Peeter Jan	53
Aerts(sen) (zoon)		- Roeloff	57
- Bernaert	4; 103	- Yken, wed.Roeloff	57
- Frans	105	- Willem -, deken van Oi	35; 41
- Geerarden (Geert)	3; 55; 102	Aerts Acker, top.B	152; 153
- Hen(d)rick	3; 5	Ablaing van Giesenburg, d'	31
- Jan	2; 54; 177	Adams	
- Margriet	103	- Adriaen	150

Adams (vervolg)		Barbara-altaar, Sint	35	Bollentamp, top.B	65; 68	Daniëls	
- Anthonis	5	Bartholomeus		Bont, W.G. de -, raadslid in	16	- Adriaan	2
- Goyaert	56	Hendrick		Oe, later v		- Andries	57
A(d)ri(a)ens		- Jan		Boomen, H. van den	11	- Anneke Andries	57
- Anthonis	101	Baselmans		Boonberg, kasteel	107; 110	- Willem Andries	102
- Dingen, wed.Peeter	103; 104	- Adriacn	27	Borchgrave, jr. de	4; 102; 103	Dassmit, top.B	62; 63; 65-67
- Frans	105	- Franciscus	22	Borchouts		- acker, top.B	147
- Geerarden Peeter	56	- F.J.J.	11	- zie Goyaert Jooris		- tamp, top.B	145
- Geerit	5	- Gerrit	22	- Henric -, past. van Z	102	Deckers	
- Goort	52; 101	- H. -, raadslid in z	16	Boterwijck	132; 133	- N.N. -, kamerlid	15
- Henric	148	- Jan -, raadslid in V-M,	9; 16; 21;	Braeckacker, top.B	64; 66; 68;	- Matheus	150
- Huybert	103	later in V	23-25	Braec(x)(ken), top.B	148	Deecken, top.B	64; 66; 68;
- Jan(nen)	7	- Jcnannes kerkm.in M	50		62; 63; 66-	148; 151; 153	
- Cornelis	53; 54	- J. -, raadslid in z	16		68; 144-149;	77-79; 81	
- Lambert	102	- Wilhelmina	25	Braeckel Braecxken, top.B	152; 153	Deinze, markiezaat van	
- Peeter	103; 104	- W. -, raadslid in V-M	9; 16	Brabant	67; 68	Denen, Lijbert Janssen	107
Acker, Thomas Janssen van den	62	Baselmans-Habraken, echtpaar	22	- hertogdom	45; 117	Denis, Dirck	67; 68
Albert, aarshertog van Oos-		Rastiaens, Jan	106	- hertog van	115	Dei jnsen, geslacht Van	30
tent ijk	78	Bavel, i-i.van -, archivaris van	35		30; 70; 77;	Dielis, Jan Thonis	3
Alberta (Canada)	25	de abdij van Heeswijk			117; zie	Diepstechede(e), top.B	147; 150;
Alen, van		Beatrix, koningin van Nederland	119		Philips IV	152; 153	
- Adriaen Dijnck	150	Beel ens, J.	110	- hertogin van	zie Johanna	Diericx (Dijricx)	
- Anna Dijnck	150	Beers, Hendricus van met-	21	- leenhof van	72	- Adriaentje Henrick -, echt-	105
- Dijnck	150	celaar		- raad van	78; 80	gen.van Frans Adriaens	
Alphen, Antonius van -,vicarus-	28; 47	Begbroeken, top.Zo-V	106	Brederode, van		- Andries	102; 103
generaal van het bisdom		Beckers Heurck, top.B	146; 148	- Anna (Adriana) echtgen.	74-76	- Baetjen, wed.Thomas	66
's-Hertogenbosch		België	70	(1) van Rycalt V, echtgen.		- Hendrick	102; 103; 105
(A)meij(d)en, van der		Bennenbroek, Wilhelmus F ran-	50	(2) van Hendrik v.Rivière,		- Henrica echtgen.van	106
- Arndt -,rentmeester	73	ciscus kap.in M		heer van Yseren		- Aert Jacobs	
- Dan(i)el	35; 41	Bet ch, top.Z	102	- Francisca -, echtgen. van	73	- Jacop	67; 68
- Roeland -,secr.van Oi	124; 126	Berg, van de		Hendrik 1 van Merode		- Jan	7
- Thomas	35	- A. -, kerkm.in M	51	Bressers, Lambrecht	127	- Catherina Bernaert	4
Amsterdam	19; 25	- Willem -, kerkm.in M	46; 50	Breugel, Theodora van -, echt-	131	- L aureys	2; 106
- Gemeente Universiteit	107	Bergh, Huis ten	73; 75; 80	gen.van Jan Jaspers van Esch		- Marcelis (Merceland)	57; 103
Instituut voor Pre- en		Bergs Abker, Top.B	67; 68	Breugels Hof f, top.B	146	- Margriten Hendrik	105
Protohistorie		Berk, Th. van den	11	Bricken, Hendrik Willem Peeter	4	- Rut	150; 153
- Vrije Universiteit	107	Bereken Bosch, top.B	151; 153	Broek, top.B, Zo-V	7; 151-153	- Thomas	66
Archeologisch Instituut		Beumer, N.N. -, kamerlid	15	- acker, top.B	149; 153	Diest	42
Andel, Peter van -,secr.van Oi	81	Biesen		- beempd(en), top.B	63; 144; 147	Dillen, M. kerkm.in M	51
Andriessen		- Adam -, kerkm.in M	50	Broekhoven, top.Tilburg	78	(Dio)nijsen, Michiel -, schepen 4-7; 52-57;	
- Dijnck	145; 152	- Marten -, schepen van	93	Broeckstraat, top.B	64; 66	van Z-V-BI	101; 105; 106
- Jan	104	Oe-M		Broekweg, top.M	23	Dommel, rivier	14
- Maricken, wed.Dijnck	152	Biescampken, top.B	145; 148	Brauwerken, top.B	65; 68	Dommelen	107
Anssems		Biesvelt, top.Z	57	Brouwers	zie Adriaen	- F.van -, raadslid in V-M	9; 16
- Jan	7	Biggelaar, Jan van de	21	Dirck Rut-		- top.Zo-V	54
- Jan Jan	57	Binnenlandse Zaken, minister	zie Ch.Ruys	ten		Donkers	
(An)thonis		van	de Beeren-	Bruggenrijt, top.V	95; 97; 100	- G.	11
- Aert Aerden	4	brouck		Brussel	35; 78-80	- Laurens	81
- Anthonis	55	Blaeck(en)		Bruynincx, Gerard ontvanger	131	Drente	31
- Elen	55	- beempt, top.B	68; 150; 153	in Neusden		Dries, top.B	152; 153
- Jan	52; 54	- schoindonck, top.B	62	Bruijnsel, top.B	146; 148	Dries(sen)	
- Lijsken, wed.Jan	4; 52	Blaarthem		Buel, Goort Adams van	101	- Alit	103
- Peeter	104	- Tafel van de H.Geest	6	Bucas, Anthonetta echtgen.	72	- Henrick	145
- Willem	102	Bladel	100; 107	van Henricus van de Meeren		Duffel	73; 77-79
Arle, Dierick Janssen van	55	Blocx, Aert Dijnck	62	Bumiëns, Johannes Peetersz.	103; 104	Dren (W-Dld.)	70
Arntz, Matheus Jacobus -,kap.	50	Bocholtz, heer	24	Buterken, top.B	65; 68	Dussen	15
In M		Bocht(jen), top.B, L, Zo-V	56; 63; 68; 103	Bijlken, top.B	147; 148	Duypt, top.Z	5; 104
Asperen, Hendrik van	101	Boelaerts		Bijnen		Duyvenbraeck, top.B	147
Assen	31	- Henric Lenaert	151	- E. -, kerkm.in M	51	Dijck, Hendrick Laureijssen van	63
Asten	75	- Henric Aelbert	152	- J.	107	Dijckerstraat, top.B	65
I3aartmans, J. -,kerkm. in M	51	Bogers, Peeter -, schepen	93	Caecilia, parochie van St.	2/	Di jkmans, J.	100
		van Oe-M					

<p>Lerse: 106 Eerste Kamer der Staten Generaal 15 Eindhoven 12; 14; 19; 24-27; 99; 131 - Godefridus van -, rector van de Odulphuskapel 34 - Hendrick Goyaerts van Tafel van de H.Geest 54 - Tafel van de H.Geest 4 Eindhovense Courant 19 Ekker, top.V 27 Ekkersrijt, top.V 97 Eligius, Beneficie van Elzen 35 - J. -, raadslid in V-M 9; 16 - M. 10; 11 Emer Acker, top.B 64; 68 Emmers - Hendrick -, schepen van Z-V-B1 53 - Lambert 3; 6 Engelant, van - Anthonis Jans 145 - Jan Gijsberts 152 - Willem Jans 151 Erp, Willem van 76 Es(s)ch(e), van - A.E.M. 68; 69 - Anna -, echtgen. van Hendrick van der Sterre 131 - Hendrick -, priester 35; 41 - Jan Jaspers 130; 131 - Jacop 35; 41 - Jacop Henrics 35 - Jasper Janssen 130 - Catharina -, echtgen. van Gerard Bruijninx 128; 131 - Theodora 128 Eschendoncx Beempd, top.B 150; 153 Essems - Adriaen Jan Aert 64 - Anthonis Jan Aert 64 Evaerts - Hendrick 56 - Laureys 54 Eyck, van - Godevaert, jr. 54 - Roeloff-Berworts 104 Fabri, gebroeders 78 Floreffe, abdij 107 Franciscanessen, orde der 24 Franken 69; 119 Francen - Anneke, wed. Jan Aert 101; 105 - Frans Aert 52 - Hendrick Aert 52; 101 - Jan 53 - Jan Aert 101 F redericus, bisschop van Utrecht 119</p>	<p>4. Friesland 119 Fritzen, firma 22 Gans, Johan -, oud-president 80 schepen van 's-Hertogenbosch Geel 73; 77 Geenen, heer 26 Geenckensdijk(en), top.B 68; 144-148 Ge(e)raer(d)ts - Jan(nen) 57; 102 - L eyntjen, echtgen.van Peeter - Peeter Ge(e)rits - Anthonis 5 - Henrick 52 - Jacop 56 - Jacop Henric 65; 68 - Jan 2 - Cathelijnechtgen.van Bartholomeus Willems Naten 6 Geestaert, top.B 68 Gelove, van - Anthonis Goort Diericx 149 - Dierick 52 Genneper Meulen, top.Z 104 Genugten, Antonius van -, kap. in M. 50 Gestel, van - Anna -, echtgen.van Werner van Merode-Houffalize 81 - Dirck Gerits Leenderts 81 Geurts, 1h. -, kap. in M 50 Ghijsbe ts, Peeter 7 Gils, Cornelis Ariaens van 53 't Goirke, parochie 19 Goorts - Daniëi 65; 68 - Jan 101 - Pauwe Is 63; 68 - Willem Jan 151 Goossens - Augustinus Henricus Maria-, 19; 21; 22; past.van M, voorheen kap. in 't Goirke 50 - Barbara, wed.Odulphus 146 - Henrick Geraert Jan 63 - Niclaes 68 - Odulphus 146; 149 Goris - Anthonis Anthonis 145 - Goris Anthonis 145 Govaerts, Jan 54 Covers, J.H. -, raadslid en weth.van Z, later V 13; 16 Goyaerts van Eindhoven, Hendrick 54 Grassen zie Willem Wouters 13; 15 's-Gravenhage 13; 15 Groenen, Thomas -, kerkm.in M 50</p>	<p>5. Groningen, rijksuniversiteit 110; 113 - Laboratorium voor Alg. Natuurkunde 113 Grootacker, top.B 152; 153 Grote Vliet, top.V 95; 97 Gruyter, Godefridus de -, priester 40; 42 Gijsbrechts, Willem 102 Hagelaar, Aert Willems vanden Half Mijl, top.V 150 Ham, Joost Corstens van Hamervelt, top.Zo-V 97 Hanssen 65 - Jan Jan 56 - Niclaes 55 Hapert, J.F. van -, raadslid in V 10; 11; 16 Happen, Lenaert Peter Haren 55 zie Jan Janssen van de Maaerselaar 124; 126 Harnasmakere, Henrick pastoor van B 21 Hawinkel 54; 106 Heersse, top.Zo-V 66 Hees, Antonius Ariens van Heesterveld 104 Heeswijk - P. -, kap. in M 50 - abdij van 35 Hellegat, top.Vessem 97 Helmond, L.van 11 Hen(d)ric(k)x - Aert echtgen.van Wierick 4 - Aert 103; 104 - Cecilia 4 - Dierick(en) 5; 105; 106 - Evaert 101 - Frans, schepen van 4; 52-55; 57; 101; 104-106 - Goort (Goyaert) 6; 53 - Hendrick 106 - Huybrecht 6 - Ida, echtgen.van Goort 6; 53 - Jacop 101 - Jan 56; 106 - Jan Peter 148 - Joris 54 - Claes 104 - Laureys 53 - Lijbrecht 54 - L. ijsken, echtgen.van Joris 54 - Meriken 6 - Michiel 148 - Peter 52 - Seger -, provisor van de Tafel van de H.Geest te Z 2; 52-55; 102 - Servaes 56 - I homas 54</p>	<p>Hen(d)ric(k)x (vervolg) - Wierick - Willem Hendriks-Buiting, mevr.A. kerkm. in M Henssen, Jan Jan 105 Henst, M. 12 Herbertssen (van Wyntelroy) - familie 131 - Niclaes achtman, burg. van Di 128; 130; 134 Hermans - Dierick - Lijntken, echtgen.van Dierick - Rut Aert 151 's-Hertogenbosch 29; 47; 53; 76-81; 106; 115; 131; 145 - bisdom 134 - Meljerij van 131 - Tafel van de H.Geest 148 Heusden - abdij van 35 - ontvanger in zie Gerard Bruyninx Heuvel, Adriaen Janssen van den 65 Heuvel, top.Z 2 Heuvelsvan, top.V 97 Heuvel, Ael.H. van den burg. 95 Heij, top.Z 101 Heijbergh, top.Zo-V 3; 56 Heijden, Adriaen van der -, schepen van Oi 124-126 Heijcampken, top.B 145 Heijningen, A.van past.van M 50 Heijst, Henrick Wouters van 56 Heijveld, top.Z 4 Hezemans, L. architect 18; 27 Hilvarenbeek 23; 71-80 Ho(e)ve - Dierick van -, schepen van Z-V-BI 4; 102 - top.B 149; 153 Hofgoet, top.B 64; 68 Hoge Raad van Adel 29-32; 115; 117; 119 Hoof, A.J. van -, burg.en secr. van Oe, later burg.van V 12; 16 Hooge en Lage Mierde 15 Hoogeloon 15; 107 Hoogenbeempd, top.B 62; 66; 147 toogh Ackerke. top.B 147; 149; 150; 153 Hoogh Weteringh, top.B 149; 153 Hooi Straetjen, top.B 62; 145 Hopackerken, top.B 62 Hoppenbrouwers - Henrick Gijsberts -, schepen, burg.van Oi 150 - Jan Peter 151</p>
---	--	---	--

Home, van		Jo(o)ris		Cleijnbreughel, van		Lamberts(en), Lammerts, Lam-	
- Aleyd	71	- Goyaert		- Jan Cerits	149	brechts (vervolg)	
- Margareta	72	- Goyaert alias Borchouts	56; 103	- Odolphus Gerits	149	- Claes	126; 127
Houffalize	zie Merooe	- Jan	52	Clement, N.N. architect	27	- Lambrecht	127
Houten Beempd, top.B	144; 145	- Michiel	104	Clementine, vrouwe	107	- Peeter	5
Houts, Chr.van	24	- Roeloff		Cleven Acker, lop.B	147; 148	- Willem	2
Huizing, N.N. rijksvelo-	22	:oosten		Kicken, L.Jaannemer	19; 21	Lambertusparochie, St.	18; 27; 28; 45
wachter		- Dierick Laureijs	2	Coninck, Jan de	151	Lambrechts, St. top.B1	53; 54; 101
Hulsel	15	- Goortjen, wed.Michiel	14/	KLM Aerocarto	24	Langacker, top.B	150; 153
Hurk, W.van der -, kap.in M	50	- Henric	148	Coppelmans, A. -, raadslid,	9; 16	Langbraeck, top.B	64
Huijberts, Willem	146	- Jan -, schepen van Z-V-BI	52; 51	tevens wcth.van V-M		Langendijck, top.B	149; 153
Huijbrechts		- Jan - van Geldrop	105; 106	Coppens, Cornelis	2	L angenecker, top.(Strijp)	52
- Feeter	53	- Jenneke, echtgen.van	2	Cornelis		Langencamp, top.B	67; 68; 147
- Willem -, schepen van	53	Dierick Laureijs		- Gerit	5; 6	Lathouwers	
Z-V-BI		- Lijsken, wed.Henric	148	- Henric	68	- Aert	103
I(e)wens		- Maricken, wed.Peeter	150	- Jan	101	- Alit Aert	103
- Dierick	105	- Michiel	147	- Marcellis	101	- P.J. -, raadslid in Oe	16
- Hap	53	- Peeter	150	Corst(Daens)		Laureijs(s)en	
- Oda, echtgen.van Dierick	105	- Reijnder	57	- Hendrik	52	- Aert	102
Jaco(p)(b)s		Josephziekenhuis, St.	25	- Lucas	54	- Dierick	52
- Aert	106; 151	Caerscorff, top.B	149; 153	- Mariken, wed.Lucas	54	- Willem	102
- Dierick	56	Canada	25	- Wouter	52	Lebesque, fa.	19
- Dirck Jan	133	Kapelstraat, top.M	19; 24; 25	Cort, Hendrik de -, secretaris	80	Leefdaal	72; 73; 77
- Jan	3; 106; 133	Kappers, A.G.R. secr.van z	16	Raad van Brabant		Leegh Ackerken, top.B	146; 147
- J.	12	Cars (?), top.Zo-v	55	Cort Aerts Acker, top.B	149; 153	Leende	35
- Cornelis	3; 56	Castelijns		Cort Aerts Bocht, top.B	151; 153	Leest, de	
- Peeter	56; 102	- Adrianus Josephus Johannes	22; 50	Corten Dijck, top.B	68	- Aert Rutgers	145
- Tieleman	55	kerkm.in M		Couwenberg, Jan -, president	93	- Daniel Aertssen	146
- Willem Wouter	125	- A.	10; 11	van de schepenbank van Oe-M		- Ruth Daniels	149
Jans(s)(en)		easter en	15	Cremersacker, top.B	151; 153	Leeuw, J.J. de	33
- Aert	55; 56	Catterstaart, E. -, raadslid	13; 16	Cremselen, top.B	146	burg. van B	
- Adam	5; 52; 104	in Oe		Creijthoeff, top.B	146	Legius	
- Adriaen -, schepen van	2-7; 52;	Catten Straetjen, top.B	149; 153	Kriekeschoor. top.Bladel	107	- Dirck Janssen	152
Z-V-BI	53; 57	Keldersche Hoeve, top.B	152; 153	Crimnrortei, top.B	63; 66	- Jan	152
- Barbara -, echtgen.van	3	Kemena(d)(i)e, van		Crispinis en Crispianus,	150; 153	- Wouter Aert	148
Cornelis Jacops		- Jan Peeters	149	beneficie van	35	Leiden, Rijksuniversiteit te	
- Dielis	146	- Judocus kerkm.in M	50	Crom, de		Instituut voor Prehistorie	107
- Die'	56; 107	- Paulus -, kerkm. in M	50	- F.	12	Lemkens Acker, top.B	66
Gijsbrecht	53	Kempen	95	- Geertruyda echtgen.	73; 74	Lenaerts	
- Hendrik	5; 6; 55;	Kempenland, kwartier van	35; 90; 115;	van Rycalt IV		- Andries	146
	56; 106		131	- Cornelis Ariens	147	- Geertruijt Jan	63
- Jan	54-56; 105	Kemps, Denis Jacob	148	- N.N. -, schepen van 01	128	- Jan(nen)	63; 102
- Jenneke, wed.Dielis	146	Kerkakkers, top.Dommelen	107	Croonenburg		- Cathelij, wed.Andries	146
- Joost	6; 54	Kerkhof, herdgang	80; 81; 132;	- Aert	149	Lepper, top.B	152; 153
- Joris	52; 102		133	- Gijsbert Ariaens van	151	Leunis, Jan	67; 68
- Joostina	5	Kerklaan, top.M	19	Krooijmans, M. kerkm. in M	49	Leijn (Roesers) Acker, top.	104
- Claes	57	Kerkpat, top.B	63; 67	Custers, J. -, beeldhouwer	19	1 iempde	148
- Mai griten, echtgen.van Jan	105	Ketel Braecken, top.B	63; 68; 146	Cuijck, Hendrick Jan van -,	41	Lilsche Heide, top.Vessem	97
- Mathijs	4	Ketteler, Catharina van -,	78	koster van de Odolphuskapel		Limburg	31; 117
- Mercelis	107	echtgen.van Floris van Merod e		Quinkaert, top.B	152; 153	Lippen	
- Peeter	3; 6; 101; 106	Keulen		Laeracker, top.B	151; 153	- Dierick	4
- Philips	53	- aartsbisdom	40	Laarhoven, Josephus Jacobus	23-25; 50	- Ivan -, raadslid in V-M	8; 9; 16
- Roelof	102	- P.van -, raadslid van Z,	16	van -, pastoor van M		- Peeter	4
- Rut	106	later V		Lamberts(en), Lammerts, Lam-		Lodewijks	
- Wilburt	4	Klaasen, F.	110	brechts		- Johannes, kerkm.in M	50
- Willem	2	Klaassen		- Adriaen	102	- J.	10; 11
Janssen van den Boom, Willem	53	- E.G. -, raadslid in V	16	- Adriaen Jan	149	Loop, top.Zo-V	106
Janssen van Lielop, Jan	53	- W. streekarchivaris	115	- Eymert	57	Looskens Ackei, top.B	152; 153
Janssens, 1-1.	11	Clarissen, orde der	53	- Heylken Michiel	3	Lopense Straet, top.B	176
Johanna, hertogin van Brabant	129	Kleine Vliet, top.V	95	- Jannen	57; 103; 104	Louwers	
		Cleijn Eindhovense Straet,top.Z	102			- Goort -, schepen van Oe-M	93
						- Jan -, kerkm. in M	46; 49; 50

Louwers (vervolg)		Herode-Houffalize (vervolg)		Ndastenbesi., herdgang	175; 148; 149	Oirschot	
- Johannes H. -, kerkm.in M	50	- Werner x	81	Natalis, Johannes -, alias		- Kapittel van	33-35; 7u
Luik	33; 39-41	Merode-Rummen		Rohillart-, priester	35; 41	- deken van het kapittel	33
	72	- stamboom	89	Naten, Bartholomeus Willems	6	Onze Lieve Vrouwe Broederschap	115
Luijkgestel, Jannen Gijpen van	105	- Floris	69; 76-82	Nairis, Antonius de -, hoofd	24; 75	Oostenrijk, aarshertog van	zie Albert
Lijnden, van der		- Willem I	71	lagere jongensschool te M		Opde Beeck, E. -, historicus	69; 71
- Anna	75	- Willem III	77	Nederland	70; 95; 97	Oss	21
- Lodewijk	74	- Willem IV	77-80		123	Oude Bempden, top.B	149; 152
Lijten, J.	68; 69	- Ysebrand II	77-79	Nederlandse Heidemij.	95	Oude Camp(en), top.B	62; 67; 145;
		- Ysebrand III	77	Neerpelt	14		149-151
Maerselaer, van de		Merode-Westerlo		Nelen Beempd, top.B	150; 153	Oude Kerkstraat, top.Oe	107
- Geraert Tholoffs	145	- stamboom	88	Nieland, top.Vessem	97	Oudenhove, van	107
- Henric Odulphus	147	- Anna	74; 75	(Ni)claessen		Oyen, Gerard, heer van	75
- Jan Janssen -, alias van Haren	81	- Ferdinand	78-80	- Jan -, schepen van Z-V-BI	5; 52		
- Odulphus Peters	144	- Hendrik I	72-74	- Michiel	106	Paliaert, top.B	151; 153
Maes		- Hendrik II	74-76	- (Ni)claes Jan	4	Papenven, top.B	145; 147; 148
- Adriaen Frans	52	- Jan I	71; 72	- Peeteren Jan	4	Papenwaterlaat, top.B	65; 68
- Lambert Adriaen Frans	52	- Jan II	71; 72	Nistelroij		Paping, H. -, kerkm. In M	51
Maaseijk	76	- Jan III	71-73	- Antonia Niclaes Ariens	64	Paren, van der	
Maastricht	72	- Jan IV	74	- Gerart Jacobs van	64	- Jacobus -, kerkm. in M	50
Made, Anton van der	21	- Jan z.v. Rycalt V	73	- Jan Jacobs van	66	- Paulus -, kerkm. in M	50
maden-Venster, mevr. van de -,	51	- Johan	80	- Cathelij, wed.Gerart Jacobs	64	Pauwels	
kerkm. In M		- Margriet -, echtgen. van Ge-	73; 75	- Margriet Niclaes	148	- Franck	67; 68
Malckersteechde, top.B	62	rard, heer van Oyen		- Niclaes	148	- Henrick	56
Marcelis, Mercelis		- Maria	69; 74-77	Noord-Brabant	15; 28; 31	- jan	57
- Dierick Jan	54	- Maximiliaan	72-74	- Gedeputeerde Staten van.	7-11; 14;	- Michiel schepen van	2-7; 52-58;
- Jacop	2	- Maximiliaan-Albert	80		15; 18; 115	Z-V-B1	101-107
- Joost	4; 54	- Maximiliaan-Anton	78-80	Nooyen, Anna	19	- Peeter	56
- Peeter	2	- Philips	77	Norbertijnen, orde der	25	Pe(e)ters(sen)	
- Wilbort	2	- Rycalt IV	72-74; 76	Notermans, mr. G.F.J.	29	- Aert	104
Maria Aleida, zuster	24	- Rycalt V	73-76	burg. van B		- Anssem	106
Mariakapel	18; 27; 45	Merode (bastaarden)		Nouwlant, top.B	152; 153	- Anthonis	4
Mariaoord, klooster	24	- Aert -, kanunnik in Oi	82	Nuene, van		- Berbel echtgen. van Henrick	56
Marie, kapittel van St. - te		- Jacobus -, kanunnik in Oi	82	- firma	21	Evaerts	
Utrecht	31	- Jari -, kanunnik in Oi	82	- Johannes -, kerkm. in M	50	- Dierick	101
Martens, Willem Henric	152	- Joos -, kanunnik in Hilvarenbeek	82	- Wilhelmus -, kerkm. in M	50	- Frans	5
Matheussen		Merovingen	69	Nieuwen Dijck, top.B	146	- Goort	104
- Jan Aert	53	Mesmacker, Hendrik de	74	Nieuwen Camp, top.B	67; 147;	- Jan	4; 55; 101;
- Joost	104	Meij(d)en, van der	zie Ameijden		150-152		105; 144
(Ma)t(h)ijssen		Meijers		Nijmegen	75	- Jenneke echtgenan	7; 56
- Andries Jan	56; 57	- Marinus -, kap.in M	50	Nijssen, N.N. wijnhandelaar	76	Servaes Hendricx	
- Henrick Pauwels	56	- M. kerkm. in M	50	Nijssen	zie Dionijssen	- Louis	127
- Jenneke Pauwels	54	michielsen, Martijn	104			- Lijs	52
Mechelen	79	Middeltamp, top.B	151	Odulphus, St.		- Michiel	107
meeren, van de(r)		Mierlo, Marten Willems van	146	- past.van 01, apostel der	29-33; 115;	- Peeter	53
- Godefridus -, priester	22	Moeskops, M.	10; 11	Friezen	117; 119	- Peter Louis	126; 127
- Henricus	22	Mol, Jan van	73	- kapel	33; 41; 119	- Rut	104
- Henricus Theodorus kerkm.	50	Molenecker, top.Z	52	- kerk	119	- Tholoff	67
in M		Molenstraat, top.B	66; 67; 104;	Oeckel, N.N. van -, notaris	80	- Willem	3; 56
- J. -, secr.van V-M, later V	16	Montfoort	144-146	Oerle		Pelmans Beempd, top.B	151; 153
- Pieter -, priester	22	Mook, prof. W.G. van	110; 113	- Aert Joris van	55	Petershem, van	73
Meeuwaert, top.B	147; 148	Moonen Camp, top.B	149; 153	- Peerke, echtgen. van Aert	55	- Beatrix	71
Merode	30; 68-77	Moorman, N.N. -, boswachter	99	Joris		- Jan	71
- Richard II	71	Morenvelt, top.F3	68	Oerlemans		- Rogier	71
Merode-Houtfalize		Mortel(ken), top.B	64; 68	- Dirck	67	- Willem -, kanunnik	35; 41
- stamboom	89	Motte, Guillaume de la -,	79	- Jenneke, wed. Dirck	67	Perweijs	77
- Anna	77	notaris		Oetelaar, van de		Petruskerk, St.	34
- Godert	81	muggenhnl, top.Z	3; 5; 6	- A. -, raadslid in Oe	16	Pirenne, dr.L. rjksarchivaris	117
- Maria	81	Munster en Huilkerk		- P. -, raadslid in Z	16	Philips IV , hertog van Brabant	74; 78
- Richard III	71; 72	Mutsaers, N.N. -, bisschop van		Oever, C. van den -, raadslid	16	Philipse, Jooris	105
- Richard VI	81	's-Hertogenbosch		in Oe		Platteel, H.W. -, raadslid	10; 11
- Rogier	81					in V	17

10.

Pompen, Jacobus -, past. van M 18; 19
later vicaris-generaal van het
bisdom 's-Hertogenbosch 50

Postel
- heer van 55
- kerk van 56

Postelse Weijer, top.V 97

Provincialeweg, top. M 22; 25

Rae(ff)broeck(en), top.B 63-65; 68

Raeijmaeckers Beempt,
tcp.B 66; .152; 153

Raster Bergh, top.Zo-V 106

Raymakers, F.H.M. -, arts 22

Reijnders
- Jacop 4
- Willem 104

Richardson, E. -, historicus 69; 71;
72; 81

Riviere, Hendrik van -, heer
van Yseren 76

Robillart zie Johannes
Natalis

Rode 70

Roelofs, Yken 102

Roesers Acker, top. 104

Roostenbergven, top.V 97

Rogier, J.P. streekarchivaris 115

Rohe-Obsinnig, von
- Elisabeth -, echtgen.van 81
Godert van Andel
- Johan Frederick 81
- Maria 81

Roozen, J. -, raadslid in. Z, 16; 17
later in V

Rasters
- Goyarden 124; 125
- Huybrecht 124

Rotterdam 25

Roij
- Gerarden Daniels van 67
- Hendrick de 67; 68
- Henrick Janssen de 63
- Joh. van -, raadslid in M en Z 49

Ruelens Hof, top.B 66

Ruilen, top.B 150; 153

Rummen zie Merode

Rutten
- Aert 145
- Adriaen Dijkstra - de Brouwer 62
- Lijsken Dijkstra 62
- Rut 55; 57; 106
- Rut Dijkstra 67

Ruys de Beerenbrouck, Chr.de -, 10; 14
minister van binnenlandse zaken

Rijken, P. -, past. van M 50

Rijksdienst voor Oudheidkundig
Bodemonderzoek 107

Rijsingh Acker, top.B 149; 153

Salrot(tc), top.B 144; 147; 150;
153

Sambeek, W.C. van -, raadslid 9; 16;
in V-M, later V, tevens weth. 17

Sande, van de
- B.H.J. -, past.van M 50
- Henrick Andriessen 147
- Jan Janssen 64
- Lambert Andriessen 148
- Lenaert Janssen 63

Sanders, P.A.M. -, burg.van 01 33

Sangen, G.van der 12

Sanscuijlen, top.B 149; 153

Schaepdijck, top.B 149; 151; 153

Schampers, P. -, past.in M 51

Scheecken, top.B 67; 145; 148

Schendel, Petrus van -,
past. van M 18; 50

Scheperssteechd, top.B 63

Schepersstreek, top.B 150; 153

Scheyntkens, Jan Aerts -,
schepens van Oi 124-126

Scheystraat, top.Z 57

Schippers
- J. 12
- P.J. -, raadslid in V 16; 17

Schoonbraeck(en), top.B 64; 66

Schoordengen, top.B 64; 68

Schoordonck, top.B 144; 145

Schutjes, A. -, raadslid in Z 16

Schutsboom, top.B 63; 68; 145; 147

Schutte, dr.O. -, secr. van
de Hoge Raad van Adel 117

Schijndel 32

Schijnt jens
- Henric Jan 66
- Jah 67; 68

Selen Camp, top.B 145; 148

Sestersaet, top.B 64; 152

Sgraets, Aert -, secr.van Oi 75

Sleeuwen, Adrianus van -,
past. van M 19; 50

Slip(ken), top.B 149; 151-153

Smeets
- Jan 102
- Jan Jan 2

Smets, J.H. -, raadslid in V 10; 11; 17

Smit, J.P.H.A. -, rijksarchivaris 30

Smits, N.N. 80

Soerlant, top.B 65

Someren 22

Sonderen, top.B 65; 67; 145; 147;
151-153

Sonschen Steechd, top.B 62; 64; 149; 153

Spanje 69; 72

Spierincx Camp. top.B 65

Spierincx Salrot, top.B 62

Spoordonk, herdgang 67; 73; 132;
133

Spoormans
- Arnaud kerkrn. in M 50
- Herberthus Maria 50

Sprinkheester, top.B 62; 63; 66; 147

11.

Spijcker, Claes van de 147; 148

Staatsbosbeheer 95; 96; 99

Staessens
- Hendrick Jan 3
5

- Jan Jan 3; 5
104

Stans(sen)
- Jan Philips 127; 132; 134

- Philips Jan Philips 132

Start, top.B 146; 148

Stauthamer, Cephas 25
kunstenaar

Steeghd, top.B 150; 153

- Achterste -, top.B 151; 153

Steeghdacker, top.B 66; 68; 145; 147

Steencuijlen, top.B 152; 153

Steenoven, top.B 64; 66

Sterre, van de
- Hendrick Janszoon 128-131; 134
schepens van Oi

- Jasper -, schout van
Eindhoven en Woensel 131

Stert jen, top.Z 103

Stevens, Catharina -, echtgen.
van Hendrik de Cort 80; 81

Steijmans
- Henrick Peeters 4

- Peeters Janssen 57

- mr. Peter 52

Steijvers, Jean Theodore 29
burg. van 01

Stoffels, Mariken Jan -, echtgen. 56
van Dierick Jacops

Stoekermans
- Dirick Aerts 124; 125

- Wouter Dirick Aerts 124; 125

Straten, herdgang 34; 125; 126

Stratum 9; 105

Streep, top.B 152; 153

Streepacker, top.B 152; 153

Strijp 52
- Tafel van de H.Geest 105

Stuyt, J. -, architect 19; 21

Sub Umbra Quer cus, harmonie 25

Suerlants, mr. 106

Surmont, jr. Reiner 54

Swalmen 21

Swartvoirt, top. B 68; 152; 153

Sweerts de Landas, Maarten
Christiaan 80

Sijmons
- Henric 55; 57; 102; 104

- Meriken Willem 57

1 avarnelle 119

renwens, Jan 101

Tholoffs
- Margriet, wed.Peter 144

- Peter 144

Thomas, Henric alias Vlasbloem 53; 152

Thonissen zie Anthonissen

1 hooreven, top.Z 55

Tielemans
- Jacob 55; 57; 106

- Jan 57

Tielens
- Adriaen Willem 7; 57

- Henrick Willem 57

- Catelijn, wed.Ariën Willem 57

- Mariken, echtgen.van Willem 7

- Willem 7

Tilburg 19; 78

Timmermans
- Adriaen -, kap. in M 50

- Jan 145

Toonders, M.C. 11

Toorkens
- Dirick 127; 128; 132-134

- Peter Jan 132; 134

Tweede Kamer der Staten
Generaal 14

Tyssen de Wit, Jan

Udenhout 80

Utrecht 31; 77; 119

Uijenbraeck(en), top.B 146-148

Uijtregt, H. van 12

Val, top.B 68; 144

Valgaten, top.Z 103

Valcx, Verkouteren en Co., firma 25

Vechel, Ard Anthonisz. van -,
priester 124; 126

Veen, N.N., van -, kamerlid 15

Veghel 24

Veldakker, top.Z 3; 5

Velden, van de -, aannemer 27

Veldeken, jofr. 52

Velders Hoeck, top.B 150; 153

Veldhoven
- Tafel van de H.Geest 103

Ven, van de
- Martinus -, past.van M 25; 26; 50

- bisschop 21

- Willem 127; 128

Verachten, N.N. -, schepens
van Oi 128

Verbakel, Bernardus kap.in M 19; 27; 50

Verbeek, Henrick -, vicaris 127; 128

Verdonck, top.B 145

Verenigde Nederlanden, Repu-
blik der 30

Verhoysen, Leonardus Everardus-,
past.van M, voorheen kap.in
Eindhoven en rector van Hui-
ze Voorburg 22; 23;
50

Verrenbest, herdgang 125; 1/
Verrotten
- Geerlingh Aerts
- Jan Aerts

Verstijnen, Jan Henric

Vervaart, Johan -, koopman 8i

Vessem 9

b. Wijken : 10 jaar verbanning buiten kerkhof
wijken op wegen en in herbergen.

Commentaar.

De arbiters van deken Vranck van Boert waren kanunnik Jan van Geldrop, waarschijnlijk de oudste kanunnik, en Jan wilhem Vos van de bekende Oirschotse familie, die schepen was in 1463, rentmeester van het kapittel in 1468 en kerkmeester van 1468 tot 1473.¹⁴⁾

Het is opvallend, maar begrijpelijk, dat daartegenover geen priester werd gesteld, immers alle priesters van Oirschot, zowel kanunniken als pastoor en vicarissen, stonden in een zekere relatie van afhankelijkheid ten opzichte van de deken. De familie Blycx wees aan Jan Juetensoen en Jan Jan Bruestens, die jammer genoeg niet verder bekend zijn, maar die wel mensen geweest zullen zijn met een bepaalde autoriteit en onafhankelijkheid.

Ad B.1.a. Een zoengeld werd niet rechtstreeks geëist. Waarschijnlijk was het slachtoffer niet gehuwd, anders had men gemakkelijk zoengeld kunnen eisen voor zijn gezin. Het werd misschien ook niet gepast geoordeeld, dat de deken zoengeld vroeg voor een onwettige zoon, maar de eerste afkoopbare bedevaart bij zo vele kan wel als een verkapt zoengeld beschouwd worden.

Ad B.2.c. Opvallend is het grote aantal bedevaarten, wat men in dit geval enigszins had kunnen verwachten. Uit de formulering blijkt echter, dat het niet zeker was, dat ze allemaal moesten worden afgelegd. Dat was afhankelijk van de "goede moed" van de deken. We kunnen dus wel spreken van min of meer voorwaardelijk.

- 14) Voor schepen zie S.A. Noord-Kempenland, Oud archief van Oirschot, charterverzameling nr. 233; voor rentemeester protocol van 1468, fol. 58; voor kerkmeester protocol van 1468 fol. 19vo, 20, 44, 55; van 1470 fol. 7, 8, 12, 16, 32; van 1471 fol. 5, 6, 11, 17, 23", 47v^o; van 1472 fol. 14, 26, 30vo, 36; van 1473 fol. 35vo, 40.

Nr. 4

1473 febr. 13

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN WILHEMSZON VAN DEN VLOET.

R.A.N.B. Rechterlijk Archief Oirschot R.A. 123 protokol van 1473
fol. 4"

Dat comen syn Adriaen Wilhemssoen van den Vloet ende Jan Janssoen van der Vloet ende Goyaert Houbraken als clegers van der dopt Janne Wilhems-

soen van den Vloet ende Gerit Mathys Huyskens soen, Rutger van Ellaer, wilhem van Hagelaer ende Dirck willem Faes Bierkens soen als keersluyde ende Jan soen wilhem Henric Pennincx ende Henric soen Danel Scaubroecx als misdadige ter andere syden ende hebben hen verbonden, gesubmitteert ende overgegeven als van den ongeval des dootslachs voerscreven in persoenen ondergescreven, te seggen de dode syde: in eeler mans te weten: heer Jordan Ansemsoen, priester, willem Vos ende Dircken van Ellaer; die misdadege syde in her Henric Beelaerts, priester, Aernden den Momber ende Danel van Vlierden ende geloeft ten t's Heren hant te houden al alsulken seggen ende vuytspraken, als deze VI persoenen voerscreven eendrechtelyck seggen ende vuytspreken sellen al ter soenen recht ende geloeft voer geboeren ende ongeboeren, ut in forma.

In den fiersten soe seggen de seggeren eendrechtelyck, dat Jan ende Henric voerscreven God van Hemelryck ter eeren, der zielen te troest ende te lavenisse ende den vrienden te beternissen, sullen doen doen IIII° zielmissen ende daerof goet bewys te brengen van zekeren persoenen, die der geloeft sellen syn, alsoe dat behoert, tusschen dit ende Paesschen, oft yement van hennen wegen.

Item noch sellen Jan ende Henric voerscreven elck doen Gode ter eeren, der zielen te troest elck een bedevaert tot Sente Peters ende Pauweis te Roemen ende daer af te porren ende vuytgaen binnen VI weken na datum des vuytspraken ende daerof goet bethoen brengen als boeven voerscreven is.

Item noch sellen de selve Jan ende Henric voerscreven als misdadige comen in oetmoet den vrienden te moetzoetsel in een paer lynen clederen bloets hoeft ende bervoet, comende om der steekloedse voer 't sielmis-altaer, hebbende malck een bornende kersse in syn hant van enen pont was, latende die voer dat Heylich sacrament, biddende God ten vorsten genade ende den vrienden vergiffenisse des misdaets voerscreven.

Item noch sellen deze persoenen, te weten Jan ende Henric, als misdadige den vrienden voerscreven te beternisse geven ende betalen hondert gulden, X stuvers voer elcken gulden, of payment, datter goet over is, tot drie termynen binnen jaers, dat's te seggen t'allen XVII weken een derdendeel van de sommen voerscreven, van welken drien termynen sy den yersten termyn met gelde sullen sculdich syn te betalen ende die andere twe termynen sullen sy betalen met erfpach, dien te bewysen aen goede sekere onderpande binnen der vryheyte van Oirschot, daerof Jan voerscreven synen pacht bewysen sal, te seggen thien loepen erffroggen aen huys ende hof met erfren daeraen gelegen, groot synde negen lopensaet oft daeromtrent, gelegen in den prochien van Oerschot in die herscap van den Notelen, met eenre syden aen erffen Stheven Leemans, Gherit Luppen ende Dirck Michielssoen ende metter ander syde aen erffen Jan Mels, daer't af gedeylt is, strec-

kende metten enen einde van den gemeynder straten tot aen erffen Stheven Leemans metten anderen einde, voer welck thien loepen roggen die vrienden van der doeder syde voerscreven in der betalingen der soenen voerscreven Jannen voerscreven stedigen sullen XXIII gouden peters, XVIII stuyvers voer elcken peter, oft payment in anderen goeden gelde daervoer.

Ende Henric voerscreven sal bewysen moegen een half mud roggen der mate van Oerscot in der weerden, als Jans pacht voerscreven geoerdineert is, na beloop van den lopenen met condicien, oft Jan ende Henric voerscreven liever geit geven, dat sy alsdan met gelde sellen moegen betalen die somme van den hondert gulden voerscreven, alzo gewoonlyck is.

Item noch sellen de selve Jan ende Henric voerscreven nummermeer tot genen dagen (sellen) moegen woenen in die heerscap van Spoerdonck ende in den stat van den Bosch ende der vryheyd Oerschot enen termijn van drie jaeren duerende en sullen moegen woenen oft comen mer sellen moegen doerlyeden ende benachten enen nacht gastschewyse, alzo verre als 't hen noot is.

Item noch en sellen de selve Jan ende Henric voerscreven niet moegen comen in geenen herbergen binnen Oerscot ende der stat van den Bosch, daer de vader, de bruederen, suster-kynder ende brueder-kynder, oerre-kynder ende moyen-kynder in syn van den doeden voerscreven, also verre, als sy 't weten ende oft geboerde dat sy daer onverhuete in quemen ende werden de vrienden voerscreven daer in vynden, so sullen sy daer vuytgeaen. Ende wiert dat sake, de misdadigen daer fierst in de herberge weer, dat sy daer in sellen moegen blyven.

Item noch sellen dese mysdadige voerscreven, te weten Jan ende Henric, borgen ende vastichyt setten den vrienden van den doden als van den hondert gulden voerscreven, geloeft in de manieren voerscreven, huyden desen dach.

Ende hiermede seggen wy, seggeren voerscreven, dese partien voerscreven versuent ende verleeken ten ewigen dagen te soenen recht voer geborenen voer ongeborenen ende allen degene, die daeraen cleven moegen, in vege oft in velde.

Datum opten XIII^{de} doch in februario.

Scabini : Geldrop, Jan de Volf, Dirck Mathyssoen.

Dat comen is Danel Aernt Scaubroeck ende Gielis Peters Aert Danelssoen ende Jan Mol ende hebben geloeft als principael sculdere op hen ende op allen horen gueden Adriaenen Willemssoen van der Vloet allen alsulken hondert gulden, als daer hen Jan Penninck ende Henric Scaubroeck in verbonden mogen hebben ende VI goede mannen vuytgesproken hebben, in alder manieren, alsoe de vuytspraak vuytgesproken ende vercleert steet hoven,

zonder wederseggen.

Geldrop, Volf, D. Huyskens, Ut supra.

Nr. 4

1473 febr. 13

Samenvatting.

Slachtoffer : Jan Wilhem van den Vloet.

Daders : Jan Wilhem Henrick Penninx
Henric Danel Scaubroeck.

Zoen-commissie :

namens het slachtoffer : Jordan Ansems, priester
Willem Vos
Dirck van Ellaer

namens de daders : Henrick Beelaerts, priester
Arnd den Momber
Danel van Vlieden.

Uitspraak.

A. Verzoeking aan het eind der akte uitgesproken.

B. Voorwaarden

1. Materiële vergoeding

a. Zoengeld : 100 gulden in drie termijnen (tweede en derde termijn mag in vorm van jaarpacht)

b. Kosten worden niet genoemd.

Geestelijke genoegdoening

a. 400 zielmissen

c. Bedevaarten : beiden : Rome

d. Beiden : een kaars

3. Schulderkenning

a. vergiffenis vragen in de kerk

b. Wijken : verbanning voor altijd uit Spoordonck en Den Bosch
voor drie jaar uit Oirschot
wijken in herbergen.

Afwikkeling.

De borgstelling voor het zoengeld is bij de akte geregistreerd.

Commentaar.

Zowel het slachtoffer als de daders waren uit families, wier leden meer-malen in regentenfuncties voorkomen. De naam van den Vloet wordt later van der Vleuten.

De arbiters waren allen van regentenniveau. De beide priesters, die tevens notaris geweest zijn zullen aan het eind besproken worden. Willem Vos is waarschijnlijk Willem senior, die een lange staat van dienst had als schepen,¹⁵ of mogelijk zijn zoon Willem, die na hem schepen was. Dit is echter niet waarschijnlijk, omdat deze zoon anders steeds ter onderscheiding Willem Willem Vos genoemd wordt. Ook Dirc van Ellaer was schepen geweest.¹⁶ Arnd den Momber is verder niet bekend. Danel van Vlierden is vermeld bij nr. 1.

15) Willem Vos sr. komt als schepen voor in 1440, zie charterverzameling nr. 177; 1443, zie nr. 183; als president-schepen in 1446, zie nr. 189; in 1455, zie nr. 208; en in 1461, zie nr. 229.

16) Dirc van Ellaer was schepen in 1464 en 1470, zie de eerste folio's van de protocollen dier jaren.

Nr. 5

1473 aug. 15

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP LAUREYS VAN BREST.

R.A.N.B. Rechterlijk Archief van Oirschot, R.A. 123, protocol van 1473, fol. 30 r°, vo

Dat comen syn Jacop Laureyssoen van Baest, Laureys Myneboets ende Vranck die Heest, als clegers van des dootslaechs Laureys van Baest saliger gedachten, ter eenre syden ende Henrick Jans 's Volres soen, als misdeduge des dootslaechs voerscreven ter andere syden ende hebben geloeft, hen verbonden, overgegeven ende gesubmitteert aen t's Heeren 's hant voer scepenen van Oerschoth, hieronder gescreven, te houden allet 't geen des der zaken des ongevals voerscreven aengaen mach, te weten die dode syde in die eerbaren mannen her Mercelys van den Boegaert, priester, wilhem van Catwyck ende in Danelen van Vlierden ende die misdadige in die eerbaren mannen her Jordaen Ansems, priester, ende in Henrick Moel, scoutheyt myns heren van Myrrode tot Oerscot, gelovende te houden op soen ende soenbreeck etc. alzulken seggen ende vutsprake, als die vijf goede mannen seggen ende vutsprecken sellen, gelovende aen beyden syden voer alle diegeen, die in wege oft in velde geweest hebben, voer geborenen ende voer ongeborenen, ter soenen recht etc., welke soenen uytspreeck ende seggen der goeder mannen voerscreven hom aldus vervolget:

In den fiersten, dat Henrick Jans 's Volres soen als misdadige sal doen doen Code ter eren, der zielen te troest ende te lavenissen ende den

rader ter beternissen, vierdalf hondert zielmissen, dat men heyt cloe-gewin, ende daerof brengen goet bethoen, alsoe ghewoent is ende dat beh;Jren sal.

Item, want dat noch niet genoch en is, soe is der goeder mannen seggen ende vutsprake noch, dat Henrick voerscreven als misdadige doen sal Godt tel eeren, der zielen te troest ende den vrienden ter beternissen, met selfs lijve een bedevaert tot Sunte Peters ende tot Sunte Pauwels daerof dat hy sal porren ende vut.gaan binnen VI weken na datum vutsprecken ende daerof brengen goet bethoen, als hoven vercleert

Item noch seggen die goede mannen tot hoere vutsprake, dat Henrick voerscreven als misdadige sal geen een bedevaert met syns selfs lijve ten Heyligen Bloede tot wilsenaken, daerof dat hy sal porren ende vutgaan tinnen VI weken, nae dat hy wedercomen sal syn van Sunte Peter ende Pauwels te Romen, ende daerof te brengen oeck goet bethoen als boven.

Item noch seggen die goede mannen tot hoere vutsprake, dat Henrick voerscreven als misdadige sal comen opten sondach XXII dage in augusto in een peer lynen cleder, als die prochie misse vut is, bervoet, bloetshoefte, hebbende in elck hant een bornende waesse kersse, wegende elck een libre, knielende voer het zielmisse-altaer, biddende God ten vorsten genade ende den vrienden vergiffenisse des misdaets ende dootslaechs voerscreven, enal, dan enige daertoe geordineert of die prochiaen van der kerke den elven Henrick opnemen sal ende leydene voer dat Heylige werdige Sacraent, knielende daerover neder, sprekende syn gebet aldaer ende dan opeaede, latende beyde die kerssen aldaer ende geen, daer 't hem believen

Item noch seggen die goede mannen tot hoere vutsprake, dat Henrick voerscreven als misdadige sal geven ende betalen den vrienden van den doden beaven ter beterrussen tsestich guede gulden, X stuvers voer elcken gerekent, ende die te betalen tot drie termijnen, dat's te weten, teAedeel van der summen voerscreven te XVII weken neestcomende binnaers al betaelt te syn ter soenen recht. Ende die penninghe sal Henvoerscreven verborgen met goyde borgen, alsoe ghewoent is, ende alen rosten, als de vriende ende maegen des drieden vercooren hebben, betalen binnen VI weeken nae dese vutspreeken, om die costen deer te betalen, ende dat. sal hom corten aen synen irsten termin ende pennighe sal men gheloven Claessen ende hem betaelen.

Item seggen die goede mannen tot hoere vutspreeke, dat Henrick voerscreven als misdadige niet. en sal mogen geen ofte keerera, eten ofte drinken binnen der herscappen van den Kerckhof enen termyn lanck duerentvJee jaer ende niet langer, mer sal moegen comen ende geen ter kerke alne behoerlyc is. Ende oft hy oeck binnen der voerscreven herscappen

yet te doen heeft in den recht, dat hy alsdan daerin sal moegen coemen ende dan oeck moegen eten ende drincken, ofts hem noot is binnen der her-scappe.

Item noch seggen die goede mannen tot hoere vutsprake, dat Henrick voerscreven als misdedige nimmermeer en sal moegen comen in egeene herbergen, daer die kijnder van den doden voerscreven in syn, oft die vrienden ende magen van den doden voerscreven, alzoer ver als hy 't weet. Ende, oft geboerde, dat Henrick voerscreven ierst in enige herberge weer ende daer enige van den vrienden ofte kynderen voerscreven in quemen, dat die selve Henrick alsdan daer oeck vutgaen sal, alzoer verre als men hem die weet doet.

Ende met dese vutsprake seggen wy seggeren voerscreven dese partijen versuent ende verleken ten ewigen dagen ende oeck allen diegeen, die in wege oft in velde geweest mogen hebben, syn sy te water ofte te lande, op soen ende soenbreeck ende op vrede ende vredebreck ende al ter soenen recht.

Ende soe wes duysternisse, discoerde dat gevallen mocht in deze zaken voerscreven, daer houden wy seggeren altyt onse verclaren.

Hier zyn over geweest scepenen tot Oerscot a,b,c,d, etc. Ghesciet ende gegeven in 't jaer der gheboerten ons Heeren etc.

Datum XV augustii.

Coram : Hoppenbrouwers, Huyskens, wolf.
Esch.

Nr. 5

1473 aug. 15

Samenvatting.

Slachtoffer : Laureys van Baest.

Dader : Henrick Jan de Volder.

Zoen-commissie :

namens het slachtoffer	Mercelys van den Boegaert, pastoor Wilhem van Catwyk Danel van Vlierden
namens de dader	Jordaen Ansems, priester Henrick Moel (Habraecken), schout van de heer

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het eind der akte.

B. Voorwaarden.

1. Materiële vergoeding

a. Zoengeld : 60 gulden in drie termijnen

- h. Kosten (niet omschreven) in korting op de eerste termijn.
2. Geestelijke genoegdoening
 - a. 350 zielmissen
 - c. Bedevaarten : Rome
wilsenaken
 - d. 2 kaarsen.
Schulderkenning
 - a. Vergiffenis vragen in de kerk
 - b. wiken : verbanning voor twee jaar uit Kerkhof
wiken in herbergen.

Afwikkeling hier niet vermeld.

Commentaar.

Laureys van Baest is van een familie, die meermalen voorkomt in oude stukken. De dader is verder onbekend.

De arbiters zijn priesters en regenten. Wilhem van Catwyk was presidentschepen geweest. ¹⁷De anderen zijn al besproken.

Opvallend is, dat namens de dader slechts twee arbiters zijn aangewezen tegen drie namens het slachtoffer. Naar de reden kan slechts gegist worden.

17) In 1464 en 1469, zie schepenprotocollen van die jaren.

GEGEVENS OVER ENKELE GENOEMDE PERSONEN

Vranck van Boert.

Deze kapitteldeken van Oirschot was verwant met verscheidene vooraanstaande Dirschotse families. Hij komt voor in een stamboom van de familie Vos eah Beerse, ¹⁸al wordt hij daar foutief 'Joorden' genoemd. De deken is zelf waarschijnlijk de schuldigde van deze foutieve voornaam. Ook Schutnoemt hem J. de Boert. ¹⁹Dit is gebaseerd op een armenrekening over het jaar 144 ⁴⁵, waarvan Schutjes zegt, de eeuw niet te kunnen gissen, maar die hij niettemin terecht tussen jaartallen uit de vijftiende eeuw pl ²⁰tst. ²⁰De afhoring van deze rekening is alleen door de deken onderkend. De handtekening moet volgens mij worden gelezen : Fran de Boert decanus ecclesiae sancti Petri Oirschottensis. Maar de letter F is zo uitgevoerd, onder de regel doorgetrokken en verbonden met een streep onder de handtekening, dat men er, niet beter wetend, een J in kan zien. Hoe men dan de letters "ren" heeft willen verklaren, blijft een vraag.

Vranck van Boert was van 1436 tot 1443 niet-residerend pastoor van Knegsel; hij studeerde toen aan de universiteit van Leuven.²¹ Hij heeft waarschijnlijk niet gestudeerd, want hij heeft blijkbaar alleen de voorbereidende faculteit der artes afgemaakt. Hij wordt "meester" genoemd, maar had geen titel in theologie of kerkelijk recht, die men dan toch zou verwachten. Hij zal in 1443 of misschien al eerder kanunnik van Oirschot zijn geworden en kort daarna deken, wat hij bleef tot zijn dood in 1472.²²

Hij komt voor als arbiter in zoen-accoord nr. 1 en is benadeelde partij in nr. 3. Hij had dus een natuurlijke zoon - wat in die tijd niet ongebruikelijk was - die niet zijn naam droeg - wat wel ongebruikelijk was. De reden kan zijn geweest, dat deze zoon was geboren in de tijd, dat Vranck in Leuven studeerde en alleen in Oirschot op vacantie kwam, welke vacantie hij dan op deze manier aangenaam schijnt te hebben besteed. De zoon zal opgegroeid zijn bij zijn moeder, ook afkomstig uit een vooraanstaande Oirschotse familie, waaraan hij zijn naam ontleende, terwijl in Oirschot overigens iedereen wist, wie de vader was.

Vranck van Boert had nog een andere natuurlijke zoon, die zowel de voor naam als de achternaam van zijn vader droeg. Op 17 juli 1473 kocht Henrick Beelaerts, priester, voor hem een jaarpacht van 13 mud rogge uit de windmolen van Kerkhof van Jan van Merode.²³ Uit de bepalingen bij deze koop kan men vermoeden, dat Vranck jr. toen minderjarig en ziekelijk was en dat zijn moeder Liesbeth Rykers heette, misschien de huishoudster van de deken.

Joorden Ansems Jan Hannen.

Zichzelf noemt deze priester meestal Joorden Ansems. Een enkele maal komt hij voor als Joorden Ansems Hannen of als Joorden Ansems Jan Hannen-soen. Zijn grootvader was Jan Hannensoen, die meermalen schepen was.²⁴ Ook zijn vader was meermalen schepen.²⁵ Joorden werd priester en was daarnaast notaris, wat in die tijd veel voorkwam. In het Oirschotse archief zijn tot nog toe echter slechts twee notariële akten van zijn hand gevonden.²⁶ Hij was rector van het altaar van O.L. Vrouw en Sint Joris.²⁷ Nu is het opvallend, dat vele betalingen van zoengeld op dat altaar moesten gebeuren. Of dit mede reden is geweest, om hem tot arbiter te kiezen, is onzeker. Hij zal wel als een verstandig en bezadigd man beschouwd zijn. Hij trad op als arbiter in de zoenen nrs. 1, 4 en 5. In 1464 wordt hij niet-residerend pastoor van wyn(telre?) genoemd, maar in 1473 niet meer. Hij zal dus afstand gedaan hebben.

Henrik Beelaerts.

Ook deze priester was tevens notaris. Van zijn hand bevinden zich meerde-notariële akten in het Oirschotse archief.²⁸ Hij was uit een familie van schepenen; zijn broer Rutger was schepen in 1466.²⁹ Van Henrick Beelaert is mij geen speciale geestelijke functie bekend, tenzij men de functie van kapelmeester van de Lieve-vrouwe-kapel als zodanig beschouwt. Deze functie vervulde hij van 1465 tot 1471.³⁰ Ook trad hij op als gasthuis-
inlee-ter van het Sint-Joris-gasthuis.³¹

Hij woonde samen met zijn twee ongehuwde zusters Heylwig en Margriet. Zij waren bijzonder betrokken bij het Sint-Barbara-gilde. Zij hebben wel betrekking over ruime geldmiddelen, want in de jaren 1466-1473 kopen zij minstens achttien maal gronden of jaarpachten, de beste geldbelegging in die tijd. Na de dood van Heylwig stichtten Henrick en Margriet in 1489 het Beelaerts-hofje, of hofje van Sint Anna en Oda.

Uit het voorgaande is wel duidelijk, dat Henrick niet alleen gefortuneerd was maar ook zakelijk ingesteld. Een aanwijzing daarvoor is ook, dat hij in 1468 werd gekozen als arbiter in een civiele zoen, waar bijna nooit een priester voor gevraagd werd.³²

NOTEN:

1) 'Beelaerts van Blokland, Het Oirschotse geslacht Vos van Beerse, in raxandria jrg. v (1898) blz. 257 - 265. Zijn grootmoeder was Maria Vos van Beerse.

1j) Schutjes, a.w. blz. 365.

2j) S.A. Noord-Kempenland, Archief van de tafel van de H.Geest van Oirschot, vr1. inv. nr. 50.

2L) N.J.F. Juten, Concilium de Beke, blz. 53.

1471 trad hij op 17 februari nog op als deken, toen hij voor het Sint-Joris-gasthuis een jaarpacht kocht, protocol van 1471 fol. 14". Op 26 november 1472 maakten de Oirschotse kanunniken gebruik (misbruik?) van het openstaan van het dekaanat, om nieuwe statuten vast te stellen. A.M. Frenken, Documenten betreffende de kapittels van Hilvarenbeek, Sint-Oedenrode en Oirschot, 's-Hertogenbosch 1956, blz. 255.

23) Protocol van 1473, fol. 26.

24) Hij was schepen in 1416, zie charterverzameling nr. 89; in 1419, id. nr. 101; in 1422, id. nr. 112.

- 25) Ansem Hannensoen was schepen in 1418, charterverzameling nr. 99; in 1424, id. nr. 120; in 1427, id. nr. 132; en in 1432, id. nr. 147.
- 26) Een akte van 1438, charterverzameling nr. 168^a en een van 1463, id. nr. 232.
- 27) Als zodanig trad hij op in 1468, zie protocol van dat jaar fol. 48, en in 1473, protocol 1473, fol. 24^v.
- 28) Akten van de jaren 1452, charterverzameling nr. 198; 1458, id. nr. 217; 1459, id. nr. 221; 1466, id. nrs. 244 en 245; 1469, id. nr. 255; 1471, id. nr. 268.
- 29) Zie eerste folio van het schepenprotocol van dat jaar.
- 30) Zie protocol van 1465 fol. 30; 1468 fol. 19vo; 1469 fol. 3vo; 1470 fol. 12 en 32; 1471 fol. 11 en 16^v.
- 31) Protocol van 1473 fol. 16^v en 17.
- 32) Protocol van 1468 fol. 18vo en 19.

111, STAMLIJST SMETSERS (SMETSERS OLIEHANDEL, OIRSCHOT)
door N. van nijd<

Smetsers
Jacob willem
overleden vóór 1557
gehuwd met Van Doren, Catarina d.v. Goyaert Adriaen

2. Smetsers
Roeloff Jacob
overleden vóór 1619
gehuwd met Jacobs, Aleyt Lenaert
kinderen : Goortgen
Lenaert
Anthonis
Berbel, gehuwd met Peter Jans van der Laeck
Jacob, gehuwd met Marycken Jan Huybrechts

Smetsers
Anthonis Roeloff
gehuwd met Catharina d.v. Rutger Peter Henricx van Strijp

4. Smetsers (alias van Doren)
Peter Anthonis Ruelens
gehuwd met Maria Godefridus Goossens Smits
kinderen : Godefridus, ged. 24-9-1644
Maria, ged. 20-9-1645
Elisabeth, ged. 6-1-1647, gehuwd 2-2-1676 met Goyaert Jan
Huyberts van de Meer
Godefridus, ged. 2-1-1649 (zie onder 5)
Ida, ged. 30-11-1650
Rutgerus, ged. 24-12-1652, gehuwd 28-1-1685 met Antonetta
Jan Hobbelen

5. Smetsers
Godefridus Peter
ged. Oirschot 2-1-1649
gehuwd met Maria Peeter van Croonenburgh, 16-11-1681
kinderen : Maria, ged. 15-9-1682
Petrus, ged. 17-7-1684 (zie onder 6)
Petrus, ged. 28-11-1686, gehuwd met Aldegonda Willems

Antonius, ged. 13-3-1689, gehuwd met Adriana Timmermans
 Gijsbertus, ged. 18-2-1692
 Joannes, ged. 19-2-1695
 Paulus, ged. 27-7-1697, gehuwd (1e huwelijk) met Anna
 Godefridus van Ginhoven, en (2e huwelijk) Maria Willem
 Luytens

6. Smetsers

Petrus Godefridus
 ged. Oirschot 17-7-1684
 gehuwd met Catharina Petrus Stevens
 kinderen: Joannes, ged. 11-1-1720, gehuwd met Helena Snellaarts
 Maria, ged. 26-1-1722
 Petrus, ged. 3-10-1726 (zie onder 7)
 Gijsbertus, ged. 23-12-1732, gehuwd met Maria van Boshuysen
 Barbara, ged. 1-12-1735

7. Smetsers

Petrus Petrus
 ged. Oirschot 3-10-1726
 gehuwd Gertrudis Adriaan Kemps, ged. Oirschot 25-11-1725
 kinderen: Petrus, ged. 22-2-1750
 Franciscus, ged. 23-10-1751, overl. 17-12-1826, gehuwd met
 Anna Antonius Erven
 Petrus, ged. 24-4-1754
 Cornelis, ged. 28-7-1755, overl. 4-11-1819, gehuwd met
 Cornelia van Loon
 Adrianus, ged. 10-11-1757 (zie onder 8)
 Catharina, ged. 18-5-1761, overl. 26-3-1845, gehuwd met
 Franciscus Stephanus Francken
 Petrus, ged. 24-12-1765

8. Smetsers

Adriaan Petrus
 ged. Oirschot 10-11-1757
 overl. 19-5-1831
 gehuwd 17-6-1798 met Barbara Joannes van Berendonk, ged. Oirschot
 3-5-1770
 kinderen: Petrus, ged. 15-1-1800
 Joanna Catharina, ged. 30-10-1801, overl. 25-12-1843
 Gertrudis, ged. 29-11-1802

Cornelia, ged. 3-11-1803, overl. 15-3-1883, gehuwd
 8-5-1836 met H. van Loon
 Lucia, ged. 13-12-1804
 Petronella, ged. 10-1-1806, overl. 21-4-1840, gehuwd
 31-5-1835 met Petrus Willebrordus van den Akker
 Maria Catharina, ged. 7-4-1808, overl. 18-2-1893, gehuwd
 17-10-1841 met Antony van der Schoot
 Joannes, geb. 14-9-1809 (zie onder 9)

9. Smetsers

Joannes Adriaan
 geb. Oirschot 14-9-1809
 overl. 12-5-1868
 gehuwd 31-5-1835 met Hendrieka van de Mosselaar, geb. Oirschot
 16-4-1807
 kinderen : Adriaan, geb. 21-3-1836 (vertrokken naar St. Oedenrode)
 Johannes, geb. 23-3-1838 (zie onder 10)
 Simon Peeter, geb. 10-4-1841, overl. 24-8-1860
 Bernardus, geb. 30-1-1843, overl. 15-11-1844
 Martinus, geb. 30-1-1843, overl. 19-1-1925, gehuwd met
 (1e keer) H. Bullens en (2e keer) Hendrika Schellen
 Maria Barbara, geb. 22-11-1845, overl. vught 28-8-1921
 Barbara, geb. 7-8-1850, overl. juli 1853

10. Smetsers

Johannes
 geb. Oirschot 23-3-1838
 overl. 29-3-1902
 gehuwd met Dimphna Peeters, geb. Bladel 9-11-1835
 kinderen : Joannes Jozef, geb. 11-6-1874, overl. 14-3-1875
 Cornelis Joannes, geb. 14-10-1877 (zie onder 11)

11. Smetsers

Cornelis Joannes
 geb. Oirschot 14-10-1877
 overl. 7-1-1947
 gehuwd 25-8-1902 met Mechelina van der Linden, geb. Aarle-Rixtel
 28-6-1877, overl. Eindhoven 27-12-1935
 kinderen : Joannes Arnoldus, geb. 9-1-1904, overl. 28-3-1904
 Dymphna Christina Maria, geb. 2-2-1907, overl. 28-3-1907
 Joannes Arnoldus Maria, geb. 2-2-1907

90.

Arnoldus Maria, geb. 27-2-1909
 Dymphna Maria, geb. 15-6-1911, overl. 20-6-1911
 Christina Cornelia, geb. 11-8-1913
 Cornelis Leonardus, geb. 29-8-1915 (zie onder 12)

12. Smetsers

Cornelis Leonardus
 geb. Oirschot 29-8-1915
 gehuwd 15-11-1945 met Maria Anna van Hoof, geb. O.W. en Middelsteers
 30-11-1916
 kinderen : Johannes Franciscus Petrus Maria, geb. Tilburg 13-8-1946
 Franciscus Cornelius Arnoldus Maria, geb. 1-10-1947
 Arnoldus Antonius Odulphus Maria, geb. 23-1-1949
 Cornelius Leonardus Johannes Maria, geb. 11-6-1950
 Adrianus Petrus Maria, geb. 19-9-1951
 Jozef Petrus Johannes Maria, geb. 19-9-1952
 Paulus Cornelius Jozef Maria, geb. 9-3-1954
 Antonius Bernardus Jozef Maria, geb. 14-3-1955
 (zie onder 13)
 Carolus Odulphus Johannes Maria, geb. 28-2-1956
 Leonardus Johannes Maria, geb. 11-12-1960

13. Smetsers

Antonius Bernardus Jozef Maria
 geb. Oirschot 14-3-1955
 gehuwd 5-11-1976 met Helena A.M. van Heeswijk, geb. 27-1-1953
 kinderen : Walter Cornelius Theodorus Maria, geb. 12-9-1980
 Maarten Johannes Antonius Maria, geb. 19-9-1981

91.

DE VRIJWILLIGE RECHTSPRAAK IN DE DINGBANKZEELST - VELDHOVEN - BLAARTHEM

(uit : Rechterlijk Archief Veldhoven, inv.
 vervolg op CAMPINIA 11e jaargang, blz. 101-107.

719. 15-3-1619 391/3

Wouter Peeters, voogd over zijn vrouw Jenneke, heeft aan haar moeder Anneke Peeters het huis overgedragen, dat door loting uit de erfenis van haar vader aan Jenneke ten deel was gevallen en waar Anneke nu nog in woont. Na haar dood kunnen Wouter en Jenneke het huis weer aanvaarden. Zolang Anneke er in woont, zal zij het ook onderhouden.
 Schepenen : Michiel Dionijzen en Peeter Wouters.

720. 18-3-1619 392/1

Jenneke Janssen, vergezeld van haar voogden Peeter Wouters en Jan Janssen, heeft beloofd te betalen aan Mateus Wouters op de feestdag van Maria Lichtmis 1626 (2 februari) de som van 100 gulden, met 61% rente.
 Schepenen : Michiel Dionijzen en Peeter Wouters.

Zo.ve. 15-3-1619 392/2

Jan JJ, Oorts van Bladel, als voogd van zijn vrouw Tryuken, verklaart een voldoende financiële vergoeding ontvangen te hebben van Neel Marcelis voor het afstaan van het hun toekomstige erfdeel van de ouders van Tryuken er welke erfgoederen zijn gelegen in Zonderwijk-Veldhoven.
 Jan Goortsen verklaart bovendien door Ceel Marcelis vergoed te zijn voor het aandeel in de erfenis van Aert Laureijsen en Wouter Aerts.
 Schepenen : Michiel Dionijzen en Frans Hendricx.

Oerle 3-4-1619 393/1

Corstiaen Laureysen heeft overgedragen aan Willem Hendricx een perceel grond, gelegen in Oerle (belendende percelen : Jan Jacobs, de kinderen van Jan Damen, abdij van Postel, de weg).
 Schepenen : Michiel Dionijzen en Frans Hendricx.

723. Zo.ve. 3-4-1619 393/2

Jacob Diericx en Willem Hendricx hebben gezamenlijk overgedragen aan Corstiaen Laureysen een akker gelegen in Zonderwijk-Veldhoven, ter plaatse

genaamd de Haesewinkel (belendende percelen : abdij van Postel, kerkhof van Veldhoven, Michiel van Uepen, de weg).

Schepenen : Michiel Dionijssen en Frans Hendricx.

724.a. Zo.Ve. 11-4-1619 394/1

Aert Peters en Jan Peters, zonen van Peter Aerts en Mariken, zijn een boedelscheiding overeen gekomen van de goederen gelegen in Zonderwijk-Veldhoven, ter plaatse genaamd de Heersse.

Aan Aert is ten deel gevallen het huis en de grond ten westen ervan (belendende percelen : Jan Willemszoon, Goort Adams). De lasten die er op berusten zijn een mud rogge per jaar te betalen aan de kerk van Eerssel en een halve blank cijns aan de heer van Oerle.

Schepenen : Michiel Dionijssen en Peeter Wouters.

724.b. Zo.Ve. 11-4-1619 395/1

Aan Jan zijn ten deel gevallen de bijgebouwen en de kelder en de helft van de omliggende grond (belendende percelen : de gemeente, Goort Adams). De last die er op berust is het schenken van een vat rogge per jaar aan de kerk van Veldhoven.

Schepenen : Michiel Dionijssen en Peeter Wouters.

725. 12-5-1619 396/1

Hendrick Aerts en Hendrick Willem beloven te betalen aan Mariken, dochter van Willem Sijmons, op 12 mei 1620 de som van 32 gulden met 6% rente.

Schepenen : Aert Wilborts en Michiel Pauwels.

726. 15-5-1619 396/2

Evaert Dielis en Hendrik Evaerts beloven te betalen op 15 mei 1629 aan Matheusen Wouterszoon de som van 50 gulden met 3% rente. Hiermee is een achterstallige pacht van reeds 20 jaar komen te vervallen.

Schepenen : Michiel Dionijssen en Peeter Wouters.

727. 4-5-1619 396/3

Mariken, dochter van Corstiaen Willems, vergezeld van haar toegewezen voogd, verzoekt het recht van naasting op de goederen die ... Pauwels heeft overgedragen, als voogd van zijn vrouw Geertruid, aan Willem van Vlierden op 15 mei 1618, omdat zij een nauwer bloedverwant is dan Willem van Vlierden. Zij zal Willem de kosten die hij voor de koop heeft gemaakt vergoeden.

Schepenen : Michiel Dionijssen en Michiel Pauwels.

728. 6-5-1619 397/1

Joost Jansen, grootvader van Mariken Jansen, minderjarige dochter van Jan Joosten en Mariken Jansen, verklaart ontvangen te hebben de som van 376 gulden en 11 stuivers van Willem Geertszoon van Bruten, oom en voogd van Mariken. Joost Jansen belooft hiervan jaarlijks 23 gulden en 10 stuivers aan Willem te geven t.b.v. Mariken.

Wanneer Mariken meerderjarig wordt of huwt zal Joost het geld aan Mariken geven. Mocht zij voor die tijd overlijden dan zal Joost de som geld onder de naaste verwanten verdelen.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

Kanttekening : Deze belofte is vervallen op 7 april 1734 met consent van Hendrik Hendrickszoon van Aichen, echtgenoot van Mariken.

729. 12-3-1619 398/1

weduwe Heyiken Michielsens, die ziek is, maakt haar testament op, samen met haar voogd Adriaen Jansen.

Aan Anneke Ariëns vermaakt zij 10 gulden voor het werk dat zij voor haar heeft gedaan en aan haar dochter vermaakt ze 15 gulden, als dank voor al hetgeen ze heeft gedaan tijdens haar ziekte.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

730. 16-2-1619 399/1

Wouter Wouters belooft jaarlijks aan Willem Pauwels Coolen en Gerit Willems, H. Geestmeesters te Gestel en Blaarthem, 20 stuivers te betalen ten behoeve van de Tafel van de Heilige Geest voor de pacht van een akker genaamd de Streep ongeveer 2 loopensaats groot (belendende percelen : Goort Adams, Anthonis Adriaens, Bartel Hendricx).

Schepenen : Michiel Pauwels, Aert Wilbortsens, Willem Huybrechts, Hendrick Eymerts.

731. Zo.Ve. 15-3-1619 400/1

Lodewijck Henricx belooft jaarlijks aan Peeteren Janssen Bumiëns een erfrente van 30 gulden en 5 stuivers te betalen voor het huis, hof en aangrenzende grond gelegen in Zonderwijk (belendende percelen : Jan Janssen van Stralen, Wilbort Aertssen, Daniel Rutten). De eerste termijn loopt af op 4 a.s.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

anttekening : Lodewijck Henricx heeft de som voldaan aan Peeteren Jans Bumiëns op 12 januari 1637. Schepenen : Jacob Tilemans en Geraart Joosten.

732. Zo.ve. 10-6-1619 401/1
 Mathijs Mathijssen en Hendrick Pauwels van Rijthoven hebben aan Jan Bastiaens overgedragen een perceel grond geheten de Kercke, gelegen in Zonderwijk, zoals dat in de akte d.d. 27-5-1619 voor de schepenen van Harlingen was bepaald (belendende percelen : de koper, kinderen van Jan Janssen, de Kerckewech).
 Schepenen : Michiel Dionijssen en Frans Hendricx.

733. 10-6-1619 402/1
 Mathijs Mathijssen en Hendrick Pauwels hebben aan Jan Hendricx een perceel grond overgedragen (belendende percelen : de koper, Jan Vreijssen, de wech).
 Schepenen : Michiel Dionijssen en Frans Hendricx.

734. 26-6-1619 402/2
 Jacob Tielemans heeft aan Rut Janssen een perceel grond genaamd de Begbroeken overgedragen, dat hij had geërfd van Hendrick Hendricx (belendende percelen : de gemeijne loop, Jan Bastiaens, Rut Janssen).
 Schepenen : Michiel Dionijssen en Peeter Wouters.

735. Z. 27-6-1619 403/1
 Geerit Cornelis heeft overgedragen aan Hendric Eymerts een perceel land, genaamd de Veldecker, die Peeter Wouters aan Geerit op 22 augustus 1618 had overgedragen maar uit naarderschap aan Hendrick Eymerts toekomt. De Veldecker is 1 loopensaat en 12 roeden groot en ligt in het Muggenholte Zeelst (belendende percelen : Hendrick Willemszoon, Peeter Wouterszoon, Jan Staessen, Henric Aertszoon).
 Schepenen : Michiel Dionijssen en Peeter Wouters.

736. 4-7-1619 404/1
 Faes Hendricx heeft overgedragen aan Tonis Anthonis van Tricht een huis met omliggend land (belendende percelen : Michiel Pauwels, de gemeynthe, Matheus Wouters).
 Schepenen : Michiel Dionijssen en Peeter Wouters.
 Faes Hendricx verklaart dat Tonis Anthonis de koopsom heeft voldaan.

737.a. 27-6-1619 405/1
 De erfgenamen van Dierick Lippen en zijn vrouw Margriet zijn een verdeling van de goederen overeen gekomen, die door Dierick en Margriet zijn

nagelaten. Aan Lijsken, weduwe van Hendrick van Hoeve is hierbij ten deel devatlen:

- een gedeelte van het woonhuis, gelegen in Zeelst
- 't Gerstvelt, grenzend aan het woonhuis (belendende percelen : Alit Meussen, Bartholomeus Diercx, Adriaen Daniels, de straat)
- een halve beemd (belendende percelen : Jan Diericx, Bartholomeus Dierx, Dingen Wilborts, de gemeyn straat)
- een derde gedeelte van het perceel genaamd de Gaelder (belendende percelen : de pastorij, jr. Goyaert van Eijck, de kinderen van Lijhrecht Goyaerts)
- de helft van een perceel in de Molenstraat (belendende percelen : Hendrick Janssen, de Molenstraat)
- de helft van de Bereken beempd niet de 4 eikebomen die achter de schuur staan.

De lasten die die hieruit betaald moeten worden zijn 17 vaten rogge en een cijs van 4t stuiver.

Schepenen : Michiel Dionijssen en Michiel Pauwels.

73;.b. 27-6-1619 406/1

Aan Alit Bartholomeus en haar kinderen, vergezeld van hun voogd Jan Jan Mercelis, is ten deel gevallen:

- andere gedeelte van het woonhuis en een gedeelte van het aangelay belendende percelen : kinderen Jan Diericx, Adriaen Daniels, de gemeyn een gedeelte van een beempd, welke echter 121 roede groter moet zijn dan de beempd toegewezen aan Lijsken (belendende percelen : Seger Hen-peeter Mercelis, de gemeyn straat)
- een gedeelte van het perceel genaamd de Gaelder (belendende percelen : ip Goyaerts, jr. Goyaerts van Eijck)
- de helft van een beempd gelegen op de Langedijk (belendende percelen : eduwe Anthonis Joosten, de gemeyn straat, Joost Janssen)
- de helft van een perceel in de Molenacker (belendende percelen : jr. Goyaert van Eijck, de molen, Jan Janssen van Aelst, de weg).

De lasten die op deze goederen berusten zijn 17 vaten rogge en een cijs van 43. stuiver.

Schepenen : Michiel Dionijssen en Michiel Pauwels.

738. Z. 6-7-1619 407/1

Roeloff Jooris heeft aan Hendrick Peeters Steymans, zijn zwager, een stuk land overgedragen, gelegen in Zeelst op de Langedijk, groot ongeveer één loopensaat (belendende percelen : Jacob Mercelis, Margriet Aertssen,

Dierick Lijbrecht Borghouts). Wanneer Roeloff binnen 5 jaar op zijn stuk grond in Meerveldhoven gaat wonen, dan heeft hij het recht om het nu overgedragen perceel terug te vorderen voor de som van 100 gulden.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

739. Z. 20-8-1619 408/1

Roeloff Jooris heeft aan zijn broer Goyaerd een stuk land overgedragen, gelegen in Zeelst, ter plaatse genaamd de Gaelder, groot ongeveer 1 loopenfaat (belendende percelen : Dielis Anthonis, Goyaerd Jooris, Henric Janssen, jr. Goyaert van Eijck).

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

740. 16-3-1619 409/1

Marcelis Janssen heeft mede uit naam van de minderjarige kinderen van Dierick Janssen, overgedragen aan Jan zoon van Lijbrecht Janssen alias Deenen en Ida dochter van Jan Lippen, hun part in de erfrente van 200 gulden die Heylwich weduwe van Joost Wouters aan Jan Lijbrechts d.d. 12-2-1578 had nagelaten.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

741. 1-9-1619 409/2

Hendrick Bartholomeussen heeft aan zijn broer Jan overgedragen geheel zijn part in de erfenis van zijn vader.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

742. 1-9-1619 409/3

Goyaert Jooris belooft op 1 september 1620 te betalen aan Mariken, weduwe van Jan Aert Lathouwers, vergezeld van haar voogd Dierick Hendricx, de som van 59 gulden, met 3 gulden rente.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

743.a. Z. 4-4-1619 410/1

De erfgenamen van Michiel Peeters zijn een erfdeling overeengekomen van de goederen van Michiel Peeters. De partijen zijn Jan Michiels, Peter Michiels en de kinderen van Jan Janssen en wijlen Mariken, dochter van Michiel Peeters. De kinderen zijn vergezeld van hun grootvader Jan Janssen van Aelst, die optreedt als hun voogd. Heylwich de weduwe van Michiel Peeters heeft afstand gedaan van haar rechten op de erfenis.

Aan Jan Michiels is toebedeeld:

- hofstede met aangrenzende akkers, genaamd de Luent gelegen in Zeelst in het Muggenhool (belendende percelen : jr. Goyaert van Eijck, Willem Lavreijssen, Jan Jan Janssen van Aelst, jofr. Lombaerts)
- akker genaamd het Bussele, gelegen in het Muggenhool (belendende percelen : Andries Hendricx, de gemeynt, Geraert Aertszoon)
- akker de Braeck, gelegen in het Muggenhool (belendende percelen : Geraert Aertszoon, Peeter Wouters, Joost Marcelis)

De lasten die op deze onroerende goederen berusten zijn 7 gulden te betalen aan Hans Croelen te Den Bosch, 12 vaten rogge voor het kapittel van St. Jan te Den Bosch en de som van 5 gulden en 24 stuiver te betalen aan een begijn in Sooterbeek.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Willems.

743.b. 4-4-1619 411/1

Aan Peeter Michiels is ten deel gevallen:

- het oude woonhuis met het aangelag. Heylwich mag hier haar leven lang nog wonen
- de Leegen Beempd, gelegen in Zeelst (belendende percelen : Peeter Henric Jan Willemszoon, de gemeynte, Bartholomeus Willemszoon)

743.c. 4-4-1619 412/1

Aan de minderjarige kinderen van Jan Janssen en Mariken, dochter van Michiel Peeters is ten deel gevallen:

- het Cleyn Beempdken, gelegen in Strijp (belendende percelen: Jan Aertszoon, de andere erfgenamen)
- de Ryacker dries, gelegen in Strijp (belendende percelen : Jan Aertszoon, Peeter Wouterszoon, de andere erfgenamen)
- akker, genaamd Heyn Damen (belendende percelen : Peeter Wouterszoon, Jan Aertszoon)
- het Cleyn Ackerken gelegen rond de hoeve
- het Cleyn Boogartken (belendende percelen : Peeter Wouterszoon, Jan

- een perceel genaamd de Boogaert
het Boeckentvelt (belendende percelen : Joost Mateuszoon van de Sande, de mede erfgenamen)

een weiland genaamd de Beempden (belendende percelen : Jan Aertszoon, Joost Matheuszoen, Jan Iewens)

- een perceel genaamd de Stockacker (belendende percelen : Jan Ieuwens, Peeter Hendricx) Alle percelen liggen in Stryp.

De lasten die op dit erfdeel berusten zijn een bedrag van 3t gulden te

betalen aan de Tafel van de Heilige Geest te Stryp, 132 vat rogge aan het kapittel te Eindhoven, 2 vaten rogge aan de pastoor en kerkmeesters te Stryp, 3 gulden aan het begijnhof te Den Bosch, 7 penningen hertogcijs, 2 gulden en 5 stuivers aan Mercelis Jansen.

De erfgenamen beloven voorts aan Heylwich, de weduwe van Michiel Peeters 60 gulden te betalen voor het afstaan van haar erfdeel. Bovendien beloven zij haar in haar onderhoud te blijven voorzien en een extra som te betalen indien zij ziek mocht worden.

Schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

V. DE BRABANTSE POFFERS EN MUTSEN
door Toke van de Ven-Lommers

Als ik soms een foto van vroeger aanschouw
Dan zie ik de hoofdtooi, van de brabantse vrouw.
De muts en de poffer, gesmukt en gesmukt
Ik bewonder de maakster, van dit prachtig produkt.
Ja, de Brabantse vrouw had een prachtige tooi
De poffers en de mutsen, wat waren ze mooi !

Hoe talrijk ze waren, hier in deze streek
Dat zag je in de kerk, waar je kwam elke week.
Van tule of van zijde, van gaas of van kant
Ze waren het sieraad, van ons Brabantse land.
En daarom wil ik houden, een echt warm pleidooi
De poffers en mutsen, wat waren ze mooi !

En waren die mutsen in de kerk dan bijeen
Dan zag je de grote verscheidenheid meteen.
Soms kantwerk uit Brussel, heel kostbaar en fijn
Maar hoe ze ook waren, ze mochten er zijn.
Je zag ze met bloempjes, en menig plooi
De poffers en mutsen, wat waren ze mooi !

De "Paasbeste" poffer, die droeg men zo fier
Kwam enkel bij "Hoogtij", uit het blauwe papier.
Met Pasen met Pinkster, of een heel groot festijn
Dan moest het de kostbare poffer dus zijn.
Je zag ze in Oirschot, in Best en Rooy
De poffers en mutsen, wat waren ze mooi !

Het naaien en wassen van zo'n poffer of muts
Dat was, zou ik denken, een vervelend gepruts.
Toch speelde zo'n vrouwtje dat keurig fijn klaar
Nog steeds heb ik echte bewondering voor haar.
Het was een gefriemel, het was een geplooi
De poffers en mutsen, wat waren ze mooi !

'k zat vroeger als kind, in de kerk in 'n bank
Met vóór mij een poffer, zo wit en zo blank.
Al gauw dwaalde ik af, van m'n kindergebed
Ik telde de plooijes, zo keurig net.
Zelf droeg ik 'n hoedje, gevlochten van strooi
De poffers en mutsen, wat waren ze mooi !

Nu is het voorbij, en we zien ze niet meer
Alleen nog op foto's, uit de tijd van weleer.
Maar als je die ziet, dan denk je meteen:
Die goeie ouwe tijd, waar is ie toch heen.
De tijd dat ze droegen, die prachtige tooi,
De poffers en mutsen, wat waren ze mooi !

N.b. Eerder verschenen in "In het Lommer van de Kempen",
door Toke van de Ven-Lommers en Leentje van Kempen.

Redactie : Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot
tel. 04997 - 5245

De Prijs van een abonnement bedraagt f 16,-- per jaar, bij vooruitbeta-
ling te voldoen op postgirorekening 63.51.15 van het Streekarchief Zuid-
Oost Brabant te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers bedraagt f 4,-- per stuk. Ook nummers van
voorgaande jaargangen zijn nog in beperkte aantallen bij de redactie te
verkrijgen.

Indien opzegging niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van het
lopende jaar, wordt het abonnement automatisch met één jaar verlengd.

Copyright : Streekarchief Zuid-Oost Brabant.

Type- en drukwerk : Maras Drukkerij, Middelbeers.

Toestemming tot overname van artikelen of gedeelten daaruit dient schrif-
telijk aangevraagd te worden bij de redactie,

CAMPINIA

12e jaargang, nr. 46

juli 1982

ISSN 0166 - 6959

Omslag : gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

I NHOUD

	blz.
I. Oirschotse zoen-accorden door J. Lijten, m.m.v. L. van der Mierden voor de transscripties	103
II. De vrijwillige rechtspraak in de dingbank Zeelst - Veldhoven - Blaarthem (vervolg)	127
III. Gedichten door Toke van de Ven-Lommers	137
IV. De uitbreidende veendekken door Drs. H.J.M. Thiadens	139
V. Bestse toponiemen	144
VI. Genealogische gegevens van het bierbrouwers-geslacht DE KROON te Oirschot door N. van Cuijck	152

I. OIRSCHOTSE ZOEN-ACCOORDEN

A. ZOENEN WEGENS DOODSLAG nrs. 6 - 12.

door J. Lijten m.m.v. L. v.d. Mierden voor de transscripties.

Ofschoon er telkens wel een of andere reden is, om de volledige tekst van alle accorden te publiceren, hebben wij nu reeds bewust ernaar gestreefd, ons daarin te beperken. Alleen van de nrs. 6 en 12 vindt u hier de volledige tekst.

De reden voor de volledige publikatie van nr. 6 is, dat het blijkbaar zeer moeilijk is geweest, om deze zoen tussen twee vooraanstaande Oirschotse families tot stand te brengen. Het is zaak, er daarbij op te letten, dat het bijgevoegde stuk zowel in tijdsorde als in logische orde voorafgaat aan het eigenlijke zoen-accoord. Dat het in de publikatie erachter staat, vindt zijn reden niet in het feit, dat het in een later protocol gevonden werd, maar dit is gedaan, omdat wij het beter oordeelden, het eigenlijke zoen-accoord onmiddellijk na het opschrift te plaatsen.

Van nr. 12 wordt de tekst geplaatst, omdat het een speciaal geval is van een dubbele moord.

De niet gepubliceerde teksten werden evengoed minutieus getranscribeerd. Hoewel collega v.d. Mierden meermalen aankondigde, met een bijna onleesbare tekst niet klaar te komen, is hij er nog steeds in geslaagd, een accurate weergave te verzorgen. Het lijkt misschien ondankbaar, dit monnikenwerk niet te publiceren, maar men bedenke dan, dat een volledige en accurate transscriptie onmisbaar is, om een juiste samenvatting te kunnen geven.

Wanneer iemand de volledige teksten wenst te hebben, kan hij deze op de gewone manier aanvragen. Hij zal dan tevreden moeten zijn met kopieën van een getypte, hier en daar gekorrigeerde tekst.

Nr. 6

1476 sept. 2

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN VAN GELDROP, ALIAS ROVERS.

R.A.N.B., R.A. nr. 124, Oirschots Schepenprotocol van 1475, fol. 29.

Alsoe zekere ghescille van ghevecht opgeresen was van enen dootsclage tuschen Jannen van Geldrop, die men hyet Rovers, ter eendere ende Jacop van den boeren soen Jacops van den boeren ende Aert syn brueder misdadige ter andere zyde ende by tusschenspreken van gueden mannen, om allen costen

ende onlust te scuwen ende uut hertelyke beden van gueden mannen, soe hebben hen die vrienden ende magen van der doden zijden, dat's te weten Dirck Ghysbrechtssoen, Aert ende Jasper ghebrueders, Henric Claeussoen, Wouter van Arennest voer hem selven ende voer syn andere brueders daer hy voer ghelooft heeft, Henric Jan Smeeds soen, die twe vierdelen van des vaders wegghen ende her Henric Beelaerts, priester, Rutgher syn brueder ende Wouter Thys die jonge voer hem selven ende voer synen soen, daer hy voer ghelooft heeft, Henric van der Straeten, Jan Rutger Janssoen, Jan Marien, als man ende momber zyns wyfs, ende Claeus Peter Henricsson voer hem selven ende voer synen soen daer hy voer ghelooft heeft, die twe vierdelen van des moeders wegghen des dooden voerscreven ende Jacop van den Doeren, soen Jacops ende Aert syn brueder misdadige voerscreven ter andere syde hebben hen ghesubmitteert, overghegeven ende verbonden in den erbaren her Willem Artssoen van [eend, deken der collegiate kercken van Synte Peters te Oirschot, als een ghelyke overman, her Bartholomeeus die Crom, priester ende persoen van Blaertem ende canoninck Synte Kathelijnen tot Eyndoven, Willem van Catwyck ende Rutgher Janssoen als mynlyke keersluyden van der dooden zyden ende her Gheerlic die Roever, meester van Hoedonck ende persoen van Beringhen, Gheerlic die Roever, scouthet van Gestel by Oesterwyck, ende Danel van Vlyerden als mynlyke keersluyde van de levende syden ende hebben ghelooft dese voergenoemde partyen aen beyden syden in handen van den keersluyden voerscreven in presentie scepenen hieronder ghescreven alsulken uitspraeck ende seggen als van den ses seggeren ende keersluyden voerscreven metten overman uutghesproeken ende ghepronuncieert sal werden te houden te achtervolgen ende volcomelyken te volwoeren ende metten veerek te volbrengen op soen ende soenbreeck ende ter soenen recht.

Op welc voirscreven ghescille die voerscreven keersluyde metten overman deuchdelyken hebben beraden ende ryepelyken daerop gheleet ende hoer uitspraeck daerof ghedaen in der manieren hiernaevolgende:

Item in den yersten soe is ghetracteert by consent van beyden partyen als nu tegenwoordich wesende, dat Jacop voerscreven voer hem selven ende voer Herden synen brueder, absent wesende, God ter eeren ende der zielen te lavenisse ende den vrienden ende magen ter beternisse sal doen M zielmisse ende noch vyf dertichste.

Item dat noch niet ghenoch en is, soe sullen die voerscreven Jacop ende Aert misdadige voerscreven elc van hen doen ter eeren Gods ende der sielen te lavenisse ende den vrienden ende maghen ter beternisse een bevaert ten Heyligen Drieconningen tot Colen, een bevaert tot Synte Mathys te Tryer ende een bevaert tot Synte Peters ende Pauwels tot Romem over berch ende daer guede certificatie af brengen dat die bevaerden alsoe ghedaen syn.

By alzoec dat die voirscreven Aert queem tegen reden in desen soenen niet en cust off en woude ghevuegen soe sal Jacop voerscreven die andere bevaerden gaen voer synen brueder alsoe verre als hem die ses keersluyden metten overman eendrechteliken sullen ordineren ende heyten gaen ende dat die voerscreven Jacop bynnen ses weken nae pose uitspraeken porren sal uut Oirschot ende hy en sal niet weder bynnen Oirschot comen, hy en sal die bevaert ghedaen hebben tot Synte Peters ende Pauwels tot Romem over berch Item die voirscreven Jacop sal die andere twe bevaerden porren uut Oirschot bynnen ses weken nae die dat hy weerommen sal comen syn om die van hem ghedaen te worden ghelic voerscreven steet, d'een nae den anderen vervolgende, ende daer goede certificatie af brengen, dat hy se ghedaen sal hebben.

Item off die vrienden ende maegen des dooden ghelieft te hebben een voetgheval, dat setten sy totter dyspositien van den vrienden des dooden voerscreven

Item dat dit noch niet ghenoch en is, soe sullen Jacop ende Aert voerscreven den vrienden ende magen des dooden ter beternisse doen ende gheeven enen dertich gulden ende voer elcken gulden X stuvers off die werde daer voer tot drie XVII weken ter soenen recht te betalen.

Item dat dit noch niet genoch en is, soe sal die voerscreven Jacop blyven vyf jaer uuter stadt van Antwerpen, uuter vryheyt van Oirschot, uuter vryheyt van Synte-Oedenroede, uut Son ende Broegheij ende die voerscreven Aert tot ewigen dagen, ten weer dat sy daer queemen gastghewyse

Item off die voirscreven Jacop in enen herberge weer, eer die vrienden ende magen des dooden daer in queemen, soe sal hy daer wael in moegen blyven ende anders soe sal hy die herberge scuwen, daer die vrienden ende magen des dooden in syn, alsoe verre als hy se kent ende hem die wete daerof ghedaen wordt

Item voert soe seggen die seggeren voerscreven, dat Jacop voerscreven verbonden sal syn, Herden synen brueder die wete te doen bynnen den termyn van XII maenden by alsoe dat dese misdadige voerscreven sullen mogen verwerven den gueden moet van den vrienden ende maegen des dooden voerscreven ofte gratie ende gunst.

Item hier mede soe seggen die ses keersluyden metten overman dese voerscreven partyen versoent, vernuecht ende verleken van allen saken, opspraeck ende toeseggen op soen ende op soenbreeck, dat sy tot malcanderen op vrebreeck ende ter soenen recht hulper ende stercker aen beyden zyden behoudelic off in desen uitspraeken enen duysternisse gheberden, dat houden dese voerscreven keersluyden metten overman altyt tot hoeren verclaeren

Testes : Aert Thomaessoen van den Ven, Jannes van den Doeren
Anno LXXVI mensis septembris die secundo

1476 aug.12

R.A.N.B., R.A. nr. 124, Oirschots Schepenprotocol van 1478, inliggend tussen fol. 17 en 18.

Dirck Ghysbrechtssoen voir hem selven ende Aert ende Jasper ghebrueders, Henric Claeussoen die maghen ende vrienden van Wouter van Arenest voir hem selven ende voir syn brueder Henric, Andries Clercs soen ende Anthonus syn brueder, Henric Jan Smeeds soen, her Henric Beelaerts, Rutgher syn brueder, Wouter wouter Thyssoen voer synen soen.

Dese personen sullen gheloven alsulken seggen te houden, als die deken als overman aen beyden syden uitspreken sal met her Bartholomeusen die Rover, Willem van Catwyck ende Rutgher Janssoen als mynlyke keersluyden van den dooden syden tegen die meester van den Hoedonck, Gheerlic (die) die Rover, Gherlic die Rover, scouthet tot Ghestel by Oisterwyck ende Daneel van Vlyerden van den levende syden als mynlyke keersluyden van den levende syde, dat's te weten Jacop van den Doeren, soen Jacop van den Doeren, als misdadigen heeft te houden van huden in XIIIII dage die uitspraeck te doen.

Testes: Jacop van Dormalen, (Henric van den) Hagelaer, Aert (Thomaessoen van den Ven), Jannes (Dirckssoen van den Doeren).

XII dage in augusto.

nr. 6 1476 sept. 2.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Jan van Geldrop alias Rovers.

Daders Jacop Jacops van den Doeren
Aert Jacops van den Doeren.

Zoencommissie :

Willem Artssoen van Leend, deken, overman.

namens het slachtoffer : Bartholomeus die Crom, persooven van Blaerthem en kanunnik van Eindhoven.

Wilhem van Catwyck
Rutger Janssoen.

namens de daders : Gheerlic die Roever, meester van Hoedonck en persooven van Beringen

Gheerlic die Roever, schout van Moergestel
Daneel van Vlyerden.

Uitspraak.

A. Verzoening : uitgesproken aan het eind van de akte.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld : 30 gulden in drie termijnen.

2. geestelijke genoegdoening

a. 1000 zielmissen

5 dertigsten

c. bedevaarten : beiden : Rome

Keulen H. Driekoningen

Trier St. Mathijs

3. schulderkenning

a. vergiffenis vragen : staat ter beschikking van de familie van het slachtoffer

b. wijken : verbanning (voor Jacop 5 jaar, voor Aert eeuwig) uit Antwerpen, Oirschot, St. Oedenrode, Son en Breugel
wijken in herbergen

Afwikkeling.

Hierover is niets gevonden.

COMMENTAAR.

Inliggend in het protocol van 1478 werd een (slordig) stuk aangetroffen, dat geen jaartal draagt, maar blijkens de schepenen, die als getuigen fungeren, moet zijn van het jaar 1476. Op 12 augustus van dat jaar heeft de zoencommissie blijkbaar de familie van de overledene bij elkaar laten komen, om reeds vóór de uitspraak de verzekering van hen te horen, dat zij deze zullen accepteren. Vermoedelijk vreesde men moeilijkheden, die men wilde voorkomen. Men zal daarom ook ver verwijderde familieleden deze verklaring hebben laten afleggen, om een zekere druk uit te oefenen, om de verzoening te aanvaarden. Dat was voor de rust in het dorp bijzonder nodig, omdat zowel het slachtoffer als de daders uit vooraanstaande Oirschotse families waren. ¹⁾

De zoencommissie bestaat dan ook uit personen met bijzonder gezag.

Allereerst treedt de deken, als hoogste kerkelijke gezagsdrager in Oirschot, op als super-neutrale overman. Opvallend is, dat bij de arbiters diverse personen zijn, die een functie hebben buiten Oirschot, doch wel allen van Oirschotse afkomst zullen zijn. Over de eerste arbiter van de zijde van het slachtoffer zijn twee lezingen: in het stuk van 12 augustus wordt hij genoemd: her Bertelmeus die Rover; in het eigenlijke zoenaccoord: Bartholomeus die Crom, persooven (niet-residerend pastoor) van Blaerthem en kanunnik van Eindhoven. Wij kunnen er rustig van uitgaan, dat deze laatste vermelding correct is en de eerste een vergissing, immers

het stuk van 12 augustus is nogal haastig en slordig geschreven en een Bartholomeus de Rover is verder niet bekend, terwijl Bartholomeus de Crom, priester, meer voorkomt. ↗

wilhem van Catwyck is ons reeds bekend als arbiter in zoen nr. 5, 1473; hij was president-schepen in 1464 en 1469. ↗

Rutger Janssoen was in 1476 schepen, hij was het ook geweest in 1465 en 1468 en zou nog als zodanig terugkeren in 1480. ↗

Het is opvallend, dat van de arbiters-van-daders-zijde twee de naam dragen, die ook de tweede naam is van het slachtoffer. Ook dit doet vermoeden, dat de familie van het slachtoffer moeilijk tot verzoening te brengen was. Op instigatie van de vele bemiddelaars, "goede mannen", die zo uitdrukkelijk genoemd worden, dat zij wel een bijzondere rol moeten hebben gespeeld, zal men gekozen hebben voor arbiters, die in de verte verwant waren met het slachtoffer en een grote autoriteit genoten, om zo meer pressie uit te oefenen, om de verzoening te aanvaarden.

Gheerlic die Roever (1) is meester van Hoedonck, wat wel zal inhouden, dat hij rector was van het nonnenklooster van Hooidonk te Nederwetten. Zulk een rector trad in die tijd dikwijls ook zakelijk voor het klooster naar buiten op. Daarnaast was hij nog niet-residerend pastoor van Beringen, een combinatie van functies, die men toen wel meer zag, vooral bij personen uit invloedrijke families. Zijn naamgenoot is schout van Moergestel. Hoe hun onderlinge familieverhouding was, wordt niet duidelijk.

Het zou me niet verwonderen, dat zij broers waren, anders was wellicht vaders naam ter onderscheiding toegevoegd. Het kwam in die tijd meermalen voor, dat twee broers dezelfde vóórnaam droegen. Ter onderscheiding werden zij dan genoemd: de oudste en de jongste. Dit is hier overbodig, omdat de verschillende functies hen voldoende onderscheiden.

Danel van Vlierden is ons reeds bekend als arbiter in zoen nr. 1, 1464 en nr. 4 en 5, 1473; hij was schepen in 1463, 1467 en 1471 en zou als zodanig nog terugkeren in 1477; president-schepen was hij in 1474 en zou als zodanig nog terugkeren in 1482. ↗

Ad B. 1 en 2. Het zoengeld is opvallend laag in vergelijking met voorgaande zoen-accorden. Daartegenover zijn de 1000 zielmissen en 5 dertigsten weer beduidend hoger. Ook het aantal bedevaarten is opvallend. Misschien wilde de familie van Geldrop laten uitkomen, dat zij het geld niet nodig had.

Ad B.3.a. Het openlijk vergiffenis vragen in de kerk was natuurlijk een vernedering voor de daders en hun familie, maar tegelijk hield dit in, dat de familie van de benadeelde partij openlijk vergiffenis schonk. Dat bij het zoen-accord nog geen beslissing werd genomen over dit ver-

giffenis-vragen, lijkt mij erop te duiden, dat de familie van Geldrop (nog) niet bereid was, om openlijk vergiffenis te schenken.

Ad B.3.b. Aert is van de twee daders wel als hoofdschuldige te beschouwen. Hij heeft zelf ook deze indruk gewekt door zijn vlucht naar het buitenland. Zijn verbanning is dan ook voor eeuwig. Opvallend is de verbanning niet alleen uit Oirschot, maar ook uit Sint-Oedenrode, Son-en-Breugel en Antwerpen. De familie van Geldrop zal daar haar vaste relaties gehad hebben.

Dat hierbij Antwerpen voorkomt, is niet zo verwonderlijk, als op het eerste gezicht lijkt. Er zijn aanwijzingen - nog vaag en niet onderzocht -, dat Oirschot een bijzondere relatie had met Antwerpen. Oirschotse functionarissen, die in Brussel moesten zijn, reisden dikwijls over Antwerpen. Waarschijnlijk hebben sommige Oirschotse secretarissen hun opleiding gehad in Antwerpen. Een aanwijzing daarvoor is een soort handboek van de Antwerpse secretaris uit de zestiende eeuw, dat in het Oirschots archief werd gevonden.

NOTEN.

- 1) wilhem van Geldrop was schepen in 1467 en 1473 en president-schepen in 1470. Een andere Willem van Geldrop was schepen in 1475 en na deze nog in 1478. In het jaar 1476 waren er juist twee schepenen uit de familie van den Doeren: Jan Dirckssoen en Adriaen Henrickssoen. Jan zou nog terugkeren als schepen in 1479. Zie ook het commentaar bij zoen nr. 1 in Campinia, jrg. 12, nr. 45, blz. 67.
- 2) Op 10 oktober 1469 gaf hij een schuldbekentenis af. R.A.N.B., R.A. nr. 123, Oirschots schepenprotocol van het jaar 1469, f° 1 - 3^{ve}. In het vervolg wordt alleen verwezen naar : protocol met jaar en folionummer.
- 3) Campinia jrg. 12, nr. 45, blz. 82 en 83.
- 4) Zie begin der schepenprotocollen der betreffende jaren.
- 5) Campinia jrg. 12, nr. 45, blz. 66 e.v., 79 en 82. Zie ook de beginfolio's van de schepenprotocollen der betreffende jaren.

nr. 7

ca. 1478.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP AUGUSTIJN WILLEM PAUWELSZOON IN HET SINT-JORIS-GASTHUIS

R.A.N.B., R.A. nr. 124, Oirschots Schepenprotocol van 1484, fol. 7.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Augustijn Willem Pauwelssoen ook genoemd Ansem, waarschijnlijk van buiten Oirschot.

Daders : Wouter Wouter Thys
Henric van den Lair, alias de Cuyper
Arnt Jan Mengelen
Rutger Jan Mengelen
Jordaen Claes Sykens
Jan Claes Sykens

Zoencommissie

namens slachtoffer : Claeus Peter Symonssoen
Dirck Goessens

namens daders : Rutger Janssoen
Aert Thoemaessoen van den Ven

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het eind der akte.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

- a. zoengeld : 50 gulden in drie termijnen
- b. 10 gulden direct, waarschijnlijk voor kosten.

2. geestelijke genoegdoening

- a. een zielmis bijwonen te Oirschot
- c. bedevaart naar Rome door één der daders, mede te bekostigen door de anderen
- d. 1 kaars door de oudste te offeren in de kerk te Oirschot
- f. offeren bij de zielmis zonder nadere bepaling.

3. schulderkenning

- a. Het bijwonen der zielmis met het offeren van een kaars schijnt als vergiffenis vragen beschouwd te worden, maar vernederende bepalingen, zoals "blootvoets" en "in ondergoed" worden niet genoemd.
- b. Over verbanning of wijken wordt niet gesproken.

AFWIKKELING.

In de akte wordt bepaald, dat de vader van het slachtoffer bij het ont-

vangen van de eerste termijn van het zoengeld een gezegeld stuk moet meebrengen, waarin verklaard wordt, dat de familie de zoen aanvaard heeft. Alleen dan heeft hij recht op het ontvangen van het zoengeld.

COMMENTAAR.

De datering.

De akte werd aangetroffen in het Oirschots schepenprotocol van 1484. Door een latere hand en met andere inkt zijn als getuigen twee namen van schepenen bijgeschreven van dat jaar. Deze zullen getuigen geweest zijn van de opname van de akte in het schepenprotocol. De akte zelf, die geen datum noch getuigen vermeldt, moet veel ouder zijn, namelijk van begin 1478 of eerder. Dit blijkt uit een akte van 27 augustus 1478 ⁸⁾, waarbij de daders van deze doodslag met Henrick willems van den Ven de schuld geheel op zich nemen, om anderen, met name "meester Jan Bailjuus, woenende in den gasthuys" vrij te pleiten. Hoe het komt, dat Henrick willems van den Ven niet bij de zoen betrokken is geweest, blijkt niet. Misschien was hij geen mede-dader maar enkelgetuige geweest - de formulering is nogal onduidelijk.

De gasthuismeester.

Een intrigerende vraag is: wie was "meester Jan Bailjuus, woenende in den Gasthuys"? Waarschijnlijk is hij de "gasthuyswert" of gasthuismeester, die ook voorkomt in de akte van aanstelling van een nieuwe gasthuismeester in 1494. ⁷⁾ Hij wordt daar genoemd "meester Jan Belions", maar de naam kan evengoed gelezen worden "meester Jan Belious". Hij is daar de vertrekkende gasthuismeester. De raadselachtige naam "Belions" of "Belious" wordt dan duidelijker en is wel afkomstig van "Baljuus". Hij zal dan gelezen moeten worden met een u en niet met een n en uitgesproken: Beljouws. Deze Jan Belious, die vanaf 1488 meermalen voorkomt in de schepenprotocollen, is misschien als gasthuismeester in Oirschot terecht gekomen. Hij bleef dit blijkbaar tot 1494. De globale indruk is, dat hij langzamerhand een belangrijker persoonlijkheid werd in Oirschot. Hij was in 1491 arbiter bij een civiele zoen. ⁸⁾In 1499 wordt hij chirurgijn genoemd, ⁹⁾misschien heeft hij dat vak in het omgaan met mensen van allerlei pluimage geleerd. Als we nu eens letten op de naam van zijn opvolger in 1494 "wouter wouter Mathys Backs soen" en die van de eerste dader bij deze doodslag "wouter wouter Thys", worden we aan het denken gezet. Of zou een identificatie te vergaand zijn?

Een verklaring?

Als ik nu nog eens de duistere tekst van de akte van 27 augustus 1478 voor me neem, valt het op, dat gesproken wordt naar aanleiding van de dood van "een geheyten in der wandeling Ansem" over "eenige van den ingesetenen van

alsnog het juiste jaartal had vermeld. Dat was gebruikelijk bij invoeging in een ander jaar. In 1486 zijn we echter in de nadagen van secretaris Henrick van Esch, zijn schrift en ordelijkheid worden veel slechter.¹¹⁾ Het is dus niet onbegrijpelijk, dat de datering niet is aangevuld.

Veel vragen.

Ook de inhoud van het zoen-accoord brengt ons niet verder. Zowel het slachtoffer als de dader, de arbiters en alle andere betrokken personen zijn onbekend. Zijn zij allen uit Eindhoven? waarom dan verbanning uit Oirschot? Deze is echter zeer algemeen geformuleerd, terwijl de verbanning uit Eindhoven zeer nauwkeurig wordt omschreven. Was het zoenrecht voor heel Kempenland in Oirschot geconcentreerd? Is dat dan de reden van de algemene verbanning uit Oirschot? Hopelijk zal het verdere onderzoek hierop enig licht werpen.

NOOT.

11) waarschijnlijk wordt hij in 1488 opgevolgd. Het geheel is echter zeer duister en vraagt nog heel wat studie. We hopen er bij gelegenheid op terug te komen.

nr. 9 1480 juni 7.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP WILHEM GHYSBRECHT LEPELMEKERS.

R.A.N.B., R.A. nr. 124, Oirschots schepenprotocol van 1480, fol. 22^v voor de kwitanties : idem van 1482, fol. 17" en 38.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Wilhem Ghysbrecht Lepelmekers.

Daders Rolof Roefs van Lutelaer
wouter Thonis wouterssoen
Maes Jan Smeets
Henric Achten
wyt Dirck Cornelissoen van Al

Zoencommissie

namens slachtoffer : Henric Moel (Haubraecken), schout van de heer
Henric van den Venne schepenen, tevens getuigen
Rutger Janssoen over de akte

namens de daders : Claeus Thomaessoen van Audenhoven
Peter Wilhem Peterssoen van Heer ...
Jan Henric Janssoen van den ...

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het einde.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld : 100 gulden in drie termijnen

b. kosten ~~10 gulden~~, onkosten voer begrafenis
1 gulden (leges?)

2. geestelijke genoegdoening

a. 500 zielmissen

5 dertigsten

c. bedevaarten : ieder : Rome

Jabeke? afkoopbaar met 4 Rijnsgulden

d. 5 kaarsen: Oirschot: Sint-Petrus-kerk : H.Sacrament

Sint-Joris-altaar

Mariakapel

Best

Eindhoven

3. schulderkenning

a. vergiffenis vragen : ter nadere beslissing van arbiters

b. wijken of verbanning niet genoemd.

AFWIKKELING.

Borgstelling voor betaling en bedevaarten is geregistreerd bij de zoenakte. Kwitantie voor het afleggen der bedevaart naar Rome door wouter Thonis wouterssoen is geregistreerd in het protocol van 1482 op 10 april; kwitantie voor algehele afdoening door allen is opgenomen in datzelfde protocol op 16 november.

COMMENTAAR.

Noch van het slachtoffer, noch van de daders zijn verdere bijzonderheden bekend. Het geheel maakt de indruk, enigszins in de richting van een juridische sfeer te gaan. De arbiters van de zijde van het slachtoffer zijn de schout en twee zittende schepenen. Schout Henrick Moel (Haubraecken) trad reeds op als arbiter in zoen nr. 5 ¹² Henric van den Venne was ook reeds schepen geweest in 1466, 1474 en 1477, hij zou nog als zodanig terugkeren in 1484, 1487 en 1490. ¹³ Rutger Janssoen is reeds besproken in zoen nr. 6. De eerste arbiter van de zijde der daders, Claeus Thomaessoen van Audenhoven, was schepen geweest in 1464 en zou als zodanig nog terugkeren in 1482 en 1494, hij was president-schepen geweest in 1472, 1475 en 1479 en zou als zodanig nog terugkeren in 1485, 1488 en 1491. De twee andere arbiters van deze zijde zijn onbekend. Misschien zijn enkele daders,

of alle, van buiten Oirschot afkomstig - denk aan de kaars, die in Eindhoven geofferd moest worden - en hebben zij arbiters uit hun eigen woonplaats gekozen. Dit vermoeden wordt nog versterkt doordat er geen sprake is van wijken of verbanning. Overigens zijn de namen aan het einde ook niet te ontcijferen.

Ook raadselachtig is de bedevaart naar Jabeke, waarvan de lezing evenwel niet zeker is. Jabeke is immers al bedevaartplaats niet. bekend. Misschien is Jabeke bedoeld als halverwegesint-loost-op-zee. Bij afkoopbare bedevaarten gebeurde het wel meer, dat iemand tot een halve bedevaart veroordeeld werd.

Dat het vergiffenis vragen nog niet geregeld wordt, kan wijzen op een geringe bereidheid van de familie van het slachtoffer, om openlijk vergiffenis te schenken aan mensen, die men waarschijnlijk nooit meer zou ontmoeten.

Een zo volledige registratie van de afwikkeling als hier hebben we tjt nu toe niet gezien. In Oirschot was het natuurlijk wel algemeen bekend, als eigen mensen zo belangrijke afspraken als een zoen-accoord hadden volbracht. Buitendorpse mensen hadden meer reden, om een rechtsgeldig bewijs te vragen.

NOTEN.

12) Campinia, jrg. 12, nr. 45, blz. 82.

13) Zie begin der schepenprotocollen van de betreffende jaren.

nr. 10 1480 sept. 29.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP HENRICK SCABROECK.

R.A.N.B., R.A. nr. 124, Oirschots schepenprotocol van 1480, ful.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Henrick Scabroeck

Daders Adriaen van den noren en zijn zonen:
Godevaert Adriaens van den Doren
Jan Adriaen van den Ciren

Zoencommissie

namens het slachtoffer : Henrick Moei. Hauhrae[ken, schout
Meus die Mommen
Ari die Mommert
Dirck die Hoppenhrouwer

namens de daders : Henrick Beelarts, priester
Jan van Haren
Gerrit die Mommert
Ghysbrecht van Gestel, priester

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het begin.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld : 225 gulden in drie termijnen
25 gulden extra, die al toegezegd waren door kanunnik Aert die Crom en Goessen van den Doren, priester, aan Emont Dirckssoen, rentmeester van Boxtel, voor het kind van het slachtoffer.

b. kosten van uitvaart (niet in een bedrag omschreven)

2. geestelijke genoegdoening

a. 1000 zielmissen

c. bedevaart : Rome door beide zonen

d. 4 kaarsen in Oirschot, Boxtel, vught Sint-Lambertus en Gestel bij Eindhoven

f. houten kruis, te zetten in Kerkhof of Straten.

3. schulderkenning

a. vergiffenis vragen in de kerk te Oirschot

b. wijken : geen verbanning, wel wijken in herbergen.

AFWIKKELING.

Borgstelling voor de 225 zoengeld is bij de akte geregistreerd.

COMMENTAAR.

De families van slachtoffer en daders behoren tot de vooraanstaanden in Oirschot. Blijkens degenen, die optreden namens de familie Scabroeck, is deze verwant aan personen uit de families de Metser en Vos. Ook de rentmeester van Boxtel blijkt familie te zijn.

De familie van den Doeren is ter sprake gekomen bij zoen nr. 6. Er zijn geen aanwijzingen, dat er verband bestaat met de ruzie van destijds. Aert de Crom, kanunnik van Oirschot en Sint-Oedenrode, zal ook geparenteerd zijn geweest aan de van Doren's blijkens zijn toezegging. Goesen van den Doren hebben we tot nu toe niet ontmoet in Oirschot; misschien had hij een functie buiten die plaats.

De eerste drie arbiters van het slachtoffer zijn al meer opgetreden.¹⁴⁾ Dirck die Hoppenbrouwer was schepen geweest in 1466 en 1473. Henrick Beelarts is reeds besproken.¹⁵⁾ Jan van Haren en Gerrit die

Mommert zijn nieuw en verder onbekend. De priester Ghysbrecht van Gestel komt vanaf 1475 regelmatig voor in de protocollen. In 1479 was hij arbiter bij een civiele zoen,¹⁶⁾ hij was een der executeurs van het testament van kanunnik Henrick Vos¹⁷⁾ en waarschijnlijk was hij de kapelaan, die in 1495 werd aangeduid als "heer Ghysbrecht". 18)

wat de voorwaarden betreft, valt het op, dat het zoengeld buitengewoon hoog is: met het extra toegezegde bedrag 250 gulden. Ook het aantal zielmissen is erg hoog. Daartegenover wordt alleen van de zonen ieder één bedevaart geëist. De leeftijd van de vader zal een bezwaar gevormd hebben voor de voetreis naar Rome, die ook werkelijk geen kleinigheid was. De verschillende plaatsen, waar een kaars geofferd moet worden, zullen gekozen zijn, omdat daar familie van het slachtoffer woonde, hetgeen voor Boxel duidelijk is.

Nieuw is de eis tot het plaatsen van een kruis ter nagedachtenis van de overledene.

NOTEN.

- 14) Henrick Moel Haubraecken in nr. 9; Bartholomeus die Momber in nr. 1, Campinia, jrg. 12, nr. 45, blz. 66; Arnd den Mombar in nr. 4, id. blz. 79.
- 15) Campinia, jrg. 12, nr. 45, blz. 85.
- 16) Protocol 1479, fol 9^v en 10.
- 17) Protocol 1498, fol. 16.
- 18) Protocol 1495, fol. XXI^v.

nr. 11. 1481 januari 23.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN GOEYART MATHYSOEN.

R.A.N.B., R.A. nr. 124, Oirschots schepenprotocol van 1481, fol. 9

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Jan Goeyart Mathyssoen

Dader : Jan Peterssoen met anderen.

Zoencommissie

namens het slachtoffer : Henric Moel (Haubraecken), schout
Goyart Bock
Henrick van den Zande

namens de dader : Jan Gielis Backs soen
Jan de Wit
Dirck Jan Rolofssoen

Uitspraak.

- A. Verzoening wordt niet uitdrukkelijk uitgesproken, maar alle deelnemers beloven, de zoenaafspraak gestand te doen.
- B. Voorwaarden
 1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld : 24 gulden in twee termijnen
 1. Pasen ; 2. Sint Jan
 2. geestelijke genoegdoening
 - a. 350 zielmissen
 - 1 dertigste
 - c. bedevaart : Rome
 - Trier ter beoordeling der zoencommissie
 - d. 5 pond was naar believen van de vader van het slachtoffer
 3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen wordt niet genoemd.
 - b. wijken : verbanning voor eeuwig uit Eindhoven en Oirschot wijken in herbergen.

AFWIKKELING.

Borgstelling voor de helft van het zoengeld door Dirck Jan Rolofssoen, een der keersluyden, zoals in het accoord was afgesproken, is bij de akte aangetekend. Aansluitend daarbij is genoteerd een kwitantie voor algehele afwikkeling per 25 juni 1481, met uitzondering dan van de bedevaart, die tot "banen-dach", 1 oktober, kon wachten. Elders is een kwitantie gevonden voor betaling van de eerste termijn door Dirck Jan Rolofssoen. ¹⁹⁾

COMMENTAAR.

De keersluyden.

Ofschoon keersluyden, arbiters en peysmekers ongeveer dezelfde begripshouding hebben, is uit de tot nu toe bestudeerde zoen-accorden toch enige nuance naar voren gekomen. De indruk is, dat keersluyden personen zijn, die vanwege familierelatie of vanwege een natuurlijke autoriteit zich met de verzoening bezig houden, terwijl arbiters of peysmekers door de partijen van weerszijden uitdrukkelijk als neutrale commissarissen-ad-hoc zijn aangewezen.

Toch zijn keersluyden nooit de naaste verwanten van slachtoffer of dader. Deze naaste verwanten van het slachtoffer treden steeds op als "clegers van der doet". Ook de naaste verwanten van de dader treden apart op. Soms treedt de dader zelf op als partij, soms wordt hij vertegenwoordigd door

vader of broer(s).

In het geval van deze zoen wordt alleen gesproken over keersluyden en niet over arbiters of peysmekers. A priori wordt zelfs afgesproken, dat een der keersluyden borg zal blijven voor de helft van het zoengeeld. Dit wettigt wel de conclusie, dat de vertegenwoordigers van de families - de schout is wel als vertegenwoordiger-ambtshalve van het slachtoffer te beschouwen - het onderling eens zijn kunnen worden en het niet nodig geoordeeld hebben neutrale arbiters aan te wijzen. Deze conclusie wordt nog versterkt doordat de verzoening niet van bovenaf wordt uitgesproken, maar als een onderlinge overeenkomst wordt geformuleerd. Behalve de schout zijn dan ook alle commissieleden onbekend.

De daders.

Reeds in de zoen-akte zelf wordt gezegd, dat Jan Peterssoen niet de enige dader is. Hij heeft de daad gepleegd "cum pluribus", met meerderen. Dezen komen echter in de akte niet voor. In een aparte verklaring, die aan het accord is toegevoegd, belooft Jan Peterssoen, dat hij, indien nodig, zal getuigen tegen zijn mededaders, van wie een hem een armborst (boog) en een pond groten heeft beloofd, als hij de schuld op zich zou nemen. Hij noemt daarbij ook de namen van zijn mededaders : Herbart Scepmen en Herman Dorser. Dit zijn voor Oirschot vreemde namen. Zijn de daders van buiten Oirschot? Uit Eindhoven?

NOOT.

19) Protocol van 1481, fol. 19.

Nr. 12.

1493 jan. 6/23.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JACOP JORDEN VOS EN OP WOUTER JANS VAN HEERBEECK.

R.A.N.B., R.A. nr. 126, Oirschots schepenprotocol van 1493, fol. onge-nummerd vooraan.

want seker ongeval gesciet syn tusschen Jannen wouterssoen van Heerbeek, die welck van leven ter doot bracht heeft Jacoppen Jordan Vos soen ende daerna Franck Jacobssoen van Esch, die mesmaker, ter doot bracht heeft wouteren Janssoen van Heerbeek saliger ghedachten, alsoe syn vergadert die partyen te beyden syden te weten her Daneł van Heerbeek ende Peter syn wittige brueder met Nonnen vrienden ende magen van hoere syden, daer sy voer geloven, ende Jordan Vos vorscreven ende her Henrick van Esch,

priester, met Nonnen vrienden ende magen, daer sy voer geloven ter andere syden ende hebben hen die voerscreven partijen te beyden syden verbonden, ghesubmitteert ende overgegeven in eerbaren mannen ende minlike seggeren te weten die voerscreven her Daneł ende Peter met synen vrienden ende magen in Peteren Pels ende Jannen van Oss ende die voerscreven Jordan ende her Henrick met synen vrienden ende magen ii Henricken van den Venne ende Rutgeren Janssoen.

Gelovende voert die selve partyen te beyden syden op soen ende vrede, soenbreeck ende vredebreck, ter sonen recht, dat sy vast ende stedich sellen houden onverbrekeelyck allet 't ghene des by den voerscreven vier seggeren eendrachtelyck uitgesproken sal wordden op woensdach na Sunte Anthonis dach nu naestcomende (23 januari) ende in gevalle of sy hon des niet en overcomen en conden, dat sy alsdan sullen mogen kies enen wittigen overman, geen partie synde.

Ende oft oeck ennighe van de seggeren daertoe niet gecomen ofte volstaen en conden, dat dan die partie daer die aen ontbreken sal, sal mogen in die stat kies en ende nemen enen anderen, die macht sal hebben gelyck voer, sonder argelist.

Gescieden dese saken ende worden gedaen in 't jaer XIII^cXCI^{III} sesse dagen in januario.

Getugen : scepenen in Oerscot, Daneł van Vlierden ende Jordan Anemssoen van Lievelt.

Item daerna heeft Franck voerscreven geloeft voer scepenen van Oersnot te weten Daneł van Vlierden ende Rutger van den Stayacker aen handen Meeus Mombers als vorster ende diender onser alder genedigen heren in rechter eedstat op soenbreeck ende vrebreeck, ter sonen recht, dat hy vast ende stedich sal houden allen 't datghene dat by den voerseiden seggeren, gecoren ofte gecoren sellen werden, uitspreken sellen, ewelyck vast ende stedich te houden ende navolgende van dien, dat Jan van Os in den voer- genoemden compromis gecoren niet en heeft alhier mogen comen ende tot deser uitspraken te wesen, soe hebben die voerseide her Daneł met synen vriendden gecoren ende gebeden in die stat van Jannen van Os, Goyarden Grotartssoen van Os tot enen minliken segger na inhoud des compromis voerscreven, die welcke dat uitspreken ter beden van hon aengenomen heeft. Insgelycks soe geloeft wauter wouterssoen van Heerbeek voer hem ende voer Jannen synen brueder, te onderhouden in manieren voerscreven behouwelyck of Jan syn brueder die bevarden niet gaen en wilde, dat wouter daer niet in gehouden en sal syn die bevarden voer Jannen synen brueder te gaen mer die soene te houden voer hem ende synen brueder voerscreven. Daer getugen over dit voerscreven stonden als scepenen Daneł van Vlierden, Jacop Henrickssoen van Stryp.

Achtervolgende der submissien voerscreven soe is der voergenoemden arbiters hoer uitspraeck ende arbitrael sentencie.

In den iersten seggen sy dat dese voergenoemde partyen te beyden syden sellen wesen versuendt verleben op soenbrecke ende vrebreeck ende partyen toe beyden syden hulper ende sterker.

voert soe seggen die voergenoemde seggeren dat Jan Wouterssoen van Heerbeek als misdedergher van der doot Jacops Jordenssoen voerscreven doen sal ende doen doen ter lafenissen der sielen Jacops voerscreven die sielmissen ende cloestergewinnen, gelyck dat gewoonlick is na der lantsoenen, te weten vierdalf hondert sielmissen etc.

Item seggen voert die seggeren voerscreven, dat hy noch doen sal den vrienden ende maghen ter beternissen een bedevart Sunte Peters ende Pauwels tot Romen ende daeraf hon die weet hebbende ende daer sculdich sal syn te porren binnen eender maent daerna, aengesien synder uytlandicheit etc

Item seggen noch die seggeren voerscreven, dat Jan voergenoemd enen termyn van vyf jaren tot Oerscot gaen ofte keren en sal noch daer in eender mylen nae gaen ofte keren daer omtrent ende en sal Jan voerscreven oeck t'eynden die vyf jaren nummermeer comen oft verkeren in ennige herbergen, daer ennige van den vrienden ten vierden lede den voergenoemden Jacoppen aengaende commen sitten, soe varre als 't Jannen kenlick is ofte die kennisse gedaen wordt, tensy by consent van den selven vrienden aldaer soe sittende, dat hy alsdan ruymen sal etc.

Achtervolgende alnoch der submissien vorscreven soe is onse voergenoemden arbiters uitspraeck ende sententie dat Franck Jacopssoen van Esch, die mesmeker, als misdedergher van der doot Wouters van Heerbeek doen sal ende doen doen ter lafenisse der sielen Wouters voerscreven die sielmissen ende cloestergewinnen, gelyck dat gewoonlick is na der lantsoenen te weten IIIItc sielmissen etc.

Seggen alnoch voert die seggeren voerscreven dat Franck voerscreven alnoch doen sal den vrienden ende magen voerscreven ter beternisse een bedevart Sunte Peter ende Pauwels tot Romen ende een bedevart ten Heyligen Blode tot Wilsenaken ende van dien twee bedevarden hen den weet te hebben ende goet bethoen van daer te brengen.

Ende daerna sal Franck sculdich syn te porren binnen eender maent daerna aengesien synder uytlandicheyt.

Item seggen noch, dat Franck voerscreven eenen termyn van sesse jaren tot Oerscot gaen ofte keren en sal ofte daer in eender mylen na te gaen ofte verkeren daer omtrent.

Ende en sal Franck voerscreven oeck t'eynden die sesse jaren nummermeer comen ofte verkeren in ennige herbergen daer ennige van den vrienden ten vierden lede den voergenoemden Wouteren aengaende, soe varre als 't

Francken kenlick is ofte die kennisse gedaen wordt, tensy by consent den selven vrienden ende magen aldaer soe sittende dat hy alsdan ruymen sal etc.

Item sal Franck vorscreven porren des anderen dages na der uitspraken gedaen by sonnenscyn die voergenoemde bevarden af te leggen ende te doen. Ende dese bevarden gedaen synde ende daeraf bethoen bracht hebbende, dat sy alsdan Jan ende Franck voerscreven des anderen dages by sonnenscyn ruymen sellen ende die voergenoemde jaren uut Oerscot te bliven in manieren voerscreven ende dat die jaren van den uutbliven alsdan ierst aengaen sellen ende bestaen ende den termyn uut geduerende.

Item soe wie van beyden partyen van des voerscreven is ennighe brieven hebben wil, die sal men hon verlenen tot synen cost.

nr. 12.

1493 januari 23.

ZOEN-ACCOORD VOOR DUBBELE MOORD OP JACOB JORDEN VOS EN WOUTER JANS VAN HEERBEECK.

R.A.N.B., R.A. nr. 126, Oirschots schepenprotocol van 1493, fol. ongenummerd vooraan.

SAMENVATTING.

Slachtoffer 1 : Jacob Jorden Vos
Dader : Jan Wouterssoen van Heerbeek

Slachtoffer 2 : Wouter Janssoen van Heerbeek
Dader : Franck Jacopssoen van Esch

Zoencommissie

namens de fam. van Heerbeek : Peter Pels

Jan van Os. Omdat deze echter niet kan komen wordt hij vervangen door Goyart Grotartssoen van Os

namens de fam. Vos en v. Esch : Henrick van den Venne
Rutger Janssoen

Uitspraak.

A. Verzoening uitgesproken aan het begin.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding : hierover wordt niet gesproken.
2. geestelijke genoegdoening
 - a. voor beiden 350 zielmissen
 - c. bedevaarten : Jan Wouterssoen van Heerbeek : Rome

Franck Jacopssoen van Esch : Rome en
wilsenaken

Andere zaken komen niet aan bod.

3. schulderkenning

- a. vergiffenis vragen komt niet ter sprake vanwege wederkerigheid.
- b. wijken : verbanning : Jan 5 jaar uit Oirschot
Frank 6 jaar uit Oirschot
wijken in herbergen als gewoon.

AFWIKKELING.

Hierover is niets gevonden.

COMMENTAAR.

De voorbereiding van het accoord.

Deze dubbele moord moet een grote consternatie teweeg gebracht hebben in Oirschot: Jan, de zoon van Wouter van Heerbeek vermoordt Jacob, de zoon van Oorden Vos, daarna vermoordt Franck Jacops van Esch, die waarschijnlijk een oom was van het eerste slachtoffer, Wouter van Heerbeek, de vader van de eerste dader. Het gevaar voor een dorpsvete is lijfelijk aanwezig. De families Vos, van Esch en van Heerbeek hoorden tot de vooraanstaande families en hadden zeer wijde vertakkingen. Bij een blijvende ruzie tussen hen zou heel het dorp in rep en roer komen.

Het was zaak, om het sluiten van een zoen-accoord grondig voor te bereiden. Mijns inziens is dit vooral het werk geweest van Danel van Vlierden. Deze staat als getuige over beide voorbereidende stukken. Hij was ook bij uitstek de aangewezen man daarvoor. Algemeen werd hij als een verstandig man beschouwd, wat ondermeer daaruit blijkt, dat hij al vier maal gevraagd was als arbiter voor een zoen.²⁹ Hij had een staat van dienst als regent van 30 jaar en was op het moment president-schepen.

De families Vos en van Esch, die zich zeer in het openbare leven bewogen, moeten hem zeer vertrouwd geweest zijn. Bovendien was Heilwig, een zuster van de vermoorde Wouter van Heerbeek, gehuwd met Danel van Petershem,²³ die weer aan hem verwant was.²⁷

Op 6 januari 1493 liet men de families bij elkaar komen, om de arbiters aan te wijzen, maar ook om hen reeds van te voren te laten verklaren, dat zij de uitspraak van die arbiters zouden aanvaarden. De met name genoemde vertegenwoordigers van de familie van Heerbeek waren Danel²⁷ en Peter, broers van de vermoorde Wouter en ooms van de eerste dader. De andere families waren vertegenwoordigd door Dorden Vos, vader van de vermoorde Jacob, en Henrick van Esch, broer van Franck, de dader van de tweede moord.²⁴

De arbiters werden aangewezen; er werden maatregelen genomen voor het geval, dat een der arbiters niet zou kunnen komen - wat zich inderdaad later voordeed - en voor het geval, dat deze niet tot overeenstemming zouden kunnen komen. Zij mochten dan een neutrale overman benoemen. Dit alles werd voor alle zekerheid reeds schriftelijk vastgelegd.

Ook vlak vóór de vergadering van de zoencommissie werd nog het een en ander vastgelegd. Op de eerste plaats liet men Franck van Esch, de tweede dader, onder ede verklaren, dat hij zich aan de zoen zou houden. Er werd op schrift gesteld, dat een der arbiters, Jan van Os, niet kon komen en dat in zijn plaats benoemd was Goyart Grotarts van Os. Verder liet men Wouter, de broer van de gevluchte eerste dader Jan van Heerbeek verklaren, dat hij eventueel de verplichtingen van de zoen voor zijn broer op zich zou nemen, behalve de bedevaart, die opgelegd zou worden. Onmiddellijk daarbij aansluitend volgen dan de bepalingen van de zoen. Ofschoon er geen datum vermeld is, zullen we het geheel, gezien de afspraak op 6 januari, wel mogen stellen op 23 januari.

De arbiters.

Van de zijde van de familie van Heerbeek zijn vermoedelijk arbiters aangewezen van buiten Oirschot. Gezien de onbekende namen en de onmogelijkheid om te komen voor een van hen, lijkt deze conclusie gerechtvaardigd. In de bijzonder moeilijke omstandigheden lijkt me dit ook heel verstandig. De arbiters van de andere zijde zijn ons reeds bekend uit zoen nr. 9, waar zij als zittende schepenen arbiter waren. Vermoedelijk waren zij toen de oudste zittende schepenen, zij komen in de rij der schepenen immers onmiddellijk na de president-schepen. Rutger Janssoen is later ook niet meer als schepen teruggekeerd, Henric van den Venne nog wel, nl. in 1484, 1487 en 1490, maar daarna treedt ook hij niet meer als schepen op. Het was natuurlijk heel verstandig, om bezadigde en ervaringsrijke personen te kiezen, die buiten de actuele politiek stonden. Het zou immers zaak zijn, een gematigd en wijs besluit te nemen.

De bepalingen.

Als men zou zijn gaan praten over zoengeld, zou men waarschijnlijk terecht gekomen zijn in een langdurig wikken en wegen en touwtrekken. Er moest dan toch wederzijds betaald worden en elk verschil in bedrag kon moeilijkheden veroorzaken. Het is daarom wijs, totaal van zoengeld af te zien. Eveneens wijs is het, af te zien van vergiffenis vragen, offeren van kaarsen en andere zaken, die alleen maar aanleiding tot wrijving kunnen geven. Wel wordt van beide partijen gelijkelijk gevraagd het laten doen van 350 zielmissen, wat tot tweemaal toe uitdrukkelijk gemotiveerd wordt als rechtsgeldig gebruik "gelyck dat gewoonlic is na der lantsoenen".

Toch zal er een verschil moeten zijn in strafmaat. Franck is van een oudere generatie en heeft gehandeld uit wraak. De zwaardere straf daarvoor komt tot uiting in een extra bedevaart naar wilsenaken en in de verbanning, die voor hem een jaar langer zou duren. Voor Franck zal dit betekend hebben, dat hij zijn bedrijf, de mesmakerij, moest overplaatsen en met zijn gezin moest verhuizen.

Ook de vertrektermijn voor de bedevaart valt buiten de gebruikelijke Oirschotse orde, die gewoonlijk zes weken was. Jan krijgt, omdat hij buitenslands is, een maand de tijd, maar Franck moet daags na de uitspraak bij het aanbreken van de dag verdwijnen. Voorwaar geen kleinigheid. Een voorbeeld van een uitspraak, die streng en toch gematigd is en nodeloze irritatie vermijdt. Ter navolging voor informateurs.

NOTEN.

- 20) In zonen nrs. 1, 4, 5, 6.
- 21) Protocol van 1492, fol. 20.
- 22) Campinia jrg. 12, nr. 45, blz. 67.
- 23) Dane1 van Heerbeek was priester, maar had als zodanig waarschijnlijk een functie buiten Oirschot; behalve in dit zoen-accoord is hij vóór 1500 slechts één keer in Oirschot naspeurbaar. Prot. 1492, fol. 20.
- 24) Henrick van Esch, priester, heeft een belangrijke plaats ingenomen in het openbare leven van Oirschot. wij zullen aan hem een aparte beschouwing wijden.

II. DE VRIJWILLIGE RECHTSPRAAK IN DE DINGBANK

ZEELST - VELDHOVEN - BLAARTHEM

(uit: Rechterlijk archief Veldhoven no. 9)

vervolg op CAMPINIA 12e jaargang, nr. 45, blz. 91-98.

744.a. 21-3-1619 blz. 415/1

Een arbitragecommissie doet uitspraak in een geschil tussen Adriaen Anssems enerzijds en Willem Willemszoon anderzijds over schadeloosstelling van Heylken, dochter van Willem Willemszoon, bij wie Adriaen een kind heeft verwekt. De commissie heeft bepaald dat Adriaen Anssems voor de opvoeding van het kind 64 gulden moet betalen, te voldoen in twee termijnen.

schepenen : Michiel Pauwels en Michiel Dionijssen.

(arbitrage commissie : Frans Hendricx, schepenen, Joost Janssen, Hendrick Janssen, Michiel Pauwels, Michiel Dionijssen en jr. Jan Pallas van der Sterre, overman).

744.b. 22-3-1619 blz. 417/1

Willem Willemszoon en zijn dochter Heylken enerzijds en Adriaen Anssems anderzijds beloven zich aan de uitspraak van de arbitragecommissie te houden.

schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

744.c. 23-3-1619 blz. 417/2

Willem Willemszoon en Heylken enerzijds en Adriaen Anssems anderzijds beloven elkaar over deze zaak niet meer lastig te vallen.

schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

745. 14-5-1619 blz. 417/3

Hendrick Roeloffs van Lijshout namens zijn zoon Roeloff enerzijds en Willemken Joosten anderzijds zijn een schikking overeengekomen over het kind dat Roeloff bij Willemken heeft verwekt. Roeloff belooft om zijn hele leven lang het kind te onderhouden. Willemken ontvangt nog 6 gulden voor het afstaan van haar kind.

schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

746. 10-8-1619 blz. 418/1

Peeter Ariaens Schellens verklaart mede uit naam van de mede-erfgenamen

van Hildeken, weduwe Wouter Mastelmaker, dat Adriaen Janssens de som van 50 gulden heeft betaald die hij nog schuldig was aan Hildeken.

schepenen : Michiel Pauwels en Aert Wilborts.

747. 31-10-1619 blz. 418/2

Antonis Antoniszoon verlenkt de lening van Peter Peters met één jaar.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

748.a. Zo.ve. 27-11-1619 blz. 418/3

Peeter Peeters, Pauwels Janssen, Evaert Aertszoon en Frans Franssen, kerkmeesters, Hendrick Janssen en Lodewijck Hendricx, heiligegeestmeesters, en Cornelis Janssen en Jacop Tielemans, schepenen van Veldhoven, beloven uit naam van het hele dorp aan Jenneke, dochter van Pauwels Mathijssen op Maria Lichtmis 1627 de som van 700 gulden te betalen, mét een jaarlijkse rente van 5%.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

In margine : Over het eerste jaar hoeven ze maar de helft van de rente te betalen.

748.b. 27-11-1619 blz. 419/1

Lambert Janssen belooft jaarlijks aan Jenneke Pauwels Mathijssen de som van 3 gulden te betalen.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

In margine : Deze belofte is te niet gedaan met consent van de erfgenamen van Jenneke op 22 december 1653.

749. z.d. blz. 419/2

Anthonis Adriaens alias Mombaerts belooft aan Alit, weduwe Dierick Peeters Vercoijen over drie jaar een bedrag van 250 gulden te betalen met een jaarlijkse rente van 6%.

schepenen : Dierick van Hove en Andries Hendricx.

In margine : Deze belofte is met instemming van Alit Diericx gecasseert.

750. 18-12-1619 blz. 419/3

Jan Hendricx belooft op Maria Lichtmis 1627 aan Jenneke Pauwels Mathijssen 100 gulden te betalen met een jaarlijkse rente van 6%.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

In margine : De 100 gulden inclusief de rente is betaald op 3 februari (1627).

751. 24-12-1619 blz. 420/1

Lijsken, weduwe van Dries Leunus en haar zoon Leunus beloven aan Tonisken Peeters te betalen de som van 32 gulden op 24 december 1620, ter aflossing van een lening.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.

In margine : De 32 gulden is aan Tonisken voldaan op 27 augustus 1623.

752. Zo.ve. 4-12-1619 blz. 420/2

willemke weduwe van Cornelis Peeters en haar voogden Peeter wouters en Hendrick Janssen hebben overgedragen aan Jan Niclaessen een stuk land, gelegen in Zonderwijk aan de Heyberch (belendende percelen: de gemeynt, Peeter Aertsz. de Simpele). De last die er op berust is een halve stuiver cijns, te betalen aan jr. De Borchgrave, heer van Oerle.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

753. Zo.ve. 4-12-1619 blz. 402/3

willemken, weduwe van Cornelis Peeters heeft bovendien overgedragen aan Jan Niclaessen een perceel land genaamd de Halve Bocht ook gelegen in Zonderwijk (belendende percelen : wed. Peeter Jacobs, Willem Peeters).

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

754. 30.12.1619 blz. 421/1

Jacob Dierick Hovelmans belooft aan Hendrick Dierick Hendricx op Maria Lichtmis 1622 25 gulden te betalen met 20 stuivers rente.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

755. 20-1-1620 blz. 421/2

Corstaen Hendricx verklaart dat Michiel Hendricx van de Hersse de achterstallige rente groot 50 gulden heeft betaald.

schepenen : Jacop Tielemans en Cornelis Janssen.

756. 9-1-1620 blz. 421/3

Jan Niclaessen ~~belooft aan Catharina, dochter van Hoogaert Jan Hoogaerts~~ op Maria Lichtmis 1621 de som van 212 gulden te betalen, waarmee aan de belofte die Peeter Cornelis aan Hoogaert Jan Hoogaerts op 6 februari 1587 heeft gedaan, is voldaan.

schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.

In margine : Aan deze belofte is voldaan op 29 februari 1625.

757. 9-1-1620 blz. 421/4
Jan Niclaessen belooft aan Antonis Aenraets op Maria Lichtmis 1623 te betalen de som van 118 gulden.
schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.
In margine : Aan deze belofte is voldaan op 31 januari 1626.
758. 9-1-1620 blz. 422/1
Jan Niclaessen belooft aan Dingen, weduwe Adriaens te betalen op Maria Lichtmis 1623 de som van 150 gulden, met een jaarlijkse rente van 6%.
schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.
759. Zo.Ve. 23-1-1620 blz. 422/2
Jr. Floris van Eyck, heer van Nuenen, etc. heeft overgedragen aan Peeter Jan Lemmens een hoeve met omliggend land gelegen in Zonderwijk, genaamd 't Schoet, welke Lijbrecht Janssen in pacht heeft. Jr. van Eyck heeft deze hoeve eertijds van Mercelis van Casteren gekocht. De lasten die er op berusten zijn grondcijs jaarlijks te betalen aan de prelaat van Echternach, vier pond aan het convent van Baseldonck in Den Bosch en een halve braspenning aan de heer van Oerle.
schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.
760. 23-1-1620 blz. 423/1
Peter Jan Lemmens en zijn broer Jan hebben 450 gulden geleend van jr. Floris van Eyck, tegen 6% rente. Ze beloven deze som terug te betalen op Maria Lichtmis 1621.
schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.
In margine : Het bedrag is terugbetaald op 12 februari 1622.
761. Zo.Ve. 23-1-1620 blz. 423/2
Peeter Jan Lemmens heeft aan verscheidene personen grond overgedragen:
a. aan zijn broer Jan:
- huis en aangelag, gelegen aan de Cromstraet te Zonderwijk (belendende percelen: Jenneke Janssen, de gemeijn straet, wed. Bartel Hendricx)
een perceel in de Schootacker (belendende percelen: Wierick Hendricx, Jenneke, wed. Faes Bogaerts
- een weiland aan de Goorstraet (belendende percelen: Jenneke Janssen, Frans Franssen, de Goorstraet).

- De last die er op berust is een bedrag van 100 gulden te betalen aan jufr. Petronella van Eyck.
- b. aan Jacop Peeters:
- een perceel in de Schootacker (belendende percelen: Jan Janssen, Dierick Peeters, Bartel Hendricx).
- c. aan Peeter Janssen, schoolmeester in Den Bosch:
- een perceel genaamd het Sestersaet, gelegen in de Schootacker (belendende percelen: Wierick Hendricx, Dierick Peeters, Wilbort Janssen).
schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.
762. 11-10-1619 blz. 425/1
Goyaert Jooris belooft te betalen aan Mayke, echtgenote van Aert Lathouwers de som van 80 gulden ter aflossing van een lening.
schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.
In margine : Goyaert Jooris heeft dit bedrag betaald op 1-12-1623.
763. 12-11-1619 blz. 426/1
Peeter Lambrechts en zijn broer Aert beloven jaarlijks op 12 november aan Jannen Pauwels 6 gulden te betalen uit naam van de weduwe Hendrick Jan Bliccx.
schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove
764. 22-1-1620 blz. 426/2
Jan Dierick Hermans belooft op Maria Lichtmis 1626 aan Jannen Pauwels de som van 100 gulden te betalen met een jaarlijkse rente van 64%. Hendrick Dierick Blickmakere staat borg voor deze belofte.
schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.
765. 6-2-1620 blz. 426/3
Willem Anthonis belooft op Maria Lichtmis 1621 aan Hendrick Sijmons te betalen de som van 53 gulden en 2 stuiver.
schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.
In margine : Aan deze belofte is voldaan door betaling van de som aan Hendrick Hendricx, zoon van Hendrick Sijmons op 12 december 1652, in presentie van secretaris Frans Janssen.
766. 5-10-1619 blz. 427/1
De erfgenamen van Aert Wouters vanden Doijlegger, te weten Jan Michiels-

zoon, als echtgenoot van Judith, Jan Hendricx, als echtgenoot van Anneke en Jan Aerts, dragen aan Aert Korstiaen Hendricx een beempd aan de Dommel over, zoals op 2 september 1596 voor de schepenen van Zeelst was overeengekomen.

schepenen : Jacob Tielemans en Nelis Jan Joosten.

767. 12-11-1619 blz. 427/2

De voogden van Peeter Aerts de Simpele, te weten Frans Adriaens en Jan Jacops, enerzijds en Peeter Wouters, Henrick Janssen, als voogden van de kinderen van wijlen Cornelis Peeters, en Anthonis Willems, vader van Willemke, weduwe van Cornelis Peeters, anderzijds, zijn een minnelijke schikking overeengekomen over de goederen, nagelaten door Aert Hogaerts. Peeter Aerts doet hierbij afstand van zijn erfdeel waarvoor Willemke en haar kinderen 28 gulden betalen.

schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.

768. 6-12-1619 blz. 428/1

De schepenbank doet een uitspraak in het geschil tussen Aert Peeters enerzijds en Willemke, weduwe Cornelis Peeters anderzijds over de nagelaten goederen van Mariken, dochter van Peeter Heuvelmans, moeder van Cornelis en Aert Peeters.

Willemke moet aan Aert 10 gulden betalen, waarmee het erfdeel van Aert aan Willemke en haar kinderen toevalt.

schepenen : Jacob Tielemans en Cornelis Janssen.

769. 27-12-1619 blz. 429/1

Peeter Anthonis heeft mede uit naam van zijn moeder Marie Henrick Thomas, en zijn broer en zusters, overgedragen aan Marcelis Cornelis hun aandeel in de erfenis, nagelaten door wijlen Hendrick Thomas.

schepenen : Jacob Tielemans en Cornelis Janssen.

770. Zo.Ve. 3-2-1620 blz. 429/2

Jan Evaerts belooft jaarlijks op Maria Lichtmis te betalen aan Jenneke Pauwels Matijssen 6 gulden als cijns voor een hoeve met aangelag, gelegen in Zonderwijk, aan de Lichtstraat (belendende percelen : Jan Bastiaens, Jan Hanssen, de Loop, Lichtstraat).

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

771. Zo.Ve. 3-2-1620 blz. 430/1

Henrick Evaerts belooft jaarlijks op Maria Lichtmis te betalen aan Jenneke Pauwels Matijssen eveneens 6 gulden voor een huis met aangelag, gelegen in Zonderwijk, aan de Heyberch (belendende percelen : Faes Hendricx, Jan Hendricx, de gemeijnt), voor een akker ook aan de Heyberch gelegen (belendende percelen : Jan Claes, Jan Hendricx, de kinderen van Hendrick Pauwels) en voor een perceel genaamd het Hanssen Bochtje (belendende percelen : Faes Hendricx, Willem Peeters, Cornelis Jacobs).

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

In margine : Deze belofte is gecasseert met toestemming van Frans Pauwels op 24 januari 1622.

772.a. 24-2-1620 blz. 431/1

Jan Peeters, Geeraardt Peeters, Willem Willemszoon, Antonis Peeters en Aerdt Peeters, erfgenamen van Peeter Adriaens en zijn vrouw Digna, beloven mede uit naam van de minderjarige kinderen van wijlen hun broer Arien Peeters, dat Jan Peeter Bumiëns de goederen, die hun moeder volgens haar testament van 17 februari 1619 aan hem heeft overgedragen, kan houden.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.

772.b. 24-2-1620 blz. 432/1

Jan Peeter Bumiëns belooft op 1 oktober aanstaande aan Antonis Peeters en Aerden Peeters 50 gulden te betalen.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick vanden Hoven.

In margine : De 50 gulden zijn aan Aerden betaald op 6 oktober 1620.

772.c. 24-2-1620 blz. 432/2

Jan Peeter Bumiëns belooft aan Geeraerden Peeters op 24 februari 1621 200 gulden te betalen, met 6% rente.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.

772.d. 24-2-1620 blz. 432/3

Jan Peeter Bumiëns belooft aan de kinderen van Ariën Peeters op 24 februari 1621 100 gulden te betalen met 6% rente.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.

In margine : Het volledige bedrag is betaald op 16 december 1625.

773. 22-9-1619 blz. 432/4

Jan Hendricx belooft aan Jacop Avelmans op Maria Lichtmis 1621 te betalen

de som van 50 gulden met een jaarlijkse rente van 64%.
schepenen : Michiel Dionijssen en Frans Hendricx.

774. 26-9-1619 blz. 433/1

Geeraert Aertsz. doet afstand van een dries genaamd de Oude Hoffstadt, gelegen op het Horenven te Zeelst, ten behoeve van Deert en Alit Peeters.
schepenen : Michiel Dionijssen en Michiel Pauwels.

775. Z. 26-9-1619 blz. 433/2

Aerd Lamberts Aertszoon belooft te betalen aan Segeren Hendricx en Jan Hendricx, heiligegeestmeesters in Zeelst, ten behoeve van de armen op Maria Lichtmis 1620 de som van 100 gulden, welke door Matheus Franssen en zijn vrouw Anneke aan de Tafel van de Heilige Geest in Zeelst is gelegateerd.

schepenen : Michiel Dionijssen en Michiel Pauwels.
In margine : Deze belofte is te niet gedaan d.d. 1 mei 1627 met instemming van Dirck Jacobs, heiligegeestmeester, en het geld komt voortaan weer aan Aert Jan Aerts.

776. 25-4-1620 blz. 433/3

Jan Willem Vreyssen belooft aan Anna, weduwe Henrick te betalen de som van 50 gulden op Maria Lichtmis 1623, met een jaarlijkse rente van 3%. Hiermede zijn alle voorgaande beloftes vervallen.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van den Hove.
In margine : Andries Govaerts, echtgenoot van Jenneke Hendricx verklaart dat aan bovenstaande belofte is voldaan op 21 februari (1629).

777. Zo.Ve. 6-2-1620 blz. 434/1

Anna, weduwe van Jan Aert Francen heeft samen met de voogden van haar kinderen aan bestuur en ingezetenen van Zonderwijk overgedragen een visvijver genaamd het Rincven, gelegen in de Locht, die Aert Francen eertijds heeft gekocht.

schepenen : Jan Jacops en Jacop Tielemans.

778.a. Zo.Ve. 24-4-1620 blz. 434/2

Frans Adriaens en Jan Jacops, voogden van Peeter Aerts de Simpele hebben overgedragen aan Lambert en Hendrick Janszoon:
- een huis met aangelag gelegen in Zonderwijk, aan de Heyberch (belendende percelen.: Willem Peeters, Jan Claes, kinderen Jan Janssen van

Knechsel, de gemeynt, Cornelis Jacobs).

- een perceel genaamd de Achterste Dries, gelegen in Zonderwijk (belendende percelen : Willem Peeters, kinderen van Jan Janssen van Knechsel).
- een perceel gelegen in de Bocht (belendende percelen : Jan Claes, Lambert Janssen, weduwe Peeter Jacobs, Hendrick Aertszoon)
- een beempd (belendende percelen : weduwe Jacob Hendricx, de Aa, Willem Janssen).

De last die er op berust is een cijns van 11 oort.
schepenen : Jan Jacops en Jacob Tielemans.

778.b. Zo.Ve. 24-4-1620 blz. 435/1

Lambert en Hendrick Janssen beloven aan Peeter Aerts de Simpele voor het voorgaande transport 718 gulden te betalen op Maria Lichtmis 1623 met een jaarlijkse rente van 6*%.

schepenen : Jan Jacops en Jacob Tielemans.
In margine : De som is betaald op 29 februari 1625.

778.c. Zo.Ve. 24-4-1620 blz. 436/1

Lambert en Hendrick Janssen beloven ook om op Maria Lichtmis 1621 aan Alit Dieric Vercoijen 53 gulden te betalen en aan Matheus Wouters 29 gulden, zoals indertijd was beloofd voor de schepenbank van Zurmont.

schepenen : Jan Javobs en Jacob Tielemans.

778.d. Zo.Ve. 24-4-1620 blz. 436/2

De voogden van Peter Aerts de Simpele, te weten Frans Adriaens en Jan Jacobs, hebben aan de Heiligegeestmeesters van Veldhoven beloofd om 325 gulden te schenken, afkomstig van het geld dat ze van Lambert en Hendrick Janssen krijgen.

schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.
In margine : Aan deze belofte is voldaan op 18 februari 1625.

779. Zo.Ve. 24-4-1620 blz. 436/3

Jan Jan Hanssen heeft overgedragen aan Geeraerd Peeters een perceel land gelegen in Zonderwijk (belendende percelen : Anneke Jans, alias Vlas, Jan Peeters, de gemeynstraat, de verkoper).

schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.

780. Zo.Ve. 5-3-1620 blz. 437/1

Jacob en Jan Janssen, zonen en erfgenamen van Jan Janssen hebben met hun

- voogden Jacob Diericx en Jan Jacobs overgedragen aan Lijbrecht Janssen:
- een huis met aangelag (belendende percelen : de kinderen van Jan Jacobs, Aert Franssen, de gemeynt, de loop).
 - een perceel genaamd het Oerlevelt (belendende percelen : de straat, Peeter Janss, Aert Franssen).
 - een bocht genaamd de Rester met het aangrenzend heiveld (belendende percelen : Jan Hendricx, Jan Jacobs, Peeters, Jan Faessen).
 - een beempd genaamd de Voortbeempd (belendende percelen : de kinderen Jan Jacobs, Jan Faessen, Laureys Damen).
 - een beempd genaamd de Aa beempd (belendende percelen : Jan wouters, de Aa, de gemeynt, land van de abdij van Postel).
 - een akker genaamd de Dry Spynsaet (belendende percelen : Aert Franssen, Pauwels Peeters, Berbel Hendricx, Dierick Peeters).
schepen : (Jan) Jacobs.

(wordt vervolgd)

III. Een oude traditie zet zich voort door de
jaarlijkse Hoogmis bij de H. Eik
door Toke van de Ven - Lommers

Een dag in mei, een hemel blauw
Een dag van Onze Lieve Vrouw
Haar beeldje in ons midden
Oude traditie zet zich voort
In 't Oirschots mooie pelgrimsoord
Veel mensen komen bidden.

Men schaart zich om de beeltenis
Van haar die Oirschots Moeder is
Om bij die Lieve Vrouwe
Met Cantorij en Harmonie
Te vieren saam de Eucharistie
Men bidt in vol vertrouwen

Een prachtige belevenis
In 'n wereld die vol tweedracht is
Laat ons Maria vragen:
"Behoed ons voor die oorlogswolk
Schenk vrede aan dit trouwe volk
Bescherm het alle dagen."

WAAR ZIJN ZE GEBLEVEN

door Toke van de Ven - Lommers

Waar is hij gebleven
De Brabantse man
De hele dag werkend
Voor z'n groot kinderspan ?

Waar is zij gebleven
De Brabantse vrouw
Met haar groot aantal kinderen
En altijd in touw ?

Waar is zij gebleven
De Brabantse jeugd
Die leefde zoals vroeger
In eer en in deugd ?

Er is wat veranderd
Vernieuwd, voor mijn part
Wat wél is gebleven
Is ons Brabantse hart !!!

N.B. Eerder verschenen in "In het Lommer van de Kempen",
door Toke van de Ven-Lommers en Leentje van Kempen.

1 v. DE UITBREIDENDE VEENDEKKEN ALS BELANGRIJK
HISTORISCH-GEOGRAFISCH GEGEVEN.

door Drs. H.J.M. Thiadens

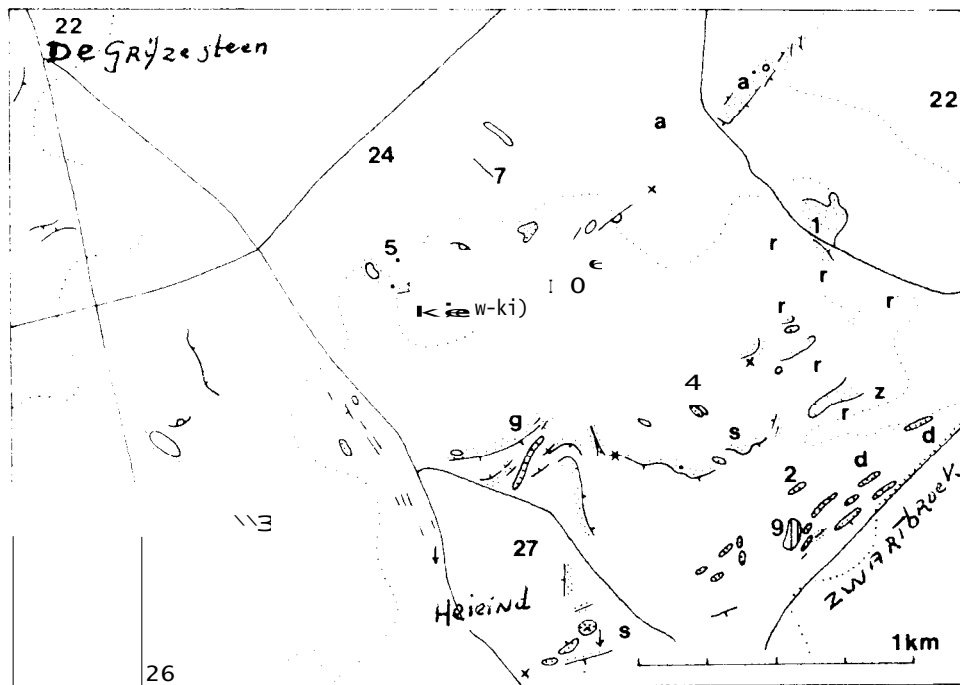
In alle hoge bos- en heidegebieden van Nederland en aansluitend Belgisch gebied vindt men reliëfvormen, die mede in verband met hun ligging ten opzichte van elkaar en hun omgeving mijns inziens kunnen worden gerekend tot het soort geomorfologische verschijnselen, karakteristiek voor gebieden, waar min of meer door veen ingesloten water veel materiaal transporteerde. Het betreft hoofdzakelijk ronde tot ovale depressies, geul(system)en, troggen, dalachtige laagten en kleine, veelal rugvormige en ook vaak sterk asymmetrische hoogten. (Zie de bijgevoegde kaart van het gebied tussen Vessem en Netersel.)

Noordelijk van het Zwartbroek (onderdeel van het kleine Beerse dal) vindt men in een relatief hooggelegen bosgebied nogal wat kleine heuveltjes en geulen met een richting WZW-ONO. De naam Zwartbroek wijst op de aanwezigheid van veen. Er heeft zich dus in het verleden een veenbult gevormd in het Zwartbroek, Het veen kroop tegen de hoogte op, waardoor het grondwater in deze hoogte ging stijgen Het veen verhinderde immers, dat het water in het relatief hooggelegen zandlichaam uit kon treden in de richting van het Beerse dal. Regenwater, smeltwater van de sneeuw, water van de veenbult en het al maar stijgende grondwater op de hoogte noordelijk van het Zwartbroek ging zich dus op een gegeven ogenblik op dit hogere terrein bewegen. De geulruggen en geulen zijn de stille getuigen van deze gebeurtenis.

In de bosrijke zone noordelijk van Heiend, westelijk van de weg Heiend - De Grijze Steen vond ik ook een reeks geulen, die de hoogte volgen en dus bovenop de hoogte en in de flanken van deze hoogte voorkomen. Juist westelijk hiervan buigt de hoogtelijn van 25 m in naar het ZZO. Dus in deze inbuiging d.w.z. in deze laagte ontwikkelde zich weer een lokale veenbult, zodat water gedwongen werd op een relatief hoog niveau zich een uitweg te zoeken langs de veenbult. De weg was niet gebaad zodat dit water niet overal even snel kon gaan. Op plaatsen waar het gemakkelijker ging trad erosie op en krijgen we geulen.

Bij Heieinden buigt de hoogtelijn van 25 m in naar het zuiden. Vanuit deze laagte breidde het veen zich in horizontale en verticale richting uit. Vanaf cijfer 6 zien we dan ook een reeks geulen naar g gaan, die met elkaar ongeveer een halve cirkel beschrijven. Dus ook hier op relatief wat grotere hoogte zocht het water zich een weg langs de uitbreidende veenbult.

VEREENVOUDIGDE WEERGAVE VAN HET RELIEF IN EEN DEELS MET BOS EN HEIDE
BEGROEID GEBIED TUSSEN VESSEM EN NETERSEL.

1. relatief hooggelegen terrein	a. grillig reliëf, niet of slechts
2. markante hoogte	zeer ten dele veroorzaakt door
3. steile helling	recente verstuingen
4. minder steile helling	d. grillig reliëf, veroorzaakt door
5. een of meer kleine ronde tot	recente verstuingen
ovale depressies	g. kleine groeve
6. grotere depressie	r. voorzieningen ten behoeve van de
7. een of meer kleine geulen	verblijfsrecreatie
8. weg	s. stortplaats
9. vijver	x. vergraven terrein
	l. afgegraven terrein
	* markant rond, waarschijnlijk
	kunstmatig bergje.

De hoogtelijnen van 22,5 en 25 meter boven N.A.P. zijn weergegeven door stippels. Bovendien werd van een aantal punten de hoogte in meters boven N.A.P. vermeld.

6 kan men dan beschouwen als een neer. De kommen bij 5 kunnen ontstaan wanneer daar het veendek een hoogte bedekte. Het zandlichaam was dan bezet met water en van boven afgesloten door veen. Door een trilling kwam het omvallen van een boom, komt dan het zand in beweging en ontstaan de eelen te vergelijken met wat gebeurt met een zandlichaam, dat veel zanderiger bevat en afgesloten is door een asfaltdek. Door het verkeer ontstaan daar trillingen en opdouigaten in het wegdek. Het is ook denkbaar dat het stijgenoe grondwater in de winter een ijslens werd, die de grond opdrukte, waarna er barsten ontstaan, waardoor het zonlicht de lens weer kon doen smelten.

Men krijgt dan eigenlijk een pingruïne maar dan een die zijn ontstaan vooral te danken heeft dan het veer eat verantwoordelijk is voor het stijgende grondwater. Ik zou in dat geval willen spreken van een veenpingruïne. Al met al is het duidelijk - ik kan zo honderden voorbeelden aanvoeren dat er oorspronkelijk in Noord-Brabant. zeer veel veen is geweest,

Het gebied van de Oosterwijkse vennen en de Kampina vertoont eenzelfde morfologie. Zo ook in Boxtel op het landgoed Zegenrode. Zeer fraai is dit ook te bewonderen op de Nieuwe Heide te. Best. Zie ook de omgeving van het 'rouwven te Wintelré en zuidelijk van Middelbeers, westelijk van het Kromven. Oosterhout en Rijen liggen in het westen.

Naast deze lokale veenbulten vond ik aanwijzingen, dat in het noorden van de provincie uitgestrekte veendekken zijn geweest, die opklommen tot een hoogte van 7+ m NAP. Zo vond ik te Oosterhout en te Rijen een tweetal.

De dalen te droge dalen omgeven door de hoogtelijn van 7+ m. Deze dalen laten een inbuiging zien in de hoogtelijn van 5 m. Ze wijzen slechts op een korte erosieperiode toen het veen daar tot 7+ m was opgeklommen. 't Grondwater steeg en uiteindelijk ging er water van het zand over het veendek verloren.

Het veendek moet gekomen zijn tot aan de Lage Haansberg te Gilze. Ook in de naam Gilze (Gil geel) komt de nabije grens veen/zand tot uitdrukking.

Op de kasteren bij Liempde en Schijndel vond ik ook dergelijke korte dalen op de hoogtelijn van 74 m en bovendien de namen : Savendonk, lees Nellenk; zavel komt van sabelum . zand en Geelders of Gilders (Gil .

l) en het toponiem Borne bron op de oude grens veen/zand. Kasteren dus niet alleen bij de rivierovergang, maar tevens op de grens veen/zand. Zo ook Hermalen. Deze grote veendekken maken duidelijk, dat de be-

kenningen van de Noord-Brabantse beken en rivieren in de oudheid van beken zijn geweest om de Maas te bereiken. Namen met her in het grote gebied brengt men wel in verband met het Frankische leger. Bij molen en Herlaer (bij Vught) moet ik hier ook aan denken net als trouw, bij de vroentenaam Herstal bij Overa niet ver van Tichelt (Rijsbergen)

en te Terheyden bij Hartel of Hertel aan de Mark, waar ook de Spino-laschans lag.

Een oude weg van Meyel over Bakel via Uden, Oss naar Lith lijkt mij zeer waarschijnlijk, omdat deze horst rijk is aan grind, de westflank niet met veen werd overdekt en de hoogte doorloopt tot de Maas. Pas oostelijk van Deurne kennen we een Treurenberg, wat mijns inziens wijst op het uittreden van het water uit die hoogte toen daar het veendek verdween. Pas oostelijk van Gemert kennen we de Sprenk en NO van Zeeland de Kreitsberg. (Dit duidt op het "tranen" van deze hoogte toen het veen van de Graspeel er verdween). Even noordelijk van Kasteren bij Liempde komt men weer boven de 71 m.

De Maastrichtse weg of straat te Boxel heeft een oost-west richting. Noordelijker wordt het lager dan 71 m. Archeologisch interessant lijken mij daarom De Schoonberg, De Langenberg, restant Selissenwal, Venrode, Zegenrode, de Hogert en de oude kern van Boxel. Te Zegenrode werd het me duidelijk, dat een aantal natuurlijke geulen gebruikt waren als verkeersbaan. We mogen dus denken aan een route Esch-Selissen-via de landgoederen naar St. Michielsgestel.

Een reeks geulen aan de oostzijde van het Langvencomplex zijn ook duidelijk voor het verkeer gebruikt. Het verkeer heeft er voor de nodige verstuiving gezorgd. Deze baan of karrespoorbaan kon ik zuidelijk van het wilhelminakanaal vervolgen tot de Mensfoort. Ook zuidelijk van het kanaal waren vroeger veel vennen. De geulen ontstonden door de veenbultenactiviteit en hebben richting gegeven mijns inziens aan het verkeer. Te denken valt aan een oude verbinding : Eindhoven (woensel) Mensfort (voerde door het Ekkersrijt) - oostzijde Langvencomplex - vleut - Liempde - Kasteren Langenberg - Heult - weg tussen Venrode en Zegenrode-Hal. Bij Heult ligt een opvallend hoog stuifduin, die men al van verre kan zien. Kortom de aandacht voor de microreliëf, dat we niet vinden op de topografische kaarten maar slechts in het landschap maakte me duidelijk, dat zich eens heel wat veen in Noord-Brabant heeft ontwikkeld. Het beschreven microreliëf is een indicatie voor hoever dit gekomen is. Het gebied waar we dan moeten zoeken naar oude bewoning en wegen wordt er erg door beperkt, zodat ik hoop als historisch geograaf op deze wijze een bijdrage te kunnen leveren aan de geschiedenis en archeologie.

Uiteraard dient ook in de toekomst de beschreven vormenwereld zoveel mogelijk te worden beschermd. Het moet toch velen fascineren, dat men in bepaalde gebieden nog kan zien wat hier duizenden jaren geleden gebeurde. Bovendien vormen de besproken structuren met hun variatie in bodemgesteldheid een milieu waar bepaalde bijzondere levensgemeenschappen te vinden zijn of bij bepaalde beheersmaatregelen na verloop van tijd kunnen gaan

voorkomen. Te denken valt dan aan bijv. heidevegetaties.

Het microreliëf ontstaan door de veenbultenactiviteit is aardkundig, ecologisch, educatief en ook uit een oogpunt van belevingswaarde van belang. Het geeft bovendien zij het indirect aanwijzingen omtrent de tijd waar de geschiedbronnen zijn opgedroogd. De gehele vormenwereld heeft iets te zeggen omtrent de ontwikkelingsgang van onze Lage Landen.

V. BESTSE TOPONIEMEN

De oudste vermeldingen uit de verpondingsregisters van Verrenbest (circa 1660).

(vervolg op CAMPINIA, 11e jaargang, blz. 148 - 153)

fol. 14

Jan Daniel de Hoppenbrouwer

Huijs ende aenstede, 1 lop. 26 roeden	-1	14	-4
Acker achter d'aenstede, 2 lop. 9 roeden	-1	10	-6
Acker aen tBroeck, 2 lop. 39 roeden	-1	10	-2
Den Pailliaert, 1 lop. 23 roeden	-1	-0	-0
Den nijeuwen acker, 5 lop.	-3	-8	14
In Dort Aerts bocht, 2 lop.	-1	-3	-8
Het Sonderen van Daniel Hoppenbrouwers, 2 lop. 23 roijen	-1	13	-0
Sijn eijgen sonderen met de weijde, 4 lop.	-2	11	-0
Coeijweijde achter thuijs, 22 lop.	-0	18	-8
Den Broeckbeempt, 6 lop.	-1	-5	-0
Coeijweijde van Daniel Hoppenbrouwers, 11 lop.	-0	18	-8
Het Haegelaersvelt, 1 lop.	-0	-6	-4
	17	19	-6

fol. 14 vo

Henrick Geraerts van Cleijnenbreughel

Huijs ende aenstede, 47 roeijen	-1	-9	-4
Deventers acker, 7 lop. 6 roeijen	-4	18	-6
Cleijn Sonderen, 2 lop. 39 roeijen	-1	18	-0
Het Sonderen, 2 lop. 29 roijen	-1	15	10
Acker achter de School, 2 lop. 26 roijen	-1	14	-0
Nieuw erff aenden Schepers streeck, 2 lop. 39 roijen	-1	10	10
Coeijweijde inde Sonderen, 4 lop.	-1	11	-0
Het halff nieuw erff aenden Slip, 11 lop.	-0	12	-8
De Diepsteechde, 3 lop.	-0	12	-8
De leste nieuw erff, 2 lop.	-0	13	-4
	16	15	-2

fol. 17

Wouter Dijrcx van Doormaelen

Huijs ende aenstede, 2 lop. 10 roijen	-1	-6	10
In Cort Aerts bocht, 34 roijen	-0	-8	14
Den Mispelacker, 2 lop. 26 roeden	-1	14	-0
Het Vorstsonderen, 2 lop.	-1	-6	12
Het Groot Sonderen, 3 lop. 14 roijen	-2	-4	12
Den Hoogen Acker, 4 lop. 20 roijen	-2	17	14
De Meijenbraeck, 2 lop.	-1	-6	-0
Ackerken int Sonderen, 1 lop.	-0	13	-4
Het Slipken, 1 lop. 13 roijen	-0	13	-8
Sint Odulphus weijken, 1 lop.	-0	10	-0
Coeijweijde inde Sonderen, 3 lop.	-1	10	-0
	14	11	10

fol. 17 vo

Goijaert Dijrcx vanden Heuvel

Huijs ende aenstede, 4 lop. 43 roijen	-4	-6	12
Acker van Peter de Molder, 1 lop. 33 roijen	-1	-2	-8
Acker neffens Peter Goossens acker, 2 lop. 11 roijen	-1	-9	14
Den halven nijeuwen camp, 48 roijen	-0	12	-0
Truijen bocht inden Notel, 1 lop. 7 roijen	-0	18	-4
Noch inden Notel, 1 lop. 45 roijen	-1	-4	12
Den halven nijeuwen camp, 1 lop. 28 roijen	-0	16	-4
Coeijweijde inden Salrotten, 4 lop.	-1	-4	-8
Raeijmaeckers beempt, 3 lop.	-0	13	-8
Cluijstermans horst, 2 lop.	-0	12	-8
Het halff sonderen, 1 lop. 20 roijen	-0	12	-8
Den halven beempt inde Scheecken, 2 lop.	-0	12	-8
Het bochtjen bij thuijs, 3 lop.	-2	-3	-0
Den Corten dijck, 2 lop.	-0	19	-0
weijken inde Moesbroecken, 40 roijen	-0	-6	-0
	17	13	14

fol. 19

Jenneken, weduwe Dielis Jans van Kerckoele

Huijs ende aenstede, 2 lop. 28 roijen	-2	-4	-0
---------------------------------------	----	----	----

Den nijeuwen acker, 5 lop.	-3	-6	12
Nijeuw erff aen tBroeck, 2 lop, 46 roijen	-1	-8	14
Noch inden nijeuwen acker, 2 lop. 5 roijen	-1	-8	-6
Het Rouw Sonderen, 34 lop.	-1	-8	-8
Den halven beempt inde Scheecken, 24 lop.	-0	12	-8
Het 6 deel inden Geenckens dijck, 14 lop.	-0	-7	14
	10	16	14
fol. 19 vo			
<u>Anthonis Lamberts vanden Heuvel</u>			
Huijs ende aenstede, 3 lop, 11 roijen	-2	14	-2
Den hoogen acker, 1 lop, 33 roijen	-1	-2	10
Den wilden acker, 2 lop. 2 roijen	-1	-7	10
Den grooten hoogen acker, 3 lop. 14 roijen	-2	-8	-0
Den Esperen bosch, 2 lop. 32 roijen	-1	16	-4
Stillen beempt, 3 lop.	-0	13	-8
	10	-2	-2
<u>Lambert Henricx Coninx (tot Liempde)</u>			
Moninx steechde, 3 lop.	-0	10	11
<u>Hillegonda, dochtere van Adriaen van Croonenburgh</u>			
Den Kijffacker, 2 lopensaet, 28 roijen	-1	15	-8
fol. 21			
<u>Dijrek Peter Hoppenbrouwers</u>			
Huijs ende aenstede, 5 lop. 14 roijen	-3	-8	12
Het Hopvelt, 19 roijen	-0	-5	-4
Achter den groeten acker, 1 lop. 37 roijen	-1	-3	12
Camp achter Joachims camp, 2 lop. 1 roede	-1	-0	-4
De Hooghacker oft Delft, 1 lop. 31 roijen	-1	-2	-2
De halff Diepsteechde, 3 lop.	-0	14	-4
Het Heestervelt, 25 roijen	-0	-4	12
	-7	19	-2

<u>Willem Aerts vande Ven</u>			
Huijs ende aenstede, 1 lop. 39 roijen	-1	-4	10
Het Bunderken, 4 lop.	-1	-2	-8
	-2	-7	-2
fol. 21 vo			
<u>Jan Goijaert Dirjcx</u>			
Huijs ende aenstede, 4 lop. 1 roede	-3	-0	-8
D'aenstede achter Peter Hoppenbrouwers, 1 lop. 35 roijen	-1	-4	-0
Aenstedeken bij Jan Peter Corstens, 2 lop. 28 roijen	-1	16	14
Nijeuw erffve het Ven, 2 lop.	-0	12	-0
Hoogen acker aende Duijtsche val, 14 lop.	-1	-0	-8
Het 4 part inden Nelen beempt, 14 lop.	-0	-8	12
Het 3 part inden hoogen acker, 1 lop. 4 roijen	-0	14	-0
	-8	16	10
<u>Joost Corstens van Ham</u>			
Huijs ende aenstede, 5 lop. 13 roijen	-3	-2	-8
fol. 23			
<u>Peeter Gerit Hoppenbrouwers</u>			
D'Uijenbraecken tot Naestenbest, 3 lop. 44 roijen	-2	14	-8
Den hoogen acker, 1 lop. 46 roijen	-1	-6	-4
Int Streepken, 33 roijen	-0	-8	14
Het 4 part inde Nijeuwen camp, 1 lop. 3 roijen	-0	10	12
De halff coeijweijde inde Coppelstraet, 2 lop.	-0	14	-8
	-5	14	14
<u>Peeter Goort Dirjcx</u>			
Het 4 part in Goort Dirjcx aenstede, 4 lop. 1 roede	-2	14	10
Het 3 part inden hoogacker, 1 lop. 4 roijen	-0	14	10
Het 4 part inden Nelen beempt, 14 lop.	-0	-8	12
	-3	18	-0

fol. 23 vo

Jan Peeter Corstens

Huijs ende aenstede, 1 lop.	-0	18	-8
Bernaert Anthonis Camp, 1 lop. 45 roijen	-0	18	-0
Willem Ariens acker, 2 lop. 13 roijen	-1	10	-6
Het 4 part inden Tauwer, 42 roijen	-0	10	-8
Het Vleutjen, 3 lop.	-0	15	-0
	-4	12	-6

Aert Thomas vander Vleuten

Huijs ende aenstede, 1 lop. 5 roijen	-1	-8	12
Camp van Jan vanden Spijcker, 1 lop. 5 roijen	-0	14	14
Ruelens hoff, 2 lop.	-1	10	14
Coeijweijde inde vleutstraet, 24 lop.	-0	18	10
	-4	-3	-2

fol. 25

Lijsken, weduwe Willem Anthonis Verrooten

Huijs ende aenstede, 24 lop.	-2	-0	-8
Nijeuw erff bij Ruth Thomas, 4 lop. 16 roijen	-2	18	14
Het campken daerbeneffen, 1 lop. 6 roijen	-0	13	-8
In d'aenstede bij Jan Dijrcx, 14 lop.	-0	19	-8
Camp bij wouter Anthonis, 2 lop. 30 roijen	-1	14	12
Cavel inde Spijckers bunder, 24 loop.	-0	10	14
Het weijken achter Jan Dijrcx, 3 lop.	-0	19	-8
	-9	17	-8

fol. 25 vo

Abraham Dijrck toorts

Huijs ende aenstede, 14 lop.	-1	-8	14
Rut Lenaerts campken, 14 lop.	-0	18	12
Enskens acker, 30 roijen	-0	-8	14
Het 4 part in Goort Dijrcx aenstede, 4 lop. 1 roede	-2	14	14
Het 4 part inden Nelen beempt, 14 lop.	-0	-8	12
Het 3 part inden hoogacker, 1 lop. 4 roijen	-0	14	14
Cavel inden Spijckers bunder, 21 lop.	-0	13	14

Coeijweijde inde Guntelaeren, 14 lop.	-8	-8	-8
Het Hoorenveltjen, 33 roijen	-0	-8	12
† Rot van Henric Martens, 2 lop. 37 roijen	-1	16	-8
Truijenacker vande kijnderen Peter Goort Dijrcx, 25 roijen	-0	-8	-8
Den Deskens acker, 14 lop.	-1	-2	12
	11	13	14

fol. 27

Goossen Peters van Ouden(hoven)

Hoven, huijs ende aenstede, 3 lop. 30 roijen	-3	14	12
Den nijeuwen camp. 1 lop. 48 roijen	-0	19	12
Camp bij Dijrck Hermans, 1 lop. 15 roijen	-0	14	12
Gijskens acker, 3 lop. 1 roede	-2	-0	-4
Vrouwkens acker, 3 lap. 20 roijen	-2	-6	-4
In Dijrck Hanssen camp, 2 lop. 29 roijen	-1	-6	-0
Truijken Driessen camp, 2 lop. 31 roijen	-1	14	12
De Rostacker, 2 lop.	-1	-7	12
Den Marschacker, 4 lop. 10 roijen	-2	18	14
Jenneken wouters acker, 1 lop. 43 roijen	-1	-5	-4
Mr. Jan van Oudenhoven vlamerschot, 1 lop. 46 roijen	-1	-5	-8
Het Pelmanneken met de weijde, 4 lop 41 roijen	-1	16	-4
Dries int Sonderen, 14 lop.	-0	-6	-0
Drije vijerdepart inden Borchgraeff, 54 lop.	-1	-3	12
De Steencuijlen, 14 lop.	-0	18	-0
Cavel inde Spijckers bunder, 2 lop.	-0	13	14
Diepsteechde van Aert Ariens, 6 lop.	-2	-0	-8
De halff diepsteechde van willem Aerts Verrooten, 24 lop.	-0	14	12
De leste nijeuw erff ofte heijcamp, 2 lop	-0	-5	-0
	27	12	-0

fol. 29

Peeter Arien Claessen

Huijs ende aenstede, 3 lap. 41 roijen	-2	18	12
Het cleijn ackerken, 14 roijen	-0	-3	12
Cleijnen slipacker, 44 roijen	-0	12	-8
r Het halff nijeuw erff, 24 lap.	-1	-6	-0
De ouden camp, 2 lop. 19 roijen	-1	11	-0

Den halven Slipacker, 1 lop. 7 roijen	-0	15	12
Twee drieskens neffens d'aenstede, 11 lop.	-0	13	12
	-8	-1	-8
<u>Margriet Aert Henricx Martens</u>			
Huijs ende aenstede, 22 roijen	-0	19	14
Den Halven slipacker, 1 lop. 5 roijen	-0	15	14
Den Rostacker, 1z lop.	-1	-0	-8
Den halven nijeuwen camp, 3 lop.	-1	14	-8
	-4	10	12

VOORKOMENDE TOPONIEMEN EN STRAATNAMEN

Gegeven worden die toponiemen en straatnamen, die niet voorkomen op die voorgaande folio's in dit verpondingsregister (zie daarvoor CAMPINIA, 1le jaargang, blz. 148-153).

Aert Ariens Diepsteechde	Hoogen acker, Grooten
Bernaert Anthonis Camp	Hoorenveltjen
Borchgraeff	Hopvelt
Broeckbeempt	Jenneken Wouters acker
Bunderken	Joachims camp
Daniel Hoppenbrouwers coeijweijde	Jan van Oudenhoven vlamerschot Mr.
Daniel Hoppenbrouwers sonderen	Jan vanden Spijcker camp
Delft, zie Hooghacker	Cluijstermans horst
Deskens acker	Coppelstraet
Deventers acker	Corten dijck
Duijtsche val	Kijffacker
Dijrck Hanssen camp	Marschacker
Enskens acker	Meijenbraeck
Esperen bosch	Mispelacker
Geenckens dijck	Moesbroecken
Grooten acker	Monincx steechde
Guntelaeren	Odulphus weijken, Sint
Gijskens acker	Ouden camp
Hagelaersvelt	Pelmanneken
Heestervelt	Peter Goossens acker
Henric Martens rot	Peter de Molder acker
Hooghacker oft Delft	Raeijmaeckers beempt

Rostacker
 Rouw sonderen
 Ruelens hoff
 Rut I enaerts campken
 Scheecken
 Slipacker
 Slipacker, Cleijnen
 Sonderen, Groot
 Sonderen, Cleijn
 Spijckers bunder
 Stillen beempt
 Streepken
 Tauwer
 Truijenacker
 Truijen bocht (Notel)
 Truijken Driessen camp
 Uijenbraecken (Naastenbest)
 Ven
 vleutjen
 vleutstraet
 Vorstsonderen
 Vrouwkens acker
 Willem Aerts Verrooten diepsteechde
 Willem Ariens acker
 Wouter Anthonis camp

(wordt vervolgd)

VI. GENEALOGISCHE GEGEVENS VAN HET BIERBROUWERS-GESLACHT

DE KROON TE OIRSCHOT

door N. van Cuijck te Oirschot

NOOT REDAKTIE :

De hier gegeven genealogie De Kroon (de Croon, Croonen) geeft de afstamming van Jordanus Croonen, geboren omstreeks 1560, is rechte mannelijke lijn. De stamboom is niet volledig. Aanvullingen zijn welkom bij de samensteller of bij de redactie.

Bij zijn onderzoek naar de familie De Kroon heeft de heer Van Cuijck meerdere gegevens betreffende de zijtakken gevonden. Deze gegevens zijn ter inzage op het streekarchief te Oirschot.

Aanvullende informatie over het hier gegeven geslacht De Kroon en bierbrouwerij De Kroon is te vinden in diverse jaargangen van Campinia (vanaf de eerste). Die informatie is met name te vinden in de hoofdstukken : Huizen en hun bewoners te Oirschot van de zeventiende tot de twintigste eeuw.

1. CROONEN, JORDANUS

kinderen : Franco, zie 2.

Guilmus, trouwt Elisabeth, d.v. Guilmus van de Venne

2. CROONEN, FRANCO

z.v. Jordanus

trouwt in januari 1626 met Gertrudis, d.v. Jacob Roeloff Smetsers

kinderen : Jacobus, ged. 25-10-1626, zie 3.

Cornelius, ged. 30-5-1629, trouwt met Hedwigis Henricus Brants (nadere uitwerking aanwezig)

Elisabeth, ged. 28-12-1638

Margareta, ged. 20-9-1640, trouwt met Jacobus Joannes Erven Joannes, ged. 21-3-1644

3. CROONEN, JACOBUS

z.v. Franco en Gertrudis Smetsers

ged. 25-10-1626, overl. 10-9-1676

trouwt 16-6-1647 met Maria, d.v. Joannes Wouters van der Venne

kinderen : Franco (ook Jacobs geheten), ged. 2-2-1648, trouwt met Antoinette Petrus van Dijck

Theodorus (ook Van Croonenborch geheten), ged. 5-7-1650, trouwt met Elisabeth Willem de Croon (nadere uitwerking

van deze tak in Campinia, II.jrg. blz. 144-146 en op streekarchief)

Joanna (ook Jacobs geheten), ged. 12-11-1652, trouwt met Joannes Wilhelmus de Croon

Joannes (ook Van Croonenborch geheten), ged. 30-9-1654, trouwt met Maria Petrus Poters (nadere uitwerking aanwezig)

Egidius (ook Van Croonenborch geheten), ged. 2-7-1656, zie 4.

Henricus (ook Jacobs geheten), ged. 23-9-1657, trouwt met Emerentia Wilhelmus van Dijck

Maria, ged. 5-2-1660

Jordanus, ged. 23-4-1663

4. DE CROON, EGIDIUS

z.v. Jacobus en Maria van der Venne

ged. te Oirschot 2-7-1656

trouwt met Maria, d.v. Adrianus Scepens en Guielma Joannes Pennincx, ged. te Oirschot 10-10-1664

kinderen : Adriana, ged. 2-6-1669

Cornelius, ged. 14-7-1700, zie 5.

Maria, ged. 3-4-1705

5. DE CROON, CORNELIUS

z.v. Egidius en Maria Scepens

ged. te Oirschot 14-7-1700

trouwt 18-6-1730 met Barbara, d.v. Gerardus van Cuijck en Catharina Gerardus van Gerwen, ged. te Oirschot 14-1-1702

kinderen : Maria, ged. 2-7-1731

Catharina, ged. 20-12-1732

Gerardus, ged. 6-1-1735, trouwt 20-4-1766 met Maria

Catharina, d.v. Cornelis van Cuijck

Egidius, ged. 26-3-1737, trouwt met Martina Heuvelmans (nadere uitwerking aanwezig)

Joannes, ged. 2-4-1739, zie 6

Paulus, ged. 11-9-1740

Henricus, ged. 3-9-1742, trouwt Joanna, d.v. Petrus v. Loon

Ida, ged. 21-10-1744, trouwt Theodorus Heuvelmans

Anna Margaretha, ged. 11-6-1746

6. DE CROON, JOANNES

z.v. Cornelius en Barbara van Cuijck

ged. te Oirschot, 2-4-1739, bierbrouwer
trouwt 14-7-1771 met Maria, d.v. Joannes Corthout, geb. te Valkens-
waard

kinderen : Joannes, ged. 28-4-1772, trouwt 16-8-1816 met Cornelia
d.v. Wilhelmus Roefs
Antonius, ged. 5-1-1774
Maria Barbara, ged. 17-1-1776
Anna Catharina, ged. 25-6-1778
Cornelius, ged. 2-12-1780
Gerardus Jacobus, ged. 22-1-1783, zie 7.
Theodorus, ged. 20-8-1785
Cornelia, ged. 12-1-1789
Theodorus, ged. 5-3-1793, pastoor te Haaren

7. DE KROON, GERARDUS JACOBUS (Gerard)

z.v. Joannes en Maria Corthout
ged. te Oirschot 22-1-1783, oven. 21-7-1839, bierbrouwer
trouwt Petronella Reijnders
kinderen : Johanna Maria, geb. 11-10-1827, oven. 6-2-1899
Johanna Francijne, geb. 24-1-1830
Theodora Francisca, geb. 23-10-1832, oven. 14-11-1904
Jan Laurens, geb. 4-7-1834, zie 8.

8. DE KROON, JAN LAURENS

z.v. Gerardus en Petronella Reijnders
geb. te Oirschot 4-7-1834, overl. 27-5-1906, bierbrouwer
trouwt 30-6-1864 met Adriana, d.v. Jan van de wal en Johanna Maria
Kemps, geb. te Oirschot 21-2-1835, overl. 4-9-1907
kinderen : Gerardus Joannes, geb. 13-4-1865, overl. 10-9-1865
Maria Petronella, geb. 6-6-1866, overl. 30-10-1929, trouwt
met A.N. van den Heuvel
Joanna Maria, geb. 4-4-1868, overl. 21-11-1921, trouwt met
H.A. Nuyens
Maria Jacoba, geb. 20-1-1871, overl. 9-6-1871
Maria Petronella, geb. 20-1-1871, trouwt 25-10-1911 met
J.C. de Rooy
Cornelia Maria, geb. 17-5-1873
Jacoba Maria, geb. 17-5-1873, overl. 6-9-1875
Joanna Maria, geb. 18-7-1875
Gerardus Joannes, geb. 1-9-1876, zie 9.
Joannes Joseph, geb. 12-3-1879, overl. te 's-Hertogenbosch
2-2-1963, pastoor van de St. Pieter te 's-Hertogenbosch

9. DE KROON, GERARDUS JOHANNES

z.v. Jan Laurens en Adriana van de wal
geb. te Oirschot 1-9-1876, oven. 11-8-1941, bierbrouwer
trouwt 15-10-1907 met Maria Magdalena Nuijens, geb. te Oirschot
29-8-1878
kinderen : Johanna Adriana Petronella, geb. 6-7-1908, religieuze
Antoinet Ludovica Nicolantina Maria, geb. 3-7-1909
Johannes Laurentius Hendricus Adrianus, geb. 22-11-1910,
priester
Ludovicus Josephus Antonius Maria, geb. 22-11-1910, bier-
brouwer
Maria Adriana Seraphina, geb. 9-5-1913
Adrianus Johannes Ludovicus, geb. 7-5-1915, bierbrouwer
Josephus Nicolaas Jacobus, geb. 11-9-1916
Gerardus Johannes Franciscus, geb. 22-5-1918
Petrus Antonius Johannes, geb. 4-9-1920, oven. 3-12-1920

BUEKAANKONDIGING

Door het Streekarchivariaat Langs Aa en Dommel zal binnenkort, bij voldoende belangstelling, een publicatie worden uitgegeven van alle borg- en ontlastbrieven, welke tot op dit moment zijn gevonden in de archieven van de aangesloten gemeenten. Met medewerking van het Administratief Centrum te Schijndel zijn die brieven uitgetypt en geklapperd.

WAT IS EEN BORG-/ONTLASTBRIEF ?

wanneer in vroeger tijden, vanaf eind 17e eeuw tot begin 19e eeuw, iemand verhuisde van de ene naar de andere gemeente, dan werd hij in de nieuwe gemeente slechts toegelaten, als hij in het bezit was van een door de gemeente van herkomst afgegeven ontlastbrief. Deze brief gaf de nieuwe gemeente de garantie, dat, mocht de betreffende persoon tot armoede vervallen, deze zou worden onderhouden door de armenkas van de gemeente van herkomst. vandaar ook de reeds in de kop genoemde term borg-/ontlastbrief. De gemeente van herkomst stond borg, de nieuwe gemeente werd ontlast. Deze borg-/ontlastbrieven geven dus een duidelijk beeld van de verhuizingen en vormen vooral voor genealogisch onderzoek een zeer belangrijke hulpbron.

WELKE GEMEENTEN ?

Bij het Streekarchivariaat Langs Aa en Dommel zijn de volgende gemeenten aangesloten: Berlicum, Den Dungen, Erp, Heeswijk-Dinther, Liempde, Schijndel, Sint Michielsgestel, Sint Oedenrode, Son en Breugel en Veghel. De borg- en ontlastbrieven zijn gevonden in de administratieve archieven van die gemeenten en voor sommige gemeenten tevens in de oud-rechterlijke archieven.

DE UITGAVE

De uit te geven publicatie bestaat uit twee delen samengevoegd in één hand, in totaal 275 bladzijden (dubbelzijdig bedrukt). Het eerste deel bevat chronologisch per gemeente de uitgegeven of ontvangen brieven met aanduiding van het archiefstuk, waarin ze zijn aangetroffen.

Het tweede gedeelte bestaat uit een namenindex van alle personen met een verwijzing naar het eerste deel.

De kosten van de publicatie zullen f 20,-- bedragen, exclusief verzendkosten. Bij voldoende belangstelling (minimaal 150 exemplaren) zal de publicatie in september aanstaande verschijnen.

wie hiervoor in aanmerking wenst te komen gelieve dit vóór 1 augustus 1982 kenbaar te maken bij Streekarchivariaat Langs Aa en Dommel, gemeentehuis, Markt 1, 5460 DA Veghel, tel. 04130 - 86644.

Redaktie : Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot
tel. 04997 - 5245

CAMPINIA

12e jaargang, nr. 47

oktober 1982

De Prijs van een abonnement bedraagt f 16,-- per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op postgirorekening 63.51.15 van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers bedraagt f 4,-- per stuk. Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn nog in beperkte aantallen bij de redaktie te verkrijgen.

Indien opzegging niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van het lopende jaar, wordt het abonnement automatisch met één jaar verlengd.

Copyright : Streekarchief Zuid-Oost Brabant.

Type- en drukwerk : Maras Drukkerij, Middelbeers.

Toestemming tot overname van artikelen of gedeelten daaruit dient schriftelijk aangevraagd te worden bij de redaktie

ATTENTIE

Geachte lezer, lezeres,

Het verheugt de redaktie van Campinia ten zeerste de uitgave van de index op de jaargangen 6 t/m 10 te kunnen aankondigen. Deze index, voorafgegaan door een repertorium op de in april 1976 tot en met januari 1981 verschenen artikelen, zal eind november/begin december kunnen verschijnen.

De uitgave is echter alleen mogelijk indien er voldoende belangstelling voor deze index bestaat. Achterin deze aflevering van Campinia treft U nadere informatie aan, als ook een inschrijvingsformulier.

De redaktie.

I NHOUD

		blz.
	Oirschotse zoen-accorden door J. Lijten, m.m.v. L. van der Mierden	159
II.	De clute werd een drama door J. Lijten	181
III.	De vrijwillige rechtspraak in de dingbank Zeelst-veldhoven-Blaarthem	191
IV.	Gedichten door Toke van de Ven-Lommers	199
V.	Stamlijst Van Beers te Oirschot door N. van Cuijck	201
VI.	Huizen en hun bewoners te Oirschot van de 17e tot de 20e eeuw	205

I. OIRSCHOISE ZOEN-ACCOORDEN

A. ZOENEN WEGENS DOODSLAG nrs. 13 - 20.

door J. Lijten m.m.v. .v.d. Mierden voor de trans-
scripties.

De zoen-accorden, die wij deze keer aan u voorleggen, zijn nogal geva-
rieerd. Toch geven wij u slechts van één de volledige tekst en wel, omdat
de heer van Oirschot zelf er nauw bij betrokken is.

Vele indertijd belangrijke personen uit Oirschot komen gaandeweg wat meer
uit de verf. Van verscheidene zal het de moeite lonen, later nog eens hun
volledige doopceel te lichten. Ook voor ons zijn vele zaken en personen
nieuw. U krijgt zodoende de gegevens broksgewijze voorgeschoteld in de
hoop, dat het toch niet te verwarrend is. Het voordeel is, dat u de ge-
leidelijke en moeizame gang van een historisch onderzoek meebeleeft. Het
telkens moeten afchecken, herinterpreteren en corrigeren van eerder uit-
gesproken meningen zal hopelijk voor de historisch geïnteresseerde lezer
toch ook zijn eigen charme hebben.

Nr. 13

1494 april 5.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP GIELIS GIELISSOEN VAN DER VLOEI.

R.A.N.B., R.A. nr. 126, Oirschots schepenprotocol van 1494, fol. XXXVIII.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Gielis Gielissoen van der vloet.
Daders : Gorys (ook: Joris) Arts van der Donck
 Dirck Arts van der Donck
 Lemmen Lawreys Gerits Vreysensoen
 Severyn Mercelis Henricx Jacopsoen
 Herman Henrick Hermanssoen

Zoенcommissie

namens het slachtoffer : Henrick van Esch, priester
 Danel van der Ameyden

namens de daders : Jan die Cruyter
 Wouter Luppen

Uitspraak.

A. Verzoening : uitgesproken aan het begin.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld : 105 gulden in 3 termijnen
2. geestelijke genoegdoening
 - a. 400 zielmissen
3 dertigsten
 - c. bedevaarten : Rome
Trier
Keulen
elke bedevaart af te leggen door een van de daders
 - d. een kaars te Steensel
3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen wordt niet vermeld
 - b. verbanning voor eeuwig uit Steensel, Oirschot en de Beerzen;
de eerste tien jaar mogen ze ook niet door Steensel
of de Beerzen komen en vier jaar niet door Oirschot.
wijken in herbergen als gewoon.

AFWIKKELING.

Borgstelling door diverse personen voor gedeelten van het zoengeld is genoteerd bij de akte. Ook de betaling van diverse gedeelten van de eerste termijn op 2 augustus is bij de akte genoteerd.

COMMENTAAR.

Bij het sluiten van het zoen-acckoord was Herman Henrick Hermanssoen niet aanwezig en ook niet vertegenwoordigd. Hij kreeg veertien dagen de tijd, om zich bij deze zoen aan te sluiten ten overstaan van schepenen van Oirschot, wat hij dan ook deed. De eerste twee daders waren persoonlijk aanwezig geweest bij het sluiten van het accoord; de twee volgende waren daar vertegenwoordigd door hun vader. Ook deze twee legden later voor schepenen de verklaring af, dat zij zich aan de voorwaarden zouden houden.¹⁾ Het slachtoffer was van de reeds besproken familie van der vloet.²⁾ Een van diens ooms, die mede de familie vertegenwoordigde, Jordan van der vloet, was schepen geweest in 1480.³⁾ De daders waren vermoedelijk van buiten Oirschot en wel allen of de meesten uit Steensel: daar moest een kaars geofferd worden. De verbanning uit de Beerzen kan samenhangen met het feit, dat daar een van de naaste familieleden van het slachtoffer woonde, of dat een der daders daar vandaan kwam, of ook dat de moord daar gebeurd was. Dat zij op doorreis slechts vier jaar buiten Oirschot moesten blijven en tien jaar buiten de andere plaatsen, kan zijn, omdat Oirschot vanwege zijn centrumfunctie moeilijk te vermijden was voor zelfstandige boeren en ambachtslui.

De eisen omtrent bedevaarten zijn nogal soepel. Misschien waren sommige daders nogal jong, om ver op bedevaart gestuurd te worden. Op de arbiters Henrick van Esch en Daniel van der Ameyden hopen we later terug te komen. Jan die Gruyter was waarschijnlijk van de bekende Oirschotse familie, maar is nog niet thuisgebracht. Wouter Luppen is onbekend.

NOTEN.

- 1) R.A.N.B., R.A. nr. 126, Oirschots schepenprotocol van 1494, fol. XVI. De verklaring van Herman Henrick Hermanssoen is van 11 april. Severyn Mercelis Henricx Jacopssoen sloot zich aan bij Hermans verklaring op 13 april en Lambrecht Laureyssen Gerits Vreysensoen op 19 april.
- 2) Campinia jrg. 12, nr. 45, blz. 79.
- 3) Zie begin van het schepenprotocol van dat jaar.

nr. 14

1496 april 10.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN PETERS HANSCOMEKERS VAN LENNENSHOVH .

R.A.N.B., R.A. nr. 126, Oirschots schepenprotocol van 1496, fol. 12^v 2

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Jan Peters Hanscomekers van Lennenshovel.
Dader : Peter Thomaessoen van der Meyden jr.
Zoen-commissie
namens het slachtoffer : Henrick van Esch, priester
Loywigh van Hersele
Dirck Dirckssoen den Hoppenbrouwer
namens de dader : Corstiaen van der Heyden, pastoor
Dirck Gosen Neven soen
Jacop Henrickssoen van Stryp

Uitspraak.

A. Verzoening : is niet met evenveel woorden uitgesproken.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld : 46 gulden in 3 termijnen voor de bastaardkinderen van de dode.

- 2. geestelijke genoegdoening
 - a. 500 zielmissen
1 dertigste
 - c. bedevaarten : Rome
 wilsenaken
 keulen
 - d. 2 kaarsen in de kerk te Oirschot
 - f. houten kruis te plaatsen
- 3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen in de kerk
 - b. wijken : verbanning uit Oirschot voor 3 jaar
 uit Straten en Best voor 6 jaar
 uit Straten zolang de vader en moeder van
 het slachtoffer leven
 wijken in herbergen.

alle bedevaarten
min of meer voorwaardelijk

AFWIKKELING.

Hierover is niets gevonden.

COMMENTAAR.

Zowel de dader als slachtoffer zijn Oirschotse ingezetenen. Beide families zijn meer bekend, de familie van der Meyden zelfs zeer bekend, maar de relaties van deze personen tot de elders genoemde familieleden zijn niet duidelijk.

Behalve Henrick van Esch zijn de arbiters tot nu toe als zodanig niet voorgekomen. Loywigh van Hersel was meermalen schepen geweest.⁴⁾ Ook Dirck Dirckssoen die Hoppenbrouwer was schepen geweest.⁵⁾ Dirck Gosen Neven soen⁶⁾ en Jacop Henrickssoen van Stryp⁷⁾ waren zittende schepenen van dat jaar. Zij spelen een grote rol bij de clute, die een drama werd. Dat de verzoening niet uitdrukkelijk wordt uitgesproken en dat de bedevaarten min of meer voorwaardelijk zijn, doet vermoeden, dat de familie van het slachtoffer niet rancuneus was. Zou het slachtoffer grote schuld gehad hebben aan de vechtpartij? Toch wordt de verbanning en het wijken minutieus geregeld.

NOTEN.

4) In 1467, 1472, 1478, 1482, 1485, 1488, 1492 en president-schepen in 1495. Zie het begin der schepenprotocollen der betreffende jaren.

5) in 1484 en 1489.

6) In 1475, 1481 en president-schepen in 1478 en 1496.

7) In 1487, 1490, 1493 en 1496. Zie schepenprotocollen.

nr. 15

1503 maart 24.

ZOEN-AC[OORD VOOR MOORD OP WILHEM PETER ROEFSSOEN.

R.A.N.B., R.A. nr. 126, Oirschots schepenprotocol van 1503, fol. 44.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Wilhem Peter Roefssoen
 Daders : Henrick Goeyaertssoen van Ghinhoven, alias den Lubber en
 zijn zoon,
 Andries Henrick Goeyaertssoen van Ghinhoven

Zoencommissie
 namens het slachtoffer : Henrick van Esch, priester
 Peter Gielis Snellensoen
 Ghysbert Gielis Cremers soen
 namens de daders : Korstiaen van der Heyden, pastoor
 Dirck Goessen Neven soen
 Thomaes Gielis Janssoen

Uitspraak.

- A. Verzoening uitgesproken aan het eind.
- B. Voorwaarden
 - 1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld : 25 gulden in 3 termijnen
 - 2. geestelijke genoegdoening
 - a. 350 zielmissen
3 dertigsten
 - c. bedevaarten : Henrick : Trier
 Andries : Rome
 wilsenaken
 - d. 1 kaars in de kerk
 - 3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen in de kerk door Andries als hoofdschuldige
 - b. wijken : verbanning : Henrick : 3 jaar uit alle herbergen van
 Spoordonk en van de kerkweg
 Andries : 7 jaar uit Oirschot
 daarna uit alle herdgangen,
 waar broers of zusters van het
 slachtoffer wonen.
 wijken in herbergen als gewoon.

AFWIKKELING.

Bij de akte is aangetekend, dat op 29 maart Peter Peter Roefs, een broer

van het slachtoffer, zich met de zoen accoord verklaard heeft. De borgstelling voor het zoengeld per 19 april is daar tevens genoteerd. Een kwitantie voor algehele afwikkeling is afgegeven op 17 september 1508.⁸⁾ Daarbij wordt tevens aan Andries verlof gegeven, om bij zijn vader te wonen of ergens anders in afwijking van het zoen-accoord.

COMMENTAAR.

Over de families van slachtoffer en daders is nauwelijks iets bekend. Het is echter wel duidelijk, dat zij Oirschotse ingezetenen zijn. Dat Andries als hoofddader te beschouwen is, blijkt niet alleen uit de opgelegde straffen, maar is tevens bij de bepaling omtrent de voetval uitdrukkelijk uitgesproken.

De twee priester-arbiters en Dirck Goessen Neven soen zijn ons reeds uit de vorige zoen bekend. Peter Gielis Snellen (of Snellaerts) was president-schepen in 1502 en daarvoor herhaaldelijk schepen.⁹⁾ Ghysbrecht Gielis Cremers soen was schepen in 1501 en zou nog herhaaldelijk als zodanig terugkeren.¹⁰⁾ Thomaes Gielis Janssoen is vermoedelijk degene, die als schepen voorkomt vanaf 1500 onder de naam Thomaes Gielissoen.¹¹⁾ Hij zou dan ten tijde van het sluiten van dit accoord zittend schepen zijn geweest. Wij zouden misschien verwachten, dat hij dan als getuige over de akte zou staan, wat niet zo is. Maar bij zoen nr. 14 waren met zekerheid twee zittende schepenen arbiter en toch worden zij niet genoemd als getuigen over de akte.

De verbanning is, zoals in Oirschot gebruikelijk, minutieus geregeld. Van dit interne Oirschotse zoen-accoord is nu wel eens een kwitantie van algehele afdoening gevonden, maar dit heeft zijn speciale reden. In afwijking van hetgeen afgesproken was in het accoord werd aan Andries namelijk toegestaan, weer bij zijn vader te wonen. Deze mildheid mag toch wel als teken beschouwd worden, dat de methode van het zoen-accoord inderdaad tot echte verzoening kon leiden.

NOTEN.

- 8) Schepenprotocol van 1508, inliggend bij fol. 51.
- 9) Schepen in 1482, 1486, 1489, 1493, 1496, 1499; zie protocol van die jaren.
- 10) Hij was later nog schepen in 1504, 1507, 1510, 1513; zie beginfolio's van de protocollen der betreffende jaren.
- 11) Thomaes Gielissoen was later nog schepen in 1503, 1506, 1509, 1512; zie beginfolio's van de protocollen der betreffende jaren.

nr. 16

1504 juli 26.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP RUIGER WILLEMSZOOM VAN DEN VELDE.

R.A.N.B., R.A. nr. 127, Oirschots schepenprotocol van 1504, fol. LIV e.v.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Rutger Willemssoen van den Velde.
Dader : Peter peter Roefssoen van den Toirken
Zoencommissie

namens het slachtoffer : Ariaen Vos
Goyaert Henrick Aleyten alias van Tuiden
Jan Henrick van der vloeten
namens de dader : Henrick van Esch, priester
Jan van Vlierden
Jacop Henrickssoen van Stryp

Uitspraak.

A. Verzoening : niet uitgesproken door de commissie, maar op voorhand en achteraf aanvaard door de partijen met de bepaling, dat de zoen niet geldt voor de nog minderjarige zoon van het slachtoffer, die hem bij zijn meerderjarigheid kan aanvaarden door het voor hem belegde zoengeld aan te nemen.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld : 36 gulden in 3 termijnen
2. geestelijke genoegdoening
 - a. 350 zielmissen
2 dertigsten
 - c. bedevaarten : Rome (later omgezet, zie commentaar)
wilsenaken
Trier
 - d. 2 kaarsen in de kerk te Oirschot
3. schulderkenning
 - a. vergiffenis vragen in de kerk
 - b. wijken : verbanning uit Oirschot voor eeuwig
wijken in herbergen en op straat als gewoon.

AFWIKKELING.

Een afzonderlijke borgstelling voor het zoengeld en de overige verplichtingen is niet genoteerd. In het zoen-accoord is opgenomen, dat de betaling van de eerste termijn, die bij het sluiten van het accoord plaats

vindt, geldt als borgstelling. Daar niet alleen de dader maar ook zijn broer en verdere familie bij het sluiten van het accoord aanwezig was, zal verdere borgstelling overbodig geoordeeld zijn.

Bijna een jaar na de sluiting van het accoord, toen de eerste bedevaart moest worden volbracht, is deze gecommuteerd door een aparte commissie van arbiters:

namens het slachtoffer : Dirck Corstiaens van den velde
 Jan Henrickssoen van den vloeten
namens de dader : Jacop Henrickssoen van Stryp
 Wouter Jan Oemen ¹⁷

Hierbij is ook aangetekend de betaling der afkoopsom door Jasper van Esch aan handen van Henrick Beelaerts.

COMMENTAAR.

Dit accoord heeft enkele eigenaardige karakters trekken.

Allereerst gaat aan de bepalingen van de zoen-commissie een contract vooraf tussen de partijen. Dit was ook het geval bij zoen nr. 6 ¹³ en nr. 12 ¹⁴. Daar was echter duidelijk de reden, dat men moeilijkheden wilde voorkomen. Dit lijkt hier niet het geval. De sfeer gaat eerder in de richting van zoen nr. 11, waar de keersluiden zelf de zaak afwikkelde. ¹⁵ Zover gaat men hier niet. Er wordt wel een aparte zoen-commissie benoemd. Maar, als na een jaar de bedevaart naar Rome vanwege de oorlogsomstandigheden tussen "den coeninck van Castiliën en Kaerle van Egmont, die men heyt hertoge van Gelder", moeilijk doorgang kan vinden, benoemen de partijen een nieuwe commissie van vier personen, van wie er maar twee lid waren van de oorspronkelijke zoen-commissie.

Op de tweede plaats geldt de zoen niet voor de nog minderjarige zoon van het slachtoffer, ook Rutger genaamd. De enig mogelijke verklaring lijkt me, dat deze zoon niets van verzoening wil weten. De familie wil echter de kwestie geregeld hebben. De bepalingen zijn dan ook zo, dat het zoengeld ten bate van de zoon belegd zal worden. Als hij meerderjarig wordt, kan hij het bedrag accepteren en accepteert daardoor dan ook de zoen. Accepteert hij het zoengeld en de zoen niet, dan blijft deze toch gelden voor de andere familieleden. Men heeft blijkbaar zo geredeneerd: in de loop van de tijd tot zijn meerderjarigheid zal deze onverzoenlijke jongeman wel tot rede komen, vooral als hij ziet, dat hij hij aanvaarding van de zoen een belangrijk bedrag krijgt uitgekeerd en bij niet-aanvaarding volkomen alleen blijft staan.

De arbiters.

De eerste arbiter, Ariaen Vos, was een zeer bekende persoonlijkheid in Oirschot. Hij was een zoon van Willem Vos, die schout van Oirschot was. ¹⁶

Hij is zijn vader reeds jong opgevolgd, want in 1492 en 1493 komt hij voor als schout. ¹⁷ Hij was betrokken bij de overval op de kerk van Best in 1497. ¹⁸ Hij werd schepen in 1502 en nam bij zijn eerste optreden reeds de derde plaats in de rangorde in, wat zeer ongebruikelijk was. Hij was weer schepen in 1505 (op de tweede plaats in de rangorde) en werd in dat jaar afgevaardigd naar Brussel. Hij was president-schepen in 1508, 1511, 1514 en 1523 en waarschijnlijk in 1517 en 1520. ¹⁹

Goyaert Henrick Aleyten alias van Tolden en Jan Henrick van der vloeten komen hier de eerste maal als arbiter voor.

Henrick van Esch, priester, kwam reeds meermalen voor en zal nog besproken worden. Jan van Vlierden is van de bekende familie, maar zijn betrekking tot de overige familieleden is nog niet duidelijk. Jacop Henrickssoen van Stryp komt voor in nr. 14 en in het artikel in deze aflevering "De clute werd een drama".

De partijen.

Het slachtoffer en zijn naaste familie zijn Oirschotse mensen. Ook de dader is vermoedelijk Oirschotenaar, maar de bepaling over de verbanning doet veronderstellen, dat hij op het moment buiten Oirschot maar wel dicht daarbij woont. Beide families zijn wel geparenteerd aan Oirschotse regenten, wat ook gesuggereerd wordt door de betaling van de afkoopsom der bedevaart door Jasper van Esch aan Henrick Beelaerts, zittend schepen.

De bepalingen.

Alleen de bepaling over de bedevaarten is enigszins buiten de gewone orde. Meestal moet de eerste bedevaart binnen zes weken begonnen worden. Hier is dit een jaar, waarschijnlijk ten gevolge van de oorlogsomstandigheden. Men zal verwacht hebben, dat de situatie over een jaar wel opgeklaard was, maar zoals gewoonlijk viel dat tegen. Toen de termijn bijna verstreken was, en de omstandigheden nog gevaarlijk bleven, werd een aparte commissie ingesteld, om deze zaak te regelen. In deze commissie zat van elk der partijen alleen de derde arbiter. Ieder van hen kreeg een ander naast zich. Natuurlijkerwijze hoorde deze beslissing aan de eenmaal benoemde arbiters, maar meerderen van hen kunnen afwezig geweest zijn. Ariaen Vos kan juist in Brussel geweest zijn. Ook Henrick van Esch kan afwezig geweest zijn, want in januari 1506 blijkt hij rentmeester te zijn van de abdij van Echternach voor haar goederen in Brabant en Zeeland. ²⁰ Van de familie van Vlierden is bekend, dat vele leden functies buiten Oirschot bekleed hebben.

De bepalingen van deze commutatie-commissie munten niet uit door duidelijkheid. De bedoeling is waarschijnlijk, dat de dader vrijgesteld werd van de bedevaart naar Rome op voorwaarde, dat hij op een andere wijze "op syn consciëntie" een volle aflaat zal verkrijgen voor het slachtoffer.

Verder moest hij 6 gulden (van 20 stuivers) en 15 stuiver betalen. Krachtens de formulering was daarmee de bedevaart naar Rome afgekocht, maar omdat verder niets gezegd wordt over de andere bedevaarten, die daarna moesten worden afgelegd, kan het bijna niet anders, of ook deze werden daarmee als afgekocht beschouwd.

Dat de arbiters zich werkelijk volledig als zodanig beschouwden, blijkt uit de arbitrale verzoeningsuitspraak, waarmee zij deze verandering besluiten. Hierna wordt echter weer uitdrukkelijk de instemming van beide partijen vermeld. Misschien staat dit in verband met de onwillige minderjarige zoon.

NOTEN.

- 12) Oirschots schepenprotocol van 1505, fol. LVbis.
- 13) Campinia, jrg. 12, nr. 46 (juli 1982), blz. 106 -119.
- 14) id., blz. 120-126.
- 15) id., blz. 118-120.
- 16) A. Frencken, Genealogieën van enkele aan elkaar verwante Meierijsche geslachten, 's-Hertogenbosch 1918, blz. 54.
- 17) Schepenprotocol van 1492, fol. 6v^O, 40v^O, en 51 ; id. van 1493, fol. Q.
- 18) Campinia, jrg. 11, nr. 41 (april 1981), blz. 35. Daar evenals in Frencken, a.w. wordt gesuggereerd, dat hij in 1505 schout was. Dit blijkt niet juist, want van 1497 tot na 1510 was Kaerel Herman Cleynaerts schout. Over de periode 1493-1497 zijn geen gegevens over zijn schoutambt gevonden. Maar omdat Kaerel Herman Cleynaerts in 1497 op 16 oktober zijn schoutambt aanvaardde (Schepenprotocol van 1497, fol. xxxv^O e.v.), rijst bij mij het vermoeden, dat Ariaen Vos nog schout was, toen hij betrokken was bij de overval in Best, en ten gevolge daarvan (de dagvaarding door de officiaal is van 7 september 1497) als zodanig is moeten aftreden.
- 19) Zie de beginfolio's der schepenprotocollen der betreffende jaren en Frencken, a.w. Uit die tijd zijn enkele protocollen verloren of in disorde. De vermelding van Frencken, dat hij schepen was in 1522 is niet juist.
- 20) Schepenprotocol van 1506, fol. IVvo.

nr. 17

1504 aug. 13.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN, NATUURLIJKE ZOON VAN
KANUNNIK WENCEL IJN VAN PETERSHEM.

R.A.N.B., R.A. nr. 127, Dirschots schepenprotocol van 1504, fol. 37 is.

want seker ongevalle ende dootslach gheschiet is van wouteren, heren Jan Backs soen priester, die welcke van leven ter doot bracht heeft Jannen, natuerl(i)cke soen was heren wenselen van Petershem priester ende canonick voertyts tot Beeck, van den weicken by tussohenspreken van goeden mannen, den eedelen ende waelgeboren heer, heren Rycalt, heer tot Petershem etc. als vrintd ende magen van des dodes wegen ende van syns vaders weggen ende Dirck Gosens Neven soen, een halfbrueder des selven dodes van der moder syden, ter eender ende wouter Back vorscreven als misdedigher (doorgehaald in de tekst: met Jannen de Brouwer synen swagher) hebben hon ter oetmodigher beden van vole goede mannen dat ghesubmitteert in minlike arbiteren, seggeren ende keersluden, dat's te weten myn vorscreven heer van Petershem etc. ende Dirck Gosenssoen ter eender syden vorscreven in heren Peteren van Someren priester ende canonick tot Beeck ende in Jannen van Os, Jan van Vlierden ende Danel van der Meyden ende wouter Back als misdediger (met Jannen den Brouwer synen swager) in her Willemen van den Bogart, deken tot Oerschot, meester Danel van Hersselende in her Jannen Robillart, priesteren ende canonicken der selver kercken Sunte Peters tot Orschot ende in Adrianen willem Vos soen ter anderre syden. Ende welcke voergenoemde partyen hebben geloeft in presentie van scepenen op soen ende vrede, soenbreck ende vredebreck, te houden alsulke uitspraeck, als die vorgenoemde arbiteren ende keersluden daer af eendrechteliken uutspreken sellen.

Soe seggen die voergenoemde arbiteren ende keersluden voer een uitspraeck, als dat wouter Back voerscreven als misdedigher sal ter laefnisse der sielen ende ter beternisse den vrienden ende maghen van des doden syde doen doen in den iersten een cloesterghewinne van IIIC zielmissen. Ende want noch niet genoch en is, soe sal hy noch doen doen drie dertichste ende noch daer toe setten vier kerssen elck van eenen pont was swaer synde, die twee daerof in der kercken tot Beeck dat's te weten die een voer 't Heylighe Sacrament ende d'ander voer dat Heylige Cruys ende des geliken die ander twee kerssen te setten in der kercken tot Oerschot d'een voer 't Heylich Sacrament ende d'ander voer dat Heylighe Cruys ende alsdan in elcker kercken te horen die sielmisse op syne knijeden. Ende en vrijdach naestcomende tot Beeck in der kercken die kerssen te brengen ende des (Z)ondaghs daerna tot Oerschot in geliker fcrmen.

Ende sal hy noch daer toe doen ter emende ende beternisse ende der sielen ter laefnisse een bedevaert tot Sunte Peters ende Pauwels tot Romen ende daer af uut te porren ende met syns selfs lyf doen binnen jaers ende daer af te brengen goet bescheet daer geweest te syn.

Ende sal hy noch daer toe doen een bedevaert tot Sallicien ende daer af ghoet bescheet brengen als dat hy, wouter voerscreven, die bedevaert voerscreven oeck gedaen sal hebben

Item want dat noch niet genoch en is, soe sal hy noch geven der sielen ter lafnisse ende den vrienden ende magen ter emenden ende beternissen hondert soen-gulden, daer af soe sellen gaen XX gulden voer die costen die mynheer van Petershem gedaen heeft ende noch alsulken costen als Dirck Gosenssoen met synen vrienden gedaen ende gehadt hebben tot Beeck, Gestel ende ander plecken daer sy van desen ongevolle dagen gehouden hebben ende dat totter moderacien ende taxacien van den acht keersluden voergenoemd te disponere. Ende soe sellen dat ierste derde gedeelt van desen voerscreven penningen betaelt werden binnen XIIIIIII dagen nae datum des briefs.

Ende die ander twee derde gedeelten van den vorscreven penningen betaelt te werden binnen soventien weken daer naestvolgende dat één derde gedeelt, ende dat derde ende leste oeck deel binnen XVIIIIII weken alsdan naestvolgende, welcke penningen betaelt sellen worden in handen myns heeren van Petershem oft dien hy daertoe committeren sal ende die te disponeren tot behoef den jongen kynderen van den doden vorscreven achtergelaten, oft om Gotswille te geven daer 't hen belieft.

Ende dat die selver wouter voerscreven nimmermeer en sal comen sitten, eten, drincken in ennighe herbergen, daer inne sitten, eten oft drincken ennighe vrienden van der doden syden, soe varre hem behoerleken wete gedaen wordde, dat's te weten susteren, bruederen, susteren- ende bruederen-kynderen ende achter-susteren- ende -bruederen-kynderen.

Ende in gevalle dese vorscreven wouter ierste in ennighe herberghen saet ende aet oft dronck ende ennige van den vrienden van der doden syden daer alsdan inne quemen, dat hy daer inne sal mogen bliven.

Ende of daer ennige duysternisse inne gevielen, daer houden die arbiteren honne vercleren.

Ende voer dese voerscreven penningen ten dagen ende termynen voerscreven te Netalen, heeft gelooft Jannes die Brouwer her Jacopssoen onghoportert, ongevrydt ende ongeclergijt ende voer alle prevelegien ende exeptien die hem hiertegen soudent mogen dienen.

Actum den XIIIIIten dach in agosto.

Wolterus promisit Joani Brouwer relevare in et petiunt litteram.

Testes : (Henrick Thomaessoen van den) Sneyscoet, (Danel die) Leeu.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Jan natuurlijke zoon van Kanunnik wencelyn van Petershem

Dader : wouter natuurlijke zoon van Jan Backs, priester

Zoen-commissie

namens het slachtoffer : Peter van Someren, kanunnik te Hilvarenbeek

Jan van Os

Jan van Vlierden

Danel van der Ameyden

namens de dader : Willem van den Bogart, deken

Danel van Hersele, kanunnik

Jan Nataels Robillart, kanunnik

Adriaen Willem Vos

Uitspraak.

A. Verzoening : Er wordt geen verzoening uitgesproken door de commissie, maar deze wordt op voorhand met de bepalingen door de partijen aanvaard.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld : 100 gulden in 3 termijnen

b. kosten : opgenomen in de eerste termijn van het zoengeld, die daarom binnen veertien dagen betaald moet worden.

2. geestelijke genoegdoening

a. 350 zielmissen

3 dertigsten

c. bedevaarten : Rome

Santiago de Compostella

d. 4 kaarsen : 2 in Hilvarenbeek

2 in Oirschot

3. schulderkenning

a. zielmis bijwonen en kaarsen offeren in Hilvarenbeek en Oirschot zonder vernederende bepalingen

h. wijken in herbergen, geen sprake van verbanning.

AFWIKKELING.

Borgstelling door Jan de Brouwer, zwager van de dader, is bij de akte genoteerd. Verder is niets over afwikkeling gevonden.

COMMENTAAR.

Het slachtoffer en zijn familie.

Dat de heer van Oirschot optreedt als familielid in een zoen, is wel uitzonderlijk. Ook bastaard-familie-relaties werden echter in deze tijd als

een innige band ervaren. De vader van het slachtoffer was wencelyn van Petershem, kanunnik van Hilvarenbeek en een natuurlijke zoon van een der Merode's. De Merode's werden in die tijd in Oirschot nog dikwijls met de naam "van Petershem" genoemd. Uit het optreden van Rycalt (W.II.2), heer van Oirschot, moeten we wel afleiden, dat hij een zoon was van diens vader of grootvader. Nu is het niet waarschijnlijk, dat hij een bastaard-halfbroer was van Rycalt, anders was dit wel met evenveel woorden gezegd, evenals de relatie van zijn zoon Jan als bastaard-halfbroer van moederszijde met Dirck Gosens Neven uitdrukkelijk wordt vermeld. Ook de leeftijd van wencelyn en diens zoon maken het bijna onmogelijk, dat wencelyn een zoon zou zijn van Rycalts vader, Johan I (W.I.).²³ Wij hebben kanunnik wencelyn van Petershem reeds ontmoet als arbiter in zoen nr. 1 in 1464;²⁴ verder trad hij op als arbiter in een civiele zoen in 1469.²⁵ Hij wordt nog in 1473 vermeld als kanunnik in Hilvarenbeek,²⁶ maar moet vroeg in dat jaar gestorven zijn, want bij een erfeniskwestie tussen zijn zoon Jan en Dirck Gosens Neven op 12 mei wordt hij als overleden vermeld.²⁷ Hoewel wencelyn van Petershem kanunnik was in Hilvarenbeek, heeft hij waarschijnlijk in Oirschot gewoond, waar hij herhaaldelijk optrad, zonder dat ooit Hilvarenbeek als zijn woonplaats genoemd wordt. Het zou me niet verwonderen, als hij kapelaan van de heer geweest was, voor welke functie dikwijls een bastaard-familielid gekozen werd. De moeder van het slachtoffer was Margriet, dochter van Mr. Lodewyck Boot en zuster van Amelryck Boot, de stichter van de bekende fundatie.²⁸ Zij huwde met Gosen Neven en werd de moeder van Dirck Gosen Neven soen, die zodoende een halfbroer was van het slachtoffer.

De dader.

Ook de dader was de natuurlijke zoon van een priester, maar noch hij noch zijn vader komen in Oirschot ooit voor. Ik vermoed, dat hij in Hilvarenbeek of Moergestel woonde, waar waarschijnlijk ook de moord gepleegd is, immers heer Rycalt en Dirck Gosen Neven hebben daar "dagen" gehouden, wat wel moet betekenen, dat zij daar verbleven hebben, om getuigen te ondervragen en zaken te regelen.

De arbiters.

Dit lijkt misschien in tegenspraak met de keuze der arbiters. Immers die van de kant van de dader zijn alle uit Oirschot, terwijl bij de arbiters van de andere zijde een kanunnik van Hilvarenbeek is. Het is echter zeer verstandig gezien van de dader, om juist de meest vooraanstaande geestelijken uit Oirschot als zijn arbiters te vragen, de deken en de twee oudste kanunniken. De wederpartij heeft daarom als tegenwicht liever een Hilvarenbeekse kanunnik gevraagd, maar haar andere arbiters zijn alle uit Oirschot.

willem van den Bogart was in 1503 na het overlijden van willem Aarts gekozen tot deken. Vóór die tijd komt hij niet in de Oirschotse schepencollen voor.

Meester Danel van Hersel komt voor als kanunnik vanaf 1488²⁹ en als kerkmeester vanaf 1491.³⁰ Hij was vice-deken bij het overlijden van willem Aarts, waarvoor gewoonlijk de oudste kanunnik gekozen werd.³¹ Jan Robillart was een natuurlijke zoon van Natael Robillart, die kanunnik was in Oirschot, Sint-Oedenrode en Hilvarenbeek³² en als kerkmeester optrad vanaf 1476.³³ Jan werd priester en was in 1489 rector van het Sint-Brigida-altaar.³⁴ Hij volgde waarschijnlijk zijn vader op als kanunnik en kerkmeester in 1495.³⁵ Ook trad hij op als rentmeester der heren van Merode.³⁶

Adriaen willem Vos is besproken bij nr. 16. Ook Jan van Vlierden is daar genoemd. Van Peter van Someren is niet meer bekend dan zijn naam. Jan van Os werd als arbiter aangezocht in nr. 12, maar kon niet aanwezig zijn. Omdat hij hier zowel als in nr. 18 als arbiter optreedt, moeten we in hem toch wel een Oirschots ingezetene zien.

Danel van der Ameyden was ook arbiter in zoen nr. 13. Omdat Frenken zegt, dat Danel van der Ameyden, de stichter van het Barbara-beneficium op 23 januari 1491 op zijn sterfbed lag,³⁷ heb ik lang gearzeld, om aan te nemen, dat deze Danel dezelfde persoon is. Toch moet hij het wel zijn en dat is ook mogelijk, omdat Danel weer van zijn (sterf?)bed is opgestaan en zijn testament ongeveer twintig jaar overleefd heeft. Hij blijkt namelijk nog te leven op 16 december 1509, als hij in rechte optreedt samen met zijn zoon Arndt en zijn vrouw Marie Vos.³⁸ Op 29 november 1512 wordt Marie Vos in de protocollen voor het eerst weduwe van Danel genoemd.³⁹ Tussen die twee data moet hij dus gestorven zijn.

De bepalingen.

De eisen, die gesteld worden, vallen niet buiten de gewone orde. Omdat de kosten zijn opgenomen in de eerste termijn van het zoengeld, moet deze wel binnen veertien dagen betaald worden. Het is pas de tweede keer, dat in de ons bekende Oirschotse zoen-accorden een bedevaart naar Santiago de Compostella gevraagd wordt; de eerste keer was dat bij de moord op de zoon van deken Franck van Boort.⁴⁰ Men heeft dan ook moeite met de naam. Gewoonlijk sprak men in die tijd van Santiago in Gallicië, maar in de tekst staat Salliciën.

Wel opvallend is, dat er bij het vergiffenis vragen of althans de plechtigheid, die daarvoor in de plaats komt, geen sprake is van "in ondergoed" en "blootvoets". Misschien duidt dit wel op een mentaliteitsverandering, die bij de meer gecultiveerden begon door te dringen.

NOTEN.

- 21) Campinia jrg. 11, nr. 42 (juli 1981), blz. 71, 87 en 88.
- 22) Campinia jrg. 12, nr. 45 (april 1982), blz. 66.
- 23) Schepenprotocol van 1469, fol. 43vo.
- 24) L.H.C. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch, deel IV, Sint Michielsgestel 1873, blz. 613.
- 25) Schepenprotocol van 1473, fol. 29.
- 26) Schepenprotocol van 1484, fol. 22vo.
- 27) Schepenprotocol van 1488, fol. 28.
- 28) Schepenprotocol van 1491, fol. XXVI.
- 29) Schepenprotocol van 1503, fol. XXXIX.
- 30) Schepenprotocol van 1464, fol. 22¹⁰; 1476, fol. ~~22~~VO.
- 31) Schepenprotocol van 1476, fol. I1vo.
- 32) Schepenprotocol van 1489, fol. XLII.
- 33) Schepenprotocol van 1495, fol. XIvo en XV.
- 34) Schepenprotocol van 1490, fol. 16.
- 35) A. Frenken, Documenten betreffende de kapittels van Hilvarenbeek, Sint-Oedenrode en Oirschot, 's-Hertogenbosch 1956, blz. 185.
- 36) Schepenprotocol van 1509 A, fol. XLIV.
- 37) Schepenprotocol van 1512 P, fol. XIVvo.
- 38) Zoen nr. 3. Campinia jrg. 12, nr. 45 (april 1982), blz. 73 e.v

nr. 18

1505 juni 14.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP CORNELIS ANTHONIS ROL
VAN DER AMEYDEN.

R.A.N.B., R.A. nr. 127, Oirschots schepenprotocol van 1505, fol. XLIII.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Cornelis Anthonis Rolofssoen van der Ameyden
Dader : Dirck Adriaenssoen van den Doeren
Zoen-commissie
namens slachtoffer : Henrick van Esch, priester
Daniël van Vlierden
Danel van der Ameyden
Henrick Beelaerts, schepen
namens de dader : wilhem van Petershem, priester
Jan van Vlierden
Jan van Os
Dirck Goessen Neven soen

Uitspraak.

A. Verzoening : uitgesproken aan het eind.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld : 70 gulden in 3 termijnen

2. geestelijke genoegdoening

a. 350 zielmissen (zie ook f.)

3 dertigsten

c. bedevaarten : Rome door ~~arbiters om te zetten in~~
wilsenaken andere goede werken, zie f.

d. 2 kaarsen in de kerk

f. ter afkoop van de twee bedevaarten:

een jaarpacht van 1 mud rogge aan de kerk

een ijzeren kruis op het graf met een schilderstuk en
een grafschrift

6 jaar lang wekelijks een zielmis

schulderkenning

a. vergiffenis vragen in de kerk

b. wijken : verbanning : 1 jaar uit Oirschot

van de kerkweg, zolang de vader van het
slachtoffer leeft

wijken in herbergen als gewoon.

AFWIKKELING.

Borgstelling voor het zoengeld met garantieverklaring voor de borgen en onderlinge regeling door de familie van de dader is bij de akte genoteerd. Verder is niets over deze zaak gevonden.

COMMENTAAR.

Zowel de dader als het slachtoffer zijn van bekende en vooraanstaande Oirschotse families. De juiste familieverhouding met reeds bekende personen is echter nog niet duidelijk geworden. De arbiters zijn voor een groot deel reeds bekend: Henrick van Esch en Dirck Goesen Neven soen van nr. 15 en andere; Daniël van Vlierden had een indrukwekkende staat van dienst als arbiter en regent.³⁹ Henrick Beelaerts, zittend schepen, was reeds schepen geweest in 1495 en 1501; hij was een zoon van Rutger Beelaerts, die ook schepen was geweest, en een oomzegger van Henrick Beelaerts, priester.⁴⁰ Wilhem van Petershem, priester, was een zoon van Danel en een oomzegger van Wilhem van Petershem, die als kapelaan van Oirschot en rector van het gasthuis in 1500 overleden was.⁴¹)

Jan van Vlierden is zeker van de bekende Oirschotse familie, maar zijn relatie tot Dane1 is niet bekend. ⁴⁷ Jan van Os was al eens aangewezen als arbiter (in nr. 12), maar kon toen niet komen. Misschien woonde hij buiten Oirschot of was hij op reis. Later woonde hij zeker in Oirschot en was daar schepen. ⁴³ Indertijd ⁴⁴ ging ik, steunend op Frenken, van de veronderstelling uit, dat Dane1, de stamvader van de beroemde tak van der Ameyden, in 1491 gestorven was. In het commentaar bij nr. 17 is erop ge-
wezen, dat hij in 1509 nog leefde. Hij moet het wel zijn, die hier als arbiter optreedt. Geen enkele andere Dane1 van der Ameyden immers zou vóór een zittend schepen vermeld worden.

Bij de voorwaarden springt in het oog, dat niet alleen bepaald wordt, dat de bedevaarten veranderd kunnen worden in andere goede werken, maar dat deze omzetting in dezelfde akte ook uitdrukkelijk en uitvoerig geregeld wordt. Wij zullen deze ontwikkeling in de gaten moeten houden, want het is een opvallende tendens in de zestiende eeuw, die in Oirschot mogelijk vroeger tot uiting komt dan in de steden, waar alles veel meer in geschreven bepalingen was vastgelegd.

NOTEN.

- 39) Hij was arbiter in zoen nr. 1, 4, 5, 6, schepen in 1463, 1467, 1471, 1477, president-schepen in 1474, 1482, 1486, 1489, 1493 en 1498. Zie het begin der schepenprotocollen der betreffende jaren.
- 40) Campinia jrg. 12, nr. 45 (april 1982), blz. 85.
- 41) Wilhem van Petershem senior komt voor als kapelaan in het protocol van 1491, fol. xxxviii^{vo}, 1495, fol. xxi^{vo}, 1496, fol. xv^{vo} en xxxvii; als rector (persoen) van het Sint-Joris-gasthuis in het protocol van 1493, fol. xvii^{vo}, 1494, fol. xxviii, 1495, fol. xvii; hij trad in de jaren 1485 - 1494 herhaalde malen op als procureur voor de Houffalize's.
- 42) In 1493 en 1498 was hij een van de "mannen van leen", d.w.z. lid van een bank, die recht sprak in leenzaken. Zie protocol van 1493, fol. xxiii, en van 1498, fol. 34.
- 43) In 1502, maar hij keerde in de eerste jaren daarna niet meer terug als schepen. Vertrok hij uit Oirschot of was hij veeltijds buiten Oirschot werkzaam?
- 44) Campinia jrg. 11, nr. 41 (april 1981), blz. 35.

nr. 19

1507 maart 20.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP HENRICK MICHIELSSOEN VAN DER WAERDEN.

R.A.N.B., R.A. nr. 127, Oirschots schepenprotocol van 1507, fol. xii^{vo}.

SAMENVATTING.

Slachtoffer : Henrick Michielssoen van der waerden

Dader : Andries Artssoen van den Laeck

Zoen-commissie

namens het slachtoffer : Jan van Vlierden

Adriaen Vos

namens de dader : Wilhem van Petershem, priester

Henrick Rutger Beelaerts

Uitspraak.

A. Verzoening : aanvaard in voorafgaand contract en uitgesproken aan het eind.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld : 70 gulden "binnen jaers ten sonen recht" (in 3 termijnen)

2. geestelijke genoegdoening

a. 3 kloosterwinnings (= 3 maal 350 zielmissen)

3 dertigsten

c. bedevaarten : Rome, afkoopbaar met een raam in de kerk

Trier in één reis

Keulen

wilsenaken, afkoopbaar naar beslissing van arbiters

d. 4 kaarsen : 3 in Oirschot, 1 in Best

f. een raam te plaatsen in de kerk ter afkoop van de bedevaart naar Rome

3. schulderkenning

a. voetval in de kerk te Oirschot

b. wijken : 3 jaar verbanning uit het centrum van Best en van de kerkweg naar Oirschot
wijken in herbergen als gewoon

AFWIKKELING.

Bij het accoord is genoteerd de borgstelling door diverse personen en de

vrijwaring der borgen door de dader.
Algehele kwitantie voor het volbrengen van alle bepalingen is te vinden in het schepenprotocol van 1508, fol. 26v^o.

COMMENTAAR.

Gezien de bepalingen omtrent het wijken moeten zowel de dader als het slachtoffer in Best gewoond hebben. Beider namen zijn daar wel bekend. De arbiters zijn alle reeds voorgekomen. Het zoengeld is nogal aan de hoge kant. Ik heb de indruk, dat de familie van der waerden nogal inhalig was. Er bestaat namelijk een getuigenverklaring door enkele personen, dat Michiel van der waerden zijn zoon Michiel, "toekomende Priester", best 10 gulden kan geven.⁴⁵ De enige verklaring daarvoor lijkt me, dat Michiel van der waerden de studie van zijn zoon helemaal op de gemeenschap heeft willen afwentelen. Deze zoon Michiel was intussen priester gewijd en trad mede namens de familie op. Ook het aantal zielmissen is erg hoog. Dat de bedevaart naar Rome afkoopbaar was met het plaatsen van een raam in de kerk, zal wel samenhangen met de afbouw der kerk, die in deze jaren haar voltooiing naderde. In het raam moest staan een kruisbeeld, "het wapen des Heeren" - in de tekst doorgehaald: crucifixie - met de overledene daarvoor knielend. De familie zal het wel als een eer beschouwd hebben, hun familielid telkens weer in de ramen der kerk afgebeeld te kunnen zien. Apart is, dat Keulen bezocht kon worden op de terugreis van Trier. Over de afkoop van de bedevaart naar Wilsenaken moest door de arbiters nog beslist worden. Wie weet, wat voor ijdelheid dá familie nog in petto had. Van de volbrenging van alle bepalingen in de zoen is in dit geval een kwitantie aanwezig, een uniek feit bij Oirschotse ingezetenen onder elkaar. Maar je kunt beter veilig spelen, als je met dergelijke mensen te doen hebt.

NOOT.

45) Schepenprotocol van 1505, fol. xv^o.

nr. 20

1510 dec. 21.

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP W.... JANSOEN VERSCHUEREN.

R.A.N.B., R.A. nr. 128, Oirschots schepenprotocol van 1513, fol. 7

SAMENVATTING.

Slachtoffer : w.... Janssoen Verschuieren, waarschijnlijk uit Zeelst.

Dader Jan Thys Heytstecks soen, waarschijnlijk eveneens uit Zeelst of uit Meerveldhoven

Zoen-commissie

namens het slachtoffer : Wilhem van Petershem, priester
Jan van Vlierden
Jan die Cremer

namens de dader : Jan Wouterssoen, schout van Geldrop
Henrick Verbeeck
Arnt Wreysen

Uitspraak.

A. Verzoening : niet uitdrukkelijk uitgesproken, maar vervat in de erkenning van de zoen door partijen.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
 - a. zoengeld : 50 gulden in 3 termijnen
2. geestelijke genoegdoening
 - a. 300 zielmissen
3 dertigsten
 - c. bedevaarten : Trier
Aken
 - d. 2 kaarsen in de kerk van Oirschot
3. schulderkenning
 - e. vergiffenis vragen : voetval in kerk te Oirschot
 - b. wijken : verbanning : voor eeuwig uit Oirschot
10 jaar uit Zeelst en Meerveldhoven
wijken in herbergen als gewoon

AFWIKKELING.

In het contract is opgenomen, dat de gezamenlijke, aanwezige familieleden van de dader borg zullen blijven tot de dag van de voetval, zondag na Lichtmis, 9 februari 1511, en dat bij die gelegenheid borgen gesteld zullen worden. Verder is niets over afwikkeling gevonden.

COMMENTAAR.

De akte is helemaal in telegramstijl gesteld en gevonden in het protocol van 1513. De voornaam van het slachtoffer is zelfs niet vermeld, maar alleen aangeduid met de beginletter.

Blijkens de beginwoorden is er na de moord eerst een verwarde toestand van ruzie geweest. Men heeft er in Zeelst misschien geen raad mee weten. Het is ook mogelijk, dat het slachtoffer geen naaste familie had buiten zijn broer, die in Oirschot woonde. Deze broer bracht de zaak

uiteindelijk in Oirschot voor een zoen-commissie. Zijn naam "Arnt van zeelst" (welke naam later "van zelst" wordt) heeft hij waarschijnlijk gekregen, toen hij van Zeelst naar Oirschot verhuisd was. De namen hadden in die tijd nog niet het blijvende karakter van later. Zoals hier kunnen broers heel verschillende namen hebben, met name, als iemand verhuist, of als een bijnaam tot hoofdnaam wordt.

Arnt van Zeelst is de enige vertegenwoordiger van de dode en zijn arbiters zijn alle uit Oirschot. Alleen Jan die Cremer is nog niet voorgekomen.

Zowel de dader als zijn familieleden zijn in Oirschot onbekend. Gezien de verbanning uit Zeelst en Meerveldhoven zullen zij daar vandaan zijn.

In zo'n kleine gemeenschap was het altijd beter een moordenaar voorlopig te verwijderen. Over hun arbiters is verder niets bekend. Dat de dader voor eeuwig verbannen werd uit Oirschot, zal zijn reden daarin hebben, dat de enige broer van het slachtoffer daar woonde.

(wordt vervolgd)

II. DE CLUTE WERD EEN DRAMA 1)

door J. Lijten.

Reeds als kind hoorde ik uit de mond van mijn grootvader - echte volkstradities worden dikwijls van grootvader op kleinzoon overgedragen - het verhaal, dat ik later nog verscheidene malen zou beluisteren, maar waarbij de namen van de plaatsen telkens wisselden. Ik zal die plaatsen daarom met A en B aanduiden. Het verhaal behelsde in het kort het volgende.

Er was eens onenigheid tussen de dorpen A en B over een stuk grond tussen die dorpen in gelegen. De inwoners van A beweerden, dat het hun gebied was, maar die van B hielden vol, dat het aan hen behoorde. Men kon niet tot overeenstemming komen, totdat enkele inwoners van A zich aanboden, om onder ede te verklaren, dat het betreffende gebied eigendom was van A. Wat deden deze slueriken? In hun eigen dorp schudden zij zand in hun klompen en legden zij een lepel in hun pet. - De tinnen lepels van die tijd waren gemakkelijk genoeg te verbuigen, om niet op te vallen. - Zo gingen zij naar de betwiste plek en verklaarden daar: "Ik zweer bij de schepper van hierboven, dat ik hier sta op grond van A." Dat besliste de zaak

Tot hier het verhaal, dat, voor zover ik me herinner, geen speciale moraliserende bedoeling had, maar uitsluitend verteld werd als een grappige legende. Wij zouden het misschien een verhaal van een practical joke noemen. Ik heb het altijd beschouwd als een verhaal, dat in de vroeg invalende avonden van de winter bij het knappend haardvuur was verzonnen door een van de schemerende aanwezigen, die een nóg mooier en nóg sterker stuk ten beste wou geven. Misschien kwam dat, omdat ik in mijn jeugd lange tijd en sinds kort weer opnieuw geregeeld heb moeten luisteren naar iemand, die aan de lopende band leuke leugenleuterverhalen uit zijn duim zuigt. In ieder geval, ik beschouwde het als zodanig tot mei 1982. U zult begrijpen, dat mijn ogen groot werden van verbazing, toen ik het hier gepubliceerde stuk las. Onmiddellijk dacht ik aan de vingerwijzing van Drs. W. Knippenberg, dat vele oude volkslegenden een historische achtergrond hebben. ↗

Wat deze legende vertelt, heeft zich dus in feite afgespeeld tussen de plaatsen Oirschot en Oisterwijk en is in deze gerechtelijke verklaring van 11 september 1518 vastgelegd. Wij zullen eerst de inhoud van de verklaring ontleden, om daarna de tijd te bepalen, waarop de bedoelde gebeurtenis plaatsvond, en de achtergronden ervan open te leggen.

Deze ontleding is nodig gebleken, nadat enkele personen, die niet gewend zijn dagelijks om te gaan met middel-Nederlandse teksten, voor een raadsel

stonden, toen ik hun de tekst zonder enige uitleg liet lezen.

Het geheel is een soort proces verbaal van een getuigenverhoor ten overstaan van de heer en de schepenbank van Oirschot. Heer van Oirschot was toen Richard III (w. II. 2.). ¶ Het was zeker niet gebruikelijk, dat de heer zelf als schout (ongeveer: officier van justitie) optrad en ofschoon hij er waarschijnlijk wel recht toe had, zou Oirschot zeker geprotesteerd hebben, als men hierin een usurpatie had gezien. Vermoedelijk heeft Richard III een groot belang gehecht aan deze verklaring, wat ook hieruit blijkt, dat hij zelf een schepenakte ervan wenste te hebben, en heeft hij zijn rentmeester Arnt van der Ameyden aangespoord, nu het nog mogelijk was, dit authentieke getuigenis vast te leggen, en is dit door de Oirschotse bevolking niet alleen geaccepteerd maar ook gewaardeerd. Het was immers een gezamenlijk belang van heer en gemeenschap.

Arnt van der Ameyden verschijnt dus voor de gespannen schepenbank en verzoekt, ten overstaan van hen een gerechtelijk getuigenverhoor te mogen afnemen en in een schepenakte te laten vastleggen, welk verzoek door de heer en de schepenbank wordt ingewilligd.

De grootste moeilijkheid bij het lezen van de akte is wel, dat het verhaal is opgenomen in de vraag en dat pas bij het antwoord wordt vermeld, wie de ondervraagden zijn. Als eersten worden door Arnt van der Ameyden twee oud-schepenen ondervraagd, van wie Dirck Goessenssoen meer dan 90 jaar oud is en Jacop Henrickssoen van Strijp "omtrent by 80 jaer". ¶ Beiden verklaren, dat zij ongeveer 70 - 80 jaar geleden Artken Vereyck uit Oisterwijk gekend hebben, die toen zeer oud was en zijn kost, ook in Oirschot, bedelde. Deze hebben zij meermalen horen verklaren, dat hij ervan overtuigd was, dat hij naar de hel zou gaan, omdat hij met zijn makkers een valse eed had afgelegd in het proces over de gemeynt tussen Oirschot en Oisterwijk. Zij hadden toen namelijk zand in hun schoenen gedaan bij de linde in Oisterwijk en een lepel in hun hoed gelegd en waren zo naar Oirschot gegaan, waar zij bij het rad van de molen in Spoordonk hadden gezworen "bij de schepper van hierboven", dat "zij stonden op Oisterwijkse grond".

In tweede instantie wordt als getuige gehoord Rutger Willemssoen, die naar zijn zeggen "wel 70 jaeren oud" is, wat wel zal betekenen, dat hij "in de zeventig" is. Zijn getuigenis zal gaan over een latere tijd, toen Artken Vereyck niet meer rond kon trekken, om te bedelen, maar door de armenzorg (Tafel van de H. Geest) was uitbesteed bij Art van Laerhoven. ¶ Rutger Willemssoen getuigt, dat hij bij deze Art van Laerhoven, die zijn zwager was, Artken Vereyck in dezelfde geest als boven heeft horen zeggen, dat hij naar de hel zou gaan, omdat hij met zijn makkers een valse getuigenis had afgelegd in het proces over de gemeynt tussen Oirschot met Beers

tegen Oisterwijk. Art van Laerhoven had dat verhaal al dikwijls moeten horen en ook de mede-pensioengasten zullen dat verhaal wel beu geweest zijn, zodat Art van Laerhoven hem toesnauwde, dat hij er maar eens mee moest ophouden.

In derde instantie stelt Arnt van der Ameyden vragen aan de schepenbank, om de eerdergenoemde getuigenissen meer fundament te geven. De schepenen verklaren op zijn verzoek, dat Dirck Goessenssoen en Jacop Henrickssoen van Strijp niet alleen meermalen schepenen geweest zijn, maar ook nu nog verstandig en bekwaam genoeg zijn, om eventueel schepenen te zijn. Ook van Rutger Willemssoen verklaren zij, dat hij voldoende oordeel en bekwaamheid bezit, om eventueel de functie van schepenen te vervullen. Met andere woorden: hun getuigenis is geen gebazel van oude, kindse mensen, maar een volledig betrouwbare verklaring van verstandige en ten volle toerekenbare personen.

Tenslotte ondervraagt Arnt van der Ameyden nog twee getuigen, een inwoner van Oisterwijk, Wouter de Cort, en een inwoner van Moergestel, Jan Peter Goessenssoen van den Bleek, beiden ongeveer 80 jaar oud. Zij verklaren, dat bij hun weten de schepenbank van Oisterwijk nooit enige jurisdictie heeft uitgeoefend over het betwiste gebied in Spoordonk en dat zij ook nooit gehoord hebben, dat dit vroeger gebeurd zou zijn.

De duidelijke bedoeling van deze akte is, om gerechtelijk vast te leggen, dat de indertijd afgelegde verklaring meinedig was en dat er ook geen feitelijke aanwijzing was voor het daarin vervatte standpunt.

Wat Artken Vereyck persoonlijk betreft, moeten we wel concluderen, dat hij indertijd met zijn makkers in een overmoedige bui deze brute klucht heeft opgevoerd. Ook in onze tijd constateren wij, dat gemeenschappen, die in conflict raken, hun leden tot zulk een hoogte kunnen opzweepen, dat zelfs een van huis uit flegmatieke natuur hen niet voor onverantwoorde daden weet te behoeden. Als dan - soms pas na lange tijd - de exaltatie wat gezakt is, gaat men langzamerhand de wrange vruchten proeven. Zo is het ook Artken Vereyck (en misschien zijn makkers) vergaan. Bij nader inzien heeft hij zijn daad als grotelijks fout erkend en dit inzicht heeft hem zijn laatste levensjaren tot in zeer hoge ouderdom vergald en hem gedwongen voortdurend zijn fout in het openbaar te bekennen. De clute van jaren her heeft voor hem inderdaad een dramatische en tragische wending genomen.

wanneer we nu nagaan, in welke tijd het hier vermelde spel is opgevoerd, ontdekken we, welk een enorme tijdsafstand door een getuigenverklaring kan worden overbrugd, niet minder dan 128 jaar. Immers het hier genoemde feit kan zich alleen hebben afgespeeld in 1390. De documentatie daaromtrent is glashard. De mogelijkheid is ook aanwezig. Volgens de verklaring van de eerste getuigen hebben zij Artken Vereyck zijn uitspraak horen

doen ongeveer 70 tot 80 jaar geleden. Zij kunnen - en dat is begrijpelijk - geen juiste tijd meer noemen. Als we het houden op 70 jaar, moet dat geweest zijn rond 1448. De tweede getuigenverklaring moet, gezien de leeftijd van de getuige, toch wel spreken over een tijd van een tiental jaren later. Als Artken Vereyck rond 1448 al zeer oud geweest is, zal hij tien jaar later wel de honderd benaderd hebben. Rond 1448 sprak Artken Vereyck over een daad, die toen 58 jaar geleden plaats had. Hij zou dan bij de gebeurtenis zelf rond 30 jaar oud geweest zijn. Dat is voor een dergelijke "verklaring bij turbe"⁶⁾ wel jong, maar niet onmogelijk.

Over de palinge (grensafpaling) tussen de gemeenten van Oisterwijk enerzijds en Oirschot met de Beerzen anderzijds is een artikel verschenen van A. Fasel, gevolgd door een reactie van F. Smulders.⁷⁾

In 1385 was een palinge gedaan tussen Oirschot en Oisterwijk, waarbij een grens werd vastgesteld, die globaal gesproken ongeveer samenviel met de huidige gemeentegrens.⁸⁾ Oisterwijk was daarover niet tevreden en bleef de vastgestelde grens betwisten. Men bracht het zelfs zover, dat in 1390 een nieuwe palinge zou geschieden. Deze is vastgelegd in de akte van hertogin Johanna van 15 augustus 1390.⁹⁾ Daar komt een totaal ander beeld voor de dag dan vijf jaar daarvoor. Heel het huidige grondgebied van Oirschot ten westen van de Beerze en heel het grondgebied van Beers ten westen van de Beerze tot de Steenvoort en het bergske bij Huigevoort (slechts ruim één kilometer van de Middelbeerse kerk) werd in één klap aan Oisterwijk toegewezen. Tussen de grens van 1385 en die van 1390 ligt een verschil van ongeveer 900 hectaren, de helft nu behorend tot Oirschot en de helft tot de Beerzen. Voor dit enorme verschil in 5 jaren moet een verklaring zijn en wel een verklaring, die tussen beide uitspraken gelegen is. Fasel als historicus moet dit aangevoeld hebben, maar hij stond voor een raadsel. Vanzelf dringt zich dan de veronderstelling op, dat de eerste uitspraak in de tussentijd toch onjuist gebleken is, maar voor een boude bewering als van F. Smulders, die in zijn eerste zin de aanspraken van Oirschot zonder enig argument als onrechtmatig van tafel veegt, was toch wel geen reden.

In het licht van het hier gepubliceerde document kunnen we een heel andere visie opzetten.

Als we de akte van 15 augustus 1390 nog eens bekijken, blijkt niet alleen, dat het initiatief tot de nieuwe palinge van Oisterwijk is uitgegaan, maar ook, dat de dwangsom voor degene, die in verzet zou gaan tegen de komende uitspraak, zeer hoog is: 2000 oude schilden. De zinswending doet vermoeden, dat het initiatief daartoe ook van Oisterwijk is uitgegaan, terwijl Oirschot niets vermoedend en te goeder trouw daar geen bezwaar tegen had. Oisterwijk moet zich safe gevoeld hebben. Zij hadden hun eer-

ste openluchtspel dan ook perfect geregisseerd. (Deze Oisterwijkse traditie schijnt dus wel ettelijke eeuwen ouder te zijn dan men tot nu toe veronderstelde.) Prachtige decors: de Oisterwijkse Lind, Balsvoort, de Spoordonkse watermolen, het huis te Baest, de Steenvoort en de Huigevoort. De aankondiging: in Oirschot en Oisterwijk van de preekstoel. De acteurs: als gastspelers hoge heren vertegenwoordigers van de hertogin en zeven leenmannen en daarnaast de eigen Oisterwijkse turbe. Het publiek: heel de bevolking van Oirschot en Oisterwijk, die met intense interesse de spelers begeleidde van locatie naar locatie. De opbrengst: van geen enkel Oisterwijkse openluchtspel is ze ooit zo hoog geweest: 900 hectaren.

Het genre was echter verschillend, naar gelang men dit van de Oisterwijkse of de Oirschotse kant bekijkt. De Oisterwijkse clute werd voor Oirschot een klassiek drama met een proloog, vijf bedrijven een epiloog. De proloog, hoewel onzichtbaar voor het publiek en zelfs voor de meeste acteurs, op de Oisterwijkse Lind van mannen, die zand in hun schoenen schudden en in hun hoeden lepels legden, riep al een macabere sfeer op. In het eerste bedrijf bij de Balsvoortse brug was nog geen onheil speurbaar, maar in de volgende vier bedrijven ontrolde zich steeds somberder het noodlot van Oirschot en de Beerzen. De epiloog bestond uit een oorkonde bezegeld met - carnavalesk - elf uithangende zegels.

Het is begrijpelijk, dat het Oirschotse publiek in een sombere stemming naar huis ging in tegenstelling tot acteurs en publiek van Oisterwijk. Oirschot sleurde bovendien een blok aan het been mee: 2000 oude schilden, indien men tegen deze palinge in verzet kwam. Pas in 1518 zag Richard III een gaatje, om heropening van het proces te verkrijgen zonder de dwangsom te verbeuren, omdat de beslissing van destijds op een meened gebaseerd was. Dat moet de bedoeling zijn geweest van deze getuigenverklaring voor de Oirschotse schepenen.

Het lijkt me zinnig, nu ook het historisch onderzoek te heropenen. In het Oirschotse archief ligt een stapel van bijna een halve meter aan documentatie over deze zaak. Ook in Oisterwijk is het nodige aanwezig en verder zullen de archieven van de Raad van Brabant in Brussel, 's-Gravenhage en 's-Hertogenbosch heel wat informatie verschaffen, waarop nu misschien een ander licht valt. Ik dacht materiaal genoeg voor een rechtshistorische dissertatie.

NOTEN :

- 1) Een clute of sotternie volgde in de middeleeuwse toneelspelen na een drama, om de mensen niet in een sombere bui naar huis te sturen. In het bekende Hulthemse handschrift van ca. 1400 vinden we naast abele spelen ook sotternieën. Zo'n clute of sotternie was een ruw realistisch,

boertig spel. wat Artken vereyck c.s. opvoerde bij het rad van de molen van Spoorndonk was ook een ruw en boertig spel, wat zo realistisch werd gebracht, dat het als ernst werd opgevat, en dat was dan ook de bedoeling en daarin school het bedrog. Hoe het voor hem in zijn late levensavond verkeerde in een drama, dat hem geen rust liet, kunt u hier lezen.

- 2) W. Knippenberg, Romeinse wegen in Noord-Brabant, in: *Kultuur-historische verkenningen in de Kempen II*, Oisterwijk 196, blz. 76. Hij geeft daar enkele zeer interessante voorbeelden, die nu weer met één kunnen worden aangevuld.
- 3) J. Lijten, *De Merode's in Oirschot 1410 - 1672*, in: *Campinia*, jrg. 11, nr. 42 (juli 1981), blz. 72.
- 4) Dirck Goessenssoen was schepen geweest in 1461, 1469, 1475, 1478, 1481, 1491 en 1496, waarvan president-schepen in 1478 en 1496. In 1461 wordt hij genoemd Diederic Goeswynssoen, in 1469 Dirck Goessenssoen, maar in de loop van dat jaar wordt hij ook ooit genoemd Dirck Goessenssoen Marten Schoenmekers. In de latere jaren wordt hij steeds genoemd Dirck Goessen Neven soen. Jacop Henrickssoen van Strijp was schepen geweest in 1487, 1490, 1493, 1496, 1499 en 1502. Zie beginfolio's der schepen-protocollen der betreffende jaren.
Dirck Goessenssoen was ook arbiter geweest in zoen-accoord nr. 7 in 1478 (*Campinia* nr. 46, blz. 110), nr. 14 in 1496, nr. 15 in 1503 en nr. 18 in 1505 en een halfbroer van het slachtoffer in nr. 17 in 1504. Zie deze aflevering. Jacop Henrickssoen van Strijp was arbiter geweest in zoen-accoord nr. 16 in 1504 en nr. 21 in 1511. Zie deze of volgende aflevering. Hij was als schepen getuige bij nr. 12 (*Campinia* nr. 46, blz. 121). Gezien de verklaring, die zij afleggen, moeten we toch wel aannemen, dat Jacop Henrickssoen van Strijp niet zo veel jonger geweest is dan Dirck Goessenssoen en dat de uitdrukking "omtrent by 80 jaeren oud" voor hen betekende, wat wij zouden uitdrukken "in de tachtig". Hun juiste leeftijd schijnen beide getuigen niet te weten, wat ons overigens niet hoeft te bevreedmen.
- 5) Bejaarde arme mensen, die niet meer voor zichzelf konden zorgen, werden telkens voor een jaar uitbested. In Oirschot had de publieke besteding aan de minst-biedende, d.i. die het voor het laagste bedrag wilde doen, plaats rond kerstmis. De bestedingsperiode liep steeds van Sint Peter (22 februari) tot Sint Peter, parallel met de huurperiode van meid en knecht. Ook arme weeskinderen werden op dezelfde wijze en over dezelfde periode uitbested. Voor ons klinkt dat vreselijk cru, maar het werd in die tijd niet als zodanig ervaren. Door de H. Geestmeesters werden in het bestedingscontract ook garanties opgenomen. De bejaarden en weeskinderen konden bij slechte behandeling naar de H. Geestmeesters stap-

pen, die de slachtoffers dan, indien daar reden toe was, op staande voet bij een ander konden onderbrengen op kosten van de slechte verzorgers. Zie archief van de tafel van de H. Geest in Oirschot, voorlopige inventarisnr. 526 - 528. Uit de context mogen we wel afleiden, dat Art van Laerhoven een soort beroepspension voor bejaarden had.

- 6) Oude gebruiken en van ouds bestaande toestanden, waarvan geen schriftelijk bewijs voorhanden was, werden soms vastgesteld door een gelijklopende verklaring van een "menigte" of "turbe", bestaande uit minstens tien personen. Gewoonlijk waren dit al wat oudere mensen, die konden getuigen vanuit een jarenlange ervaring. Dergelijke verklaringen "bij turbe" werden dan gewoonlijk in een schepenakte vastgelegd. Bij het rad van de Spoorndonkse molen heeft zo'n verklaring "bij turbe" (Artken Vereyck c.s.) waarschijnlijk plaatsgevonden ten overstaan van de namens de hertogin rechtsprekende commissie ad hoc. Zij hoefde niet in een schepenakte vastgelegd te worden, maar had haar uitwerking onmiddellijk in de uitspraak en het slaan van de grensmaal.
- 7) A. Fasel, *De geschillen met Oirschot en de Beersen*, in *De kleine Meierij*, jrg. XIX (1966), blz. 34 - 43; F.W. Smulders, *De gemeynt van Oisterwijk*, in *De kleine Meierij*, jrg. XIX (1966), blz. 78 - 80. Met hartelijke dank aan de heer Brands van de afdeling registratuur van het Oisterwijkse gemeentehuis, die zo bereidwillig was, mij de copieën hiervan onmiddellijk toe te sturen.
- 8) In *Campinia* jrg. 4, nr. 16 (jan. 1975), blz. 178 e.v. werden twee voorbereidende stukken van deze palinge gepubliceerd, n.l. van 5 en 31 augustus 1385. Om voor mij totaal onbegrijpelijke redenen werd daar de uitspraak van 18 oktober 1385 echter niet gepubliceerd. Deze akte is o.a. te vinden in het register van Dooren-van Baar, blz. 326.
- 9) Deze akte is gepubliceerd in *Campinia*, jrg. 5, nr. 17 (april 1975), blz. 12 - 15 naar een "achttiende-eeuwse copie", die samen met een andere copie voorkomt in het oud-archief van Oirschot onder het voorlopig nr. 3960. Ik vermoed echter, dat beide afschriften uit de vroege negentiende eeuw zijn. Het ene is een eenvoudig afschrift van een vermoedelijk authentiek afschrift naar het register van Dooren-van Baar, dat zelf wel betrouwbaar, maar niet authentiek is. (blz. 273 - 277). Het ander is een eenvoudig afschrift van een authentiek afschrift (1605) naar het origineel. Daar het origineel, althans in Oirschot, niet meer aanwezig is, publiceren wij hierbij de beschrijving van het origineel, zoals die voorkomt aan het einde van genoemd afschrift. In de aangehaalde publikatie in *Campinia* komen nogal enkele transscriptie- of typefouten voor b.v. blz. 13, regel 2 "verkiesers" moet zijn "verliezers"; regel 26 "bontsvaert" en regel 33 "bontsvoirt" moet zijn "Bantsvoert"; regel 29 "streckende" moet zijn "treckende". Het "regeest"

aan het einde van de transscriptie geeft de betekenis van de akte helemaal niet weer.

Oud-archief van Oirschot, voorlopig nr. 3960.

Beschrijving van het charter van 15 augustus 1390.

Ende was bezegelt met elff zegelen aan dobbelen stert uythangende, der eersten in geylen wasse en d'andere tien in groene wassche en stont op te plycke regt boven, daar de voorschreven respectieve sterte getransfigeert waren, getekent aldus vervolgens: ducissa, H. Lecke, Lieshout, G. van Berckel, W. Lucuszoen, Rysinge, Bregt, Bocht (sic, moet zijn: Boeff), Haren, Bruysten, Wolfaert.

(Onder stont) Gecollationeert tegens zyn originele palinge in parcheminger en bezegelt met elff segelen, als voorschreven is, deze copie daarmede bevonden te accorderen by my Lambert van den Heuvel, openbaar notaris by den rade van Brabant geadmitteerd.

Actum XX september 1605.

(en was ondertekend) D. Caevel, notaris, (Zo las de negentiende-eeuwse transscribent, die blijkbaar geen groot paleograaf was, de handtekening van notaris van den Heuvel.)

1518 september 11.

Procesverbaal van getuigenverhoor voor de Oirschotse schepenbank omtrent zaken, die betrekking hebben op het proces tegen Oisterwijk over de gemeynt.

R.A.N.B., R.A. nr. 129, Oirschots schepenprotocol van 1518, inliggend na fol. LIII.

Scepenen in der vryheyt van Oerschot tugen onder onsen gemeynen segel, dat voer den heer ende voer ons scepenen vorschreven comen is meester Arnt van der Ameyden, als rentmeester van myn heere van Petershem, ende heeft begert verhoert te hebben tonde ende waarheyt van scepenen ende ander goeden mannen, dat die heer alsoe dede ende hom gonden. Ende heeft hom die selve meester Arnt aldoen des punts gedragen aen die goede mannen, dat sy over een tyt van LXX, LXXX jaren, min ofte meer, oft daeromtrent hebben gesien enen seer ouden man - die tyt genoemt alsoe sy meynen des sy onbegrepen willen staen - Arnt Vereyck langs den huysen t'Oerschot gaen, biddende broet van doer tot doeren ende van huys tot huysen, den welcken, of soe hy genoemt was, hebben horen seggen, lyden ende kennen, dat hy was een van den getughen, die getuyght hadden tusschen dien van

Oerschot ende Oesterwyck aengaende hoere gemeynten over voel jaren die tyt geleden, ende dat die selver Arnt, of soe hy genoemt was, tuyghden met synen medegetugen, staende by der water- ende olymolten t'Spoerdonck by den rade der selver moelen, swerende by den scepper die boeven hon was, dat sy stonden aldaer opter erden der vryheyt van Oesterwyck, seggende ende bekennende voert: "wy syn daer allen omme verduemt, want myn gesellen, die doot syn, sitten daervoer in der hellen ende als ick sterve, sal ic daer by vaeren, want wy, getuygen die tyt, onder der lynden tot Oesterwyck genomen hadden erde aldaer in onsen schoenen geleet, daer wy op stonden, doen wy den eedt deden, ende daertoe noch enen lepel boeven ons hoofd in onsen hoet, elck van ons, ende dat was den scepper, daer wy by swoeren, ende daerom moeten wy allen verdoemt syn."

Tuygden Dirck Gosenssoen, aut synde tnegentich jaren ende meer, ende Jacop Henrickssoen van Stryp, omtrent by LXXX jaren aut synde, allen beyde wel verstant hebbende, dat alsoe gheschiet es ende dat sy dat alsoe dien man, daer sy't voer houden, dat hy hiet Artken Vereyck, ende dat hy selver die woerden alsoe sprack soe voerscreven steet ende sede: "Myn gesellen syn voer totter hellen waert ende ick sal nae vaeren." Ende dat wy, Dirck ende Jacop voerscreven, hom dat dickwile deden verhaelen ende hom gaven een scoetel biers.

Tuyghde Rutger Willemssoen, dat hy sach Artken Vereyck sitten tot synder suster tot Arts van Laerhoeven, tot haren in't beslaep, aen die tafel by die arme luyden ende dat hy daer sede: "Myn gesellen syn allen voert totter hellenwaert, ic sal nae, want wy hebben allen gwalick getuyght tusschen dien van Oerschot, Berse ende Oesterwyck van der gemeynten." Ende dat hy van Arnden van Laerhoeven gwalick waert ghesproken ende sede tot hom: "Hebdi gwalick getuyght, dat en dorfden hier niet verhaelen." Die selver Rutger wel LXX jaren aut wesende, soe hy sede.

Des punts aen scepenen, oft Dirck Goessenssoen ende Jacop Henrickssoen niet dickwile scepenen tot Oerschot en hebben gheseten ende noch begwaem ende verstant daer genoch toe hebbende syn, om noch scepen te syn, soe varre die here hon daer versocht ende stelden, ende oeck dat Rutger Willemssoen begwaem waer ende verstant daertoe genoch hebbende is, om scepen tot Oerschot te sitten in der vierscharen, soe varre hy daertoe versocht wordde, tuyghden die scepenen, dat sy daerby blyven.

Des punts gedragen aen die goede mannen hiernaes bescreven: "Of ghy oyt ofte ye hebt geweten oft hoeren seggen, dat die koeren ende broeken ende ongevallen, die gheschieden ende gevallen waren in der herscappen van Spoerdonck binnen Oerschot gelegen, dat die gingen ende getogen wordden binnen der dingbanck der Oesterwyck, ende hoe audt sy syn uwer bestertonden", tuyghden wouter die Cort, wonende tot Oesterwyck, aut wesende omtrent LXXX jaren, ende Jan Peter Goessenssoen van den Bleeck, wonende

tot Gestel, omtrent by LXXX jaren aut wesende, dat sy noyt en hebben geweten, dat binnen Nonnen leven, oft oeck noyt en hebben hoeren seggen, dat die koeren ende broeken ende ongevallen, die geboerden ende gevielen in der herscappen van Spoerdonck onder Oerschot gelegen, dat die worden betogen binnen der dingbanck van Desterwyck te recht, ende sy oeck noyt en wisten, dat die van Oesterwyck aldaer scutten tot noch toe, tot deser tyt toe.

Van welcken allen dingen meester Arnt van der Ameyden heeft begert tot behoef mynen heere van Petershem enen brief besegelt te hebben.

In orconden der waerheyte soe hebben wy, scepenen voerscreven, onsen gemeynen scependomssegeel der vryheyte van Orscot hieronder aen desen brief doen hangen.

Gegeven in't jaer ons heren geboerte duysent vijfhondert ende achtien opten elften dach in septembri.

Anno XVIII.

DE VRIJWILLIGE RECHTSPRAAK IN DE DINGBANK

ZEELST - VELDHOVEN - BLAARTHEM

(uit: Rechterlijk archief Veldhoven, no.9)

Vervolg op CAMPINIA 12e jaargang, nr.46, blz.127-136

781.a. 5-3-1620 blz. 438/1

Lijbrecht Janssen belooft aan Jan Janssen, alias wan, op Maria Lichtmis 1622, 120 gulden te betalen, met 61% rente en aan Jan, zoon van Jan Janssen, alias wan, 400 gulden als hij meerderjarig wordt, met een jaarrente van 25 gulden.

schepen : (Jan) Jacobs.

781.b. 5-3-1620 blz. 438/2

Jan Jacobs en Jacob Diericx, voogden van Jan, zoon van Jan Janssen, alias wan, beloven aan Jan Janssen 30 gulden te betalen, afkomstig van de eerste betaling door Lijbrecht Janssen.

schepen : (Jan) Jacobs.

782. Zo.ve. 5-3-1620 blz. 438/3

Daniel en Rut, kinderen van wijlen Rut Jacobs, enerzijds en Evaert Aertssen en Willemke Antonis Willems anderzijds hebben overgedragen aan Antonis Willems een gedeelte van de erfgoederen, nagelaten door hun oom Jan Jacobs, gelegen in Zonderwijk. Evaert Aerts belooft aan Daniel en Rut 62+ gulden te betalen op Maria Lichtmis 1621 en Antonis Willems 125 gulden voor het voornoemde transport.

schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.

783. 5-3-1620 blz. 439/1

Gelinck Cornelis en Willem Gijsberts beloven ieder voor zich aan Peter en Mateus Wouters 110 gulden te betalen op Maria Lichtmis 1623, met 6 gulden rente.

schepenen : Cornelis Janssen en (Jan) Jacobs.

784. 20-4-1620 blz. 440/1

Lip Anthonis belooft Peter Jacobs 50 gulden te betalen met 3 gulden rente.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

785. 8-5-1620 blz. 440/2
 De kinderen en erfgenamen van Huijbrecht Adriaens en zijn vrouw Elisabeth zijn een boedelscheiding overeengekomen.
 Aan Hap Huijbrechts is ten deel gevallen: een akker gelegen in Zeelst, groot 3 lopensaat (bel.perc.: Joost Janss, Frans Diericx, Jan Marcelis) en een beemd gelegen in Zeelst op de Langendijk (bel.perc. : wed. Margriet Aerts, wouter Anthonis, de tender).
 Aan Adriaen Huijbrechts is ten deel gevallen: een perceel gelegen in Zeelst aan de Langedijk (bel.perc.: Jacob Reijnders, Margriet Aertsen, Tafel van de H. Geest van Meerveldhoven). Aan de Tafel van de H. Geest van Blaarthem moet hieruit jaarlijks 3 vaten rogge en 1 gulden worden betaald.
 Aan Margriet Huijbrechts is ten deel gevallen: een akker genaamd het Hoefke, gelegen in Zeelst (bel.perc.: Hans Jacobs, Margriet Aerts, Seger Hendricx). Aan het klooster Uijlenborch te Den Bosch moeten hieruit jaarlijks 30 stuivers betaald worden.
 Aan Aerd Lombaerts, als echtgenoot van Aleijt en aan wouter, als echtgenoot van Mariken, is ten deel gevallen: het woonhuis met aangelag (bel.perc.: Pauwels Gijsbrechts), een groenveld genaamd het Krijn Driesken (bel.perc.: Pauwels Gijsbrechts, Johan Peter Bumiëns), een akker genaamd het Biesveld en de helft van de Uijlenborch (bel.perc.: Jacob Reijnders). Hieruit moet betaald worden aan Hendrick van de Sterre, schout van Eindhoven, 11 gulden, aan de Tafel van de H. Geest van Eindhoven 8 vaten rogge en aan de heer van Postel 6 stuivers.
 Aan Jan Hendrick Corstiaens, echtgenoot van Catelijn is ten deel gevallen: de schuur met de schaapskooi, de helft van de Uijlenborch, de helft van het Krijn Driesken (bel.perc.: Gerit Joosten, (Jan Peter) Bumiëns, Pauwels Gijsbrechts) en het Biesveld. Aan het klooster Ter Hage te Eindhoven moet jaarlijks hieruit een mud rogge worden betaald.
 schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

786. z. 30-5-1620 blz. 444/1
 Joost Janssen belooft Jan Peter Bumiëns de jaarlijkse pacht groot 6 gulden voor het huis en aangelag gelegen aan de Heuvelstraat te Zeelst (bel.perc.: Ackerstraat, de pastorij) te betalen op 1 juli.
 schepen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

787. z. 19-6-1620 blz. 445/1
 Willem Marcelis belooft Dierick Huijberts Aerts, mclenaar in Casteren, op 1 mei een jaarlijkse pacht van 6 gulden te betalen, voor het huis met

aangelag, gelegen in Zeelst, aan de Cleijn Eindhovensestraat (bel.perc. : Willem Lavreijsen, Andries Hendricx, Jacob Thomas). Hiermee vervalt de belofte dat Willem jaarlijks aan Peter Niclaessen in Liempde 6 gulden moet betalen.
 schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

788. Bl. 11-5-1620 blz. 446/1
 Jenneke, HeijIken en Metker, dochters van wijlen wouter Geeritszoon, vergezeld van hun voogd Rut Peeters, hebben een akker te Blaarthem overgedragen aan Geeraert Dierick Dielis.
 schepenen : Anthonis Adriaens en Jan Claessen.

789. 18-3-1620 blz. 446/2
 Hendrick Aertszoon en zijn vrouw Tonisken hebben hun testament opgemaakt. langstlevende krijgt jaarlijks 6 gulden uit de opbrengst van een dries genaamd het Blocksken. Indien Tonisken Hendrick overleeft krijgt zij een edrag van 52 gulden. Mocht Hendrick Tonisken overleven dan ontvangt hij gulden.
 schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Have.

77.e Bl. 12-5-1620 blz. 447/1
 'ert toortsen alias Eeckelaer uit Gestel heeft in opdracht van de Haarlemse koopman Aert Verschuiji, echtgenoot van Jenneke Denisdochter, overjiragen aan Jacob Hendrick Bruijnincx een derde deel van de hoeve van rert Verschuijl, gelegen in Blaarthem (bel.perc.: Jan Goorts, Frans ten, Cornelis Dielis, de gemeijn straet).
 schepenen : Andries Hendricx en Anthonis Adriaens.

3-10-1619 blz. 448/1
 Jan Janssen van Aelst heeft als voogd van zijn kleinkinderen beloofd aan wnlter Hendricx, gemachtigde van Cornelis van, te betalen de som van LU gulden die Cornelis heeft verdiend hij Michiel Peters. Het bedrag moet betaald worden op Bamisdag 1625 met 3 gulden rente per jaar.
 Jan Michielsen heeft beloofd op Bamisdag 1620 75 gulden te betalen voor gedane arbeid en Peeter Michielszoon eveneens 75 gulden.
 schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

792. 20-2-1620 blz. 448/2

Dielis Antonis heeft beloofd aan Mariken Hendricx uit Knechsel 100 gulden te betalen op Maria Lichtmis 1624, met een jaarrente van 6 gulden en 5 stuivers.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

793.a. Zo.ve. 17-2-1620 blz. 449/1

De kinderen van Willem Antonis, namelijk Gerit Janssen, uit naam van zijn vrouw Mariken, en Antonis Willems zijn een boedelscheiding overeen gekomen.

Aan Gerit Janssen is ten deel gevallen: het huis met aangelag, gelegen in de Schoet te Zonderwijk (bel.perc.: Jan Aerts, Pauwels Peeters) en een beempd (bel.perc.: Pauwels Peeters, Peeter Janssen en Jan Aerts). De lasten die hieruit betaald moeten worden zijn 9 vaten rogge aan het kapittel van Den Bosch, 5 gulden aan het kapittel van Leuven of Den Bosch, 50 gulden of de rente daarvan aan Aert Hendricx, 50 gulden of de rente daarvan aan Jan Janssen, 33 gulden aan Anna Jans en 2 gulden aan de Tafel van de H. Geest van Veldhoven.

Aan Antonis Willems is iaen deel gevallen: de Langen Ecker (bel.perc.: Jan Aerts, Peeter Janssen), de Coolhoff (bel.perc.: Jan Jacobs, de gemeijn straet) en de Goerdries (bel.perc.: Jan Aerts, de gemeijn straet).

schepenen : Jacob Tielemans en Jan Jacobs.

793.b. 17-2-1620 blz. 450/1

Antonis Willems heeft de Langen Ecker aan mr. Peter Janssen overgedragen; de Goerdries voor 75 gulden aan Jacob Tielemans en de Coolhoff voor 38 gulden en 10 stuivers aan Jan Peeters.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

794. z. 28-5-1620 blz. 451/1

Daniel Laureijsen heeft voor zijn vrouw Bertien overgedragen aan Jan Pauwels de goederen afkomstig uit de erfenis van Jan Bliccx, gelegen op de Heij in Zeelst, te weten een perceel van 29 roeden in 't Hanevelt, de weijerdries, een perceel in de Bocht, de Soeacker (bel.perc.: Pauwels Gijsbrechts, Matijs Claessen) en een perceel genaamd de Hasewinkel (bel.perc.: Seger Hendricx, de Boswech). De lasten die er op berusten zijn 6 vaten rogge te betalen aan de ergenamen van Dries uit Knechsel, 22 stuivers aan Andries Daniels, stuiver cijns aan de heer van Oorle, 1/8 mouder rogge aan de pastoor van Eersel.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Have.

795. (28)-5-1620 blz. 452/1

Frans Pauwels belooft aan Elisabeth over een jaar 20 gulden te betalen. Mocht zij eerder huwen dan ontvangt ze een evenredig gedeelte van die som.

schepenen : Jacob Tielemans en Jan Jacobs.

796. (28)-5-1620 blz. 452/1

Hendrick Bernaerts verklaart dat zijn broer Willem zijn schuld aan hem heeft voldaan.

schepenen : Jacob Tielemans en Jan Jacobs.

797. Zo.ve. 12-6-1620 blz. 453/1

Roeloff Diericx en Andries Matheussens, voogden over de minderjarige Kleinkinderen van Mateus Lamberts en zijn vrouw Meesken, hebben overgedragen aan Jacob Tielemans het huis en aangelag aan de kerkstraat te Zonderwijk, groot + 15 lopensaat (bel.perc.: Jan Laureijsen, Peter Bernaerts, Willem Antonis, de gemeijn straet). De lasten die er op berusten zijn een bedrag van 4 gulden en 2 oort te betalen aan Jan Jacobs en 2 gulden 10 stuivers aan Jan Hanssen. Jacob Tielemans belooft aan Meesken, wed. Mateus Lamberts, de rente te betalen van 450 gulden. Na haar dood moet hij dit bedrag onder de erfgenamen verdelen. De minderjarige kinderen krijgen bovendien op Maria Lichtmis 1624 57 gulden 10 stuivers betaald. Aan Catelijne Mateus zal hij op Maria Lichtmis 1621 116 gulden betalen, mits zij ongehuwd is gebleven. Jacob Lamberts ontvangt van hem 57 gulden 10 stuivers evenals de minderjarige kinderen van Dierick Mateus.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

798. 17-1-1620 blz. 455/1

De erfgenamen van Cornelis Dielis en Margaretha Antonis zijn een boedelscheiding overeen gekomen.

Aan de broers Hendrick en Dierick Peters is ten deel gevallen: de helft van een akker genaamd de Oude Veste (bel.perc.: Jan Rutten, Bartel Hendricx) en de helft van een beempd (bel.perc.: Willem Huijbers). De last die er op berust is een bedrag van 38 gulden te betalen aan Jacob Diericx van Waelre. Aan de zusters Jenneke en Catelijne Peters is de andere helft van beide bovengenoemde percelen ten deel gevallen.

Aan Cornelis Jan Cornelissen en Peter Cornelissen zijn ten deel gevallen de Monicken Beempd en een akker (bel.perc.: Jan Goirtsen). De last die hier op berust is een bedrag van 4 gulden te betalen aan Frans Otten.

schepenen : Jan Niclaessen en Antonis Adriaens.

799. 2-2-1620 blz. 461/1

Peter Dierick Hovelmans heeft beloofd aan Jan Peter Rutten 25 gulden te betalen op 14 december 1625, met 61% rente. Peter Hendricx heeft beloofd aan Jan Peter Rutten 50 gulden te betalen op Maria Lichtmis 1625 en Aert Henrick Tomas 100 gulden op Maria Lichtmis 1622.

schepenen : Jacob Tielemans en Jan Jacobs.

800. z. 2-9-1620 blz. 461/2

Antonia, wed. Hendrick willems, heeft, vergezeld van haar voogd de vorster Hendrick Janssen, heeft overgedragen aan Geraerd Aertssen een akker gelegen in het Muggenhool te Zeelst, genaamd de veldecker (bel.perc.: Gerard Aertssen, Hendrick Aertssen, Jan Faessen). Hiermee is voldaan aan een schepenbrief van 2 sept. 1612.

schepenen : Andries Hendricx en Dierick van Hove.

801. 9-9-1620 blz. 462/1

Jan Jacob Hootsman uit Horwenen heeft als voogd van zijn vrouw Margriet, overgedragen aan zijn zwager Jan Jacob Henricx hun part in de erfenis van Jan van Leuven en zijn vrouw.

schepenen : Jan Jacobs en Jacob Tielemans.

802. Zo.Ve. 20-7-1620 blz. 463/1

Jacob Tielemans heeft overgedragen aan Rut Jan Wouters een akker genaamd de Corre, gelegen in Zonderwijk (bel.perc.: Rut Rutten, Jacob Tielemans). Hieruit moet jaarlijks aan de heer van Oorle 11 port worden betaald en aan de heer van Postel 1 stuiver. Voorwaarde is dat Rut Rutten recht van overpad verkrijgt. Jacob Tielemans verklaart voor het transport een bedrag van 107 gulden ontvangen te hebben.

schepenen : Jacob Tielemans en Jan Jacobs.

803. 7-7-1620 blz. 463/2

Jan willems heeft overgedragen aan Jan en Henricksken Jacob wiericx een rentebrief, groot 129 gulden.

schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Janssen.

804. z.d. blz. 464/1

Hendrick Janssen heeft als voogd van Tonisken, wed. Hendrick willems, een stuk land verkocht aan Geraerden Aerts voor 89 gulden. Hendrick heeft tevens een aantal rekeningen betaald.

schepenen : niet vernoemd.

805. Bl. 5-9-1620 blz. 465/1

Lijbrecht Hendricx belooft jaarlijks aan Jan Geeraerds van de Horst en Geeraerd Willems, heiligegeestmeesters van Gestel en Blaarthem, 6 gulden en 5 stuivers te betalen ten behoeve van de Tafel van de H. Geest. Dit bedrag is de pacht voor een huis en akker te Blaarthem (bel.perc.:

jr. Reijnder Surmont, Bartel Hendricx, Lijbrecht Adams).

schepenen : Jan Niclaessen en (Anthonis) Adriaens.

806. Bl. 5-9-1620 blz. 465/2

wouter wouters belooft jaarlijks aan Geeraerd willems en willem Gooien, Heiligegeestmeesters van Gestel en Blaarthem, 2 gulden te betalen, zijnde de pachtsom voor een perceel genaamd de Hogenacker, gelegen te Blaarthem (bel.perc.: Goijaert Adams, Anthonis Bartel Hendricx).

schepenen : Jan Niclaessen en (Anthonis) Adriaens.

807.a. ~~16-9-1620~~ blz. 466/1

Peter wouters verklaart dat Eijken Goijaerts een schuld van 40 gulden heeft afgelost.

schepenen : Jan Niclaessen en (Anthonis) Adriaens.

807.b. 16-9-1620 blz. 466/2

Gerard Cornelis verklaart dat Eijken Goijaerts een schuld van 50 gulden heeft afgelost.

schepenen : Jan Niclaessen en (Anthonis) Adriaens.

808. 16-9-1620 blz. 466/3

Op verzoek van Andries Daniels, voogd over zijn vrouw Heijlken, geeft Jan Pauwels de goederen die hij van Daniel Laureijssen heeft gekocht, uit naarderschap terug. De gemaakte kosten worden door Andries Daniels vergoed.

schepenen : Jan Niclaessen en (Anthonis) Adriaens.

809. z. 18-3-1620 blz. 467/1

Margriet, wed. Servaes Hendricx, Catelijn wed. Adriaen willems Tielens, vergezeld van hun beider voogden, en Hendrick Claessen hebben overgedragen krachtens een schepenbrief van 18 maart ..., aan Michiel Pauwels een akker gelegen in Zeelst (bel.perc.: Aert Wilborts, Jan Janssen, Goijaert Pompen) en aan Peeter Jacobs een akker in Zeelst aan de Molenwech (bel.perc.: Gerart Aertssen, Bartel Gijsbrechts, Joost Janssen).

schepenen : Dierick van Hove en Jan Jacobs.

810. 15-2-1618 blz. 468/1

Adriaen Janssen verklaart voldoende schadeeloos gesteld te zijn voor het afstaan van zijn part in de erfenis van Adam Janssen.
schepenen : Michiel Pauwels en Adriaen Janssen.

811. Z. 1-10-1620 blz. 469/1

Gerit Adriaens heeft overgedragen aan Peter Henricx een dries gelegen in Zeelst, ter plaatse genaamd Cleijn Eindhoven (bel perc.: Gerit Adriaens, de gemeijn straet).
Peter Hendricx belooft voor iedere loopensaet 120 gulden te betalen.
schepen : Andries Hendricx.

812. 23-4-1620 blz. 469/2

Abraham Tielemans heeft aan zijn broer Jacob een schuldbrief van Lambaert de Becker, groot 533- gulden overgedragen. De rente bedraagt jaarlijks 3 gulden.
schepenen : Jan Jacobs en Cornelis Jansen.

813. 16-5-1620 blz. 46⁹ 3

Willem Hendrick willems belooft Jan Gijsbrechts uit Luijksgestel op Paasdag 1622 100 gulden te betalen, waarmee een belofte van Willem aan Bernaert Geeraerts van Westerhoven is komen te vervallen.
schepenen Jacob Tielemans en Dierick van Hove.

Bumibns, secretaris.

Hiermee besluiten we deze serie over de vrijwillige rechtspraak in de dingbank Zeelst-veldhoven-Blaarthem, een serie die in de allereerste aflevering van CAMPINIA is gestart. Naar wij hopen heeft menigeen, die zich op toponymisch en genealogisch onderzoek heeft toegelegd er zijn voordeel mee kunnen doen.

De redaktie.

IV. IN DE SCHADUW

(door Toke van de Ven - Lommers)

In de schaduw van Gods huis
Staat het nieuw gemeentehuis
Alles van archief tot kluis
Heeft hier nu een veilig thuis.

In de schaduw van de kerk
Is voltooid het grote werk
Daar staat nu heel groot en sterk
't Huis voor ambtenaar en klerk.

In de schaduw van de toren
Is er toch weer iets herboren
Mensen die hier thuis behoren
Kan het weer opnieuw bekoren.

In de schaduw van Sint Piet
Overspoeld door 't klokken lied
Dat het carillon hier biedt
Is 't een rijkdom, waar of niet?

P UNTDICHTEN

De Oirschotse toren
Die vind ik bijzonder
En meestal in 't weekend
Dan zit ik er onder !

(Take)

Het carillon in de toren
Speelt een mooi melodietje
Ik neurie het mee, want
Ik ken het zo'n bietje !

(Take)

Voor dorstige kelen
Heeft de brouwer wel iets
Maar de pomp op de markt
Die laaft je voor niets !

(Toke)

Oirschot, waar de boeren
moeten zetten en zaaien
maar ook waar fabrieken
alsmaar stoelpoten draaien.

(Toke)

V. STAMLIJST VAN BEERS TE OIRSCHOT

(door N. van Cuijck te Oirschot)

1. VAN BERS, Petrus
z.v. Joannes
trouwt met Catharina, d.v. Antonius Eelkens van den Laerschot en
Henrica Judocus van den Lusdonck, ged 28-11-1646
kinderen : Joanna, ged. 20-11-1672
 Maria, ged. 3-10-1679
 Joannes, ged. 3-9-1683
 Joannes, ged. 6-7-1687, zie 2
 Helena, ged. 31-3-1691, trouwt 29-5-1719 met Joannes
 Christianus de Vosch
2. VAN BEIRS, Joannes Baptist
z.v. Petrus en Catharina van den Laerschot
ged. 6-7-1687, trouwt 4-11-1708 voor schepenen met Joanna, d.v.
Wilhelmus Joannes Coppens en Joanna Adrianus van Boxtel, ged.
13-1-1683
kinderen : Petrus, ged. 16-5-1710
 wilhelmus, ged. 20-8-1712, zie 3
 Petrus, ged. 19-3-1715
 Catharina, ged. 17-11-1716
 Franciscus, ged. 17-11-1718
 Franciscus, ged. 11-12-1722
 Maria, ged. 27-2-1726
3. VAN BEIRS, wilhelmus
z.v. Joannes Baptist en Joanna Coppens
ged. 20-8-1712, trouwt 27-9-1739 met Anna, d.v. Joannes de Croon en
Maria Henricus van Berendonck, ged. 10-3-1720
hertrouwt 26-11-1752 met Aldegonda, d.v. Daniel Petrus van der Heijden
en Joanna Henricus Eckerschot, ged. 1-8-1718
kinderen uit 1. huwelijk :
 Joannes, ged. 9-7-1740
 Johanna Maria, ged. 3-4-1742
 Johanna, ged. 1-7-1743
 Henrica, ged. 17-2-1745
 Petrus, ged. 6-3-1747
 Petronella, ged. 30-9-1748
 Johanna, ged. 25-3-1751

kinderen uit 2. huwelijk :

Joannes, ged. 21-9-1753, zie 4

Anna, ged. 23-4-1755

Daniel, ged. 15-12-1757

4. VAN BEIRS, Joannes

z.v. wilhelmus en Aldegonda van der Heijden

ged. 21-9-1753, trouwt 31-1-1790 met Maria, d.v. Henricus van den

Broek en Johanna van Elderen, ged. 11-3-1755

hertrouwt 1-10-1797 met Joanna Maria, d.v. Petrus van Beers en

Elisabeth Gerardus van Roij, ged. 24-8-1770

kinderen uit 1. huwelijk :

wilhelmus, ged. 29-9-1791, overl. 21-1-1855, trouwt

27-5-1832 met Petronella van der Meijden

Henricus, ged. 15-8-1796

kinderen uit 2. huwelijk :

Petrus, ged. 31-3-1798, zie 5

Joannes, ged. 15-7-1799

Franciscus, ged. 31-1-1801, overl. 5-9-1864

Ambrosius, ged. 7-12-1802

Elisabeth, ged. 29-11-1805

Daniel, ged. 29-5-1809

5. VAN BEERS, Petrus

z.v. Joannes en Joanna Maria van Beers

ged. 31-3-1798, overl. 10-10-1882, trouwt 23-6-1822 met Maria

Catharina, d.v. van der Meijden, geb. te Boxtel 18-3-1797

kinderen : Johanna Maria, geb. 16-3-1823, overl. 3-5-1891

Elisabeth, geb. 22-12-1826, overl. 3-2-1895, trouwt

3-6-1869 met Hendricus Theeuws, geb. 6-11-1818

Johannes, geb. 4-9-1829, zie 6

Daniel, geb. 23-11-1833 (in 1854 vertrokken naar Boxtel)

Jan Cornelis, geb. 1-9-1836

6. VAN BEERS, Johannes

z.v. Petrus en Maria Catharina van der Meijden

geb. 4-9-1829, overl. 5-5-1912, trouwt 7-9-1855 met Hendrieka van de
Laak, geb. 17-8-1826

hertrouwt 1-2-1861 met Geertrudis van der Heijden, geb. te Wintelré
17-1-1820

kinderen uit 1. huwelijk:

Joanna Maria, geb. 30-10-1854, trouwt 20-1-1878 met

Lauwerens de Lepper, geb. 18-3-1841 te Wintelré

Joannes, geb. 10-12-1856, zie 7

kinderen uit 2. huwelijk :

Henricus, geb. 28-2-1867

7. VAN BEERS, Joannes

z.v. Johannes en Hendrieka van de Laak

geb. 10-12-1856, overl. 27-12-1923, trouwt 14-1-1891 met Joanna

Cornelia van Iersel, geb. 2-10-1862

kinderen : Henricus, geb. 3-5-1891, overl. 29-3-1893

Johannes Josephus, geb. 29-3-1893, zie 8

Henrica, geb. 22-11-1894 (in 1912 vertrokken naar Best)

Gerardus, geb. 13-9-1896

Francisca, geb. 12-4-1898, overl. 5-4-1903

Maria, geb. 11-12-1901, trouwt 29-4-1920 met wilhelmus

Petrus van Elderen te Oisterwijk

VAN BEERS, Johannes Josephus

z.v. Joannes en Joanna Cornelia van Iersel

geb. 29-3-1893, trouwt 21-6-1923 met Arnolda van Heerebeek, geb. te
Best 28-4-1901

kinderen : Arnoldus, geb. 24-1-1921 te Best

Johannes, geb. 7-12-1923

Lambertus, geb. 28-2-1925

Cornelis, geb. 29-7-1926

Gerardus, geb. 30-11-1927

Johanna Maria, geb. 14-1-1929

Martinus, geb. 5-3-1931

Henrica Maria, geb. 10-2-1933

Josephus Johannes, geb. 30-4-1934

Maria, geb. 17-10-1935

VI. HUIZEN EN HUN BEWONERS TE OIRSCHOT
VAN DE ZEVENTIENDE TOT DE TWINTIGSTE EEUW

47. VRIJTHOF 4 en MOLENSTRAAT 11 en 13 - sectie F 3182

De lijst van onroerende monumenten van de gemeente Oirschot beschrijft het pand Vrijthof 4 als volgt:

"Eenvoudig huis met zadeldak, de nok evenwijdig aan de voorgevel."

De verpondingsregisters van de herdgang kerkhof vermelden als eigenaars, resp. bewoners de volgende personen:

- A. PETER GIJSBERTS VAN DOOREN
 "Het nieuwt huijs" 1668
 grootte : onvermeld ; aanslag : 1 g. 17 st.
 (verpondingsboek I, folio 116)

- P. ADRIAEN HENRICX VAN ACHEL
 "Het nieuw pannenhuijs aen Livrouwen kerckhoff metten halven hoff" 1681
 grootte : 3 roijen ; aanslag : 1 g. 17 st.
 (verpondingsboek I, fol. 103)
 Bij deze inschrijving staat het volgende nota bene:
 "dat desen tegenstaende regel 3 stuijvers bij alle de setters vermindert, vermits 't huijs op 't Livrouwen kerckhoff te hoogh was geseth" (fol. 102 vo) en op fol. 103:
 "Het huijs en hoff vermindert 3 stuijvers bij alle de setters den 27. meij 1682"

- C. BARTEL ANTHONIS VAN ESCH
 "Het nieuw pannenhuijs en hoff aende Lievevrouwekerckhoff" 1689
 grootte : 3 roijen ; aanslag : 1 g. 14 st.
 (verpondingsboek I, fol. 130 vo en 114 vo)

- D. CORNELIA, weduwe BARTEL ANTHONIS VAN ESCH 1732
 HENDRIK BARTELS VAN ESCH 1753
 ADRIAENTJE PEETERS DE ROIJ, weduwe HENDRIK BARTELS VAN ESCH 1753
 "Het huijs en hof aan de L.V. kerk"
 grootte : 3 roijen ; aanslag : 1 g. 14 st.
 (verpondingsboek II fol. 148 en III fol. 191)

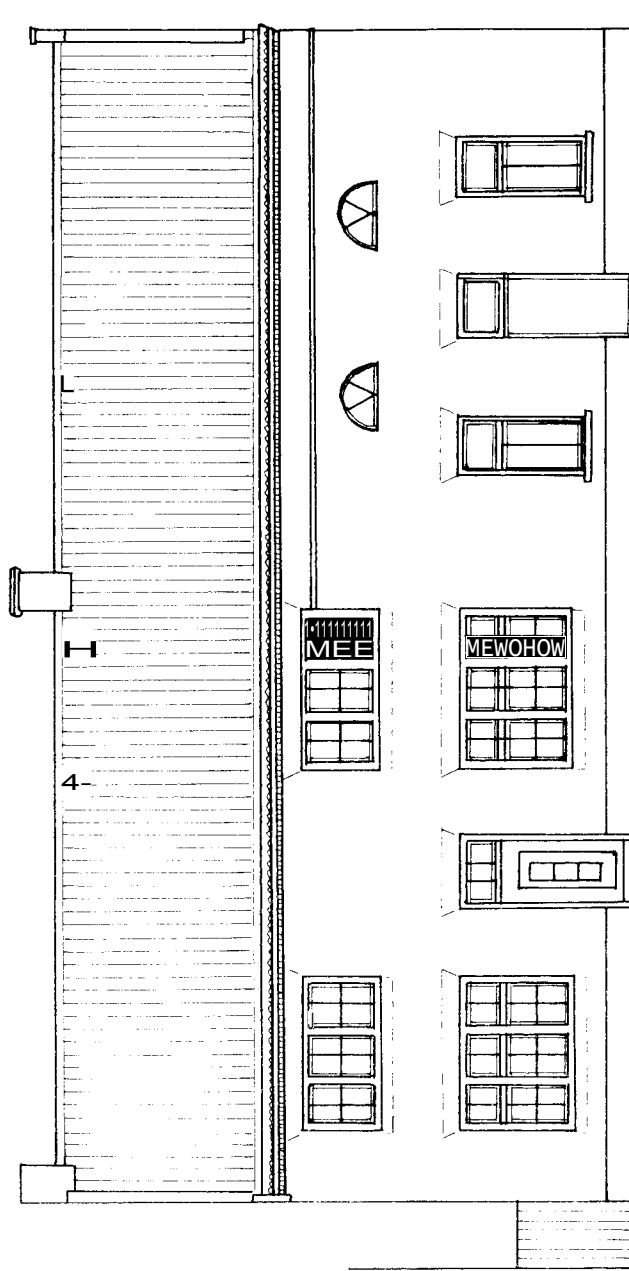
- E. BARTEL, MARIA ANNA, weduwe Claas Donckers, WILLEMIJN, en LUCIA PEETERS VAN ESCH, kinderen en kindskind van HENDRIK BARTELS VAN ESCH 1769
"Huijs en hoff aan de L.V. Kerk"
grootte : 3 roijen ; aanslag : 1 g. 14 st.
(verpondingsboek III fol. 191)
- F. Mr. ARNOLDUS TER CROIJE, secretaris van Oirschot bij koop 1770
HENRICA SWANENBURGH, weduwe ARNOLDUS TER CROIJE en haar dochter ELISABETH bij versterf 1783
"Huijs en hoff aen L.V. Kerckhoff"
grootte : 3 roijen ; aanslag : 1 g. 14 st.
(verpondingsboek III fol. 200 en IV fol. 142)
- G. JAN SCHOUW, secretaris van Oirschot bij koop 1783
"Huijs en hoff aan L.V. Kerckhoff"
grootte : 3 roijen ; aanslag : 1 g. 14 st.
(verpondingsboek IV fe. 141 vo, V fol. 139 en VI fol. 138)

Het kohier der huizen van 1808 e.v. jaren vermeldt de volgende eigenaars:

- H. JAN SCHOUW
JOHANNES FRANCIS VAN HOUT bij transport
JAN SOEHNEN, Fransche kostschoolhouder bij transport

De kadastrale leggers geven de volgende eigenaars :

- I. JOHANNIS SOEHNEN, Fransche kostschoolhouder 1832
(overleden 23 mei 1866)
sectie F 785 : huis, schuur en erf
grootte : 2 roeden 98 ellen
(artikel 650, volg. nr. 4; bij scheiding in 1869 naar artikel 2459, vlg. nr. 3)
- J. LUCRETIA VAN DORP DE GROOT, weduwe JOHANNIS SOEHNEN 1869
sectie F 785 : huis, schuur en erf
grootte : 2 roeden 98 ellen
(artikel 2459 vlg. nr. 3)
In 1882 vindt een vereniging plaats met sectie F 784: tuin, groot 2 roeden en 28 ellen (artikel 2459 vlg. nr. 2) en tevens een gedeeltelijke verkoop van deze percelen (naar artt.

nr. 11

nr. 13

MOLENSTRAAT

3092/3, 3114/1 en 3315/1).

Het voor ons van belang zijnde perceel wordt sectie F 2646, schuur en tuin, ter grootte van 3 aren 15 centiare.

- K. JOSEPH VAN ESCH, molenaar (overl. 21 aug. 1878), eigenaar voor een kwart, MARTINUS VAN ESCH, olieslager (overl. 26 mei 1900), eigenaar voor de helft, en VICTOR VAN ESCH (overl. 12 jan. 1918), eigenaar voor een kwart. 1881
sectie F 2646, schuur en tuin
grootte : 3 a. 15 ca.
In 1883 vindt een splitsing plaats en worden gebouwd resp. verbouwd:
a. sectie F 2690 : woning en magazijn
grootte : 1 a. 20 ca.
b. sectie F 2691 : bergplaats en erf
grootte : 1 a. 95 ca.
(artikel 3115 vlgns. 1-4; bij verkoop in 1896 naar artikel 3801 vlgns. 1-2).
- L. GODEFRIDUS VAN ESCH, graanhandelaar (overl. 8 nov. 1910) 1896
bij successie 1912
MARIA HORREVOETS, weduwe van GODEFRIDUS VAN ESCH, eigenaar voor 5/8, en haar kinderen:
ANTONIUS JOHANNES, JOHANNES MARTINUS en MARIA PETRONELLA HENRICA, ieder voor 1/8
sectie F 2690: woning en magazijn, grootte 1 a. 20 ca. en
sectie F 2691: bergplaats en erf, grootte 1 a. 95 ca.
(artikel 3801 vlgns. 1-3).
In 1901 vindt vereniging van deze secties plaats en een verbouwing. De nieuwe omschrijving is :
sectie F 3182 : huis, pakhuis en tuin
grootte 3 a. 15 ca.
- M. JOHANNES MARTINUS VAN ESCH, graanhandelaar en molenaar (overl. 5 aug. 1930) bij successie 1932
JOHANNA MARIA BAPTISTA NOIJEN, weduwe JOHANNES MARTINUS VAN ESCH, eigenaar voor $\frac{9}{16}$, en haar kinderen:
GODEFRIDUS H.J., MARIA J.J., JOANNA A.F., HENRICUS J.W., JOSEPHUS A.G., ANTHONIUS E.M. en EMBERTA A.M., elk voor 1/16

sectie F 3182 : huis, pakhuis en tuin

grootte : 3 a. 15 ca.

(artikel 5034 vlgns. 4, 18 en 22)

In 1928 verbouwing in twee huizen met tuin (sectienummer en grootte ongewijzigd). In 1937 vindt nogmaals een verbouwing plaats in drie huizen met tuin (ook nu vindt geen wijziging in het sectienummer plaats)
(in 1962 naar artikel 7858 volgnr. 5)

- N. GODEFRIDUS H.J. VAN ESCH, MARIA J.J. VAN ESCH, JOANNA A.F. VAN ESCH, JOSEPHUS A.G. VAN ESCH, ANTONIUS E.M. VAN ESCH en EMBERTHA A.M. VAN ESCH 1962
sectie F 3182 : 3 huizen en erf, Molenstraat 11 en 13 en Vrijthof 4
grootte : 3 a. 15 ca.
(artikel 7858 volgnr. 5)

nr. 4

VRIJTHOF